

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยเรื่องที่ 1 เรื่อง

การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย

Study the model intelligent Ashes kiln in Thai society

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ

เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง

Buddhist innovation and improving the quality of life with intelligent

cremation furnace to reduce the amount of carcinogens.

โดย

พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร.

ผศ.ดร.สุกัญญาณัฐ อบสิน,

ดร.ไพศาล นาสุริวงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. 2564

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764014

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยเรื่องที่ 1 เรื่อง

การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย

Study the model intelligent Ashes kiln in Thai society

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ

เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง

Buddhist innovation and improving the quality of life with intelligent

cremation furnace to reduce the amount of carcinogens.

โดย

พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร.

ผศ.ดร.สุกัญญาณัฐ อบสิน,

ดร.ไพศาล นาสุรวงศ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

พ.ศ. 2564

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764014

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 1

Study the model intelligent Ashes kiln in Thai society

Under Research plan

Buddhist innovation and improving the quality of life with intelligent
cremation furnace to reduce the amount of carcinogens.

by

Assoc. Prof. Dr. Phratheppariyattimedhi

Asst. Prof. Dr. Sukanyanat Opsin.

Dr. Phaisan nasuriwoong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhonsawan Campus

B.E. 2021

Research Project Funded by

Science Research and Innovation Promotion Fund

MCU RS RS 800764014

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย
ผู้วิจัย	: พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร. และคณะ
หน่วยงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	: 2564
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการวิเคราะห์เชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักวิชาการ 10 คน พระสงฆ์ 10 รูป ตัวแทนชุมชน 10 คน นักบริหารจัดการฅาปนสถาน 10 คน รวมทั้งสิ้น 40 รูป/คน เครื่องมือวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม (Content analysis) ตามประเด็นที่ได้ศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย จะให้ความสำคัญเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ท้องถิ่น ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาด้วยความเชื่อว่าการเผาศพจะต้องจัดสมกับฐานะ ถ้าคนมีตำแหน่ง ผู้นำชุมชน หรือเกจิ บุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือ ส่วนมากจะเมรุลอย แสดงถึงบุญบารมีของคนที่เสียชีวิต ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเผาศพรูปแบบที่ 1 เป็นเตาเผาศพที่ใช้ฟืน ถ่านและยางรถยนต์เป็นเชื้อเพลิง ไม่สามารถควบคุมความร้อนได้ เกิดเขม่าควัน กลิ่น ฝุ่นละอองขนาดเล็ก ไดออกซิน/พีวีแรนส์ เนื่องจากเกิดการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์

2. รูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย ควรเป็นเตาเผาศพลักษณะที่ 3 ประกอบด้วย 1. เตาเผาแบบโบราณ ใช้ฟืน หรือยางรถยนต์เป็นเชื้อเพลิง มีทุกภาคในประเทศไทย 2.เตาเผาศพแบบ 1 ห้อง ใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง มีทุกภาคในประเทศไทย 3.เตาเผาแบบ 2 ห้องเผา ห้องที่ 1 เผาศพ ส่วนห้องที่ 2 เผาควัน เตาเผาศพลักษณะที่ 3 ถือว่าเป็นเตาที่ทันสมัยและสามารถควบคุมมลพิษใช้น้ำมันดีเซลหรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง และการเผาไหม้ที่สมบูรณ์ ควบคุมความร้อนได้ มีห้องเผาศพ ห้องเผาควัน สามารถลดเกิดเขม่าควัน กลิ่น ฝุ่นละออง ขนาดเล็กลงได้ และเตาเผาในอนาคต มีเทคโนโลยีสมัยใหม่และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

3. ปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย วัดไม่สามารถควบคุมรูปแบบการเผาศพ หรือเตาเผาศพแบบเดียวกันได้ เนื่องจากความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างกัน ซึ่งชุมชน

ต่างจังหวัดยังคงใช้ รูปแบบการเผาศพแบบเชิงตะกอน และเมรุลอย จึงเกิดปัญหาเขม่าควัน กลิ่น ฝุ่น ละอองขนาดเล็ก สารไดออกซิน/ฟิวแรนส์ เกิดมลพิษทางอากาศและสุขภาพของประชาชน

Research Title : Study the model intelligent Ashes kiln in Thai Society
Research : Assoc. Prof. Dr. Phratheppariyattimedhi
Department : Science Research and Innovation Promotion Fund
Fiscal Year : 2021 (B.E. 2564)

Abstract

The objectives on “Study the model intelligent Ashes kiln in Thai Society” are as follows: 1) to study crematorium of Buddhist temples in Thailand, 2) to study models of crematorium in Thailand, and 3) to study problems and obstacles in cremation in Buddhist temples in Thailand. The qualitative research method and action research method were used in the study. The data were collected by interviews and discussions with 10 academics, 10 monks, 10 community representatives and 10 managers of crematorium. The data were analyzed by content analysis.

The results of the study were found that:

1. The temple crematorium in Thailand places a focus on culture, local tradition and practice. The belief was passed on generations that cremation rite must be arranged suitable to the dead person’s status. The temporary cremation was usually erected for community leaders, respected individuals or revered monks to show the prestige of the deceased. The temporary crematorium has impacts to environment because of its smoke, fuel, heat, dust, and Diosin/Furans.

2. The model of temple crematorium in Thailand should have 3 characteristics as follows: 1) Ancient style crematorium; firewood and used auto-tire are used as its fuel, 2) Single compartment crematorium; charcoal is used as the fuel, and 3) Double compartment crematorium; one compartment is for burning the corpse and the other one is for eradicate the smoke. Diesel or LPG gas is used as the fuel. This type of crematorium is considered up-to-date and environment friendly because it can control heat, dust, smell, smoke and other pollutions.

3. Problems and obstacles of cremation in Buddhist temples in Thailand cannot be controlled and designed to follow the same practice since each community in each part of the country hold on their belief, culture, tradition and practice. Outdoor

crematorium and temporary crematorium still exist and further cause smoke, smell, dust, air-pollution, Dioxin/Furans and effect to people's health.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัย เรื่อง “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง” สำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความอนุเคราะห์สนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้อนุมัติทุนอุดหนุนงบประมาณการวิจัย ให้บุคลากรได้มีโอกาสพัฒนาองค์ความรู้ด้านการวิจัย และสร้างผลงานทางวิชาการ เพื่อนำผลงานวิจัยนั้นไปใช้พัฒนาสังคมประเทศชาติ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับงานวิจัยเล่มนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ และเจริญผู้บริหาร สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิจัย ทุกท่านที่ได้ที่ได้เมตตาให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และให้กำลังใจมาโดยตลอด ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลการวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้ทางด้าน “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย”

พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร. และคณะ

25 ธันวาคม 2564

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
Abstract.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญเรื่อง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
1.3 เป้าหมายการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	4
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีเผาศพ.....	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศพในสังคมไทย.....	22
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพในสังคมไทย.....	25
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเตาเผาศพในสังคมไทย.....	34
2.5 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเตาเผาศพในสังคมไทย.....	40
2.6 หลักการมีส่วนร่วม วิธีการสร้างความมีส่วนร่วมในชุมชน.....	45
2.7 แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม.....	55
2.8 แนวคิดเทคโนโลยีและนวัตกรรม ตามนโยบายประเทศไทย 4.0.....	57
2.9 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศพในต่างประเทศ.....	60
2.10 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	65
2.11 ทฤษฎีเกี่ยวกับมลพิษที่เกิดจากเตาเผาศพในสังคมไทย.....	68
2.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	75
2.13 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	83

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	84
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	84
3.2 ขอบเขตพื้นที่การวิจัย.....	85
3.3 ประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informant)	86
3.4 เครื่องมือการวิจัย.....	86
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย.....	87
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	89
3.7 สรุปกระบวนการวิจัย.....	89
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย.....	90
4.1 เตาเผาศพของวัดในสังคมไทย.....	90
4.2 รูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย.....	102
4.3 ปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย.....	117
4.4 องค์ความรู้ที่จากการวิจัย.....	124
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	127
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	127
5.2 อภิปรายผล.....	134
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	157
บรรณานุกรม	158
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม เครื่องมือวิจัย.....	165
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ.....	178
ภาคผนวก ค ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย.....	194
ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรมการวิจัย.....	196
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	210

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ศูนย์ข้อมูลโควิด 19.....	61
2.2 ภาพสถาบันบำราศนราดูร สถาบันพยาธิวิทยา กรมการแพทย์.....	62
2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	83
4.1 ภาพเตาเผาแบบกองฟอน.....	94
4.2 ภาพเตาเผาแบบเชิงตะกอน.....	94
4.3 เตาเผา 1 ห้องเผา ใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง.....	96
4.4 เตาเผา 1 ห้องเผา ใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง.....	97
4.5 เตาเผา 2 ห้องเผา ระบบน้ำดีเซล.....	99
4.6 ระบบเตาเผา 2 ห้องเผา ระบบ LPG.....	100
4.7 แผนภาพพัฒนาเตาเผา 4.0.....	124

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

ประเพณีการตายมีความสำคัญต่อมนุษยชาติทุกภาษาที่ถือกำเนิดเกิดมาในโลกเพราะต้องเกิดแก่เจ็บและตาย. ในที่สุดซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติของสรรพสัตว์แต่มนุษย์ถือว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งหลายเพราะมีวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ มากมายมีการพัฒนาเกิดขึ้น โดยเฉพาะพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายมีพิธีกรรมการปฏิบัติที่แตกต่างกันเนื่องจากมีพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายจากประเพณีการนับถือและความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา มีความแตกต่างกันจนบางที่ไม่รู้จะทำอย่างไรเกี่ยวกับพิธีกรรมการตายจะปฏิบัติอย่างไรให้ถูกต้องต่อชีวิตและความตาย¹ นอกจากนี้ในการทำศพยังเป็นเครื่องนึกคิดให้ผู้มีวิจรรย์ปัญญาได้หวนนึกขึ้นไตร่ตรองให้ปลงเห็นสภาวะธรรมที่แท้จริงเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจแก่ผู้ที่มีวามอยู่ในชีวิตทรัพย์สินสมบัติสามีภรรยาบุตรธิดาตลอดจนมัวเมาอยู่ในโลกอยู่ในความไม่มีโรคความไม่ประมาทในชีวิต²

ในสมัยพุทธกาลเราจะพบว่าเมื่อมีการตายเกิดขึ้นก็จะมีจัดการศพอยู่หลายวิธีได้แก่การนำศพไปทิ้งไว้ที่ป่าช้าตั้งปรากฏในพุทธพจน์ว่า “สัตว์ย่อมเกิดและตายบ่อยๆ บุคคลทั้งหลายย่อมนำซากศพไปป่าช้าบ่อยๆ³ “ภิกษุเห็นซากศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้าซึ่งตายแล้ว 1 วันตายแล้ว 2 วันหรือตายแล้ว 3 วันเป็นศพขึ้นอืดศพเขียวคล้ำศพมีน้ำเหลืองเยิ้ม”⁴การนำขึ้นเชิงตะกอนเพื่อเผาให้เป็นเถ้าถ่านกรณีนี้จะพบบ่อยเช่นกรณีของการจัดการพระบรมพระสรีระของพระพุทธองค์หรือที่ปรากฏในเรื่องนางปฏาจาราที่เผาศพบิดามารดาและพี่ชายอันเนื่องมาจากมีฝนตกใหญ่ลมพัดจัดทำให้บ้านพังทับ⁵การฝังไว้ในป่าช้าตั้งจะเห็นในกรณีของนางวิสาขาที่ให้ทำการฝังสรีระ (ศพ) ของกุมาริกาที่ทำการ

¹ช.เถร. (ไทย) 26/1001-1003/397.

²ธีรานันโท. การตายและพิธีการทำบุญศพ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2550), หน้า 25.

³ส.ส.(ไทย), 15/680/211.

⁴ม.อ.(ไทย), 14/154/199.

⁵ส.นิ. (ไทย),16/432/180.

ละแล้ว⁶และการนำไปลอยที่แม่น้ำคงคาซึ่งไม่ว่าจะเป็นการจัดการศพด้วยวิธีการใดๆ ก็ตามก็จะพบว่า มีการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในการจัดการศพอยู่เสมอเช่นกรณีของบิดาที่ฝังศพ บุตรชายแล้วให้คนไปส่งข้าวส่งน้ำประจำวันคือประเพณีที่เกี่ยวกับงานศพอย่างหนึ่งและโดยเฉพาะการ ดำเนินการจัดการถวายพระเพลิงพระบรมสรีระของพระพุทธองค์นั้นมีการประกอบพิธีอย่างสม พระเกียรติแต่แฝงไว้ด้วยความเรียบง่ายการจัดการงานศพในสมัยพุทธกาลนั้นเน้นความสะดวกและ รวดเร็วเนื่องจากเห็นว่าศพของมนุษย์นั้นเป็นเหมือนท่อนไม้ที่ไร้วิญญาณ⁷

การประกอบพิธีกรรมการปลงศพของพวกเราชาวไทยนั้นมีความแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้ จากพิธีกรรมการปลงศพในอดีตนั้น ใช้สถานที่ เช่นป่าช้า หรือวัดอุทิศกรรมก็หาตามธรรมชาติ คือใช้ ฝืน ซึ่งมีความแตกต่างจากปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัดคือปัจจุบัน ใช้ถ่านหรือไฟฟ้า สถานที่ก็เปลี่ยนมา เป็นเมรุซึ่งการจัดการศพใช้วิธีการเผาโดยใช้เตาเผาซึ่งเตาเผาเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เกิดมลพิษ ในอากาศเพราะต้องใช้เชื้อเพลิงในการเผาไหม้เช่น ใช้ก๊าซเป็นเชื้อเพลิง ใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิง ใช้ยาง รยนต์เป็นเชื้อเพลิง หรือใช้เชื้อเพลิงที่เป็นของแข็ง เช่น ไม้ฝืน เป็นต้น ประชากรส่วนใหญ่ของ ประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธ มักจะเลือกวิธีการจัดการศพของผู้เสียชีวิตด้วยการเผา ซึ่งเป็นธรรมเนียม ประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติกันมาช้านาน จะพบการเผาศพได้ในทุกภาคของประเทศ ขณะเดียวกัน ก็จะมีปัญหาเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับเขม่าควันและกลิ่น จากการเผาศพอยู่เป็นระยะโดยเฉพาะในเขต ชุมชน มีความหนาแน่นของประชากรสูงและมีเตาเผาศพตั้งอยู่ตามวัดต่างๆ เป็นจำนวนมาก การเผา ศพ จึงเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเกิดมลพิษทางอากาศ แต่เตาเผาศพส่วนใหญ่ที่ใช้อยู่เป็นเตาเผาศพที่มี ประสิทธิภาพเชิงความร้อนต่ำ จึงก่อให้เกิดมลภาวะต่างๆ มากมาย⁸ เนื่องจากสารมลพิษที่เกิดจากการ เผาศพที่สำคัญคือมีสารไฮโดรเจนซัลไฟด์และสารไดออกซิน/ฟิวแรนส์ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิด ขึ้นมาโดยมิได้ตั้งใจแต่เกิดจากกระบวนการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์แล้วปลดปล่อยสู่บรรยากาศจากการที่ สารนี้เป็นสารที่มีความเป็นพิษสูงและเป็นอันตรายต่อสุขภาพมนุษย์ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมาย บัญญัติบังคับไว้โดยตรง คงมีเพียงอนุสัญญาสตอกโฮล์มว่าด้วยสารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน (Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutions : Pops) ที่มีจุดมุ่งหมายของอนุญา คือเพื่อคุ้มครองสุขภาพอนามัยของมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมจากสารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน ซึ่งสารเคมี POPs มี 12 ชนิด โดยมีสารไดออกซินและฟิวแรนส์ รวมอยู่ในกลุ่มสารเคมีตามอนุสัญญาฯ ดังกล่าว ด้วยและพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพ.ศ. 2535 โดยกำหนด

⁶ช.ธ. (ไทย), 25/213/98.

⁷ม.ม. (ไทย), 12/502/446.

⁸วิภาดา ชุ่มศิริเพชร, การพัฒนาเตาเผาศพชนิดสองห้องเผา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2555), หน้า 2.

หลักเกณฑ์ วิธีการ และแบบ สำหรับเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษในการเก็บสถิติและข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของระบบบำบัดอากาศเสีย และรายงานต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่น

การสร้างเตาเผาศพจึงควรได้รับการออกแบบและสร้างอย่างถูกต้อง และในห้องเผาไหม้ต้องมีอุณหภูมิที่สูงพอ มีปริมาณการป้อนอากาศสำหรับการเผาไหม้ไม่น้อยหรือไม่มากเกินไป ซึ่งเตาเผาศพจะต้องมีห้องเผาไหม้หลักอยู่ 2 ห้อง⁹ คือ ห้องสำหรับเผาศพ และห้องสำหรับเผาควัน จึงจะทำให้ควันที่ปล่อยออกจากปล่องควันเตาเผาศพปราศจากกลิ่นและมลภาวะทางอากาศเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ได้มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจึงได้มีมติครั้งที่ 2/2545 กำหนดค่ามาตรฐานความทึบแสง (Opacity) ของเขม่าควันจากเตาเผาศพไม่เกินร้อยละ 10 พร้อมกับให้กรมควบคุมมลพิษจัดทำหลักเกณฑ์ทางวิชาการและแนวทางปฏิบัติสำหรับหน่วยงานที่จะนำมาตราฐานความทึบแสงไปใช้ในการควบคุมปัญหาเขม่าควันจากเตาเผาศพ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยา โดยคณาจารย์และนักวิจัยของคณะครุศาสตร์ได้เล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดตั้งโครงการวิจัยร่วมกับคณาจารย์ อย่างเช่น มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อที่จะศึกษาวิจัย และออกแบบ วิธีการทดสอบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้เครื่องพ่นสารไอกับเตาเผาศพอัจฉริยะ โดยใช้ผลิตภัณฑ์จากแร่โอลิวีน หรือสารโกอา จากการค้นคว้าของมหาวิทยาลัยเกียวโต ประเทศญี่ปุ่นดังกล่าว เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการยับยั้งการเกิดและลดการปลดปล่อยสารไดออกซินอีกทั้งเพื่อลดค่าใช้จ่ายจากการประยุกต์ปรับใช้เทคโนโลยีสารโกอาดังกล่าวให้ต่ำและมีความเหมาะสมกับค่าใช้จ่ายของเจ้าภาพและทางวัด และสามารถใช้ได้โดยทั่วไปในกิจกรรมฌาปนกิจศพที่เกิดขึ้นในวัดทั่วประเทศเป็นมหาวิทยาลัยที่มีบทบาทในการให้ความรู้ทางหลักวิชาการต่างๆ รวมถึงหลักวิชาการทางพุทธศาสตร์ให้แก่ภิกษุสงฆ์และบุคคลทั่วไป ปัญหาหนึ่งที่ทางคณะนักวิชาการ ของมหาวิทยาลัยฯ ได้รับรู้ถึงความเป็นพิษของสารประกอบไดออกซิน และพีวแรน ที่เกิดจากกิจกรรมการฌาปนกิจศพในปัจจุบัน หรือรับรู้จากแนวทางการศึกษา การออกแบบ การทดลองของหน่วยงานของภาครัฐต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยของภาครัฐ ซึ่งสารประกอบไดออกซินและพีวแรนที่เกิดขึ้นดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัยของทั้งพระสงฆ์ และผู้ที่เข้ามาทำกิจกรรมภายในวัด รวมถึงประชากรในชุมชนภายนอกวัด

คณะผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยการพัฒนาระบบการควบคุมอนุภาคขนาดเล็กในเขตฌาปนสถานด้วยสารวิมุตติ (โกอา) เพื่อเป็นการพัฒนาระบบการควบคุมอนุภาคขนาดเล็กและส่งเสริมฌาปนสถานให้ได้มาตรฐาน ส่งเสริมสภาพแวดล้อมในชุมชนให้ดีขึ้นนั้น ในการศึกษา

⁹ฉิมมน จันทรัตน์, มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมมลพิษทางอากาศอันเกิดจากเตาเผาศพ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), หน้า 22.

ประสิทธิภาพการใช้ผลิตภัณฑ์จากแร่โอลิวีนในกิจกรรมการมาปนกิจศพ โดยการพ่นเข้าสู่ห้องเผาไหม้ โดยตรง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ในการยับยั้งการเกิดและลดการปลดปล่อยสารประกอบไดออกซิน ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนทางด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม และความรู้เกี่ยวกับสารประกอบไดออกซินของผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนจะเป็นการศึกษาเพื่อหาแนวปฏิบัติเพื่อให้ได้องค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ อันจะนำไปสู่ความเป็นพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนามาปนกิจศพที่ก่อให้เกิดสารประกอบสารไดออกซิน ในปริมาณที่ต่ำมาก ซึ่งจะนำไปสู่การทำให้คนในชุมชนสามารถรับมือได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นชุมชนที่มีความสุขอย่างแท้จริงเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นและเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับภัยจากสารประกอบไดออกซิน เกิดความรู้ที่เท่าทันต่อสถานการณ์และนำไปสู่การพัฒนาการเป็นชุมชนที่เข้มแข็งของประเทศไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย
- 1.2.2 เพื่อศึกษารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย
- 1.2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย

1.3 ปัญหาการวิจัย

- 1.3.1 เตาเผาศพของวัดในสังคมไทย เป็นอย่างไร
- 1.3.2 รูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย เป็นอย่างไร
- 1.3.3 ปัญหา และอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย เป็นอย่างไร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาเรื่องนี้ จะครอบคลุมถึงเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย รูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทยและปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่ศึกษาภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์ ภาคกลาง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์

1.4.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นักวิชาการ 10 คน พระสงฆ์ 10 รูป ตัวแทนชุมชน 10 คน นักบริหารจัดการฌาปนสถาน 10 คน รวมทั้งสิ้น 40 รูป/คน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เตาเผาศพอัญริยะ หมายถึง การควบคุมและลดสารไดออกซิน (dioxins) และฟิวแรน (furans) ด้วยเทคโนโลยีโกอา (สารวิมุติ) จากกระบวนการเผาไหม้จากกิจกรรมการฌาปนกิจศพของวัดในกรุงเทพมหานครและในประเทศไทย เพื่อนำมาปรับใช้ในการฌาปนกิจศพ และยืนยันประสิทธิภาพ ความสามารถในการยับยั้งการเกิดสารพิษไดออกซิน ฟิวแรนตามทฤษฎีของเทคโนโลยี และควบคุมฝุ่นละออง ขนาดเล็ก (PM 2.5) บริเวณรอบๆ เมรุและภายในตลอดถึงชุมชนที่อยู่ใกล้วัด ลดมลพิษสารก่อให้เกิดมะเร็งสำหรับวัดในชุมชนเมืองและในประเทศ หมายถึง การเผาศพแต่ละครั้ง มลพิษที่เกิดขึ้นและปล่อยออกมาปล่องเมรุนั้น ก่อให้เกิดมลพิษคน สรรพสัตว์และสิ่งแวดล้อมต่างๆ จะหลักการด้านเทคโนโลยีและหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ามาควบคุม เพื่อลดมลพิษให้มีจำนวนน้อยที่สุด

เตาเผาศพของวัดในสังคมไทย หมายถึง เตาเผาที่มีลักษณะสองหัวเผา หัวที่หนึ่งเผาศพและหัวที่สองเผาควัน หรือม้วนควัน ใช้น้ำมันดีเซล หรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง จะติดตั้งตามที่อยู่ ในสังคมเมือง หรือตามชุมชนต่างจังหวัด ก็จะมีบ้างเป็นบางแห่ง ส่วนเตาเผาศพแบบเชิงตะกอนใช้ฟืน และถายเป็นเชื้อเพลิง จะมีใช้ในชุมชนต่างจังหวัด ปัจจุบันยังมีใช้ในสังคมไทย

รูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย หมายถึง รูปแบบเตาเผาที่ใช้ปัจจุบัน ส่วนมาก จะใช้ในกรุงเทพมหานคร และปริมณฑลเป็นเตาเผาที่ออกแบบและมีเทคนิคการเผาทันสมัย ใช้น้ำมันดีเซล หรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง โดยแบ่งห้องเผาไหม้ออกเป็น 2 ห้อง ห้องใหญ่ จะเผาศพโดยตรง ส่วนอีกห้องหนึ่งเป็นห้องเล็ก ทำหน้าที่เผาควันและกลิ่น เพื่อกำจัดให้หมดไปหรือให้เหลือน้อยที่สุด ก่อนปล่อยออกไปทางปล่องควันระบาย ก๊าซร้อนออกไปสู่อากาศ

ปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย หมายถึง วัดยังประสบปัญหาเรื่องการจัดการเรื่องเขม่าควัน กลิ่น และสารพิษชนิดต่างๆ ที่ปล่อยสู่อากาศ และการร้องเรียนของชุมชนที่อยู่ใกล้บริเวณวัด สร้างความรำคาญให้ชุมชน วัดยังไม่สามารถบริหารจัดการได้ตามฐานกฎหมายกำหนด และที่สำคัญคือ วัดไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาเตาเผาศพที่มีประสิทธิภาพ พร้อมเทคโนโลยีสมัยได้ และความเชื่อทางด้านศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีการเผาศพในสังคมไทยนั้น ซึ่งแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย ก็จะมีการเผาศพที่แตกต่างกันออกไป เพราะแต่พื้นที่ ก็มีความเชื่อ วัฒนธรรมพื้นบ้านของแต่ละภาคในประเทศ วัดจึงไม่สามารถจัดรูปแบบการเผาศพให้เป็นรูปแบบเดียวกันได้

1.6 ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1.6.1 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย ได้รับรู้รูปแบบเตาเผาและการสร้างเตาเผาศพ โดยใช้เหล็กกล้าเป็นผนังและบุด้วยอิฐทนไฟ เชื้อเพลิงที่นำมาใช้ได้แก่น้ำมันดีเซลหรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง ซึ่งลักษณะของเตาเผาศพจะประกอบด้วย 2 หัวเผา ทำหน้าที่ต่างกัน ส่วนหัวเผาใหญ่ใช้สำหรับใช้ในห้องเผาศพ ส่วนห้องเผาเล็กนั้น ใช้สำหรับเป็นห้องเผาควันและกลิ่นเตาเผาแบบนี้ทำให้เกิดมลพิษน้อยกว่าเตาเผาแบบเปิด หรือแบบห้องเดี่ยว ถ้าจะให้มีประสิทธิภาพในการเผาไหม้แล้วต้องทำตามเทคนิค และวิธีการเดินเตาเผาอย่างถูกต้องก็ยิ่งจะเพิ่มประสิทธิภาพในการเผาและลดมลพิษได้มากยิ่งขึ้น

1.6.2 ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย ที่ผ่านมาก็จะรูปแบบเตาเผาศพในวัดที่เป็นเชิงตะกอน ใช้ฟืนและถ่าน เป็นเชื้อเพลิง และพัฒนาเตาเผาศพจากเชิงตะกอนเป็นเตาหนึ่ง หัวเผาใช้น้ำมันและก๊าซ LPG เป็นเชื้อ แต่ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นเตา 2 หัวเผาห้องใหญ่ใช้เผาศพ และห้องเล็กใช้เผาควันและกลิ่น ก่อนปล่อยความร้อนสู่อากาศ วัดสามารถนำรูปแบบการเผาศพแบบ 2 หัวเตาเผาศพไปใช้ เพื่อลดมลพิษและรักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสุขภาพของประชาชน

1.6.3 ได้ทราบปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย แออาจเกิดจากความเชื่อเชื่อมโยงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น และประเพณีการเผาศพ ซึ่งแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย ก็จะมีการเผาศพที่แตกต่างกันออกไป บางพื้นที่ยึดวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือการใช้เมรุลอย สำหรับคนที่มียศตำแหน่ง ก็จะจัดงานให้สมกับฐานะของผู้เสียชีวิต และทางวัดยังขาดแคลนนักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) ที่มีความชำนาญเฉพาะ เข้าใจระบบการเผาศพ การเดินเตาเผาศพก่อนเผา หรือระยะเวลาการเผาไหม้ เพื่อควบคุมการระบายมลพิษทางอากาศให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีเผาศพ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศพในสังคมไทย
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพในสังคมไทย
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเตาเผาศพในสังคมไทย
- 2.5 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเตาเผาศพในสังคมไทย
- 2.6 หลักการมีส่วนร่วม วิธีการสร้างความมีส่วนร่วมในชุมชน
- 2.7 แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม
- 2.8 แนวคิดเทคโนโลยีและนวัตกรรม ตามนโยบายประเทศไทย 4.0
- 2.9 การบริหารจัดการงานศพในประเทศไทยช่วงโควิด 19
- 2.10 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.11 ทฤษฎีเกี่ยวกับมลพิษที่เกิดจากเตาเผาศพในสังคมไทย
- 2.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.13 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีเผาศพ

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตความเป็นมนุษย์ชาติของคนเรานั้นมีมานาน เห็นได้จากการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งมีการด รารงชีวิตอยู่ได้และสืบเผ่าพันธุ์กันต่อมา มนุษย์ทุกคนต่างก็มีวงจรของชีวิตที่เปลี่ยนแปลงตามวัยต่างๆ ของอายุตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตใหญ่ และสุดท้ายจบลงด้วยการตายจากโรคร้าย หรือความเสื่อมของร่างกาย หรือ ความชรา การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนของชีวิตจากวัยหนึ่งไปสู่อีกวัยหนึ่งของชีวิตดังกล่าวนี้ มนุษย์เกือบทุกชาติทุกภาษามักจะมีความรู้สึก และความนึกคิดที่คล้ายๆ กัน ว่าเป็นช่วงวิกฤตในชีวิตของแต่ละบุคคลที่เดียวเพราะเป็นการปรับเปลี่ยนสถานภาพทั้งด้าน

กายภาพและจิตภาพ จากอย่างหนึ่งไปสู่อีกอย่างหนึ่ง ที่ไม่รู้ว่าดีหรือร้ายประการใด จึงเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดความกังวลและความไม่มั่นใจในตนเอง ดังนั้น หนทางที่จะบรรเทาความกังวล เดือดร้อนใจก็คือ การทำให้เป็นที่รับทราบกันในหมู่คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมกับการขอความช่วยเหลือจากอำนาจนอกเหนือธรรมชาติ ที่ขอความช่วยเหลือให้มาดลบันดาลให้เกิดเป็นสิริมงคล นั่นก็คือการจัดให้มีประเพณีและพิธีกรรมเกิดขึ้นในช่วงที่ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงจากวัยหนึ่งไปสู่อีกวัยหนึ่ง

ส่วนใหญ่จะสะท้อนให้เห็นถึงความหวาดกลัววิญญานหรือผีของคนตายที่มักเชื่อว่าผู้ตายจะเปลี่ยนสภาพเป็นวิญญานที่ดุร้ายและอาจมาหาสู่คนเป็นได้หรือในบางสังคมเช่นสังคมจีนโบราณ บทบาทของผู้ตายมีสูงมากต่อความเจริญความสมบูรณ์พูนสุขของคนที่ยังมีชีวิตอยู่จนก่อให้เกิดลัทธินิยมบูชาบรรพบุรุษขึ้นซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดโชคชะตาของสมาชิกในสังคมหรือพร้อมกันทั้งนั้นด้วย จึงจำเป็นต้องมีพิธีเช่นไหว้ตามกำหนดเวลาหรือตามฤดูกาลต่างๆ เกิดความหลากหลายของรายละเอียดในพิธีสงฆ์ของกลุ่มชนต่างๆ ที่ยึดปฏิบัติการณ์ขั้นตอนต่างๆ ของพิธีสงฆ์จะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อที่ว่าความตายไม่ใช่เป็นเพียงจุดสิ้นสุดของชีวิตโดยสมบูรณ์เท่านั้น แต่ยังคงเป็นการเปลี่ยนสภาพจากโรคที่อาศัยอยู่หรือจากสิ่งที่มีชีวิตไปสู่อีกโลกหนึ่งหรืออีกภาวะหนึ่งซึ่งประกอบด้วยวิธีการเกี่ยวกับการแยกตัวหรือแยกคนตายออกจากตนเป็นผู้มีเกียรติ หรือการเผาและวิธีการรวมตัวของผู้ชายในโลกใหม่ หรือในสภาพใหม่กับบทบาทใหม่ที่ต่างไปจากโลกของคนเป็นอ้างในมิชชัน

พิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการฝังศพ พบว่ามีการเตรียมพื้นที่โดยขุดดินให้เป็นหลุมฝังศพ ที่มีความกว้างประมาณ 10-50 เซนติเมตร บางหลุมพบว่าการทុบภาชนะดินเผาปูรองก่อนวางศพ หรือบางที่ทុบภาชนะดินเผาโรยทับบนศพ มีการมัดห่อศพ หรือ มัดบางส่วน เช่น มือ เท้า มีการโรยดินเทศ (ดินสีแดง)¹ หรือวางก้อนดินเทศเอาไว้ใกล้กับศพ และอุทิศสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เช่น ภาชนะดินเผา เครื่องประดับ เครื่องมือ เครื่องใช้ เช่น วัว ควาย หมู ไก่ สุนัข ฯลฯ นอกจากนี้การพบสิ่งของบางชนิดเฉพาะเพศใดเพศหนึ่ง ก็แสดงออกถึงความเชื่อได้เช่นเดียวกัน สถานภาพทางสังคมจากความหลากหลาย และจำนวนของสิ่งของที่อุทิศให้กับศพสามารถสันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่า ศพที่พบของอุทิศจำนวนมากเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพจากคนในชุมชน อาจเป็นผู้นำ หรือผู้ประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ หรือบางคนอาจเป็นเครือญาติของผู้ปกครองชุมชน แม้จะเสียชีวิตในวัยเด็กก็ได้รับการปฏิบัติที่พิเศษกว่าคนในวัยเดียวกัน

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตที่เคยมาพูดกันมาเป็นประจำแต่ก่อนนี้ทำให้คนไกลแต่ละคนไม่โดดเดี่ยวอ้างว้างตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย เพื่อชีวิตเดินล้อมไปด้วยคนที่เป็นญาติพี่น้องและมิตรสหายอีก ทั้งความมั่นคงในด้านจิตใจอันเนื่องมาจากการสร้างความสัมพันธ์ที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

¹ศรีศักร วัลลิโภดม, ศึกษาท้องถิ่นเพื่อรู้จักตนเองและโลก: ศาสนาของคนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=816>. [3 มกราคม. 2564].

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหนือธรรมชาติที่มี อำนาจเหนือโชคชะตาของมนุษย์พม่าน่าเสียดายที่ปัจจุบัน ค่านิยมของคนไทยรุ่นใหม่ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเนื่องมาจากไปหลงใหลที่คู่กับความต้องการทางวัตถุ และความเจริญทางเทคโนโลยีจนเกิดความสำคัญว่าตนเองจะควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลได้และเห็นชนบทรรมนิยมประเพณีต่างๆ เป็นเรื่องไร้สาระไม่มีเหตุผลความเป็นปัจเจกบุคคลที่เห็นแก่ ตัวก็เกิดขึ้นอย่างท่วมท้นจนแทบหมดความเป็นมนุษยชาติ ความโดดเด่นอ่าว้างความเป็นทุกขีใจและ เคลือบแคลงสงสัยในความจริงใจของผู้อื่นและในที่สุดความเห็นแก่ตัวก็ต้องเกิดขึ้นเป็นต่อตามตัวทั้งนี้ ทั้งนี้ก็เพราะไม่สนใจใยดีกับโลกที่เคยสร้างความเป็นมนุษย์ที่มีมาแต่เดิมนั่นเอง

ทั้งนี้ การฝังศพในประเทศไทยตามหลักฐานโบราณคดีที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีในแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย พบแหล่งโบราณคดีประเภทแหล่งฝังศพเป็นจำนวนมากทั่วทุกภาคของประเทศไทย โดยลักษณะการฝังศพโบราณ สามารถแบ่งรูปแบบได้ 3 รูปแบบคือ²

1. การฝังศพครั้งที่ 1 (Primary Burial) เป็นการฝังศพแบบดั้งเดิม พบทั่วทุกภาคของประเทศไทย การฝังจะนำศพวางนอนในหลุม อาจจะวางศพนอนตะแคงงอเข้าหรือ นอนหงายเหยียดยาว การฝังศพลักษณะนี้จะพบกระดูกเรียงกันอย่างถูกต้องตามหลักกายวิภาค และพบเกือบทุกส่วนของร่างกาย นอกจากนี้ยังพบว่าการฝังศพเด็กทารก ตั้งแต่แรกเกิด จนถึง 1 ปี หรือเด็กที่เสียชีวิตจากการแท้งนั้น จะนำร่างมาบรรจุในภาชนะดินเผาโดยอาจฝังพร้อมกับสิ่งที่อุทิศ หรืออาจไม่มีเลยก็ได้

2. การฝังศพครั้งที่ 2 (Secondary Burial) เป็นการนำกระดูกจากการฝังศพครั้งที่ 1 ซึ่งฝัง จนกระทั่งเนื้อเปื่อยหมดแล้ว บรรจุในภาชนะดินเผาขนาดใหญ่ จากนั้นจึงนำมาทพิธีอีกครั้ง การฝังศพ ลักษณะนี้จะพบกระดูกไม่ครบทุกส่วน มีเพียงกระดูกข้างขึ้นใหญ่ หรือชิ้นที่มีความสำคัญเท่านั้น

3. การเผาศพ เป็นวิวัฒนาการที่สำคัญของชุมชนบ้านโบราณอีกระดับหนึ่ง เป็นการบ่ง บอถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพิธีกรรมดั้งเดิม และบ่งบอกถึงวิวัฒนาการของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่พัฒนาตนเองเข้าสู่สมัยหัวเลี้ยวหัวต่อประวัติศาสตร์

วิธีการเกี่ยวกับการตายในประเทศไทยแต่เดิมคนโบราณหลายพันปีก่อนเชื่อว่าคนตายเพราะขวัญหาย ต้องทำพิธีเรียกขวัญนานหลายวันในบ้านคนตาย มีการขับลำทำเพลงสนุกสนานเฮฮา อีกทั้งกรีกโครมเพื่อให้ขวัญได้ยิน แล้วจะได้กลับเข้าร่างถูกทาง จนกลายเป็นต้นแบบมหรสพของงานศพในบ้านเราทุกวันนี้ ว่าทำไมต้องมีรำ มีลิเก มีความบันเทิงในงานศพต่างๆ ที่ควรจะเศร้าแถมสมัยก่อน งานศพบ้านเราก็ไม่ได้แต่งดำไว้ทุกขัณฑ์เหมือนทุกวันนี้ แต่ทุกคนต่างแต่งตัวสีสันฉูดฉาด

²ผู้สตี รอดเจริญ, “พิธีกรรมการฝังศพในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ : ความเชื่อและสถานภาพทางสังคม”, ตำราวิชาการ, ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2551): 145-146.

อย่างกับไป งานวัด เพราะต่างคนต่างไปดูลิเกโขนรำ ไปเสพย์ความบันเทิงจากงานศพไม่ใช่ไปเพื่อเศร้า การแต่งดำไว้ทุกข์เพิ่งมาเริ่มในสมัย รัชกาลที่ 5 ด้วยการเลียนแบบฝรั่งชาวตะวันตก เริ่มที่กรุงเทพ เมืองหลวง จนค่อยๆ กระจายไปทั่วประเทศ ส่วนเรื่อง “ขวัญ” มีความเชื่อว่าสัมพันธ์เกี่ยวกับ “ชีวิต” สังเกตได้ว่า ทุกคนล้วนมี “ขวัญอยู่บนหัว” ที่ดูว่าผมขึ้นหมอนวนซ้าย หรือวนขวา หรือบางคนพิเศษ หน่อยก็มีสองขวัญ สามขวัญ ด้วยขวัญที่อยู่บนหัวนี้ จึงทำให้คนไทยแต่เดิมนั้นถือเรื่องการ “เล่นหัว” เพราะว่ามี “ขวัญอยู่บนหัว” เลยเชื่อว่าเป็นศูนย์รวมรวมความมีชีวิตของเจ้าตัว ต้องดูแลรักษาไม่ให้ ถูกกระทำ รุนแรง เพราะถ้ากระทบกระเทือนจนขวัญเสียขวัญหาย ย่อมเป็นอันตรายถึงชีวิต จึงบอกได้ว่าเพราะ เหตุใดทำไมคนไทยถึง “ถือหัว” ผิดกับคนชาติอื่น ส่วนพิธีกรรมงานศพของชาวไทยหรือ ประเทศใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็ใช้เวลานานมาก และอาจจะนานที่สุดในโลกได้ เพราะต้องมีทั้ง ทำพิธีเรียกขวัญด้วยความบันเทิงเสียงดังให้ขวัญกลับเข้าร่างเพื่อจะได้ฟื้นคืน และถ้าขวัญไม่กลับเข้า ร่างก็ต้องทำ พิธีส่งขวัญไปสวรรค์ให้ถูกต้องอีก เลยทำให้งานศพไทยนั้นใช้เวลาประกอบพิธีกรรม ยาวนานกว่าชาติ ใดในโลกก็ว่าได้ ดังนี้

2.1.1 พิธีกรรมงานศพในประเทศไทย

จากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้ทราบถึงความเชื่อเกี่ยวกับกับการตายในดินแดนที่ เป็น ประเทศไทยในปัจจุบันว่า ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เมื่อประมาณ 10,000 ปีก่อนปัจจุบัน³ มนุษย์มี ความเชื่อในเรื่องวิญญาณหลังตายแล้ว โดยเห็นได้จากการขุดค้นที่จังหวัดกาญจนบุรีพบ หลักฐานว่ามี การพรมดินเทศสีแดงบนศพคนตายที่อยู่ในท่านอนราบเหยียดยาว ตั้งแต่ปลายยุคหินเก่า แล้ว นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาใส่อาหาร เช่น เปลือกหอยในหลุมศพ การฝังศพมีการกำหนด ทิศทาง ให้หันศีรษะผู้ตายไปทางทิศตะวันตกอย่างเป็นแบบแผน หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นชัดว่า มนุษย์ใน สมัยนั้นคงมีความเชื่อว่า วิญญาณอยู่ในร่างของคนและเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดต่อชีวิตคน เมื่อใดที่ คนตาย วิญญาณที่อยู่ในร่างจะเปลี่ยนรูปกลายเป็นผีที่อาจเป็นผีดีหรือผีร้ายก็ได้ตามลักษณะ มนุษย์มี ความเชื่อในเรื่องวิญญาณหลังตายแล้ว โดยเห็นได้จากการขุดค้นที่จังหวัดกาญจนบุรี พบ หลักฐานว่า มีการพรมดินเทศสีแดงบนศพคนตายที่อยู่ในท่านอนราบเหยียดยาว ตั้งแต่ปลายยุคหินเก่าแล้ว นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาใส่อาหาร เช่น เปลือกหอยในหลุมศพ การฝังศพมีการกำหนด ทิศทาง ให้หันศีรษะผู้ตายไปทางทิศตะวันตกอย่างเป็นแบบแผน หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นชัดว่า มนุษย์ใน สมัยนั้นคงมีความเชื่อว่า วิญญาณอยู่ในร่างของคนและเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดต่อชีวิตคน เมื่อใดที่ คนตาย วิญญาณที่อยู่ในร่างจะเปลี่ยนรูปกลายเป็นผีที่อาจเป็นผีดีหรือผีร้ายก็ได้ตามลักษณะการตาย วิญญาณหรือผีนี้จะอยู่ในอีกสภาพหนึ่งที่จะไปไหนมาไหนก็ได้ตามใจ เพราะมีได้อยู่ในร่าง มนุษย์แล้ว

³ปราณี วงศ์เทศ, พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2554), หน้า 8.

มนุษย์จะสัมพันธ์ติดต่อกันได้ก็ด้วยการประกอบพิธีกรรมบางอย่างขึ้นเท่านั้น ดังนั้นพิธีกรรมที่ถือว่า แรกเริ่มสุดของมนุษย์จึงน่าจะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับคนตายที่ว่าด้วยการเช่นไหว้ หรือนำอาหาร ข้าว ของเครื่องใช้มาให้ผู้ตายได้กินได้ใช้เหมือนยังมีชีวิตอยู่ จึงน่าจะเป็นที่บูชาแห่งแรกของมนุษย์ ดัง จะเห็นว่าหลุมศพในสมัยก่อนประวัติศาสตร์จะมีเครื่องเช่นไหว้ศพอยู่ด้วย เช่น ในเขตบ้านเชียง จังหวัด อุดรธานี พบว่าในบรรดาหลุมศพที่พบหลายแห่ง มีเครื่องเช่นศพไม่เหมือนกัน บางศพมี เครื่องประดับ และและเครื่องใช้มากกว่าศพอื่นรวมทั้ง ทำขึ้นด้วยฝีมือช่างชั้นสูงหลุมศพเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความ แตกต่างทางฐานะในสังคมของคนบางคนในชุมชนนั้นด้วย

นอกจากนี้ในเขตอีสานเอง ยังพบร่องรอยว่ามีการฝังศพครั้งที่ 2 คือเมื่อมีคนตายจะ นำ ศพไปฝังทิ้งไว้ระยะหนึ่งแล้วขุดศพขึ้นมาทำพิธีฝังใหม่คือ จะปล่อยให้ศพคนเฒ่าเปื่อยจนเนื้อเฒ่า เปื่อย จนหลุดหมดแล้วเหลือแต่กระดูกจึงนำมาใส่หม้อหรือไหขนาดใหญ่แล้วทำพิธีฝัง ศพแต่ละศพอาจ ใช้ ภาชนะที่บรรจุตั้งแต่ใบเดียวที่มีขนาดใหญ่จนถึงหลายใบที่ใช้ใส่กะโหลกศีรษะและชิ้นส่วนต่างๆ ของ ร่างกายฝังร่วมกับบรรดาภาชนะที่ใช้ในการเช่นศพ ในเอกสารจีนที่กล่าวถึงบ้านเมืองในภูมิภาค เอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ในยุคต้นประวัติศาสตร์ก็กล่าวถึงการนำศพไปทิ้งให้นกกาบิน หลังจากนั้นก็คง นำ กระดูกที่เหลือมาประกอบพิธีอีกครั้ง เช่นหลักฐานที่พบในเขตอีสานก็ได้

ในหมู่ชนเผ่าดั้งเดิมส่วนใหญ่ ก็มักจะนำศพเก็บไว้ระยะเวลาหนึ่ง ก่อนจะนำไปประกอบ พิธีตามประเพณีต่อไป ด้วยความเชื่อว่าผู้ตายจะไม่สามารถเดินทางไปยังดินแดนของ วิญญาณได้ จนกว่าร่างกายจะเหลือแต่เพียงกระดูกในบางสังคมจะทำพิธีแลเนื้อของศพออกให้หมด หรือปล่อยให้ เนื้อหนึ่งเฒ่าเปื่อยไปหมดเองแล้ว จึงนำกระดูกไปฝังเป็นครั้งที่สองเช่นกัน

หลักฐานจากพิธีเหล่านี้แสดงถึงความเชื่อของมนุษย์ในสมัยนั้นว่า มีความเชื่อในภูตผี วิญญาณบรรพบุรุษว่ายังอยู่ในโลกเดียวกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ยังไม่มีการแบ่งแยกโลกนี้กับโลกหน้าคน เป็นกับคนตายยังติดต่อกันได้ ผีคนตายจะแวะเวียนมาอยู่ใกล้ๆ บ้านเดิมยังไม่ไปโลกผี และรู้เห็นความ เป็นไปในบ้านได้ตลอด

กระทั่งประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-13 เมื่อเกิดพัฒนาการของสังคมเมืองขึ้นในเขต ตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีการติดต่อกับศูนย์อำนาจทางรุ่นแม่น้ำเจ้าพระยากับลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศ ลาว มีการติดต่อกับต่างประเทศรับศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาเข้ามาเป็นศาสนาของภูมิภาค โดยการ สร้างศาสนสถาน และศิลปวัตถุขึ้นเคารพบูชา อิทธิพลความเชื่อที่เข้ามาใหม่ไม่ได้ทำให้ความเชื่อ ดั้งเดิมของประชาชนพื้นเมืองที่นับถือผีเสื่อมสลายลง แต่เป็นการนับถือควบคู่ไปกับความเชื่อดั้งเดิม จึงเป็นการผสมผสานของการนับถือผี ความเชื่อในพระเจ้าของศาสนาฮินดูกับพุทธศาสนาที่เน้นความ เชื่อในกฎแห่งกรรม ความเชื่อในเรื่องวิญสสารคือการเวียนว่ายตายเกิดหรือการกัขาติมาเกิด เชื่อว่า กรรมมีผลต่อจิตใจและบุคลิกภาพของคนในชาติปัจจุบันและมีผลต่อแบบแผนชีวิตในอนาคต รวมทั้งมี ผลต่อวิญญาณในภพหน้าด้วย อิทธิพลจากรรณกรรมที่เนื่องในพุทธศาสนาช่วยย้ำความเชื่อใน

เรื่องจักรวาลที่มีเขาพระสุเมรุเป็นแกน มีสวรรค์ โลกมนุษย์บาดาล นรก ที่เป็นที่อยู่ของบรรดาสิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่มีผลบุญกรรมที่แตกต่างกัน จึงเน้นความเชื่อในชาติหน้าและการเกิดใหม่

ความสำคัญของศาสนาฮินดูและพุทธศาสนานั้น อยู่ที่มีระดับสูงกว่าระบบความเชื่อพื้นเมือง จึงมีพลังในด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ทำให้คนหลายพวกหลายเหล่าที่มีความแตกต่างกันต่างเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมยอมรับให้เป็นสิ่งที่ เป็นของกลางร่วมกัน ซึ่งเป็นช่องทางที่นำไปสู่การบูรณาการทั้งทางวัฒนธรรมและทางการเมืองในระยะเวลาต่อมาด้วยความแตกต่างกันระหว่างชนชั้นปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครองจะเห็นได้จากการที่ประชาชนทั่วไปมีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ ทั้งในด้านของที่อยู่อาศัยการแต่งกาย รวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณีเกี่ยวกับการปลงศพของคนธรรมดา เมื่อคนตายก็ปล่อยให้ร่างกายที่เหลือแต่กระดูกฝังกับประเพณีของกษัตริย์ที่แวดล้อมด้วยพิธีรีตองที่มีความละเอียดซับซ้อนและศักดิ์สิทธิ์โดยมีสมณะชีพรามณ์และข้าราชการที่ช่วยส่งเสริมฐานะของกษัตริย์ให้สูงขึ้นในฐานะทรงเป็นสมมติเทพตามความเชื่อของศาสนาที่รับเข้ามาใหม่

วิธีศพของไทยในปัจจุบันที่แม้เป็นพิธีที่ประกอบขึ้นอธิบายความหมายตามความเชื่อเกี่ยวเนื่องในพุทธศาสนาเป็นหลัก แต่ก็ยังสะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานของความเชื่อดั้งเดิมที่ยังตกค้างอยู่ เช่น ความเชื่อที่ว่าวิญญาณของผู้ตายที่กลายเป็นผีอาจมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ ก่อความเดือดร้อนให้คนเป็นได้ ดังจะเห็นได้จากรายละเอียดของพิธีกรรมที่ยังยึดถือปฏิบัติกันตามท้องถิ่นทุกภูมิภาคในประเทศไทย

ขณะเดียวกันแม้ว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับศพจะมีความแตกต่างตามลักษณะของการตาย เช่น ตายตามปกติหรือไม่ปกติ หรือที่เรียกว่าตายโหงก็ตาม ความแตกต่างทาง เพศ อายุ สถานภาพ และชนชั้นของผู้ตาย เช่น พระสงฆ์ หรือเชื้อพระวงศ์ แต่พิธีกรรมทั้งหมดก็แสดง ขั้นตอนที่สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับโลกหน้าและชีวิตหลังความตายร่วมกัน พิธีศพที่จะกล่าวโดยสังเขป ต่อไปนี้จะมีเฉพาะที่ทำกันในเขตภาคกลางของประเทศที่พบในหมู่บ้านทั่วไป เช่น ในจังหวัด สุโขทัย พิษณุโลก ลพบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี และพิธีปฏิบัติกันก็ได้จำกัดว่าเชื่อถือกันเฉพาะในหมู่คนไทย แต่พบว่า เป็นประเพณีที่ปฏิบัติการเรียนรู้ชุมชนอื่นก็มี โดยทั่วไปถ้าหากรู้ล่วงหน้าว่าผู้ป่วยใกล้ตายจะมีพิธี “บอกหนทาง”⁴ ให้กับผู้ที่จะกำลังจะตายโดยนิมนต์พระสงฆ์ หรืออัญเชิญพระพุทธรูปมาไว้ต่อหน้าผู้ป่วยพร้อมจัดดอกไม้ธูปเทียนไว้ในกรวยใบตองสำหรับให้ผู้ป่วยพนมมือระลึกถึงพระรัตนตรัย หรือหากเตรียมอะไรไม่ทันก็ให้บอกผู้ป่วยให้ภาวนาคำว่า “อรหัง” จนสิ้นใจ ด้วยความเชื่อว่าผู้ใดจะได้ มีจิตใจใฝ่ในกุศล เมื่อตายแล้วจะได้ไปเฝ้าบูชาพระจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ หากผู้ตายเป็นเศรษฐีมีชีวิต ที่มีความสุขสมบูรณ์ดีระหว่างมีชีวิต เมื่อตายไปก็มักจะพูดกันว่าสิ้นบุญหรือหมดบุญที่ท มาแต่ชาติ ปาง

⁴เสถียร โกเศศ, ประเพณีเก่าของไทย ประเพณีเนื่องในการตาย, (กรุงเทพมหานคร: ส นักพิมพ์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2505), หน้า 129.

ก่อน แต่หากเป็นยาจกเชื้อใจชีวิตมีแต่ความทุกข์ยากลำบากก็มักกล่าวในลักษณะปลงว่าหมดเวร หมดกรรม จะได้ไปเกิดใหม่ให้สุขสบายกว่าชาตินี้

2.1.2 พิธีอาบน้ำศพ

พิธีอาบน้ำศพ ทานที่ที่ญาติมิตรหรือเพื่อนบ้านรู้ข่าวว่ามีคนตายบ้านไหน ต่างก็จะพากันทำงานรีบมาช่วยจัดการงานศพ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องช่วยเหลือกันโดยไม่ต้องออกปาก นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการมาช่วยงานศพได้กุศลแรงกว่าช่วยงานบุญด้านอื่นๆ ด้วยซ้ำใครมี ความถนัดสามารถด้านใด ก็จะไปช่วยงานด้านนั้น ตั้งแต่จะเตรียมอาหารเลี้ยงแขก เลี้ยงพระ ทำดอกไม้เตรียมสถานที่ และช่วยกันทำโลงศพ รวมทั้งเครื่องประดับโลงและเครื่องใช้อย่างอื่นสำหรับ พิธียาติมิตรหรือคนแก่ที่รู้พิธี จะช่วยกัน ทำพิธีอาบน้ำศพด้วยน้ำต้มที่ผสมเครื่องหอม ต่างๆ เช่น ขมิ้น ใบส้มป่อย ใบส้มมะกรูด หรือใบมะนาว ชาวบ้านจะมีพิธีอาบน้ำ ศพอย่างจริงจังและละเอียดลออมาก เพื่อให้สะอาดจริงๆ การอาบจะเริ่มที่เท้าขึ้นไปทางศีรษะโดยจับคนตายนั่งเหยียดขาติดกับการอาบน้ำให้คนเป็น จากนั้นจึงทำพิธีแต่งตัวให้ศพด้วยเสื้อผ้าของผู้ตายเอง “บางครั้งมีการทำเสื้อให้ชำระ หรือกลับตะเข็บเสื้อผ้าให้ผู้ตาย คนไทยในภาคใต้จะมีพิธีหิวหมให้คนตายสลบข้างกับเมื่อยังมีชีวิตอยู่” พิธีเหล่านี้เป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์เช่นเดียวกับการทำลายของใช้อื่นๆ เช่น ทูบหม้อน้ำ หักหวี เพื่อให้ผู้ตายไปใช้ในโลงหน้าทีที่แสดงความเชื่อว่าเป็นโลกของคนตาย สิ่งของต่างๆ จะอยู่ในสภาวะตรงกันข้ามกับโลกของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ คนไทย ด่าก็มีวิธีโพกผ้าในทิศทางที่กลับจากธรรมดาและอาบน้ำให้ศพจากเท้าขึ้นไปทางศีรษะเช่นกัน

ดังนั้น พิธีเหล่านี้คล้ายกับกรณีพิธีศพของคนไทยเชื้อสายจีน ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย⁵ สิ่งสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมของชาวจีนในประเทศไทย ที่ส่งผลกระทบต่ออย่างช้าๆ นั่นก็คือสาระในเรื่องของความหมายและรูปแบบของพิธีกรรม ซึ่งมีผลให้ความมุ่งหมายที่บรรพบุรุษต้องการให้ลูกหลานปฏิบัติได้เปลี่ยนไป อันเป็นการเปลี่ยนระบบคิด พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายอาจนับเนื่องเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่สุดในกระบวนการพิธีกรรมวงจรชีวิตทุกพิธีกรรม เพราะมีความสัมพันธ์กับโลกกลับ หรือกับความตายที่อธิบายได้ยาก การมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องย่อมทำให้ญาติมิตรผู้ใกล้ชิดไม่รู้สึกร้างว่าง โดดเดี่ยวจนเกินไปนัก จึงมีพิธีและสิ่งของการไว้ทุกข์ในสมัยก่อนนั้น มีอยู่หลายอย่างต่างชนิดกัน⁶คือ

สีดำ สำหรับผู้ใหญ่ หรือผู้ที่มีอายุแก่กว่าผู้ตาย สีขาว สำหรับผู้เยาว์หรือผู้ที่มีอายุอ่อนกว่าผู้ตาย และสีม่วงแก่หรือน้ำเงินแก่ สำหรับผู้ที่มีได้เป็นญาติเกี่ยวดองกับผู้ตายแต่ประการใด ฉะนั้น ใน

⁵นภัทรวรรณ สุภาทิตย์, “พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี”, ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2557), หน้า 45.

⁶นิตยสารศิลปวัฒนธรรม สีไว้ทุกข์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ได้มีแค่ขาว 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561.

งานศพคนหนึ่งๆ หรือในงานเผาศพก็ตาม จะได้ความรู้ว่าใครเป็นอะไรกับใครเป็นอันมาก เพราะผู้ที่แต่งตัวตัวไปในงานนั้นๆ จะต้องรู้เรื่องราวเกี่ยวข้องกับตัวเองโดยถูกต้อง จึงจะแต่งสีให้ถูกต้อง ถ้าผู้ใดแต่งสีและอธิบายไม่ได้ ก็มักจะถูกดูหมิ่นว่าเป็นผู้ไม่มีความรู้ แม้เรื่องเลือดเนื้อของตัวเองของทุกอย่างมีดีก็ต้องมีเสีย แต่ก่อนก็ดี ที่ได้รู้จักกันว่าใครเป็นใคร แต่ก็ลำบากในการแต่งกายเป็นอันมาก ถ้าจะต้องไปพร้อมกัน 2 ศพในวัน เดียวกัน ก็จะต้องกลับบ้านเพื่อไปปลัดสีให้ถูกต้องอีก ฉะนั้น ในเวลาต่อมาจึงเลิกสีอื่นหมด ใช้สีดำอย่างเดียวเช่นทุกวันนี้ เพราะความสะดวกเป็นหลัก

นอกจากนี้พิธีกรรมในงานศพไทย ยังแบ่งออกเป็น 3 พิธี ได้แก่

- 1) พิธีรดน้ำศพ
- 2) พิธีสวดอภิธรรม
- 3) พิธีฌาปนกิจ (เผาศพ)

กล่าวได้ว่าพิธีกรรมงานศพถือเป็นประเพณีไทยอย่างหนึ่ง ที่เป็นการปฏิบัติต่อผู้เสียชีวิต โดยญาติเป็นผู้บอกและเชิญให้ญาติพี่น้องคนอื่นๆ ตลอดจนมิตรสหาย และผู้ที่นับถือทราบถึงการจัดงานศพ พิธีจะเริ่มด้วยการอาบน้ำศพหรือรดน้ำลงที่มือศพ เพื่อแสดงว่าเป็นการทำความสะอาดศพ ผู้ที่รดน้ำศพควรขอขมาต่อผู้เสียชีวิตด้วยหากเคยโกรธเคืองกันมาก่อน ต่อจากนั้น จึงเอาศพใส่โลงให้มิดชิด แล้วตั้งไว้ไม่เกิน 7 วันเป็นส่วนมาก เพื่อให้มีการสวดพระอภิธรรมและทำบุญให้ผู้เสียชีวิต จากนั้นจึงทำพิธีเผาศพและเก็บกระดูกไว้ในที่อันสมควร หากไม่เผาเพราะญาติพี่น้องไม่พร้อมก็จะเก็บไว้ในที่บรรจุที่วัดก่อน รอจนพร้อมแล้ว (ส่วนมาก 1 ปี) จึงทำการเผาตามประเพณีไทย ผู้ที่ไปในงานศพควรแต่งกายไว้ทุกข์

2.1.3 พิธีการฌาปนกิจ หรือการเผาศพ

เมื่อนำศพมาถึงเมรุ ก่อนจะเผาศพจะมีพิธีกรรมตามประเพณีแม้ปัจจุบันจะย่อลงไปตามมาก แต่ยังมีบางพิธีกรรมที่ยังปฏิบัติสืบทอดกันมา เริ่มตั้งแต่การหามโลงศพเวียน 3 รอบ⁷เป็นการเวียนซ้าย เรียกว่า อุตราวัญ เชื่อกันว่า การเวียนขวาเป็นเรื่องเกี่ยวกับมงคลทั้งนั้น เมื่อเป็นความตายซึ่งถือเป็นเรื่องอัปมงคล จึงต้องเวียนซ้ายจากนั้นนำศพขึ้นตั้งบนเมรุ นิมนต์พระทอดผ้าบังสุกุลเพื่อให้ท่านมาปลงกรรมฐานและรับผ้าเป็นไทยธรรม โดยนำ ผ้าทอดไว้บนหลังโลง ขณะตั้งบนเชิงตะกอนก่อนลงมือเผา เชิญแขกผู้ใหญ่ หรือญาติๆ ทอดกันเอง จากนั้นประธานในพิธีจุดไฟเพื่อเผาศพ แขกผู้มาร่วมงานนำดอกไม้จันทน์ รูปเทียน มาวางที่เชิงตะกอน ถือเป็นประเพณีเผาศพ เจ้าหน้าที่จะนำหีบศพออกมาทำพิธีกรรมก่อนเผาจริงคือ การโยนเหรียญลงไปในเชิงตะกอนเป็นการซื้อที่ และล้างหน้าศพ โดยต๋อยมะพร้าวที่กะเทาะเปลือกแล้วรดหน้าศพก่อนนำหีบเข้าไปในเชิงตะกอนเช่นเดิม และ

⁷สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, ความรู้และคตินิยมในการบำเพ็ญกุศลงานศพ, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2559) หน้า 36-37.

เปิดสวิตช์ไฟ เป็นการเผาจริง ประเพณีในงานศพของสังคมไทยแบบดั้งเดิม พิธีกรรมช่วงก่อนการเผาศพมากกว่าที่กล่าวถึง แต่การเปลี่ยนแปลงทั้งเรื่องสถานที่เผาศพ และสภาพสังคมในปัจจุบันพิธีกรรมต่างๆ ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติ เช่น การเผาศพด้วยท่อนพิน อันเป็นที่มาของการห้ามต่อไฟเผาศพ หรือการชักพินจากเชิงตะกอน เป็นต้น

เมื่อกลับมาจากงานศพ เชื่อกันว่าต้องล้างหน้าอาบน้ำเพื่อชำระล้างสิ่งไม่ดีที่อาจติดมาจากงานศพให้สะอาด เพื่อความเป็นมงคล แต่ถ้าพิจารณาตามสภาพแล้ว สมัยก่อนเผาศพบนเชิงตะกอนกลางแจ้ง กว่าศพจะไหม้ใช้เวลาานาน ทำให้มีกลิ่นควันไฟและกลิ่นเหม็นศพติดตัวมา จึงต้องอาบน้ำล้างหน้า ล้างกลิ่นเหม็นสาบให้หมดจด สมัยนี้แม้จะไม่มีกลิ่นศพติดตัวมา แต่เมื่อกลับมาจากงานศพคนส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติตามความเชื่อเดิมที่จะอาบน้ำหรือล้างหน้าลูบตัว

2.1.4 แนวคิด หลักการจากการมาปนกิจศพ

สภาพปัจจุบันของพิธีกรรมเกี่ยวกับศพ จากการศึกษาประเพณีงานศพของชาวพุทธทั่วไปพบว่า มีขั้นตอนและการประกอบพิธีกรรมเป็นรูปแบบทั้งที่มีส่วนใกล้เคียงหรือเป็นแบบแผน เดียวกันกับประเพณีงานศพของภาคอื่นๆ อาจมีบางขั้นตอนและการประกอบพิธีกรรมบางประการที่เป็นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างอยู่บ้าง นอกจากนั้น การประกอบพิธีกรรมที่เคยกระทำกันในอดีตบางประการก็เลิกปฏิบัติ ทั้งนี้ แล้วแต่ความเหมาะสมตามความเชื่อ ความเคร่งครัดในพิธีกรรมของเจ้าภาพ และวัสดุสิ่งของเครื่องใช้ที่จะหาмаได้ใน การประกอบพิธีกรรมในอดีตก่อนตาย ประเพณีงานศพของชาวไทย ก็มีวิธีการและขั้นตอนประกอบพิธีกรรมจำแนกตามข้อมูลที่ปรากฏได้ 4 ขั้นตอน⁸

- 1) วันถึงแก่กรรม (วันตาย)
- 2) วันตั้งศพบำเพ็ญกุศล (วันสวดพระอภิธรรม)
- 3) วันฌาปนกิจศพ (วันเผา) และ
- 4) วันหลังฌาปนกิจศพ (วันเก็บอัฐิ)

1. วันถึงแก่กรรม (วันตาย) โดยตามคติธรรมทางพุทธศาสนาถือว่าสังขารมนุษย์นั้นปรุงแต่งขึ้นมาจากรธาตุทั้ง 4 คือ ดินได้แก่ เนื้อ หนัง กระดูก น้ำ ได้แก่ น้ำเลือด น้ำเหลือง น้ำลาย เป็นต้น ลม ได้แก่ ลมหายใจเข้า ออกและไฟ ได้แก่ ความร้อนในร่างกาย สิ่งเหล่านี้เป็นอนัตตา คือไม่อยู่ใน การควบคุมของใคร หรือ อาจกล่าวได้ว่า ความตายนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อไร ก็ได้ ไม่มีใครกำหนดวันตาย ของตนเองหรือหยั่งรู้วันตาย ได้เมื่อมีการตายเกิดขึ้นจะต้องมีการจัดการเกี่ยวกับผู้ตาย หรือศพ หรือผี เพราะถือว่าการตายเป็น เรื่องอัปมงคล เป็นเสนียดจัญไร จะต้องทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อป้องกันมิให้ ผีดุร้ายกลับมาทำอันตราย หลอกหลอนผู้คนได้ หรืออาจจะเป็นการแสดงความนับถือ ความรักความห่วงหาอาลัยต่อผู้ตายด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

⁸จิตติเทพ นาอุดม, ความรู้เกี่ยวกับศาสนา : ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในพุทธศาสนา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:http://knowledgeaboutreligion.blogspot.com/2011/02/blog-post_128.html [11 ธันวาคม 2564].

1) **การอาบน้ำศพ** การอาบน้ำศพ เป็นพิธีที่จะต้องทำในขั้นตอนแรก โดยญาติของผู้ตายจะทำการอาบน้ำศพให้ร่างกายสะอาด ซึ่งเชื่อกันว่าจะทำให้จากไปสู่โลกอื่นอย่างบริสุทธิ์หมดจดในสมัยก่อนจะต้มน้ำให้เดือด แล้วผสมด้วยน้ำ เย็นตักอาบ ใช้ขมิ้น มะกรูดตำปนกันขัดถูศพให้ทั่ว บางแห่งใช้น้ำต้มใบส้มป่อยกับมะกรูดขัดถู ซึ่งวัสดุเหล่านี้เป็นการกระทำเพื่อแสดงออกถึงความเคารพรักในหมู่ญาติพี่น้อง จึงปฏิบัติต่อศพอย่างดี และปรารถนาจะให้ผู้ตายหมดสิ้นบาปกรรมที่เคยทำไว้ เมื่อทำความสะอาดศพดีแล้ว ก่อนจะมัดศพก็แต่งตัวศพให้เสร็จก่อน ดังนี้

2) **หวีผม** การหวีผมศพมีความเห็นที่แตกต่างกัน บางท่านก็ว่าต้องหวีเพียง 3 ครั้ง บางท่านก็ ว่าต้องหวีเป็น 2 ซีก คือหวีไปทางด้านหน้าและด้านหลัง หมายถึง ให้คำนึงถึงเรื่องอดีตคือการกระทำของผู้ตายตั้งแต่เกิดจนตาย อันจะเป็นเหตุกำหนดอนาคตว่าผู้ตายจะไปเกิดยังที่ใดซึ่งยังให้ข้อคิดกับคน เป็นอีกว่า หากต้องการอนาคตที่ดีก็ต้องสร้างเหตุในปัจจุบันให้ดีก่อน เมื่อหวีแล้วต้องหักหรือออกเป็น 2 ท่อนข้างข้าง ทั้ง บางแห่งหักหรือออกเป็น 3 ท่อน แล้วกล่าวว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แต่ทางภาคอีสาน หวีลงอย่างเดียวห้ามหวีขึ้น เมื่อหวีแล้วหักออกเป็น 2 ท่อนทั้งเลย⁹ ต่อจากนั้นจึงแต่งตัวศพด้วยการเอาแป้งน้ำหอมมาทา และประพรมบริเวณใบหน้า ตลอดจนทั่วร่างกายนุ่งผ้าให้ศพใช้ผ้าขาวนุ่ง 2 ชั้น ชั้นในเอาชายพกไว้ข้างหลังแล้วนุ่งทับข้างนอกอีก ทีหนึ่ง เอาชายพกไว้ข้างหน้า การที่นุ่งผ้าเอาชายพกไว้ข้างหลังนับเป็นการนุ่งสำหรับคนตายและการ นุ่งเอาชายพกไว้ข้างหน้านั้นนุ่งสำหรับคนเป็น หมายถึง การเกิดต่อไป แสดงว่าตนเราเมื่อเกิดมาแล้วต้องตาย ตายแล้วก็เกิดอีก ทนทุกข์เวทนา เวียนว่ายตายเกิดอยู่ไม่รู้จักสิ้นสุด การที่นุ่งขาวนั้นเป็นการ แสดงทางที่จะหนีทุกข์ คือ ให้รักษาศีลปฏิบัติธรรม รักษากาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์¹⁰

3) **การนุ่งผ้าและสวมเสื้อให้ศพ** ในประเพณีความเชื่อของชาวพุทธนั้น การใช้เครื่องนุ่งห่มแต่งตัวศพต้องใช้ของใหม่ๆ ทุกอย่าง ไม่ใช่ชุดขาวห่มขาว เครื่องนุ่งห่มต้องทำตำหนักเสียทุกชิ้น คือฉีกให้เสียหายบ้างเล็กน้อย เวลานุ่งให้กลับทาง เช่น นุ่งผ้าขึ้นก็ต้องกลับทางตีนขึ้นข้างบน เอาหัวขึ้นไว้ข้างล่าง การนุ่งให้เอาชาย พกไว้ข้างหลัง ผ้าที่ห่มให้เฉลี่ยงป่า เสื้อที่สวมให้กลับข้างหน้าไว้ข้างหลังอย่างนี้เป็นต้น

4) **ใส่เงินในปากศพ** เงินใส่ปากศพนั้นชาวอีสานนิยมใช้เงินเหรียญ อาจเป็นเหรียญห้าเหรียญสิบ ทางคติ โลกถือว่ามอบให้ผู้ตายเป็นค่าเดินทาง จ้างรถ จ้างเรือ สำหรับเดินทาง

⁹อ้างใน มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, “สันติวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม”, **ดุชนิพนธ์**. สาขาวิชาสันติศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561, หน้า 22. พระครูอุทัยปริยัติโกศล, “ปริศนาธรรมเกี่ยวกับประเพณีการตายของภาคอีสาน”. วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554) หน้า25.

¹⁰อุรคินทร์ วิริยะบุรณะ, ประเพณีฉบับมหाराชครู, (พระนคร: ประจักษ์วิทยา, 2552).

ไปสู่เมืองผีหรือเมืองสวรรค์ ทางคติธรรม สอนให้รู้จักใช้เงินให้เป็นประโยชน์ คือ ให้แบ่งกิน แบ่งใช้ เก็บไว้เป็นทุน ทำบุญให้ทาน อย่าตระหนี่ถี่เหนียวเกินไป¹¹

5) **ขี้ผึ้งปิดตาปิดปาก** มีการใช้ขี้ผึ้งสีปิดตาปิดปากศพ ทางคติโลกถือว่า ป้องกันความอูจาดลามกทางคติ ธรรมถือว่า เป็นการสอนคนเป็นให้รู้จักระวังรักษาตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อย่าให้ทุกข์เกิดขึ้น เพราะทุกข์ที่เกิดขึ้น เกิดจากการไม่สำรวม ระหว่างสิ่งเหล่านี้

6) **การมัดศพ** เมื่อแต่งตัวศพเรียบร้อยแล้วก็ถึงตอนมัดศพเรียกว่า มัดตราสัง คือ มัดสามเปลาะให้ มือถือกรวยดอกไม้ รูปเทียน เครื่องตราสังใช้ด้ายดิบมาจับให้เป็นเส้นขนาด 3 ทบ เพื่อให้เหนียวดึงไม่ขาด ทำให้เป็นห่วงคล้องคอ มือ เท้า ทางคติโลกถือว่าเพื่อมิให้ศพพองขึ้นอีก

7) **โลงแตก** ทางคติธรรมถือว่า เครื่องผูกมัดคนมี 3 อย่าง คนที่มัดตราสังจะพูดว่า “ปุตโต คีเว” หมายความว่าห่วงผูกคอตึงหัวใจอยู่เสมอจากนั้น จะทำการรัดประคตที่อกแล้วเอาเชือกโยงมาลงตัว ทำห่วงตะกรุดเบ็ดผูกหัวแม่มือแล้วรวบรัดผูกมัดมือทั้งสองให้พวมไว้ที่อกพูดคาถาว่า “ภริยา หัตถ์เถ” หลังจากนั้นโยงด้ายดิบมาที่เท้า ทำบ่วงผูกข้อเท้าทั้งสองข้างให้ติดกันแล้วพูดคาถาว่า “ธนัง ปาเท” เชือกคือสมบัติมัดที่เท้า ตรงกับภษิตโบราณว่าไว้ว่าตัณหารักลูกคือเชือกผูกคอตึงหา รักเมียเหมือนดั่งเชือกผูกศอก ตัณหารักข้าวของคือดั่งปอกรัดตีน ตัณหาสามอันนี้มาฝันให้เป็นเชือกให้กลิ้งเกลือกอยู่ในวัฏฏะสงสาร

2. วันตั้งศพบำเพ็ญกุศล (วันสวดพระอภิธรรม)

ชาวพุทธโดยศพที่แต่งแล้วจะใส่ในโลงหรือไม่ก็ตาม จะตั้งไว้ในที่ใดก็ตาม ต้องหันหัวศพไปทางทิศตะวันตกเสมอ ทางคติโลกถือว่าการนอนหันหัว ไปทางทิศตะวันตกนอนอย่างผี หันไปทางทิศตะวันออกนั้นนอนอย่างคน ทางคติธรรมถือว่าสอนให้พิจารณาว่า การตาย คือ การเสื่อมไปสิ้นไป เหมือนกับพระอาทิตย์ตกไป

1) **การทำโลงศพ**¹² การจัดการทำโลงศพ ไม้ที่นำมาทำโลงศพเป็นไม้ประเภทเนื้ออ่อน แห้งเร็ว ซับน้ำได้ง่าย และติดไฟได้เร็ว สะดวกในการตอกตะปู ปัจจุบันไม้ที่นำมาทำโลงศพนั้นหาได้ยาก จึงเลือกเอาไม้อะไรก็ได้ที่จัดอยู่ในลักษณะที่กล่าวมาแล้ว หากเป็นโลงศพที่จำหน่ายตามท้องตลาด มักใช้ไม้กระดานอัด และไม้ประเภทเนื้ออ่อนต่างๆ ไป การทำโลงศพ ทำให้ปากโลงยาวกว่าตอนล่างของโลงศพเล็กน้อยหรือตาม ความเหมาะสมกับส่วนสูงของผู้ตาย เมื่อประกอบเป็นตัวโลงและฝาโลงแล้วจะเอาปูนซีเมนต์ดิบฉาบบางๆ ภายในทั้ง 4 ด้าน เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเน่าเน่า น้ำหนองไหลซึมออกมา เอายาฉุน ถ่านไฟ ใบฝรั่ง กากใบชา เท้าที่จะหาได้โรยใส่ไว้ภายในเพื่อดับกลิ่น และดู

¹¹ปรีชา พิณทอง, “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่”, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน, 15: 3572- 3584

¹²วินิพพล มหาอาชา. “ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการตาย”. วิทยานิพนธ์ประชากรศาสตร์ดุสิตบัณฑิตสาขาวิจัยประชากรและสังคม (นานาชาติ), (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549), หน้า 35.

ชิมซับน้ำเน่า กลิ่นเน่าเหม็น เมื่อทำโลง เสร็จแล้ว ช่างที่ทำโลงศพ จะนำเครื่องบูชาที่เตรียมไว้แล้วมา บดรีงความภายในโลงศพ และใช้มีดฟัน ไปที่ขอบโลงทั้ง 4 ด้าน เพื่อแสดงว่าเป็นโลงศพที่เก่า และไม่ ดีต้องเผาทิ้ง

ในอดีตเมื่อทำโลงศพเสร็จ ชาวบ้านก็มีภูมิปัญญาที่จะสร้างสุนทรียศาสตร์โดยใช้ ครามทาข้างโลงให้สวยงามต่อมาจึงใช้แบบแทงหยวก โดยใช้กาบกล้วยแทงด้วยมีดเป็นลายไทยติดข้าง โลงศพภายหลังจึงตัดโพมลายไทย และตัดลายกระดาดด้วยสีสันที่งดงามขึ้น ปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่ ทันสมัยโดยใช้โลงศพติดแอร์ลดลายไทยติดมากับโลงศพ จึงไม่จำเป็นต้องออกแบบและใช้ฝีมือช่างแต่ อย่างใด

2) การเบิกโลง สัปเหร่อ ซึ่งโดยมากมักพบว่าเป็นผู้ได้รับการสืบทอดอาชีพ ตำแหน่ง สัปเหร่อ และเรียนรู้วิธีการทำศพมาจากบิดา¹³ เป็นคนจัดการโดยเอาไม้ไผ่ มาจักเป็นซี่เล็กๆ ทำเป็น บันได 4 ชั้นความกว้างเท่ากับความกว้างของโลงศพ สำหรับวางไว้บนปากโลงเอาฝือกผืนหนึ่ง ทำด้วย ไม้ไผ่ 8 ซี่ ตัดติดกันเหมือน แล่งวางกันโลงเอาผิวไม้ขึ้นวางระยะห่างพอสมควร สำหรับรองรับ เสื่อ นำไม้ไผ่มาผ่าเพื่อที่ใช้สำหรับคียบสายสิญจน์ไม้นี้เรียกว่าไม้ปากกาจับโลงเอาเทียน 8 เล่ม ติดคาบ ที่ปาก โลงระหว่างไม้ปากกาที่วาง 8 ช่องมีกระทงใบตองขนาดเล็กใส่อาหารวางไว้บนปากโลง 8 ช่อง ใกล้เคียง กับเทียนเป็นเครื่องสังเวททั้ง 8 ทิศ ส่วนฝาโลงนั้นให้ทิ้งไว้ข้างโลง เตรียมขันไว้สำหรับทำ น้ำมนต์ แล้วทำน้ำมนต์ แล้วว่าคาถาว่า “สีโรเม พุทธเทวณจ นลาญพรหมเทวดา หทย นรายกณเจว เทวหตเถ ปรเม สุรธา ปาเท วิสสนุกณเจว สพพกมมา ปลิติธิ เม สิทธิกิจจิสสิทธิกมม สิทธิโตโซ ชโย นิจจ แล้วนำน้ำมนต์พรมที่โลง-ศพ 3 หน ใช้มีดหมอสับปากโลง 3 ที สับกลางโลงสลับซ้ายขวารอยสับนี้ เป็น เครื่องบอก ว่า ศิระชะอยู่ทางนี้ แล้วผลักเครื่องเช่นทั้งหมด พร้อมด้วยไม้ปากกาที่ทำไว้ลงไปโลง ทั้งหมดเป็นอันเสร็จพิธีเบิกโลง นำศพบรรจุลงโลง

วิธีเบิกโลง เป็นพิธีกรรมที่ทำกับโลงศพก่อนที่จะยกศพใส่โลง โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อทำให้โลงศพว่างจากสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร ผีสงารูกขะเทวดาทั้งหลายที่สิงสถิตอยู่กับไม้ที่เอามาทำ โลง ถือว่าเป็นโลงที่มีวิญญาณเป็นเจ้าของแล้ว เมื่อนำศพผู้ตายบรรจุวิญญาณของคนตายจะถูกรบกวน ถูกรังแก และไม่ยอมเดินทางไปกับซากศพของตนจะเป็นผีสิงสถิตอยู่ในบ้านไม่ไปผุดไปเกิดเสียที่นับว่า เป็นจัญไร จึงให้มีพิธีทำน้ำมนต์ธรณีสารอันเป็นน้ำมนต์ก่ำ จัดเสนียดจัญไรให้ออกจากโลง อาราธนา คุณพระรัตนตรัยมาช่วยขจัดขับไล่ด้วยอีกทางหนึ่ง

¹³มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, “สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม”, **ดุชนิพนธ์**. สาขาวิชาสันติศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561, หน้า 25. พระมหาสายัญญ สิริปัญญา “สัปเหร่อ: ธรรมะบูรณาการบนเชิงตะกอน”. สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ บัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์. ปีที่ 2553:117-124.

จากการสังเกตของผู้ศึกษา ที่ได้ไปร่วมงานศพในที่ต่างๆ ได้เห็นการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ใส่ลงไปในโลงศพก่อน ก่อนที่จะนำศพลงโลง หลากๆ ลักษณะ เช่น นำเสื่อและพูกใส่ลง โลง แล้วนำปูนขาวโรยทั่วบริเวณพูก และเสื่อเพื่อเป็นการดูดซึมน้ำเหลืองที่ซึมออกจากร่างศพ และป้องกันสัตว์แมลง นอกจากนั้น ยังช่วยป้องกันกลิ่นเหม็นอับจากศพได้อีก นอกจากนั้นยังนำยาฉุน และใบฝรั่งวางหรือโรยรอบๆ ศพ เพื่อเป็นการป้องกันกลิ่นหรือดับกลิ่นศพที่เก็บไว้หลายๆ วันซึ่งอาจจะรบกวนแขกที่มาเข้าร่วมทำพิธีทางศาสนาได้ ปัจจุบันนิยมใช้โลงเย็นเป็นส่วนมาก การใช้ยาฉุน ใบฝรั่งหรือสิ่งป้องกันกลิ่นพึงระวังเกี่ยวจึงเลิกใช้ไป

3) ตามไฟศพ เมื่อตั้งศพไว้เรียบร้อยแล้วให้จุดตะเกียงหรือใต้ไฟทางศีรษะศพ ทั้งวันและคืน ซึ่งมีความหมายนัยว่า ทางคติโลกถือว่าจุดไฟไว้แทนไฟธาตุผู้ตายบ้างจุดไว้กันความกลัว บ้างทางคตินิยมถือว่าสอนให้คนมีปัญญาเพราะปัญญานั้นเป็นแสงสว่างในโลกที่โลกเจริญรุ่งเรืองได้ ก็เพราะปัญญา¹⁴

4) สวดมตिका ญาติมิตรของผู้ตายจะนิมนต์พระมาสวดศพ ซึ่งชาวอีสานเรียก ชักอนิจจา หมายถึงการสวดพระอภิธรรมหน้าศพหรือสวดหน้าศพ กระทำในวันตายซึ่งได้บรรจุศพและมัดตราสังไว้แล้ว โดยมีจำนวนพระสงฆ์ 4 รูปเป็นผู้สวด เมื่อพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมจบ เจ้าภาพก็ถวายเครื่องไทยธรรมเป็นเสร็จพิธี¹⁵

จากการศึกษาประเพณีงานศพของชาวไทยส่วนมากพบว่า การตั้งศพนิยมนำศพไว้ที่บ้าน เนื่องจากเกิดความรักความผูกพันจากที่เคยอยู่ด้วยกันมานานครั้งจะนำไปจาปนกิจศพโดยเร็วก็เหมือนกับการปลุกไสไล่ส่งถ้าผู้ตายมีอายุมากก็ยิ่งให้เวลาอยู่ที่บ้านนาน เช่น 5 คืน 7 คืน เป็นต้น ยกเว้นกรณีที่สิ้นชีวิตแบบตายโหงคือ ตายเร็วกว่าเวลาที่ควรจะเป็นจึงรีบกระทำการจาปนกิจเพื่อให้เสร็จโดยเร็ว แค่นั้นหนึ่งก็เพียงพอแล้ว

1) การตั้งศพบำเพ็ญกุศล เป็นพิธีกรรมที่มีจุดประสงค์เพื่อจะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศล แก่ผู้ตายเป็นสำคัญและอีกส่วนหนึ่งเป็นการให้เจ้าภาพญาติมิตรและคนอื่นๆ ร่วมแสดงออกซึ่งความกตัญญูตเวทีความเคารพนับถือที่มีต่อผู้วายชนม์อีกด้วย วันตั้งศพบำเพ็ญกุศลอาจกำหนด 3 วัน 5 วัน หรือ 7 วัน แล้วแต่สถานภาพของเจ้าภาพที่มีฐานะแตกต่างกันทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมืองรวมทั้งอายุขัยของผู้ตายอีกด้วยโดยทั่วไปเจ้าภาพจะนิมนต์พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม จำนวน 4 จบ

¹⁴“ความเชื่อ ขั้นตอนต่างๆ ในงานศพ – เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรม งานศพของคนไทย”[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://lifestyle.campus-star.com/knowledge/90398.html> [23 ธ.ค.2564].

¹⁵มาตिका-บั้งสุกุล : ค วาด โดย พระธรรมกิตติวงศ์”.คมชัดลึก[ออนไลน์],แหล่งที่มา: <http://www.komchadluek.net/news/lifestyle/106541> [23 ธ.ค.2564]

สวดเป็นระยะ จะสวดครั้งคืน หรือกว่าแล้วแต่ความต้องการหรือความสะดวกของเจ้าภาพ เมื่อสวดเสร็จก็ถวายเครื่องไทยธรรม¹⁶

2) การสวดพระอภิธรรม เป็นการสอนคนเป็นให้พิจารณาภรรณานุสสติกัมมัฏฐาน ทางคติโลกถือว่าการสวดเพื่อให้บุญแก่ผู้ตาย ทางคติธรรมถือว่าการชดใช้บุญคุณของท่าน ผู้มีพระคุณ เช่น พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้แสดงพระอภิธรรม 7 คัมภีร์โปรด เป็นการชดใช้ค่าข้าวป้อน และน้ำนม เป็นต้น

หลังจากพระสวดพระอภิธรรมเสร็จแล้ว ญาติมิตรและคนอื่นๆ ก็จะมารวมกันที่บ้าน เจ้าภาพคือ จะอยู่เป็นเพื่อนศพมิให้เจียบเหงาวังเวง เป็นการผ่อนคลายความทุกข์โศกอันเนื่องมาจาก ความสูญเสียคนในครอบครัวของเจ้าภาพในอดีตมีการอ่านหนังสือผูกหนังสือโบลาน เล่านิทานชาดก สู้กันฟัง บางกลุ่มมีการละเล่น เช่น เสือกินหมู เสือกินวัว หมากฮอส คล้องช้าง หรือแม้แต่เกี้ยวพาราสี กันในระหว่างคนหนุ่มคนสาว ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการฉายวิดีโอ ซีดี วีซีดี และหันมาเล่นการพนันทั้งไพ่ ไฮโล ถึงแม้จะเล่นในวงเงินไม่มาก แต่ก็เป็นที่นิยมกันแทบทุกงาน

3. วันฌาปนกิจศพ (วันเผา) และวันหลังฌาปนกิจศพ (วันเก็บอัฐิ)

1) ฌาปนกิจศพ ชาวไทยเรียกกันทั่วไปว่า วันเผาศพ เป็นวันสำคัญที่สุด เนื่องจากมี ขั้นตอนพิธีกรรมมากมาย และเป็นวันสุดท้ายของศพที่จะเข้าสู่เชิงตะกอนวันห้ามเผาศพ โบราณท่าน ห้ามวันพระ วันอังคาร และวันเก้ากอง วันนอกนั้นก็เผาได้ทั้งสิ้น สำหรับพิธีเผาศพของชาวไทยส่วนใหญ่แล้วจะปฏิบัติคล้ายๆ กับพิธีศพทั่วไปของชาวไทยในภาคต่างๆ

2) การยกศพออกจากเรือน มีประเพณีปฏิบัติจนเป็นเงื่อนไขว่า ก่อนยกศพออกจาก เรือนเจ้าภาพจะต้องนิมนต์พระสงฆ์มาสวดศพที่บ้านให้ผู้ตายเรียกว่ามาให้บุญ และนิมนต์พระสงฆ์มาบวชให้ลูกหลานผู้ตายเพื่อจะทำพิธีจูงศพ ชายให้บวชเป็นสามเณรถือศีล 10 ข้อ หญิงให้บวชเป็นชี พราหมณ์ถือศีล 8 ข้อ เมื่อถึงเวลาขณะยกศพออกพันเรือนก็จุดประทัดเป็นสัญญาณเพื่อให้ชาวบ้าน ทั่วไปร่วมส่งสการศพโดยพร้อมเพียงกัน ในอดีตเมื่อยกศพพันเรือนแล้วบรรดาลูกหลานของผู้ตาย จะต้องเทน้ำในหม้อ ในคุในถังคว่ำทั้งหมด ชักบันไดขึ้นเก็บและพลิกกลับบันไดเสีย โดยมีความ เชื่อกัน ว่าทำเพื่อบังมิให้วิญญาณผู้ตายจำทางกลับบ้านได้

3) การส่งสการศพ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 อธิบายว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับการปลงศพ ส่งสการก็ว่า เช่น รุดเร่งส่งสการ พระอริยานุวัตร เขมจารี 22 ได้ให้ความเห็นว่า การส่งสการศพ คือการส่งสการศพนั่นเอง แต่ชาวไทยเรียกสั้น จึงกลายเป็น ส่งสการ ศพ ได้แก่ การนำเครื่องสการคือ ดอกไม้ ธูปเทียน ไปสักการะเคารพศพการทำสการศพนี้ถือเป็น

¹⁶กระทรวงวัฒนธรรม (21 มค.2559). “วัฒนธรรม พิธีศพ”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.m-culture.go.th/young_th/article_view.php?nid=611 [22 ธันวาคม 2564].

ประเพณีที่ดั่งงาม เชื่อว่า เมื่อเราได้ประมาท พลัดพลั้งแก่ผู้ตายถ้าเราเอาเครื่องสักการะไปทำความเคารพในป่าช้าก็ถือว่าหมดโทษหมดภัยต่อกัน ดังนั้น จึงมีผู้นิยมไปส่งสการศพผู้ตายถึงป่าช้าเป็นจำนวนมาก

4) การห้ามศพ ประเพณีห้ามศพของชาวไทยให้ใช้คานหามไม้ไผ่บ้าน 2 ลำ เอาโลงศพ ขึ้นตั้งชันด้วยตอกชะเนาะ เลือกลูกหลานชายหนุ่มหามข้างละ 3-4 คน ก่อนหามนำรูปเทียนดอกไม้ ทัดหูแล้วยกคานหามศพขึ้นบ่า เอาเท้าศพไปก่อน ห้ามพังกกลางทาง ห้ามเปลี่ยนบ่า ห้ามข้ามสวน ข้ามนำ ด้วยถือว่าเป็นของต้องห้าม ปัจจุบันในชุมชนเมืองพบว่าญาติพี่น้องจะช่วยกันขับโลงศพจากที่ตั้ง แล้วยกลงจากรือนใส่บนรถกระบะเล็กที่มีการตกแต่งอย่างดีไว้พร้อมไว้ การห้ามศพแบบเดิมก็นับวันจะสูญหายไป

5) การจูงศพ เมื่อเคลื่อนศพไปสู่ป่าช้า จะมีการจูงศพโดยใช้ด้ายโยงไหมโยงจำนวนหลายทบขนาดใหญ่เป็นเชือกจูง ถือว่าเป็นเกียรติแก่ผู้ตายและเจ้าภาพ ถ้าผู้ตายมีลูกชายหลานชายก็บวชเป็นสามเณรจูงศพ ถ้ามีลูกสาวหลานสาวก็บวชชีพรหมณ์จูงศพไปป่าช้าด้วยกัน ในขบวนจูงศพจะมี พระสงฆ์จำนวนหนึ่งนำหน้า ผู้บวชจูง ผู้เคารพนับถือและญาติมิตรตามลำดับ ระหว่างเดินทางมีการหว่านข้าวตอกนำหน้าการจูงศพ ตลอดระยะทาง ทางคติโลกถือว่า หว่านข้าวตอกให้ผีลงมาเก็บกิน จะไม่ทำให้ผู้หามหนัก ทางคติธรรมถือว่า สอนให้คนเป็นพิจารณาดูคนตายว่า คนตายรูปกับนาม แตกจากกันกันเหมือนข้าวตอกแตกก็เป็นเช่นนี้

6) ที่ปลงศพ ที่ปลงศพหรือที่เผาศพปัจจุบันมี 3 ประเภท คือ กองฟอน เมรุชั่วคราว หรือเมรุลอย และเมรุถาวร การเผาศพตามแบบดั้งเดิมของชุมชนนั้นๆ จะใช้กองฟอนทั้งนั้น จากการศึกษาและสังเกตการหาที่ตั้งกองฟอนเพื่อเผาศพหลายต่อหลายครั้งพบว่า มีผู้นำพิธีเสี่ยงทายหาที่ตั้งกองฟอนโดยการโยนไข่ไก่ดิบไปข้างหน้า เพื่อให้ไข่แตกตรงไหนจะได้เผาตรงนั้น ซึ่งกว่าไข่ จะแตกอาจโยนเสี่ยงถึง 3-4 ครั้งก็เคยมี หลังจากนั้นก็ช่วยกันหาพื้นตั้งกองฟอนเพื่อทำพิธีเผาต่อไป ส่วนเมรุถาวร ไม่มีการเสี่ยงทายด้วยการโยนไข่ดิบแต่อย่างใด

7) การเวียนสามรอบ เมื่อหามศพไปถึงกองฟอนที่ป่าช้าแล้ว ก็ให้หามเวียนซ้ายรอบกองฟอน 3 รอบ เป็นสิ่งมีความหมายว่า ทุกชีวิตจะตกอยู่ในห้วงวัฏฏะ วน 3 รอบ คือ วนเวียนอยู่กับ เหตุ 3 อย่าง ได้แก่ กิเลส กรรม วิบาก ก่อนจะยกศพขึ้นตั้งกองฟอน จะกระแทกกองฟอนแรงๆ 3 ครั้ง เป็นสัญญาณเตือนผู้ตายว่าที่นี่เป็นบ้านที่ตั้งอยู่แห่งใหม่ การกระแทก 3 ครั้งนั้นหมาย ถึงอนิจจังไม่เที่ยง ไม่คงที่คือ ไม่เด็กตลอดไม่หนุ่มตลอด เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทุกข์ เจ็บปวดทุกข์ทรมาน และอนัตตา ดับตายหรือเอาไว้มองอยู่นั่นเอง¹⁷

¹⁷สวิง บุญเจิม, ตำรากรมวัดอีสาน, (อุบลราชธานี: ส นักพิมพ์มรดกอีสาน, 2554), หน้า 520-521.

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศพในสังคมไทย

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตความเป็นมนุษย์ชาติของคนเรานั้นมีมานาน เห็นได้จากการอยู่ร่วมกันในสังคมซึ่งมีการดำรงชีวิตอยู่ได้และสืบเผ่าพันธุ์กันต่อมา มนุษย์ทุกคนต่างก็มีวงจรของชีวิตที่เปลี่ยนแปลงตามวัยต่างๆ ของอายุตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตใหญ่ และสุดท้ายจบลงด้วยการตายจากโรคร้าย หรือความเสื่อมของร่างกาย หรือ ความชรา การเปลี่ยนแปลงขั้นตอนของชีวิตจากวัยหนึ่งไปสู่อีกรายหนึ่งของชีวิตดังกล่าวนี้ มนุษย์เกือบทุกชาติทุกภาษามักจะมีความรู้สึก และความนึกคิดที่คล้ายๆ กัน ว่าเป็นช่วงวิกฤตในชีวิตของแต่ละบุคคลทีเดียว เพราะเป็นการปรับเปลี่ยนสถานภาพทั้งด้านกายภาพและจิตภาพจากอย่างหนึ่งไปสู่อีกอย่างหนึ่ง ที่ไม่รู้ว่าดีหรือร้ายประการใด จึงเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดความกังวลและความไม่มั่นใจในตนเอง

หนทางที่จะบรรเทาความกังวลเดือดร้อนใจก็คือ การทำให้เป็นที่รับทราบกันในหมู่คนที่อยู่ร่วมกันในสังคม กับการขอความช่วยเหลือจากอำนาจนอกเหนือธรรมชาติ ที่ขอความช่วยเหลือให้มาดลบันดาลให้เกิดเป็นสิริมงคล นั่นก็คือการจัดให้มีประเพณีและพิธีกรรมเกิดขึ้นในช่วงที่ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงจากวัยหนึ่งไปสู่อีกรายหนึ่งประเพณีหรือพิธีกรรมงานศพ เริ่มจากกว่า 5,000 ปีก่อน¹⁸ซึ่งตอนนั้นยังไม่มีการฃาปนกิจศพ (เผาศพ) เหมือนทุกวันนี้ พิธีกรรมศพที่ยังไม่มีความยุ่งยาก ซับซ้อนแต่อย่างใด นั่นคือมีเพียงแต่การฝัง กับทิ้งไว้ให้แร้งกากิน การฝังศพในสมัยนั้นจัดเป็นพิธีกรรมของคนที่เป็นชนชั้นนำ ผู้มีอำนาจ และมีบริวาร หากเป็นสามัญชนคนทั่วไป ก็ทิ้งศพไว้ในที่ทั่วไป เพื่อให้แร้งกาจิกกิน อีกทั้งยังมีเรื่องแปลกที่สุดคือ สมัยโบราณ การมีเชือกส์หน้าศพ¹⁹ หรือในงานศพถือเป็นเรื่องปกติเพราะการมีเชือกส์ในงานศพถือเป็นพิธีกรรมสำคัญอย่างหนึ่งของบางชนเผ่า เพื่อต้องการรักษาสมดุลของจำนวนสมาชิกในเผ่า เพราะการสูญเสียแรงงานหนึ่งคนในชุมชนสมัยก่อนถือเป็นเรื่องใหญ่มาก ก็เลยต้องสร้างแรงงานใหม่ขึ้นมาให้เร็วที่สุด

เมื่อมีวิกฤตการณ์สุดท้ายของชีวิตมนุษย์ที่มีความสำคัญที่สุด เป็นภาษาสากลที่มนุษย์สังคมในโลกต้องเผชิญก็คือความตาย ที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และในระดับสังคมที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อรับกับการสูญเสียสมาชิกในชุมชนของตนไป ยิ่งถ้าหากคนที่ตายเป็นคู่สมรสหรือญาติสนิทย่อมส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว กิจกรรมทางเศรษฐกิจ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และกิจกรรมด้านอื่นๆ ที่สมาชิกที่ยังมีชีวิตอยู่ต้องเผชิญ เนื่องจากแบบแผนของชีวิตในครอบครัวต้องถูกสั่นสะเทือนจากความตายของบุคคลในครอบครัว และหากเป็น

¹⁸สุจิตต์ วงษ์เทศ, งานศพ ยุคแรกอุษาคเนย์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นาตาแสด, 2560), หน้า 2-3.

¹⁹สุจิตต์ วงษ์เทศ, เชือกส์หน้าศพ เพื่อดำรงเผ่าพันธุ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นาตาแสด, 2560), หน้า 12.

สังคมหรือชุมชนขนาดเล็ก ที่ผู้คนมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นแล้ว การตายของสมาชิกในกลุ่มก่อให้เกิดความตึงเครียดหวาดกลัวที่แทรกซึมไปทั้งโครงสร้างของสังคมนั้นๆ ได้

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญทางสังคมของผู้ตายที่มีต่อสังคมที่ตนดำรง หากผู้ตายอยู่ในวัยฉกรรจ์ และเป็นหัวหน้าครอบครัวย่อมต้องทิ้งภาระ ความรับผิดชอบและบทบาทหน้าที่ที่สำคัญมากกว่าการตายของเด็กในครอบครัวธรรมดาคนหนึ่งอย่างแน่นอน กล่าวอย่างง่าย ๆ การตายของบุคคลหนึ่งย่อมหมายถึงการเกิดของอีกคนหนึ่งด้วย คือคนที่ต้องมาสวมบทบาทฐานะแทนคนที่จากไป ดังนั้น การตายของสมาชิกคนใดก็ตามในกลุ่ม อย่างน้อยก็ก่อให้เกิดปฏิกิริยาของกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันกว้างขวางกว่าขอบเขตความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติเท่านั้น

ด้วยเหตุการณีนี้อาจเห็นได้ว่าทุกสังคมในโลกต่างก็มีวิธีการแก้ปัญหาความกลัว ความระส่ำระสายของความสัมพันธ์ที่ถูกรบกวน รวมทั้งมีการพยายามหาทางกำจัดและหาทางป้องกันผลร้ายต่างๆ ที่เกิดตามมาจากการสูญเสียชีวิตของสมาชิกในสังคมตนเอง ดังจะเห็นได้จากประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำศพที่ปฏิบัติกันในรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามปัจจัยต่างๆ เช่น ยุคสมัย สภาพภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมแต่ละสังคมนั้นสะท้อนถึงความพยายามของมนุษย์ที่จะเชื่อมโยงระหว่างโลกที่ตนเองรู้จักกับโลกที่ดูลึกลับน่าสะพรึงกลัวเพื่อให้วิญญาณของผู้ที่จากไปอยู่อย่างมีความสุข ตามความเชื่อเกี่ยวกับชีวิตหลังความตายรวมทั้งความนึกคิดเกี่ยวกับสภาวะและสถานที่ที่ผู้ตายจะอยู่อย่างไรต่อไป²⁰

ในประวัติศาสตร์อันยาวนานของชาติไทย ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สอดแทรกอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยอย่างไม่อาจแยกจากกันได้แม้กาลเวลาจะแปรเปลี่ยนไปแต่สิ่งที่ตั้งมั่นเหล่านี้อย่างคงได้รับการรักษาสืบทอดมาเป็นมรดกสำหรับชนรุ่นหลัง พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย แต่ว่าท่ามกลางความคล้ายคลึงกันในเรื่องภาวะวิกฤติตามขั้นตอนต่างๆ ของชีวิตในโลกนี้ มนุษย์แต่ละชาติแต่ละสังคมก็มีความแตกต่างกันในการจัดการเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมคนบางกลุ่มมีมากมีน้อยตามสภาพแวดล้อมและพื้นฐานทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นๆ เทียบและเปรียบเทียบกับสังคมนั้นๆ ไม่สังคมนั้นๆ เป็นสังคมนั้นๆ ที่มีระบบค่านิยมที่สนับสนุนการสร้างความกลมกลืนระหว่างมนุษย์กับจักรวาล อีกทั้งความเชื่อทางศาสนาก็สอนให้คนรับรู้ถึงการเวียนว่ายตายเกิดในโลกนี้และโลกหน้าที่ให้ความพิถีพิถันเป็นพิเศษในเรื่องการเกิด การอยู่ และการตายและเห็นได้จากบรรดาประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่เด็กยังอยู่ในท้องแม่และเกิดคำขวัญโกนผมไฟ พันวัยเด็กโกนจุกเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ก็บวช และแต่งงาน เมื่อพันวัยกลางคนเข้าสู่ความชราาก็มีการทำบุญวันเกิดครบรอบอายุกันตามความ

²⁰ราณี วงศ์เทศ, พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, 2554), หน้า 3-4.

ต้องการของแต่ละบุคคลและญาติพี่น้องมิตรสหาย ด้านสุดท้ายของชีวิตคนก็คือการตายอันเป็นพิธีกรรมที่ไม่ได้ มีความหมายเฉพาะผู้ที่ตายไปแล้วเท่านั้น

มนุษย์เมื่อถึงวาระสุดท้ายคือ ความตาย ยังมีความสำคัญ ทั้งทางด้านสังคมและจิตใจแก่ครอบครัวและญาติ มิตร ได้แก่ บรรดาลูกเมียและญาติพี่น้องผู้ยู่สืบวงศ์ตระกูลต่อมา มิตรสหายด้วย ทั้งนี้ การจัดงานศพในประเทศไทยตามหลักฐานโบราณคดีที่ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีในแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย พบแหล่งโบราณคดีประเภทแหล่งฝังศพเป็นจำนวนมากทั่วทุกภาคของประเทศไทย โดยลักษณะการจัดการศพโบราณ ยังสามารถแบ่งรูปแบบได้ 3 รูปแบบคือ²¹

1. การฝังศพครั้งที่ 1 (Primary Burial) เป็นการฝังศพแบบดั้งเดิม พบทั่วทุกภาคของประเทศไทย การฝังศพนำศพวางนอนในหลุม อาจจะวางศพนอนตะแคงงอเข้า หรือ นอนหงายเหยียดยาว การฝังศพลักษณะนี้จะพบกระดูกเรียงกันอย่างถูกต้องตามหลักกายวิภาค และพบเกือบทุกส่วนของร่างกาย นอกจากนี้ยังพบว่ามีกระดูกเด็กทารก ตั้งแต่แรกเกิด จนถึง 1 ปี หรือเด็กที่เสียชีวิตจากการแท้งนั้น จะนำร่างมาบรรจุในภาชนะดินเผา โดยอาจฝังพร้อมกับสิ่งของที่อุทิศ หรืออาจไม่มีเลยก็ได้

2. การฝังศพครั้งที่ 2 (Secondary Burial) เป็นการนำกระดูกจากการฝังศพครั้งที่ 1 ซึ่งฝังจนกระทั่งเนื้อเปื่อยหมดแล้วบรรจุในภาชนะดินเผาขนาดใหญ่ จากนั้นจึงนำมาทำพิธีอีกครั้ง การฝังศพลักษณะนี้จะพบกระดูกไม่ครบทุกส่วน มีเพียงกระดูกบางชิ้นใหญ่หรือชิ้นที่มีความสำคัญเท่านั้น

3. การเผาศพ เป็นวิวัฒนาการที่สำคัญของชุมชนบ้านโบราณอีกระดับหนึ่ง เป็นการบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพิธีกรรมดั้งเดิม และบ่งบอกถึงวิวัฒนาการของคนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่พัฒนาตนเองเข้าสู่สมัยหัวเลี้ยวหัวต่อประวัติศาสตร์

กรณีการเผาศพนั้นจะมีเมื่อประมาณ 1,500 ปีก่อน เริ่มมีการเผาศพ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียหรือชมพูทวีป²² ที่แพร่เข้ามาถึงประเทศในอุษาคเนย์ (ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ที่รวมทั้งประเทศไทยด้วย การเผาศพมาพร้อมศาสนาพราหมณ์-พุทธ ที่เมื่อ 400 ปีก่อน เริ่มมีเมรุเผาศพ แต่ว่าเมรุเผาศพนั้นเป็นการเลียนแบบนครวัด เมรุเผาศพแรกมีราวหลัง พ.ศ. 2100 โดย “เมรุ” (อ่านว่า เมน) เป็นสัญลักษณ์ของเจ้าพระสุเมรุ ไว้สำหรับเผาศพเจ้านายชั้นสูง เริ่มในสมัยพระเจ้าปราสาททอง เมรุ หรือ พระเมรุ แรกมีในยุคกรุงศรีอยุธยา สร้างเลียนแบบนครวัด “วิษณุโลก” ที่จำลองเจ้าพระสุเมรุจากปราสาทนครวัด ที่เป็นเทวสถานในศาสนาพราหมณ์ปราสาทนครวัดนั้น แท้จริงแล้วเป็นเทวสถานที่เป็นที่ประดิษฐานพระบรมอัฐิ หรือศพของเชื้อพระวงศ์ชนชั้นนำ ส่วนเมรุ

²¹สุสติ รอดเจริญ, “พิธีกรรมการฝังศพในสมัยก่อนประวัติศาสตร์: ความเชื่อและสถานภาพทางสังคม”, *ตำรงวิชาการ*, ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2551): 145-146.

²²สุจิตต์ วงษ์เทศ, *งานศพยุคแรกอุษาคเนย์*, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์นาตาแฮก, 2560), หน้า 10.

แบบถาวรในประเทศไทยนั้น แห่งแรกที่สร้างขึ้นอยู่ในวัดเทพศิรินทราวาส²³ ราว 100 กว่าปีมาแล้ว โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่ (รัชกาลที่ 5) โปรดเกล้าให้สร้างวัดเทพศิรินทร์ขึ้นในปี พ.ศ. 2419 ขณะที่พระชนมายุครบ 25 พรรษาพอดีเพื่อทรงเฉลิมพระเกียรติและอุทิศพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณกรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีพันปีหลวง ซึ่งได้เสด็จสวรรคตตั้งแต่พระองค์ยังทรงพระเยาว์ โดยใน พ.ศ. 2439 โปรดเกล้าให้สร้างสุสานหลวงไว้ในวัดด้วย มีพระราชประสงค์ให้ใช้เป็นฌาปนสถานสำหรับพระราชวงศ์ ซึ่งไม่ได้สร้างพระเมรุที่ท้องสนามหลวงและสำหรับชนทุกชั้น นับเป็นเรื่องพิเศษที่ปกติแล้วจะไม่มีฌาปนสถานในพระอารามหลวง และยังใช้พระราชทานเพลิงศพจวบจนทุกวันนี้

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรมงานศพในสังคมไทย

จากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้ทราบถึงความเชื่อเกี่ยวกับกับการตายในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันว่า ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เมื่อประมาณ 10,000 ปีก่อนปัจจุบัน²⁴ มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องวิญญาณหลังตายแล้ว โดยเห็นได้จากการขุดค้นที่จังหวัดกาญจนบุรี พบหลักฐานว่ามี การพรมดินเทศสีแดงบนศพคนตายที่อยู่ในท่านอนราบเหยียดยาว ตั้งแต่ปลายยุคหินเก่าแล้ว นอกจากนี้ยังพบภาชนะดินเผาใส่อาหาร เช่น เปลือกหอยในหลุมศพ การฝังศพมีการกำหนดทิศทางให้หันศีรษะผู้ตายไปทางทิศตะวันตกอย่างเป็นแบบแผน หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่ามนุษย์ในสมัยนั้นคงมีความเชื่อว่า วิญญาณอยู่ในร่างของคนและเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดต่อชีวิตคนเมื่อใดที่คนตาย วิญญาณที่อยู่ในร่างจะเปลี่ยนรูปกลายเป็นผีที่อาจเป็นผีดีหรือผีร้ายก็ได้ตามลักษณะการตาย วิญญาณหรือผีนี้จะอยู่ในอีกสภาพหนึ่งที่จะไปไหนมาไหนก็ได้ตามใจ เพราะมีได้อยู่ในร่างมนุษย์แล้ว มนุษย์จะสัมพันธ์ติดต่อกันได้ก็ด้วยการประกอบพิธีกรรมบางอย่างขึ้นเท่านั้น ดังนั้นพิธีกรรมที่ถือว่าแรกเริ่มสุดของมนุษย์จึงน่าจะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับคนตายที่ว่าด้วยการเซ่นไหว้ หรือนำอาหารข้าวของเครื่องใช้มาให้ผู้ตายได้กินได้ใช้เหมือนยังมีชีวิตอยู่ จึงน่าจะเป็นที่บูชาแห่งแรกของมนุษย์

จะเห็นว่าหลุมศพในสมัยก่อนประวัติศาสตร์จะมีเครื่องเซ่นไหว้ศพอยู่ด้วย เช่น ในเขตบ้านเชียงจังหวัดอุดรธานี พบว่าในบรรดาหลุมศพที่พบหลายแห่ง มีเครื่องเซ่นศพไม่เหมือนกัน บางศพมีเครื่องประดับและเครื่องใช้มากกว่าศพอื่นรวมทั้งทำขึ้นด้วยฝีมือช่างชั้นสูงหลุมศพเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางฐานะในสังคมของคนบางคนในชุมชนนั้นด้วย นอกจากนี้ในเขตอีสานเอง ยังพบร่องรอยที่มีการฝังศพครั้งที่ 2 คือเมื่อมีคนตายจะนำศพไปฝังทิ้งไว้ระยะหนึ่งแล้วขุดศพขึ้นมาทำ

²³วิชัย เทียนถาวร, อ่างโนนมีชัย ภัทรเปรมเจริญ, สันติวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), หน้า 15.

²⁴ปราณี วงศ์เทศ, พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2554), หน้า 8.

พิธีฝังใหม่ คือจะปล่อยให้ศพคนเฒ่าเปื่อยจนเนื้อเฒ่าเปื่อยจนหลุดหมดแล้วเหลือแต่กระดูกจึงนำมาใส่หม้อหรือไหขนาดใหญ่แล้วทำพิธีฝัง ศพแต่ละศพอาจใช้ภาชนะที่บรรจุตั้งแต่ใบเดียวที่มีขนาดใหญ่จนถึงหลายใบที่ใช้ใส่กะโหลกศีรษะและชิ้นส่วนต่างๆ ของร่างกายฝังรวมกับบรรดาภาชนะที่ใช้ในการ เช่นศพ ในเอกสารจีนที่กล่าวถึงบ้านเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคต้นประวัติศาสตร์ก็กล่าวถึงการนำศพไปทิ้งใต้น้ำ

พิธีกรรมดังกล่าว หลังจากนั้นก็นำกระดูกที่เหลือมาประกอบพิธีอีกครั้ง เช่นหลักฐานที่พบในเขตอีสานก็ได้ในหมู่ชนเผ่าดั้งเดิมส่วนใหญ่ก็มักจะนำศพเก็บไว้ระยะเวลาหนึ่ง ก่อนจะนำไปประกอบพิธีตามประเพณีต่อไป ด้วยความเชื่อว่าผู้ตายจะไม่สามารถเดินทางไปยังดินแดนของวิญญาณได้จนกว่าร่างกายจะเหลือแต่เพียงกระดูก ในบางสังคมจะทำพิธีแลเนื้อของศพออกให้หมดหรือปล่อยให้เนื้อหนึ่งเฒ่าเปื่อยไปหมดเองแล้วจึงนำกระดูกไปฝังเป็นครั้งที่สองเช่นกัน จนกระทั่งประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-13 เมื่อเกิดพัฒนาการของสังคมเมืองขึ้นในเขตตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีการติดต่อกับศูนย์อำนาจทางรุ่นแม่น้ำเจ้าพระยากับลุ่มแม่น้ำโขงในประเทศลาว มีการติดต่อกับต่างประเทศรับศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาเข้ามาเป็นศาสนาของภูมิภาค โดยการสร้างศาสนสถาน และศิลปวัตถุขึ้น เคารพบูชา อิทธิพลความเชื่อที่เข้ามาใหม่ไม่ได้ทำให้ความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนพื้นเมืองที่นับถือผีเสื่อมสลายลง แต่เป็นการนับถือควบคู่ไปกับความเชื่อดั้งเดิมทำให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับการปลงศพของคนธรรมดาเกิดขึ้น

เมื่อคนตายก็ปล่อยให้ร่างกายนี้ออกไปเหลือแต่กระดูก ผิดกับประเพณีของกษัตริย์ที่แวดล้อมด้วยพิธีรีตองที่มีความละเอียดซับซ้อนและศักดิ์สิทธิ์โดยมีสมณะชีพราหมณ์และข้าราชการที่ช่วยส่งเสริมฐานะของกษัตริย์ให้สูงขึ้นในฐานะทรงเป็นสมมติเทพตามความเชื่อของศาสนาที่รับเข้ามาใหม่ ทำให้พิธีกรรมในการทำศพจะมีความแตกต่างตามลักษณะของการตาย เช่นตายตามปกติหรือไม่ปกติ หรือที่เรียกว่าตายโหงงก็ตาม ความแตกต่างทางเพศ อายุ สถานภาพ และชนชั้นของผู้ตาย เช่น พระสงฆ์ หรือเชื้อพระวงศ์ แต่พิธีกรรมทั้งหมดก็แสดงขั้นตอนที่สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับโลกหน้าและชีวิตหลังความตายร่วมกัน

ปัจจุบันทันทีที่ญาติมิตรหรือเพื่อนบ้านรู้ว่ามีคนตายบ้านไหนต่างก็จะพากันทั้งงานรับมาช่วยจัดการงานศพ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องช่วยเหลือกันโดยไม่ต้องออกปากนอกจากนี้ยังเชื่อว่าการมาช่วยงานศพได้กุศลแรงกว่าช่วยงานบุญด้านอื่นๆ ด้วยซ้ำ ใครมีความถนัดสามารถด้านใด ก็จะไปช่วยงานด้านนั้น ตั้งแต่จะเตรียมอาหารเลี้ยงแขก เลี้ยงพระทำดอกไม้เตรียมสถานที่ และช่วยกันทำโลงศพ รวมทั้งเครื่องประดับโลงและเครื่องใช้ของอื่นสำหรับพิธีญาติมิตรหรือคนแก่ที่รู้พิธีจะช่วยกันทำพิธีอาบน้ำศพด้วยน้ำต้มที่ผสมเครื่องหอมต่างๆ เช่น ขมิ้น ใบส้มป่อย ใบส้มมะกรูด หรือใบมะนาว ชาวบ้านจะมีพิธีอาบน้ำศพอย่างจริงจังและละเอียดลออมากเพื่อให้สะอาดจริงๆ

การอาบจะเริ่มที่เท้าขึ้นไปทางศีรษะโดยจับคนตายนั่งเหยียดขาติดกับการอาบน้ำให้ คน เป็น หลังจากนั้น จึงทำพิธีแต่งตัวให้ศพด้วยเสื้อผ้าของผู้ตายเอง บางครั้งมีการทำเชื้อให้ชำระหรือกลับ ตะเข็บเสื้อผ้าให้ผู้ตาย คนไทยในภาคใต้จะมีพิธีหิวผมให้คนตายสลบข้างกับเมื่อยังมีชีวิตอยู่ พิธีเหล่านี้ เป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์เช่นเดียวกับการทำลายของใช้อื่นๆ เช่น ทูบหมอนน้ำ หักหวี เพื่อให้ผู้ตาย ไปใช้ในโลกรหน้า ที่แสดงความเชื่อว่าในโลกของคนตาย สิ่งของต่างๆ จะอยู่ในสภาวะตรงกันข้ามกับ โลกของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ คนไทดำก็มีวิธีโพงผ้าในทิศทางที่กลับจากธรรมดาและอาบน้ำให้ศพจากเท้า ขึ้นไปทางศีรษะเช่นกัน เช่นเดียวกับกรณีพิธีศพของคนไทยเชื้อสายจีน ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย²⁵

การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมของชาวจีนในประเทศไทย ที่ส่งผลกระทบไปอย่างซ้ำๆ นั้น ก็คือ สาระในเรื่องของความหมายและรูปแบบของพิธีกรรม ซึ่งมีผลให้ความมุ่งหมายที่บรรพบุรุษ ต้องการให้ลูกหลานปฏิบัติได้เปลี่ยนไป อันเป็นการเปลี่ยนระบบคิด พิธีกรรมเกี่ยวกับความตายอาจ นับเนื่องเป็น พิธีกรรมที่สำคัญที่สุด ในกระบวนพิธีกรรมวงจรชีวิตทุกพิธีกรรมเพราะมีความสัมพันธ์กับ โลกกลับหรือกับความตายที่อธิบายได้ยาก การมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้องย่อมทำให้ญาติมิตรผู้ใกล้ชิด ไม่รู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยวจนเกินไปนัก

สีของการไว้ทุกข์ในสมัยก่อนนั้น มีอยู่หลายอย่างต่างชนิดกัน²⁶ คือ สีดำ สำหรับผู้ใหญ่ หรือผู้ที่มีอายุแก่กว่าผู้ตาย สีขาว สำหรับผู้เยาว์หรือผู้ที่มีอายุอ่อนกว่าผู้ตาย และสีม่วงแก่หรือน้ำเงิน แก่ สำหรับผู้ที่มิได้เป็นญาติเกี่ยวข้องกับผู้ตายแต่ประการใด ฉะนั้นในงานศพคนหนึ่งๆ หรือในงานเผา ศพก็ตาม จะได้ความรู้ว่า ใครเป็นอะไรกับใครเป็นอันมาก เพราะผู้ที่แต่งตัวตัวไปในงานนั้นๆ จะต้องรู้ เรื่องราวเกี่ยวข้องกับตัวเองโดยถูกต้องจึงจะแต่งสีให้ถูกได้ ถ้าผู้ใดแต่งสีและอธิบายไม่ได้ ก็มักจะถูกดู หมิ่นว่าเป็นผู้ไม่มีความรู้ แม้เรื่องเล็ดเนื้อของตัวเอง ของทุกอย่างมีดีก็ต้องมีเสีย แต่ก่อนก็ดีที่ได้รู้จัก กันว่าใครเป็นใคร แต่ก็ลำบากในการแต่งกายเป็นอันมาก ถ้าจะต้องไปพร้อมกัน 2 ศพในวันเดียวกัน ก็จะต้องกลับบ้านเพื่อไปผลัดสีให้ถูกต้องอีก ฉะนั้น ในเวลาต่อมา จึงเลิกสีอื่นหมด ใช้สีดำอย่างเดียว เช่นทุกวันนี้เพราะความสะดวกเป็นหลัก

นอกจากนี้ พิธีกรรมในงานศพไทย ยังแบ่งออกเป็น 3 พิธี ได้แก่ พิธีรดน้ำศพพิธีสวด อภิธรรม และพิธีมาปลงกิจ (เผาศพ) กล่าวได้ว่าพิธีกรรมงานศพถือเป็นประเพณีไทยอย่างหนึ่ง ที่เป็นการปฏิบัติต่อผู้เสียชีวิต โดยญาติเป็นผู้บอกและเชิญให้ญาติพี่น้องคนอื่นๆ ตลอดจนจนมิตรสหาย และผู้ที่นับถือทราบถึงการจัดงานศพ พิธีจะเริ่มด้วยการอาบน้ำศพหรือรดน้ำลงที่มือศพ เพื่อแสดงว่าเป็น

²⁵ นภัสวรรณ สุภาทิพย์, พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2557), หน้า 45.

²⁶ นิตยสารศิลปวัฒนธรรม, สีไว้ทุกข์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ได้มีแค่ขาวกับดำ, (2 พฤศจิกายน 2561), หน้า 12.

การทาคความสะอาดศพ ผู้ที่รดน้ำศพควรขอขมาต่อผู้เสียชีวิตด้วยหากเคยโกรธเคืองกันมาก่อน ต่อจากนั้นจึงเอาศพใส่โลงให้มิดชิด แล้วตั้งไว้ไม่เกิน 7 วันเป็นส่วนมาก เพื่อให้มีการสวดพระอภิธรรม และทำบุญให้ผู้เสียชีวิต จากนั้นจึงทำพิธีเผาศพและเก็บกระดูกไว้ในที่อันสมควรหากไม่เผาเพราะญาติพี่น้องไม่พร้อมก็จะเก็บไว้ในที่บรรจุที่วัดก่อน รอนจนพร้อมแล้ว (ส่วนมาก 1 ปี) จึงทำการเผาตาม ประเพณีไทย ผู้ที่ไปในงานศพควรแต่งกายไว้ทุกข์

เมื่อนำศพมาถึงเมรุ ก่อนจะเผาศพจะมีพิธีกรรมตามประเพณีแม้ปัจจุบันจะย่อลงไป มาก แต่ยังมีบางพิธีกรรมที่ยังปฏิบัติสืบทอดกันมา เริ่มตั้งแต่การหามโลงศพเวียน 3 รอบ²⁷ เป็นการ เวียนซ้าย เรียกว่า อุตราวัญ เชื่อกันว่า การเวียนขวาเป็นเรื่องเกี่ยวกับมงคลทั้งนั้น เมื่อเป็นความตาย ซึ่งถือเป็นเรื่องอัปมงคลจึงต้องเวียนซ้าย จากนั้นนำศพขึ้นตั้งบนเมรุ นิมนต์พระทอดผ้าบังสุกุล เพื่อให้ ทำนมาปลงกรรมฐานและรับผ้าเป็นไทยธรรม โดยนำผ้าทอดไว้บนหลังโลง ขณะตั้งบนเชิงตะกอนก่อน ลงมือเผา เชิญแขกผู้ใหญ่ หรือญาติๆ ทอดกันเอง จากนั้นประธานในพิธีจุดไฟเพื่อเผาศพแขกผู้มา ร่วมงานนาดอกไม้จันทน์ รูปเทียน มาวางที่เชิงตะกอน ถือเป็น การเผาหลอก เจ้าหน้าที่วัดจะนำหีบศพ ออกมาทำพิธีกรรมก่อนเผาจริง คือการโยนเหรียญลงไปในเชิงตะกอนเป็นการซื้อที่ และล้างน้ำศพ โดยต๋อยมะพร้าวที่กะเทาะเปลือกแล้วรดหน้าศพก่อนนำหีบเข้าไปในเชิงตะกอนเช่นเดิม และเปิด สวิตซ์ไฟ เป็นการเผาจริง

เมื่อประเพณีในงานศพของสังคมไทยแบบดั้งเดิมมีพิธีกรรมช่วงก่อนการเผาศพมากกว่าที่ กล่าวถึง แต่การเปลี่ยนแปลงทั้งเรื่องสถานที่เผาศพและสภาพสังคมในปัจจุบันพิธีกรรมต่างๆ ไม่เอื้อ ต่อการปฏิบัติ เช่น การเผาศพด้วยท่อหิน อันเป็นที่มาของการห้ามต่อไฟเผาศพ หรือการชักฟืนจาก เชิงตะกอน เป็นต้น เมื่อกลับมาจากงานศพ เชื่อกันว่าต้องล้างหน้าอาบน้ำเพื่อชำระล้างสิ่งไม่ดีที่อาจ ติดมาจากงานศพให้สะอาด เพื่อความเป็นมงคล แต่ถ้าพิจารณาตามสภาพแล้วสมัยก่อนเผาศพบนเชิง ตะกอนกลางแจ้ง กว่าศพจะไหม้ใช้เวลาาน ทำให้มีกลิ่นควันไฟและกลิ่นเหม็นศพติดตัวมา จึงต้อง อาบน้ำล้างหน้า ล้างกลิ่นเหม็นสาบให้หมดจด สมัยนี้แม้จะไม่มีกลิ่นศพติดตัวมา แต่เมื่อกลับมาจาก งานศพคนส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติตามความเชื่อเดิมที่จะอาบน้ำหรือล้างหน้าลูบตัว ต่อจากนั้นจึงแต่งตัว ศพด้วยการเอาแป้งน้ำหอมมาทา และประพรมบริเวณใบหน้าตลอดจนทั่วร่างกายนุ่งผ้าให้ศพ ใช้ผ้า ขาวนุ่ง 2 ชั้น ชั้นในเอาชายพกไว้ข้างหลังแล้วนุ่งทับข้างนอกอีกทีหนึ่ง เอาชายพกไว้ข้างหน้า การที่นุ่ง ผ้าเอาชายพกไว้ข้างหลังนับเป็นการนุ่งสำหรับคนตายและการนุ่งเอาชายพกไว้ข้างหน้านั้นนุ่งสำหรับ คนเป็น หมายถึง การเกิดต่อไป แสดงว่าตนเราเมื่อเกิดมาแล้ว ต้องตาย ตายแล้วก็เกิดอีก ทนทุกข์เวทนา

²⁷สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, *ความรู้และคตินิยมในการบำเพ็ญกุศลงานศพ*, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, 2559), หน้า 36-37.

เวียนว่ายตายเกิด อยู่ไม่รู้จักสิ้นสุด การที่นุ่งขาวนั้นเป็นการแสดงทางที่จะหนีทุกข์ คือ ให้รักษาศีล ปฏิบัติธรรม รักษากาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์²⁸คือ

1. การนุ่งผ้าและสวมเสื้อให้ศพในประเพณีความเชื่อของชาวพุทธนั้น การใช้เครื่องนุ่งห่มแต่งตัวศพต้องใช้ของใหม่ๆ ทุกอย่าง ไม่ใช่นุ่งขาวห่มขาว เครื่องนุ่งห่มต้องทำตำหนิเสียทุกชิ้น คือฉีกให้เสียหายบ้างเล็กน้อย เวลานุ่งให้กลับทาง เช่น นุ่งผ้าชิ้นก็ต้องกลับทางตีนขึ้นข้างบน เอาหัวขึ้นไว้ข้างล่าง การนุ่งให้เอาชายพกไว้ข้างหลัง ผ้าที่ห่มให้เฉลียงบ่า เสื้อที่สวมให้กลับข้างหน้าไว้ข้างหลังอย่างนี้เป็นต้น

2. ใส่เงินในปากศพเงินใส่ปากศพนั้นชาวอีสานนิยมใช้เงินเหรียญ อาจเป็นเหรียญห้า เหรียญสิบ ทางคติโลกถือว่ามอบให้ผู้ตายเป็นค่าเดินทาง จ้างรถจ้างเรือ สำหรับเดินทางไปสู่เมืองผีหรือเมืองสวรรค์ ทางคติธรรม สอนให้รู้จักใช้เงินให้เป็นประโยชน์ คือ ให้แบ่งกิน แบ่งใช้ เก็บไว้เป็นทุนทำบุญให้ทาน อย่าตระหนี่ถี่เหนียวเกินไป²⁹

3. ชี้นำปิดตาปิดปากมีการใช้ชี้นำชี้นำปิดตาปิดปากศพ ทางคติโลกถือว่า ป้องกัน ความอูจาดลามก ทางคติธรรมถือว่า เป็นการสอนคนเป็นให้รู้จักระวังรักษาตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจอย่าให้ทุกข์เกิดขึ้น เพราะทุกข์ที่เกิดขึ้น เกิดจากการไม่สำรวม ระหว่างสิ่งเหล่านี้

4. การมัดศพเมื่อแต่งตัวศพเรียบร้อยแล้วก็ถึงตอนมัดศพเรียกว่า มัดตราสัง คือ มัดสามเปลาะให้มือถือกรวยดอกไม้ รูปเทียน เครื่องตราสังใช้ด้ายดิบมาจับให้เป็นเส้นขนาด 3 ทบ เพื่อให้เหนียวดึงไม่ขาด ทำให้เป็นห่วงคล้องคอ มือ เท้า ทางคติโลกถือว่าเพื่อมิให้ศพพอง ขึ้นอืด

5. โลงแตก ทางคติธรรมถือว่า เครื่องผูกมัดคนมี 3 อย่าง คนที่มัดตราสังจะพูดว่า “ปุตโต คีโว” หมายความว่า ห่วงลูกผูกคอตรึงหัวใจอยู่เสมอจากนั้นจะทำการรัดประคตที่อกแล้วเอาเชือกโยงมาลงตัว ทำห่วงตะกรุดเบ็ดผูกหัวแม่มือแล้วรวบรัดผูกมัดมือทั้งสองให้พนมไว้ที่อกพูดคาถาว่า “ภริยา หัตถ์เถ” หลังจากนั้นโยงด้ายดิบมาที่เท้า ทำห่วงผูกข้อเท้าทั้งสองข้างให้ติดกันแล้วพูดคาถาว่า “ธนัง ปาเท” เชือกคือสมบัติมัดที่เท้า ตรงกับภษิตโบราณว่าไว้ว่า ตัณหารักลูกคือเชือกผูกคอ ตัณหารักเมียเหมือนดั่งเชือกผูกศอก ตัณหารักข้าวของคือดั่งปอกรัดตีน ตัณหารักสามอันนี้มาผืนให้เป็นเชือกให้กลิ้งเกลือกอยู่ในวัฏฏะสงสาร

ชาวพุทธโดยศพที่แต่งแล้วจะใส่ในโลงหรือไม่ก็ตาม จะตั้งไว้ในที่ใดก็ตาม ต้องหันหัวศพไปทางทิศตะวันตกเสมอ ทางคติโลกถือว่าการนอนหันหัว ไปทางทิศตะวันตกนอนอย่างผี หันไปทางทิศตะวันออกนั้นนอนอย่างคน ทางคติธรรมถือว่าสอนให้พิจารณาว่า การตาย คือ การเสื่อมไปสิ้นไป เหมือนกับพระอาทิตย์ตกไป

²⁸อรุณรินทร์ วิริยะบุรณะ, ประเพณีฉบับมหาราชครู, (พระนคร: ประจักษ์วิทยา, 2512).

²⁹ปรีชา พิณทอง, “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่”, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน, 15: 3572 - 3584.

การทำโรงศพ³⁰ การจัดการทำโรงศพ ไม้ที่นำมาทำโรงศพเป็นไม้ประเภทเนื้ออ่อน แห้งเร็ว ชับน้ำได้ง่าย และตัดไฟได้เร็ว สะดวกในการตอกตะปู ปัจจุบันไม้ที่นำมาทำโรงศพนั้นหาได้ยาก จึงเลือกเอาไม้อะไรก็ได้ที่จัดอยู่ในลักษณะที่กล่าวมาแล้ว หากเป็นโรงศพที่จำหน่ายตามท้องตลาดมักใช้ไม้กระดานอัด และไม้ประเภทเนื้ออ่อนต่างๆ ไป การทำโรงศพ ทำให้ปากโลงยาวกว่าตอนล่างของโรงศพเล็กน้อยหรือตามความเหมาะสมกับส่วนสูงของผู้ตาย

เมื่อประกอบเป็นตัวโลงและฝาโลงแล้วจะเอาปูนซีเมนต์ฉาบบางๆ ภายในทั้ง 4 ด้าน เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเน่า น้ำหนองไหลซึมออกมา เอายาฉุน ถ่านไฟ ใบฝรั่ง กากใบชา เท้าที่จะหาได้โรยใส่ไว้ภายในเพื่อดับกลิ่น และดูดซึมซับน้ำเน่า กลิ่นเน่าเหม็น เมื่อทำโลง เสร็จแล้ว ช่างที่ทำโรงศพจะนำเครื่องบูชาที่เตรียมไว้แล้วมาปัดรังควานภายในโรงศพ และใช้มีดฟัน ไปที่ขอบโลงทั้ง 4 ด้าน เพื่อแสดงว่าเป็นโรงศพที่เก่า และไม่ตีต้องเผาทิ้งในอดีตเมื่อทำโรงศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว

ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่จะสร้างสุนทรียศาสตร์ โดยใช้ครามทาข้างโลงให้สวยงามเพื่อประดับให้สวยงาม ต่อมาจึงใช้แบบแทงหยวก โดยใช้กาบกล้วยแทงด้วยมีดเป็นลายไทยติดข้างโลง ภายหลังจึงตัดโฟมลายไทย และตัดลายกระดาษด้วยสีสันทึบงามขึ้น ปัจจุบัน มีเทคโนโลยี ที่ทันสมัย โดยใช้โรงศพติดแอร์ลดลายไทยติดมากับโลงศพ จึงไม่จำเป็นต้องออกแบบ และใช้ฝีมือช่างด้วยวิวัฒนาการของโรงศพ ก็เปลี่ยนไปตามสมัยใหม่

การเบิกโลง สัปเหร่อ ส่วนมากมักพบว่าเป็นผู้ได้รับการสืบทอดอาชีพ ตำแหน่ง สัปเหร่อ และเรียนรู้วิธีการทศพมาจากบิดา³¹ เป็นคนจัดการโดยเอาไม้ไผ่ มาจักเป็นซี่เล็กๆ ทำเป็นบันได 4 ชั้นความกว้างเท่ากับความกว้างของโลงศพ สำหรับวางไว้บนปากโลงเอาฝือกผืนหนึ่งทำด้วยไม้ไผ่ 8 ซี่ ตัดติดกันเหมือน แล่งวางกันโลงเอาผิวไม้ขึ้นวางระยะห่างพอสมควร สำหรับรองรับเสื่อ นำไม้ไผ่ มาผ่าเพื่อที่ใช้สำหรับค้ำสายสิญจน์ไม้นี้เรียกว่าไม้ปากกาจับโลงเอาเทียน 8 เล่ม ติดคาบที่ปากโลง ระหว่างไม้ปากกาที่วาง 8 ช่องมีกระตังใบตองขนาดเล็กใส่อาหารวางไว้บนปากโลง 8 ช่อง ใกล้เคียงกับเทียนเป็นเครื่องสังเวททั้ง 8 ทิศ ส่วนฝาโลงนั้นให้ทิ้งไว้ข้างโลง เตรียมขันไว้สำหรับทำน้ำมนต์แล้ว ทำน้ำมนต์ แล้วว่าคาถาว่า “สิโรเม พุทธเทวณฺจ นลาภฺพพรหมเทวตา หทย นรายนฺจเว เทวหตฺเถ ปรเม สุราฯ ปาเท วิสสณฺญกญฺเจว สพฺพกมฺมา ปสิทฺธิ เม สิทธิกิจฺจ จง สิทธิกมฺม สิทธิเตโช ชโย นิจฺจ” แล้วนำน้ำมนต์พรมที่โลง-ศพ 3 หน ใช้มีดหมอสับปากโลง 3 ที สับกลางโลงสับซ้ายขวารอยสับนี้

³⁰นิพนธ์ มหาวาชา. **ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการตาย**, (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549) หน้า 35.

³¹พระมหาสาธัญญ์ สิริปัญญา, “สัปเหร่อ: ธรรมะบูรณาการบนเชิงตะกอน”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต** สาขาพุทธศาสตร์. ปีที่ 2553:117-124

เป็นเครื่องบอกว่ ศีรษะอยู่ทางนี้ แล้วพลักเครื่องเช่นทั้งหมด พร้อมด้วยไม้ปากกาที่ทำไว้ลงไปโนงทั้งหมด เป็นอันเสร็จพิธีเบิกโลง การนำศพบรรจุลงโลงพิธีเบิกโลง

พิธีกรรมที่ทำกับโลงศพก่อนที่จะยกศพใส่โลง โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้โลงศพว่างจากสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร ผีสากรรูกขเทวดาทั้งหลายที่สิงสถิตอยู่กับไม้ที่เอามาทำโลงถือว่าเป็นโลงที่มีวิญญาณเป็นเจ้าของแล้ว เมื่อนำศพผู้ตายบรรจุวิญญาณของคนตายจะถูกรบกวนถูกรังแก และไม่ยอมเดินทางไปกับซากศพของตนจะเป็นผีสิงสถิตอยู่ในบ้านไม้ไปผูกไปเกิดเสียที่นับว่าเป็นจัญไร จึงให้มีพิธีทำน้ำมนต์ธรรมสารอันเป็นน้ำมนต์กำจัดเสนียดจัญไรให้ออกจากโลงแล้ว อาราธนาคุณพระรัตนตรัยมาช่วยขจัดขับไล่ด้วยอีกทางหนึ่ง สำหรับอุปกรณ์ใส่ลงไปในโลงศพก่อน ก่อนที่จะนำศพลงในโลงหลายๆลักษณะ เช่น นาเสื่อและฟูกใส่ลงโลงแล้วนำปูนขาวโรยทั่วบริเวณฟูก และเสื่อเพื่อเป็นการดูดซึมน้ำเหลืองที่ซึมออกจากร่างศพ และป้องกันสัตว์ แมลง นอกจากนั้นยังช่วยป้องกันกลิ่นเหม็นอับจากศพได้อีก นอกจากนั้นยังนำยาฉุน และใบฝรั่งวางหรือโรยรอบๆ ศพ เพื่อเป็นการป้องกันกลิ่นหรือดับกลิ่นศพที่เก็บไว้หลายๆ วันซึ่งอาจจะรบกวนแขกที่มาพร้อมทำพิธีทางศาสนาได้ ปัจจุบันนิยมใช้โลงเย้นเป็นส่วนมาก การใช้ยาฉุน ใบฝรั่งหรือสิ่งป้องกันกลิ่นพึงระวังอีกสิ่งหนึ่งคือใช้ไป

1. พิธีปฏิบัติ

1) ตามไฟศพ เมื่อตั้งศพไว้เรียบร้อยแล้วให้จุดตะเกียง หรือใต้ไฟทางศีรษะศพทั้งวัน และคืน ซึ่งมีความหมายนัยว่า ทางคติโลกถือว่าจุดไฟไว้แทนไฟธาตุผู้ตายบ้าง จุดไว้กันความกลัวบ้างทางคติธรรมถือว่าสอนให้คนมีปัญญา เพราะปัญญานั้น เป็นแสงสว่างในโลกที่โลกเจริญรุ่งเรืองได้ ก็เพราะปัญญา³²

2) สวดมาติกา ญาติมิตรของผู้ตายจะนิมนต์พระมาสวดศพ ซึ่งชาวอีสานเรียกชักอนิจจา หมายถึงการสวดพระอภิธรรมหน้าศพหรือสวดหน้าศพ กระทำในวันตายซึ่งได้บรรจุศพและมัดตราสังไว้แล้ว โดยมีจำนวนพระสงฆ์ 4 รูปเป็นผู้สวด เมื่อพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมจบ เจ้าภาพก็ถวายเครื่องไทยธรรมเป็นเสร็จพิธี

3) วันตั้งศพบำเพ็ญกุศล การตั้งศพนิมนต์ศพไว้ที่บ้าน เนื่องจากเกิดความรักความผูกพันจากที่เคยอยู่ด้วยกันมานานครั้งจะนำไปมาปนกิจศพโดยเร็วก็เหมือนกับการปลงใส่โลงส่งถ้าผู้ตายมีอายุมากก็ยิ่งให้เวลาอยู่ที่บ้านนาน เช่น 5 คืน 7 คืน เป็นต้น ยกเว้นกรณีที่สิ้นชีวิตแบบตายโหง คือ ตายเร็วกว่าเวลาที่ควรจะเป็นจึงรีบกระทำการมาปนกิจเพื่อให้เสร็จโดยเร็ว แค่นั้นหนึ่งก็เพียงพอแล้ว

4) การตั้งศพบำเพ็ญกุศล เป็นพิธีกรรมที่มีจุดประสงค์เพื่อจะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตายเป็นสำคัญและอีกส่วนหนึ่งเป็นการให้เจ้าภาพญาติมิตรและคนอื่นๆ ร่วมแสดงออกซึ่ง

³²มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, สันตินวัตกรรมกรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), หน้า 26.

ความกตัญญูทเวทีความเคารพกันบถือที่มีต่อผู้วายชนม์อีกด้วย วันตั้งศพบำเพ็ญกุศลอาจกำหนด 3 วัน 5 วัน หรือ 7 วัน แล้วแต่สถานภาพของเจ้าภาพที่มีฐานะแตกต่างกันทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมืองรวมทั้งอายุขัยของผู้ตายอีกด้วยโดยทั่วไปเจ้าภาพจะนิมนต์พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม จำนวน 4 จบสวดเป็นระยะ จะสวดครั้งคืน หรือกว่าแล้วแต่ความต้องการหรือความสะดวกของเจ้าภาพ เมื่อสวดเสร็จก็ถวายเครื่องไทยธรรม- การสวดพระอภิธรรม เป็นการสอนคนเป็นให้พิจารณาภวนานุสสติ ก็มีภูฐาน ทางคติโลกถือว่าเป็นการสวดเพื่อให้บุญแก่ผู้ตาย ทางคติธรรมถือว่าเป็นการชดใช้บุญคุณของท่าน ผู้มีพระคุณ เช่น พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้แสดงพระอภิธรรม 7 คัมภีร์โปรด เป็นการชดใช้ค่าข้าวป้อน และน้ำมันเป็นต้น

หลังจากพระสวดพระอภิธรรมเสร็จแล้ว ญาติมิตรและคนอื่นๆ ก็จะมารวมกันที่บ้านเจ้าภาพ คือ จะอยู่เป็นเพื่อนศพมิให้เจียบเหงาวังเวง เป็นการผ่อนคลายความทุกข์โศกอันเนื่องมาจากความสูญเสียคนในครอบครัวของเจ้าภาพ ในอดีตมีการอ่านหนังสือผูกหนังสือโบลาน เล่านิทานชาดก สู้กันฟัง บางกลุ่มมีการละเล่น เช่น เสือกินหมู เสือกินวัว หมากฮอส คล่องซ่าง หรือแม้แต่เกี้ยวพาราสีกันในระหว่างคนหนุ่มคนสาว ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการฉายวิดีโอ ซีดี วีซีดี และหันมาเล่นการพนันทั้งไพ่ ไฮโล ถึงแม้จะเล่นในวงเงินไม่มาก แต่ก็เป็นที่นิยมกันแทบทุกงาน

2. วันฌาปนกิจศพ (วันเผา)

1) วันฌาปนกิจศพ (วันเผา) ชาวไทยเรียกกันทั่วไปว่า วันเผาศพ เป็นวันสำคัญที่สุด เนื่องจากมีขั้นตอนพิธีกรรมมากมาย และเป็นวันสุดท้ายของศพที่จะเข้าสู่เชิงตะกอนวันห้ามเผาศพ โบราณท่านห้ามวันพระ วันอังคาร และวันเก้ากอง วันนอกนั้นก็เผาได้ทั้งสิ้น สำหรับพิธีเผาศพของชาวไทยส่วนใหญ่แล้วจะปฏิบัติคล้ายๆ กับพิธีศพทั่วไปของชาวไทยในภาคต่างๆ

2) การยกศพออกจากเรือน มีประเพณีปฏิบัติจนเป็นเงื่อนไขว่า ก่อนยกศพออกจากเรือนเจ้าภาพจะต้องนิมนต์พระสงฆ์มาสวดศพที่บ้านให้ผู้ตายเรียกว่ามาให้บุญ และนิมนต์พระสงฆ์มาบวชให้ลูกหลานผู้ตายเพื่อจะทำพิธีจุ่งศพ ชายให้บวชเป็นสามเณรถือศีล 10 ข้อ หญิงให้บวชเป็นชีพรหมณ์ถือศีล 8 ข้อ เมื่อถึงเวลาขณะยกศพออกพันเรือนก็จุดประทัดเป็นสัญญาณเพื่อให้ชาวบ้านทั่วไปร่วมส่งสการศพโดยพร้อมเพียงกัน ในอดีตเมื่อยกศพพันเรือนแล้วบรรดาลูกหลานของผู้ตายจะต้องเหน้าในหม้อ ในคุในถังคว่ำทั้งหมด ชักบันไดขึ้นเก็บและพลิกกลับบันไดเสีย โดยมีความเชื่อกันว่าทำเพื่อบังมิให้วิญญาณผู้ตายจากทางกลับบ้านได้

3) การห้ามศพ ประเพณีห้ามศพของชาวไทยให้ใช้คานหามไม้ไผ่บ้าน 2 ลำ เอาโองศพขึ้นตั้งชันด้วยตอกชะเนาะ เลือกลูกหลานชายหนุ่มหามข้างละ 3-4 คน ก่อนหามนำธูปเทียนดอกไม้ทัดหูแล้วยกคานหามศพขึ้นบ่า เอาเท้าศพไปก่อน ห้ามพักกลางทาง ห้ามเปลี่ยนบ่า ห้ามข้ามสวนข้ามนา ด้วยถือว่าเป็นของต้องห้าม ปัจจุบันในชุมชนเมืองพบว่าญาติพี่น้องจะช่วยกันขับโองศพ

จากที่ตั้งแล้วตกลงจากเรือนใส่บนรถกระบะเล็กที่มีการตกแต่งอย่างดีไว้พร้อมไว้ การห้ามศพแบบเดิม ก็นับวันจะสูญหายไป

4) การจูงศพ เมื่อเคลื่อนศพไปสู่ป่าช้า จะมีการจูงศพโดยใช้ด้ายโยงไหมโยงจำนวนหลายทบขนาดใหญ่เป็นเชือกจูง ถือว่าเป็นเกียรติแก่ผู้ตายและเจ้าภาพ ถ้าผู้ตายมีลูกชายหลานชายก็บวชเป็นสามเณรจูงศพ ถ้ามีลูกสาวหลานสาวก็บวชชีพราหมณ์จูงศพไปป่าช้าด้วยกัน ในขบวนจูงศพจะมี พระสงฆ์จำนวนหนึ่งนำหน้าผู้บวชจูง ผู้เคารพนับถือและญาติมิตรตามลำดับ ระหว่างเดินทางมีการหว่านข้าวตอกกนาหน้าการจูงศพ ตลอดระยะทาง ทางคติโลกถือว่า หว่านข้าวตอกให้ผีลงมาเก็บกิน จะไม่ทำให้ผู้หามหนัก ทางคติธรรมถือว่า สอนให้คนเป็นพิจารณาคุณค่าคนตายว่า คนตายรูปกับนาม แตกจากกันกันเหมือนข้าวตอกแตกก็เป็นเช่นนี้

5) ที่ปลงศพ ที่ปลงศพหรือที่เผาศพปัจจุบันมี 3 ประเภท คือ กองฟอน เมรุชั่วคราวหรือเมรุลอย และเมรุถาวร การเผาศพตามแบบดั้งเดิมของชุมชนนั้นๆ จะใช้กองฟอนทั้งนั้น จากการศึกษาและสังเกตการหาที่ตั้งกองฟอนเพื่อเผาศพหลายต่อหลายครั้งพบว่า มีผู้นำพิธีเสี่ยงทายหาที่ตั้งกองฟอนโดยการโยนไข่ไก่ดิบไปข้างหน้า เพื่อให้ไข่แตกตรงไหนจะได้เผาศพตรงนั้น ซึ่งกว่าไข่จะแตกอาจโยนเสี่ยงถึง 3-4 ครั้งก็เคยมี หลังจากนั้นก็ช่วยกันหาพื้นตั้งกองฟอนเพื่อทำพิธีเผาต่อไป ส่วนเมรุถาวร ไม่มี การเสี่ยงทายด้วยการโยนไข่ดิบแต่อย่างใด

6) การเวียนสามรอบ เมื่อห้ามศพไปถึงกองฟอนที่ป่าช้าแล้ว ก็ให้หามเวียนซำยรอบกองฟอน 3 รอบ เป็นสิ่งมีความหมายว่า ทุกชีวิตจะตกอยู่ในห้วงวัฏฏะ วน 3 รอบ คือ วนเวียนอยู่กับเหตุ 3 อย่าง ได้แก่ กิเลส กรรม วิบาก ก่อนจะยกศพขึ้นตั้งกองฟอน จะกระแทกกองฟอนแรงๆ 3 ครั้ง เป็นสัญญาณเตือนผู้ตายว่าที่นี่เป็นบ้านที่ตั้งอยู่แห่งใหม่ การกระแทก 3 ครั้งนั้นหมายถึงอนิจจัง ไม่เที่ยง ไม่คงที่ คือ ไม่ได้กตลอดไม่หนุ่มตลอด เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทุกซัง เจ็บปวดทุกข์ทรมาน และอนัตตา ดับตายหรือเอาไว้ไม่อยู่นั่นเอง³³

³³อ้างแล้ว, หน้า 27 - 29.

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเตาเผาศพในสังคมไทย

2.4.1 ความหมายของเตาเผาศพ

เตาเผาศพ (Crematorium) หมายถึง อุปกรณ์ที่ใช้ในการเผาศพ เตาเผาศพมีหน้าที่โดยตรงในการสร้างสภาวะที่เหมาะสมต่อการเผาไหม้ ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ เชื้อเพลิง อากาศอุณหภูมิ และสิ่งที่ต้องการเผา ได้แก่ โลงศพ ศพ และดอกไม้จันทน์³⁴

เตาเผาศพปลอดมลพิษ หมายถึง เตาเผาศพที่มีความสามารถในการทำงานโดยไม่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมบริเวณใกล้เคียง ค่ามลพิษที่ปล่อยในรูปแบบของความทึบแสงของเขม่าควันจะต้องมีค่าไม่เกินค่ามาตรฐานความทึบแสงจากปล่องเตาเผาศพ³⁵

2.4.2 หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของที่ตั้งฌาปนสถาน สถานที่เก็บศพ สถานที่ฝังศพและเตาเผาศพ

หลักเกณฑ์และเงื่อนไขของที่ตั้งฌาปนสถาน สถานที่เก็บศพ สถานที่ฝังศพและเตาเผาศพ มี ดังนี้ (ตามกฎกระทรวง พ.ศ. 2543 และข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2546 ออกตามความในพระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528)

พระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528 บัญญัติไว้ว่า

มาตรา 6 ห้ามมิให้ผู้ใดจัดตั้งสุสานและฌาปนสถานสาธารณะหรือสุสานและฌาปนสถานเอกชน เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น

มาตรา 7 เมื่อได้จัดตั้งสุสานและฌาปนสถานสาธารณะหรือสุสานและฌาปนสถานเอกชนเสร็จแล้ว ห้ามมิให้ดำเนินการ เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น การขออนุญาตและการอนุญาตให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวงข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง สุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2546

ข้อ 5 ผู้ใดจะจัดตั้งสุสานและฌาปนสถานสาธารณะ หรือสุสานและฌาปนสถานเอกชน ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น ทั้งนี้ การอนุญาตให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครนี้และกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528

ข้อ 6 สถานที่สำหรับเก็บศพเป็นการถาวร ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

³⁴จินดาวัลย์ วิบูลอุทัยกุล, การศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงสภาพการทำงานของเตาเผาศพในฌานสถานเขตเทศบาลนครขอนแก่น, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554), หน้า 4.

³⁵อ้างแล้ว. หน้า 30.

(1) อยู่ห่างจากทางหลวงที่เป็นทางหรือถนนสำหรับประชาชนใช้ในการจราจรสาธารณะไม่น้อยกว่าห้าสิบเมตร

(2) บริเวณสถานที่สำหรับเก็บศพ ต้องมีกำแพงทึบสูงไม่น้อยกว่าสองเมตรห้าสิบเซนติเมตรโดยรอบและทางเข้าออกต้องมีประตูปิดกั้นหรือมีการดำเนินการใดๆ เพื่อปิดบังความไม่น่าดูของสถานที่เก็บศพ และได้สุขลักษณะ

(3) ที่เก็บศพต้องห่างจากกำแพงตาม (2) ไม่น้อยกว่าสองเมตร

(4) สถานที่สำหรับเก็บศพนั้น ต้องมีสภาพที่น้ำท่วมไม่ถึงและห่างจากทางน้ำซึ่งประชาชนใช้ในการจราจรสาธารณะ ห้วย แม่น้ำ คลอง หรือแหล่งน้ำสาธารณประโยชน์อื่นอย่างน้อยสี่ร้อยเมตร เว้นแต่ในกรณีที่มีการป้องกันกั้นและสิ่งปฏิภูมิล้ำไหลตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครกำหนด สถานที่สำหรับเก็บศพนั้นสามารถตั้งอยู่ห่างจากทางน้ำไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยเมตร

(5) ที่เก็บศพต้องทำด้วยคอนกรีตหรือก่ออิฐถือปูน มีลักษณะเป็นช่องสูงจากระดับพื้นทางเดินภายในบริเวณสถานที่เก็บศพไม่น้อยกว่าห้าสิบเซนติเมตร

(6) ช่องเก็บศพต้องมีขนาดกว้างพอที่จะเก็บ เคลื่อนย้ายหีบศพได้ง่ายและมีฝาทำด้วยโลหะหรือคอนกรีตเปิดปิดมิดชิดสามารถป้องกันกลิ่นได้

(7) ภายในช่องเก็บศพ ต้องมีฐานรองรับหีบศพสูงจากพื้นช่องไม่น้อยกว่าสิบเซนติเมตร และต้องมีรางระบายสิ่งปฏิภูมิลงบ่อเกรอะบ่อซึมซึ่งมีขนาดพอเพียงและได้สุขลักษณะ

ข้อ 7 สถานที่สำหรับฝังศพเป็นการถาวร ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

(1) อยู่ห่างจากทางหลวงที่เป็นทางหรือถนนสำหรับประชาชนใช้ในการจราจรสาธารณะไม่น้อยกว่าห้าสิบเมตร

(2) มีรั้วหรือกำแพงแสดงอาณาเขตโดยรอบไว้ชัดเจน ด้านที่อยู่ห่างจากทางสาธารณะให้สร้างเป็นกำแพงทึบ สูงไม่น้อยกว่าสองเมตรห้าสิบเซนติเมตรทางเข้าออกต้องมีประตูปิดกั้น

(3) สถานที่สำหรับฝังศพนั้น ต้องมีสภาพที่น้ำท่วมไม่ถึง และห่างจากทางน้ำซึ่งประชาชนใช้ในการจราจรสาธารณะ ห้วย แม่น้ำ คลอง หรือแหล่งน้ำสาธารณประโยชน์อื่นอย่างน้อยสี่ร้อยเมตร เว้นแต่ในกรณีที่มีการป้องกันกั้นและสิ่งปฏิภูมิล้ำไหลตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครกำหนด สถานที่สำหรับฝังศพนั้นสามารถตั้งอยู่ห่างจากทางน้ำไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยเมตร

ข้อ 8 เต้าเผาศพ ต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

(1) ต้องใช้เต้าเผาศพที่มีคุณสมบัติกำจัดกลิ่น ควัน และสิ่งปฏิภูมิจากการเผาศพตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครกำหนด

(2) ต้องมีที่ว่างโดยรอบเต้าเผาศพไม่น้อยกว่าห้าสิบเมตร

(3) อยู่ห่างจากถนนสำหรับประชาชนใช้ในการจราจรสาธารณะไม่น้อยกว่าห้าสิบลเมตร
 ความใน (2) และ (3) ไม่ใช่บังคับกับเตาเผาศพที่สร้างขึ้นโดยได้รับอนุญาตก่อนวันที่
 ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครนี้ใช้บังคับ และไม่สามารถปรับปรุงเตาเผาศพให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ใน
 (2) และ (3) ได้³⁶

2.4.3 ประเภทของเตาเผาศพ

เตาเผาศพในประเทศไทย สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ แบ่งตามลักษณะของเตาเผา
 และแบ่งตามเชื้อเพลิงที่ใช้ในการเผาไหม้ ดังนี้³⁷

1. แบ่งตามลักษณะของเตาเผา ได้ 3 แบบ คือ เตาเผาแบบโบราณ เตาเผาแบบ 1
 ห้องเผา และเตาเผาแบบ 2 ห้องเผา

1) เตาเผาแบบโบราณ มักจะใช้เตาเผาที่มีลักษณะเป็นแบบเปิดด้านบนสร้างจาก
 อิฐก่อปูน ขนาดของเตาเผาจะมีขนาดใกล้เคียงกับโรงศพ และมีความสูงตามความสะดวกในการ
 ปฏิบัติงานพิธีการเผาศพ จะวางโรงศพไว้ด้านบน และใส่ฟืนเป็นเชื้อเพลิงทางด้านล่างของเตา
 นอกจากนี้แล้วยังมีการเผาแบบเปิดโดยไม่มีเตาใดๆ ทั้งสิ้น โดยจะกองไม้ไว้บนพื้นดิน และวางดินและ
 วางศพไว้ด้านบนของกองไม้ ซึ่งจะทำให้การเผาประมาณ 3 – 5 ชั่วโมง ปริมาณการใช้ไม้ฟืนเป็น
 เชื้อเพลิงประมาณ 2 – 6 ลูกบาศก์เมตรต่อการเผาศพ 1 ครั้ง เตาเผาแบบนี้ไม่สามารถกำจัดเชื้อ
 โรคเชื้อรา ก๊าซพิษ กลิ่นเหม็น และฝุ่นละอองได้ ซึ่งจะทำให้เกิดอันตรายต่อผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง
 ดังนั้นลักษณะการเผาแบบนี้มักจะตั้งอยู่ในชนบทที่โล่งห่างจากแหล่งที่พักอาศัย เนื่องจากต้องการ
 ให้ลมสามารถพัดพาควันเถ้าและกลิ่นต่างๆ กระจายไปได้ไกล เพื่อไม่ให้เป็นที่รบกวนต่อผู้คน

2) เตาเผาแบบ 1 ห้องเผา มีลักษณะของเตาเผาเป็นรูปกล่อง หลังคาโค้งสร้างจาก
 อิฐก่อปูน อาจมีประตูปิดทำจากแผ่นเหล็ก หรือแผ่นเหล็กบุอิฐ หรือฉนวน หรือไม่มีประตูเลยก็ได้
 โดยทั่วไปขนาดด้านในของเตาเผาจะมีขนาดประมาณ 1.0 X 1.5 X 3.5 เมตร เตาเผาแบบนี้จะมี
 ปล่องระบายอากาศเพื่อช่วยระบายควันและซี้เถ้าที่เกิดขึ้นให้กระจาย และถูกพัดพาไปโดยลมได้ดีขึ้น
 จึงรบกวนผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียงน้อยกว่าเตาเผาแบบโบราณ แต่ก็ยังเป็นปัญหากับผู้ที่อาศัย
 อยู่ไกลออกไป วิธีการในการดำเนินการเผาศพก็คล้ายกับการเผาศพโดยใช้เตาเผาแบบโบราณ
 ระยะเวลาในการเผาศพโดยเฉลี่ยประมาณ 2 – 4 ชั่วโมง ปริมาณการใช้ไม้ฟืน 2 – 4 ลูกบาศก์เมตร
 หรือใช้ไม้ถ่าน 100 – 150 กิโลกรัมต่อการเผาศพ 1 ครั้ง

³⁶ กอนนโยบายและแผนงาน, รายงานการศึกษา: การกระจายตัวของฌาปนสถานในเขต
 กรุงเทพมหานคร, (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2555). หน้า 93.

³⁷ วิภาดา ชุ่มสิริเพชร, การพัฒนาเตาเผาศพชนิดสองห้องเผา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนคริน
 ทรวโรดม, 2555), หน้า 11-12.

3) เตาเผาแบบ 2 ห้องเผา มีลักษณะเป็นเตาเผาที่ทันสมัย โดยแบ่งการเผาไหม้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกทำหน้าที่ให้ความร้อนแก่ร่างผู้เสียชีวิตโดยตรง ในห้องเผาไหม้แรกนี้จะเกิดควันและกลิ่นขึ้นจากการเผาศพ ดังนั้นจึงมีห้องเผาไหม้ที่สองเกิดขึ้น เพื่อทำการกำจัดกลิ่นและควันที่เกิดขึ้น เตาเผาแบบนี้จะทำให้เกิดมลพิษน้อยกว่าเตาเผา 2 แบบแรกข้างต้น โดยทั่วไปเตาเผาแบบนี้จะสร้างจากอิฐทนไฟบุอยู่ในผนังเหล็กกล้า และมักจะใช้น้ำมันดีเซลหรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง เตาเผาแบบ 2 ห้องเผา นี้ จะใช้หัวเผา (Burner) 2 หัวขึ้นไปในการให้ความร้อน ระยะเวลาในการเผาไหม้ประมาณ 1 – 2 ชั่วโมง และใช้น้ำมันประมาณ 60 – 70 ลิตรต่อการเผาศพ 1 ครั้ง

2. แบ่งตามเชื้อเพลิงที่ใช้ในการเผาไหม้ ในปัจจุบันเตาเผาศพมีการใช้เชื้อเพลิงที่หลากหลายประเภท สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ ใช้ฟืนหรือถ่านเป็นเชื้อเพลิง ใช้น้ำมันเป็นเชื้อเพลิง ใช้ก๊าซเป็นเชื้อเพลิง และใช้ไฟฟ้า

1) เตาเผาศพที่ใช้ฟืนหรือถ่าน (Wood Firing kiln) ฟืนหรือถ่านเป็นเชื้อเพลิงที่ใช้ในการเผาศพมาแต่ดั้งเดิม ฟืนไม้จะมีองค์ประกอบของคาร์บอน 50 - 55% ไฮโดรเจน 6 - 7% และออกซิเจน 40 - 45% โดยธาตุที่ทำให้เกิดความร้อนในเนื้อไม้ คือ คาร์บอนและไฮโดรเจน ส่วนถ่านจะประกอบด้วยคาร์บอน 80 - 90% ดังนั้น ถ่านไม้จะให้ค่าพลังงานความร้อนได้มากกว่าฟืน จึงทำให้เกิดการเผาไหม้ได้ดีกว่า

นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ค่าความร้อนของไม้ลดลง คือ ปริมาณความชื้นในเนื้อไม้ โดยปริมาณความชื้นยิ่งสูงจะยิ่งทำให้ค่าพลังงานความร้อนลดลง

2) เตาเผาศพที่ใช้น้ำมัน (Oil Firing kiln) จะใช้น้ำมันดีเซลเป็นเชื้อเพลิงเนื่องจากน้ำมันดีเซลเป็นน้ำมันประเภทระเหยได้ช้า มีจุดเดือดอยู่ระหว่าง 150 – 385 องศาเซลเซียสมีกลิ่นเหม็นของน้ำมัน รวมทั้งคราบเขม่าจากการเผาไหม้

3) เตาเผาศพที่ใช้ก๊าซ (Gas Firing kiln) จะใช้ก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิงเนื่องจากก๊าซ LPG เป็นผลิตภัณฑ์ที่แยกออกจากก๊าซธรรมชาติ และให้ความร้อนสูงกว่าการใช้ฟืนหรือถ่านมาเป็นเชื้อเพลิง และการใช้น้ำมัน ซึ่งทำให้เกิดการเผาไหม้ที่สะอาดกว่าและไม่มีการเกิดคราบเขม่าโดยปกติก๊าซ LPG จะไม่มีสีและไม่มีการเกิดกลิ่น แต่ผู้ผลิตจะใส่กลิ่นเข้าไปเพื่อให้ทราบได้หากก๊าซเกิดการรั่วไหล

4) เตาเผาศพที่ใช้ไฟฟ้า (Electric Firing kiln) ใช้ไฟฟ้าในการให้ความร้อน 450 – 550 Unit ต่อการเผา 1 ศพ (โดยประมาณ) ใช้ขดลวดความร้อน (Heater) แบบให้ค่าความร้อนสูงและทนทาน สามารถเร่งความร้อนได้ตามต้องการ แต่ต้องไม่เกินความต้านทานที่ขดลวดจะรับไหวแต่การใช้ขดลวดไฟฟ้าในการเผาจะสิ้นเปลืองค่าไฟฟ้าสูง³⁸

³⁸นิชมน จันทร์รัตน์, มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมมลพิษทางอากาศอันเกิดจากเตาเผาศพ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552), หน้า 10.

2.4.4 หลักการเผาไหม้เชื้อเพลิงในเตาเผาศพ

โดยปกติกระบวนการเผาไหม้เกิดขึ้นโดยปฏิกิริยาระหว่างสารไฮโดรคาร์บอนกับก๊าซออกซิเจน เกิดเป็นก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และไอน้ำ ในกรณีที่เกิดการเผาไหม้อย่างสมบูรณ์การเผาไหม้เป็นปฏิกิริยาคายความร้อน ดังนั้น จึงทำให้เกิดพลังงานในรูปของความร้อนออกมาด้วยและในกรณีที่การเผาไหม้เกิดขึ้นอย่างไม่สมบูรณ์ซึ่งอาจเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น ปริมาณออกซิเจนหรืออุณหภูมิสูงไม่เพียงพอ เป็นต้น จะทำให้เกิดก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ออกมามากกว่านี้ หากสารไฮโดรคาร์บอนมีสารประกอบอื่นเจือปน เช่น พวกคลอไรด์ โลหะหนัก กำมะถันก็จะทำให้เกิดก๊าซพิษอื่นๆ

การเผาศพก็เช่นเดียวกับการเผาไหม้เชื้อเพลิง นั่นคือต้องพยายามทำให้เกิดการเผาไหม้อย่างสมบูรณ์ให้มากที่สุดเพื่อลดปัญหามลพิษทางอากาศที่จะเกิดขึ้นตามมา สำหรับการเผาศพนั้นสารไฮโดรคาร์บอนได้มาจาก 2 แหล่ง คือ จากเชื้อเพลิงภายนอก และจากตัวศพและโลงศพ โดยจะใช้เชื้อเพลิงภายนอกในการอุ่นเตาและการเผาศพในช่วงแรก เพื่อให้ศพและโลงศพถึงจุดติดไฟ และจะยังคงใช้สำหรับเผาศพต่อไปเมื่อเชื้อเพลิงจากศพหมดไป นอกจากปฏิกิริยาการเผาไหม้ตามทฤษฎีแล้วยังมีปัจจัยที่สำคัญในการออกแบบเตาเผาศพที่ช่วยให้เกิดการเผาไหม้อย่างสมบูรณ์ในทางปฏิบัติ ได้แก่ เวลา อุณหภูมิ และความอลวนของก๊าซซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. เวลา (Time) หมายถึง ระยะเวลาซึ่งนานพอที่จะทำให้ก๊าซซึ่งเกิดขึ้นจากการเผาไหม้ยังไหล และเกิดการเผาไหม้อย่างสมบูรณ์อยู่ในห้องเผา ระยะเวลาที่สามารถกำหนดได้โดยการออกแบบขนาดห้องเผาและอัตราการไหลของอากาศในเตาเผา โดยหากออกแบบห้องเผาให้มีขนาดใหญ่จะทำให้มีระยะเวลานานในการเผาไหม้ แต่หากมีขนาดใหญ่มากเกินไปจะทำให้สิ้นเปลืองพลังงาน (เชื้อเพลิงที่ใช้) ในการทำให้เกิดความร้อนจนได้อุณหภูมิที่เหมาะสม

2. อุณหภูมิ (Temperature) หมายถึง อุณหภูมิที่เหมาะสมที่ทำให้เกิดการเผาไหม้อย่างสมบูรณ์ และสามารถทำลายสารมลพิษส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นได้ เนื่องจากสารมลพิษแต่ละชนิดถูกทำลายได้ในสภาวะอุณหภูมิที่แตกต่างกัน ดังนั้น จึงต้องควบคุมอุณหภูมิให้อยู่ในช่วงที่เหมาะสม

3. ความอลวนของก๊าซ (Turbulence) หมายถึง เชื้อเพลิง (หรือก๊าซ) กับออกซิเจนต้องมีการผสมกันเป็นอย่างดีเพื่อให้การเผาไหม้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึง การทำให้เกิดการอลวนของก๊าซในห้องเผาทำได้หลายวิธี เช่น การสร้างแผ่นกั้นขวางทางการไหลของควันให้มีลักษณะขึ้นๆ ลงๆ ซึ่งยังเป็นการช่วยเพิ่มระยะเวลาให้ควันไหลอยู่ในห้องเผาได้นานขึ้น นอกจากนี้ยังอาจใช้การอัดอากาศเข้าในห้องเผาในตำแหน่งที่ช่วยให้เกิดการหมุนวนของควันได้อีกด้วย³⁹

³⁹อ้างแล้ว, เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

2.4.5 มลพิษจากการเผาไหม้ของเตาเผาศพ

มลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นมักเกิดขึ้นเนื่องจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์หรืออุณหภูมิไม่สูงพอทำให้เกิดมลพิษ เช่น ฝุ่นละออง ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ รวมทั้งเขม่าและซีเฝ้าจากการเผาไหม้เชื้อเพลิงและกลิ่นจากการสลายตัวของสารอินทรีย์จากศพ ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ และมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชนด้วย

1. มลพิษทางอากาศจากเตาเผาศพ

การเกิดมลพิษทางอากาศจากเตาเผาศพมีสาเหตุหลัก ดังนี้⁴⁰

1) เชื้อเพลิงที่ใช้ โดยพบว่าหากเป็นเตาเผาที่ใช้ไม้ฟืนหรือถ่านเป็นเชื้อเพลิงมักจะเกิดปัญหามลพิษมากกว่าการใช้น้ำมันหรือก๊าซ เนื่องจากจะควบคุมปริมาณเชื้อเพลิง อากาศและอุณหภูมิในการเผาไหม้ให้เหมาะสมได้ค่อนข้างยาก ทำให้เกิดการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ และเกิดปัญหามลพิษทางอากาศได้

2) การออกแบบการเผาไหม้ของเตาเผา ปัจจัยที่ควรคำนึงถึงในการเลือกใช้เตาเผาเพื่อลดปัญหามลพิษที่อาจเกิดขึ้น คือ อุณหภูมิในการเผาไหม้ ระยะเวลาในการเผาไหม้รวมทั้งลักษณะการผสมผสานของอากาศในเตาเผา ซึ่งในการออกแบบเตาเผาจะต้องคำนึงถึงปัจจัยดังกล่าวให้เหมาะสมพยายามให้เกิดการเผาไหม้ที่สมบูรณ์ทั่วทั้งเตา และให้มีความสามารถเพียงพอในการทำให้มลพิษหรือกลิ่นที่เกิดขึ้นสลายตัว นอกจากนี้ระบบเตาเผาแบบ 2 ห้องเผา ก็สามารถช่วยในกำจัดมลพิษ เช่น เขม่าควันและกลิ่นที่เกิดขึ้นจากการเผาศพในห้องเผาแรกก่อนที่จะระบายอากาศเสียออกสู่บรรยากาศภายนอกช่วยให้ลดปัญหามลพิษที่เกิดขึ้นได้

3) ขั้นตอนการเดินระบบเผาไหม้ของเตาเผา แม้ว่าจะใช้เตาที่มีระบบการเผาไหม้ดีหรือใช้เชื้อเพลิงที่มีคุณภาพดี แต่หากไม่บำรุงรักษาเตาให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอหรือผู้ควบคุมการเดินระบบเตาเผาไม่เดินระบบการเผาไหม้ตามเกณฑ์ที่เหมาะสมก็จะเกิดปัญหาเขม่าควันและกลิ่นรบกวนได้เช่นเดียวกันนอกจากปัจจัยที่กล่าวข้างต้นแล้วยังมีปัจจัยเสริมอื่นที่ทำให้มีโอกาสเกิดมลพิษทางอากาศจากการเผาศพมากขึ้น คือ วัสดุและสิ่งของที่ใส่รวมลงไปในการเผาศพ เช่น การใส่วัสดุประเภทพลาสติก ใยสังเคราะห์ หรืออื่นๆ ลงไปมากก็จะเกิดมลพิษทางอากาศชนิดอื่นๆ ที่จะต้องคำนึงถึงด้วยในการกำจัดมลพิษทางอากาศประเภทนี้ ต้องใช้อุณหภูมิการเผาไหม้ที่สูงมากพอสมควรหรืออาจต้องใช้ระบบบำบัดมลพิษเพิ่มเติมเป็นพิเศษด้วย

⁴⁰วิภาดา ชุ่มสิริเพชร, อ้างแล้ว, หน้า 14.

2.5 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเตาเผาศพในสังคมไทย

หน่วยงานรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องในการกำกับดูแลการดำเนินงานของวัดและการเผาศพได้แก่ กรมการศาสนา กระทรวงมหาดไทย (กรมการปกครอง และกรมโยธาธิการ) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กรมควบคุมมลพิษ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด) และหน่วยงานท้องถิ่น (เช่น กรุงเทพมหานคร และเทศบาลต่างๆ) เป็นต้น โดยมี ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. พระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528 เป็นกฎหมายที่ระบุรายละเอียดการดำเนินการทั้งหมดของสุสานและฌาปนสถาน โดยกำกับดูแลในเรื่องการอนุญาตเก็บฝัง หรือเผาศพและการจัดตั้งและดำเนินการสุสานและฌาปนสถาน เช่น

1) สุสานและฌาปนสถานสาธารณะ หรือสุสานและฌาปนสถานเอกชนต้องได้รับอนุญาตจัดตั้งจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นให้เป็นสุสานฯ (มาตรา 6) และผู้ที่จะดำเนินการ สุสานฯ ก็จะต้องได้รับอนุญาตเช่นกัน (มาตรา 7) ใบอนุญาตจัดตั้งและใบอนุญาตเป็นผู้ดำเนินการสุสานฯ ให้ใช้ได้จนถึงวันที่ 31 ธันวาคมของปีที่ 3 นับแต่ปีที่ออกใบอนุญาต (มาตรา 12) ใบอนุญาตดังกล่าวมีค่าธรรมเนียมฉบับละ 1,000 บาท และ 500 บาท ตามลำดับ

2) ผู้มีอำนาจอนุญาต ได้แก่ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายกเทศมนตรีปลัดเมืองพัทยา และผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นเจ้าพนักงานท้องถิ่นในพื้นที่ของหน่วยบริหารราชการส่วนท้องถิ่นนั้นๆ แต่สำหรับผู้ว่าราชการจังหวัดจะเป็นเจ้าพนักงานท้องถิ่นเฉพาะในพื้นที่นอกเขตเทศบาลและเมืองพัทยา ซึ่งหมายรวมถึงพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลด้วย (มาตรา 4)

3) ในการขออนุญาตจัดตั้งและดำเนินการสุสานฯ รวมถึงการขอต่ออายุใบอนุญาต หากเจ้าพนักงานท้องถิ่นไม่ออกใบอนุญาต หรือไม่ต่ออายุใบอนุญาต ผู้ขอใบอนุญาตหรือผู้ขอต่ออายุใบอนุญาตก็มีสิทธิอุทธรณ์ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีให้เป็นที่สุด (มาตรา 13)

2. พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 เป็นพระราชบัญญัติที่เจ้าพนักงานท้องถิ่นใช้ดำเนินงานในด้านที่เกี่ยวข้องกับเหตุที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียง หรือผู้ที่ต้องประสบเหตุนั้น ซึ่งกรณีการเผาศพก็จะเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติดังกล่าวด้วย เช่น

1) การกระทำใดๆ อันเป็นเหตุให้เกิดกลิ่น แสง รังสี เสียง ความร้อน สิ่งมีพิษ ความสิ้นสะเทือน ฝุ่นละออง หรือกรณีอื่นใดจนเป็นเหตุให้เสื่อมหรือเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ให้ถือว่าเป็นเหตุรำคาญ (มาตรา 25)

2) ในกรณีที่มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจออกคำสั่งให้บุคคลซึ่งเป็นต้นเหตุหรือเกี่ยวข้องหรือเจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่ระงับเหตุรำคาญภายในเวลา

อันสมควร ถ้าไม่มีการปฏิบัติตามคำสั่ง มีอำนาจระงับเหตุรำคาญนั้น และอาจจัดการตามความจำเป็น เพื่อมิให้มีเหตุรำคาญเกิดขึ้นอีก โดยบุคคลซึ่งเป็นต้นเหตุหรือเกี่ยวข้องกับการก่อเหตุรำคาญต้องเป็นผู้ เสียค่าใช้จ่ายในการจัดการนั้น (มาตรา 27 และ 28)

3) กรณีไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามมาตรา 27 หรือ 28 โดยไม่มีเหตุหรือข้อแก้ตัวอันสมควร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาทหรือ ทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 74)

4) เจ้าพนักงานท้องถิ่นมีอำนาจสั่งให้ผู้ดำเนินกิจการแก้ไขหรือปรับปรุงให้ถูกต้อง ได้ และถ้าไม่แก้ไขหรือถ้าดำเนินกิจการนั้นจะก่อให้เกิดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะเกิดอันตรายอย่าง ร้ายแรงต่อสุขภาพของประชาชน เจ้าพนักงานท้องถิ่นจะสั่งให้ผู้นั้นหยุดดำเนินกิจการนั้นไว้ทันทีเป็น การชั่วคราว จนกว่าจะเป็นที่พอใจแก่เจ้าพนักงานท้องถิ่นว่าปราศจากอันตรายแล้วก็ได้ (มาตรา 45)

5) กรณีไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าพนักงานท้องถิ่นตามมาตรา 45 โดยไม่มีเหตุ หรือข้อแก้ตัวอันสมควร ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับและปรับ อีกไม่เกินวันละ 5,000 บาท ตลอดเวลาที่ยังไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง (มาตรา 80)

3. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ตามที่ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มีมติครั้งที่ 2/2542 กำหนดค่ามาตรฐานความทึบแสง (Opacity) ของเขม่าควันจากปล่องเตาเผาศพไม่เกินร้อยละ 10 พร้อมวิธีการตรวจวัดความทึบแสงแบบริงเกิลมานน์ (Ringelmann's Method) ตามมาตรา 55 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม แห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยให้กรมควบคุมมลพิษจัดทำหลักเกณฑ์ทางวิชาการ และแนวทางปฏิบัติสำหรับ หน่วยงานที่จะนำมาตราฐานความทึบแสงไปใช้ในการควบคุมปัญหาเขม่าควันจากเตาเผาศพ⁴¹

4. ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1) เรื่องกำหนดค่ามาตรฐานควบคุมความทึบแสงของเขม่าควันจากปล่องเตาเผา ศพ ตามมาตรา 55 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่ง มาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 35 มาตรา 48 มาตรา 50 และมาตรา 51 ของรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมมลพิษ และ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจึงออกประกาศไว้ ณ วันที่ 16 ตุลาคม 2546ดังต่อไปนี้

⁴¹วิภาดา ชุ่มสิริเพชร, อ้างแล้ว, หน้า 15 - 17.

ข้อ 1 ค่าความทึบแสง หมายความว่า จำนวนร้อยละของแสงที่ไม่สามารถส่องผ่าน
เข้ามาคืนจากปล่องเตาเผาศพ

ข้อ 2 เขม่าควันที่ปล่องทิ้งจากปล่องเตาเผาศพต้องมีค่าความทึบแสงไม่เกิน ร้อยละ
10 เมื่อตรวจวัดด้วยแผนภูมิเขม่าควันของริงเกิลมานน์

ข้อ 3 วิธีการตรวจวัด คำนวณ เปรียบเทียบ และสรุปผลการตรวจวัดค่าความทึบแสง
ให้เป็นไปตามที่กรมควบคุมมลพิษประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ข้อ 4 แบบบันทึกผลการตรวจวัดค่าความทึบแสง และแบบสรุปผลการตรวจวัดค่า
ความทึบแสงจากปล่องเตาเผาศพ รวมทั้งลักษณะและหน่วยวัดค่าความทึบแสงของแผนภูมิเขม่าควัน
ของริงเกิลมานน์ให้เป็นไปตามที่กรมควบคุมมลพิษประกาศในราชกิจจานุเบกษา

2) เรื่องกำหนดให้เตาเผาศพเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องควบคุมการปล่อยทิ้ง
อากาศเสียออกสู่สิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 68 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 อันเป็นพระราชบัญญัติที่มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัด
สิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 35 มาตรา 48 มาตรา 50 และมาตรา
51 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่ง
กฎหมาย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคำแนะนำของ
คณะกรรมการควบคุมมลพิษ จึงออกประกาศไว้ ณ วันที่ 16 ตุลาคม 2546 ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้เตาเผาศพที่สร้างขึ้นในเขตกรุงเทพมหานคร เขตเมืองพัทยา เขตเทศบาล
นครและเขตเทศบาลเมือง เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยทิ้งอากาศเสียออกสู่
สิ่งแวดล้อม

ข้อ 2 ห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองเตาเผาศพปล่องทิ้งอากาศเสียออกสู่
สิ่งแวดล้อมเว้นแต่จะได้ทำการบำบัดอากาศเสียให้เป็นไปตามมาตรฐานค่าความทึบแสงของเขม่าควัน
จากปล่องเตาเผาศพที่กำหนดไว้ในประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง
กำหนดมาตรฐานค่าความทึบแสงของเขม่าควันจากปล่องเตาเผาศพ แต่ทั้งนี้ต้องไม่ใช้วิธีทำให้เจือจาง

ข้อ 3 ให้เตาเผาศพที่มีอยู่ในพื้นที่ตามข้อ 1 ในวันที่ประกาศนี้ ประกาศในราช
กิจจานุเบกษาดำเนินการให้เป็นไปตามที่ประกาศนี้ภายในสองปีนับแต่วันที่ประกาศนี้ใช้บังคับ

3) เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษมีอำนาจเข้าไปในอาคาร สถานที่ และเขตที่ตั้งของ
แหล่งกำเนิดมลพิษ เพื่อตรวจสอบสภาพการทำงานของระบบบำบัดอากาศเสีย หรืออุปกรณ์ หรือเครื่องมือ
ต่างๆ เพื่อควบคุมการปล่อยทิ้งอากาศเสีย ออกคำสั่งให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครองมลพิษจัดการแก้ไข
ปรับปรุง หรือซ่อมแซมระบบบำบัดอากาศเสีย หรืออุปกรณ์ต่างๆ เพื่อควบคุมการปล่อยทิ้งอากาศเสีย
(มาตรา 82) นอกจากนี้กรณีที่เหมาะสม เจ้าพนักงานควบคุมมลพิษยังสามารถเสนอแนะต่อเจ้า

พนักงานผู้มีอำนาจควบคุมดูแลแหล่งกำเนิดมลพิษตามกฎหมายในการสั่งปิด หรือ พักใช้หรือเพิกถอนใบอนุญาต หรือสั่งให้หยุดใช้แหล่งกำเนิดมลพิษที่จงใจไม่ทำการบำบัดอากาศเสีย (มาตรา 83)

5. ข้อบัญญัติท้องถิ่น เช่น ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร กฎหมายท้องถิ่นออกตามความในพระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528 ระบุเกี่ยวกับขั้นตอนในการขออนุญาตจัดตั้งและดำเนินการสุสานและฌาปนสถานรวมทั้งการดำเนินการ ภายหลังการได้รับอนุญาตแล้วซึ่งใช้ได้เพียงเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528 สำหรับกรุงเทพมหานคร มีการดำเนินงาน ดังนี้

1) ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2546 กำหนดให้เตาเผาศพที่สร้างใหม่ต้องมีสมบัติกำจัดกลิ่น ควัน และสิ่งปฏิกูลจากการเผาศพ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครกำหนด มีที่ว่างโดยรอบเตาเผาศพไม่น้อยกว่า 20 เมตร และอยู่ห่างจากถนนสำหรับประชาชนใช้ในการจราจรสาธารณะไม่น้อยกว่า 50 เมตร รวมทั้งได้กำหนดแนวทางการใช้เตาเผาศพ เพื่อแก้ไขและลดปัญหาเหตุรำคาญ เพื่อแจ้งให้วัดและผู้เกี่ยวข้องทราบและถือปฏิบัติ

2) ให้วัดที่ใช้เตาเผาศพที่ก่อให้เกิดปัญหาแก้ไขเตาเผาศพของตนเองให้ดีโดยขณะนี้เหลือวัดที่ต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขอีกจำนวนประมาณ 56 แห่ง

3) กรุงเทพมหานคร มีนโยบายในการจัดตั้งศูนย์ฌาปนกิจกรุงเทพมหานครเพื่อรองรับวัดที่ไม่มีเมรุเตาเผาศพและแก้ปัญหามลภาวะจากการเผาศพ โดยที่ศูนย์ฯ จะนำเตาเผาศพปลอดมลพิษมาใช้งาน ขณะนี้อยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อทำการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์ฌาปนกิจกรุงเทพมหานคร เตาเผาศพปลอดมลพิษของกรุงเทพมหานคร มีสมบัติ ดังนี้

1) เป็นเตาเผาศพที่ใช้หลักการของเตาเผาแบบหลายห้องเผา (Multiple Chamber) อย่างน้อยประกอบด้วย

(1) ห้องเผาแรก ทำหน้าที่ เผาศพและวัสดุอื่นๆ เช่น ดอกไม้จันทน์ เป็นต้น

(2) ห้องเผาสุดท้าย ทำหน้าที่ เผาก๊าซที่เกิดจากห้องเผาแรกอีกครั้งเพื่อกำจัดกลิ่น ควัน และก๊าซ โดยใช้น้ำมันดีเซล หรือก๊าซหุงต้มเป็นเชื้อเพลิง

2) โครงสร้างภายนอกทำด้วยวัสดุที่มีความแข็งแรง พื้นและผนังด้านในทำด้วยวัสดุทนไฟ ซึ่งสามารถทนความร้อนได้ไม่น้อยกว่า 1,400 องศาเซลเซียส ตลอดระยะเวลาใช้งานเตาเผาศพ

3) ระบบเปิด – ปิด ประตูเตาเผาศพต้องเป็นระบบหรือมีอุปกรณ์ป้องกันอันตรายจากความร้อนและเปลวไฟในระหว่างเปิดประตู และในระหว่างที่หัวเผาในห้องเผาแรกทำงานต้องไม่สามารถเปิดประตูได้ หรือมีการเปิดประตูในระหว่างการใช้งานเตาเผาศพ หัวเผาในห้องเผาแรกต้อง

ดับลงทันที และติดขึ้นเองโดยอัตโนมัติเมื่อประตูปิดลงและต้องมีช่องมองเพื่อสังเกตการณ์เผาไหม้ในห้องเผาแรก

4) หัวเผาที่ใช้ต้องเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเทียบเท่าตามมาตรฐานของประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ยุโรป หรือได้รับการรับรองมาตรฐานจากประเทศผู้ผลิตหัวเผา

5) ต้องมีระบบควบคุมให้หัวเผาในห้องเผาแรกทำงานได้ ต่อเมื่ออุณหภูมิในห้องเผาสุดท้ายถึงระดับ 850 องศาเซลเซียส

6) หัวเผาในห้องเผาสุดท้าย ต้องเป็นหัวเผาแบบ Modulating Burner ซึ่งสามารถปรับเปลวไฟให้มีความสั้น – ยาวของเปลวไฟได้ไม่น้อยกว่า 4 ระดับขึ้นไป และมีระบบหรืออุปกรณ์ใดๆ ที่สามารถควบคุมให้อุณหภูมิการทำงานในห้องเผาสุดท้าย อยู่ในระดับคงที่สม่ำเสมอ

7) อุณหภูมิในห้องเผาสุดท้าย ต้องไม่น้อยกว่า 850 องศาเซลเซียสตลอดเวลาของการเผาไหม้ในห้องเผาแรก

8) ต้องมีระยะเวลาการเผาไหม้ กลิ่น คว้น และก๊าซที่เกิดจากห้องเผาแรกในห้องเผาสุดท้าย (Retention Time) เป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 วินาที และต้องแนบรายการคำนวณระยะเวลาสำหรับการเผาในห้องเผาสุดท้าย

9) ต้องมีการควบคุมการเผาไหม้ให้สัมพันธ์กับอุณหภูมิในห้องเผา และสามารถเลือกระบบการทำงานในการเผาให้เป็นระบบอัตโนมัติได้ โดยมีตัววัดอุณหภูมิ (Thermocouple) ในทุกห้องเผา และต้องแสดงตัวเลขค่าอุณหภูมิในห้องเผาทั้งสองให้เห็นชัดเจน

10) ต้องมีปล่องระบายอากาศเสีย ซึ่งทำด้วยเหล็กสแตนเลส และภายในบุด้วยวัสดุทนไฟ โดยมีช่องเปิดสำหรับการเก็บตัวอย่างอากาศตามวิธีการและข้อกำหนดการตรวจสอบมลพิษที่ปล่อยจากปล่อง โดยตัวปล่องต้องสูงไม่น้อยกว่า 1 เมตรจากหลังคาอาคารมาปนสถาน

11) มีช่องสำหรับกวาดเก็บเถ้าและกระดูกแยกต่างหาก

12) ถังหรือที่เก็บเชื้อเพลิงสำหรับการเผาต้องถูกจัดเก็บไว้อย่างปลอดภัยเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว หรือการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง จะต้องได้รับการตรวจสอบและได้รับใบอนุญาต หรือหนังสือรับรองในเรื่องของระบบเชื้อเพลิง สถานที่ตั้งเชื้อเพลิง และสถานที่สะสมเชื้อเพลิงจากกรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย ในกรณีที่ก๊าซเป็นเชื้อเพลิงต้องมีระบบการหยุดจ่ายแก๊สแบบอัตโนมัติ ทันทีที่เกิดเหตุฉุกเฉินโดยติดตั้งที่ท่อจ่ายแก๊สหลัก

13) อุปกรณ์สำหรับการกวาดเก็บกระดูก จำนวน 1 ชุด

14) อุปกรณ์สำหรับการทำความสะอาดเผาศพ จำนวน 1 ชุด

15) อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลที่ได้รับมาตรฐาน จำนวน 2 ชุด

อย่างน้อยโดยแต่ละชุดต้องประกอบด้วย ถุงมือกันความร้อน รองเท้าน้ำกันความร้อน ชุดกันความร้อนหน้ากากกันความร้อน หน้ากากป้องกันมลพิษ แวนตากันแสงจ้า

16) ผู้จำหน่าย ต้องเป็นผู้ผลิตเตาเผาศพ หรือมีหนังสือแต่งตั้งการเป็นตัวแทนจำหน่ายโดยตรงจากผู้ผลิตแต่เพียงผู้เดียวในประเทศไทย

17) เมื่อทำการติดตั้งเตาเผาศพเรียบร้อยแล้ว ผู้จำหน่ายจะต้องปฏิบัติ ดังนี้

(1) ทำการทดสอบคุณภาพเตาเผาศพ โดยการเผาศพจริง

(2) ทำการตรวจวัดมลพิษทางอากาศจากปล่องเตาเผาศพ ด้วยวิธีการมาตรฐานหน่วยงาน U.S. EPA (เฉพาะในข้อ 17.3.1 ถึง 17.3.4) คำนวณผลที่ความดัน 1 บรรยากาศ หรือ 760 มิลลิเมตรปรอท ที่อุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียส ในสภาวะแห้งที่ปริมาตรออกซิเจนส่วนในการเผาไหม้ ร้อยละ 11

(3) ต้องดำเนินการในข้อ 17.2 ด้วยบริษัทหรือหน่วยงานที่ให้บริการโดยเฉพาะ และได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งการเก็บตัวอย่างอากาศ ในข้อ 17.3.1 ถึง 17.3.4 ต้องเริ่มทำการทันทีที่ทำการเผาศพ ให้มีค่ามลพิษที่ปล่อยออกมาจากปล่องเตาเผาศพเป็นไปตามกำหนด ดังนี้

- ต้องมีค่าปริมาณของฝุ่นละออง (Total Particulate) ไม่เกิน 100 mg/Nm³
- ต้องมีค่าก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ (CO) ไม่เกิน 100 mg/Nm³
- ต้องมีค่าก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจน (NOx) ไม่เกิน 500 mg/Nm³
- ต้องมีค่าก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO₂) ไม่เกิน 200 mg/Nm³
- ต้องมีค่าความทึบแสงของเขม่าควันที่ปล่อยออกมาจากปล่องไม่เกินร้อยละ

10 ด้วยวิธี Ringelman's Method และ/หรือวิธีอื่นใดในการตรวจวัดควันที่ปล่อยออกมาจากปล่องเตาเผาศพ ตามที่ระบุไว้ในข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครว่าด้วยเรื่องสุสานและฌาปนสถาน⁴²

2.6 หลักการมีส่วนร่วม วิธีการสร้างความมีส่วนร่วมในชุมชน

ไกรสร เพ็ญสกุล จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ลุ่มน้ำคลองปะเหลียน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยส่วนบุคคลส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองปะเหลียนในระดับปานกลาง และประชาชนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมในด้านประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมีระดับมาก แต่ในขั้นการกำหนดแผนงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการลุ่มน้ำคลองปะเหลียนอยู่ในระดับปานกลาง แต่จะรับทราบสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ปัจจัยส่วนบุคคลส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ลุ่มน้ำ

⁴² ณิชมน จันทร์ตน์, อ้างแล้ว, หน้า 24-36.

คลองปะเหลียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แนวทางการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ กลุ่มน้ำคลองปะเหลียน จะต้องกำหนดทิศทางการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบทางสื่อต่างๆ มากขึ้น และให้โอกาสแก่ประชาชนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับขั้นตอนที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ควรให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีส่วนร่วม ในกระบวนการต่างๆ มากขึ้น ไม่ได้มุ่งเน้นแต่คณะทำงาน คณะกรรมการ ที่ได้รับคัดเลือกเข้ามาแก้ไขโดยตรงเท่านั้น⁴³

การมีส่วนร่วม “Participation” หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชนหรือประชาชนในการเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาของภาครัฐ ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

การมีส่วนร่วม (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้ง การจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน⁴⁴

การมีส่วนร่วม (Participation) ตามพจนานุกรมอังกฤษฉบับออกฟอร์ด ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “เป็นการมีส่วนร่วม (ร่วมกับคนอื่น) ในการกระทำบางอย่างหรือบางเรื่อง” คำว่า การมีส่วนร่วม โดยมากมักจะใช้ในความหมายตรงข้ามกับคำว่า “การเมินเฉย (Apathy)” ฉะนั้น คำว่าการมีส่วนร่วมตามความหมายข้างต้น จึงหมายถึง การที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าจะเขาจะได้ปฏิบัติการเพื่อแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ ห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้⁴⁵

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลก็ดี กลุ่มคน หรือองค์กรประชาชนได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินโครงการ การแบ่งปัน ผลประโยชน์

⁴³ไกรสร เพ็ญสกุล, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: ศึกษากรณีกลุ่มน้ำสาขาคลองปะเหลียน จังหวัดตรัง”, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม, 2551), หน้า 66.

⁴⁴คณะนิติฯ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540: ปัญหา อุปสรรค และทางออก, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมดาเพลส, 2545, หน้า 123.

⁴⁵เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริการจัดหางาน, (กรุงเทพฯ : กองแผนงานและสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน, 2550), หน้า 1.

และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจโดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอก และเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งที่ อำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจและผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย⁴⁶

ถวิลวดี บุรีกุล⁴⁷ ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้ การมีส่วนร่วม คือการพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ โดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนา แต่ไม่ได้หวังจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาโครงการ นอกจากนี้ยังมีความหมายที่กว้างออกไป หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัว เพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือ และตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

การมีส่วนร่วม หมายถึง “ กระบวนการที่ความกังวล ความต้องการ และคุณค่าของประชาชน ได้รับการบูรณาการในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ ผ่านกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง โดยมีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ” การมีส่วนร่วมนี้จะหมายถึงการที่ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจจะเกิดขึ้น หรือหมายความว่า ผู้มีอำนาจตัดสินใจจะสามารถตัดสินใจใดๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อประชาชนได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบ จากประชาชนก่อนเท่านั้น Creighton ตั้งคำถามถึงประเด็นผู้มีอำนาจตัดสินใจ โดยพิจารณาว่าทำไม เจ้าหน้าที่ของรัฐจึงเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจได้เท่านั้น ถึงแม้ว่าปัจจุบันเจ้าหน้าที่ของรัฐมีแนวโน้มที่จะทำกระบวนการตัดสินใจให้เปิดเผย และมีความโปร่งใสมากขึ้น แต่ในหลายกรณีหรือสถานการณ์ โดยอำนาจการตัดสินใจขั้นสุดท้ายก็ยังคงเป็นของเจ้าหน้าที่ภาครัฐอยู่นั่นเอง⁴⁸

ตามความหมายของนักวิชาการที่ให้ข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาและมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปรับปรุง วางแผน และประเมินผลงานนั้นๆ

เจมส์ แอลเครตัน (James L. Creighton) ได้ให้ความหมายว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวลมีความต้องการและมีทัศนคติที่จะมีส่วน

⁴⁶เสาวนิตย์ ชัยมุสิก , การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บุคพอยท์ , 2542), หน้า 41.

⁴⁷ถวิลวดี บุรีกุล, พ.ศ. 2543, หน้า 1-2.

⁴⁸ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า และ มูลนิธิอาเซีย, 2552), หน้า 7.

ร่วมกับรัฐในการตัดสินใจกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน⁴⁹

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเจมส์แอลเครตัน (James L. Creighton) ได้ตอบในประเด็นนี้ว่า

1. เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความรู้สึกสูญเสียอำนาจ
2. เป็นช่องทางที่จะนำประชาชนมารวมกันเพื่อแก้ปัญหาของส่วนรวมโดยสร้างความรู้สึกว่าเป็นปัญหาของเรา”
3. เป็นช่องทางที่จะสร้างให้เกิดการสื่อสารระหว่างกลุ่มในชุมชนเพื่อที่เขาจะได้มาทำความเข้าใจถึงความต้องการของแต่ละกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีจะยับยั้งการกระทำที่สุุดโต่ง
4. เป็นช่องทางอีกทางหนึ่งในการสร้างชุมชนชนิดต่างๆ สิ่งแรกคือฝึกอบรมผู้ที่จะเป็นผู้นำในอนาคตในขณะที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเขาจะได้เรียนรู้วิธีจะมีอิทธิพลเหนือคนอื่นได้อย่างไรและร่วมกันสร้างความร่วมมือได้อย่างไร
5. สามารถสร้างให้เห็นสถานภาพของชุมชนว่าเป็นอย่างไรยังบ่งชี้ถึงการเป็นชุมชนที่สร้างสรรค์จากการทำงานร่วมกันเพื่อที่จะแก้ปัญหานี้บอกถึงความเป็นชุมชนที่เปิดเผยจากการตัดสินใจอย่างโปร่งใสและบอกถึงความเป็นชุมชนที่ไว้วางใจกัน⁵⁰

ดร. วอลท์เตอร์ชีวฮาร์ท (Walter She whart) ได้ให้ความหมายแนวคิด PDCA ซึ่งได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นครั้งแรกโดยความเห็นว่าคุณภาพผิดพลาดที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุสองประการคือสาเหตุธรรมดาที่แก้ไขไม่ได้อีกสาเหตุหนึ่ง เรียกว่าสาเหตุที่สามารถควบคุมได้ (Controllable Cause)⁵¹

ดร. เอดวาร์ด เดมมิง (Edwards Deming) ได้นำมาแนวคิด PDCA มาเผยแพร่ในเวลาต่อมาจนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายทำให้นิยมเรียกวงจรนี้ในอีกชื่อหนึ่งว่า “วงจรของเดมมิง (Deming Cycle)” ซึ่งได้ให้ความหมายว่าคุณภาพจะช่วยปรับปรุงคุณภาพของผลผลิต และความสามารถในการแข่งขัน คุณภาพจะทำให้องค์กรอยู่รอดในระยะยาว คุณภาพสามารถปรับปรุงได้ จึงเป็นแนวคิดของการพัฒนาคุณภาพงานขั้นพื้นฐานเป็นการกำหนดขั้นตอนการทำงาน เพื่อสร้างระบบการผลิตให้สินค้ามี

⁴⁹เจมส์ แอลเครตัน, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, 2547), หน้า 1.

⁵⁰สุธาสิณี โพธิจันทร์, (27 มีนาคม 2558) “PDCA หัวใจสำคัญของการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.ftpi.or.th/2015/2125> [26 พฤษภาคม 2564]

⁵¹สุธาสิณี โพธิจันทร์,(27 มีนาคม 2558) “PDCA หัวใจสำคัญของการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.ftpi.or.th/2015/2125> [26 พฤษภาคม 2564]

คุณภาพดี การให้บริการที่ดี หรือทำให้กระบวนการทำงานเป็นไปอย่างมีระบบโดยใช้ได้กับทุกๆ สาขาวิชาชีพแม้กระทั่งการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ได้นำพัฒนาปรับใช้ในการควบคุมคุณภาพในวงการอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นจนประสบความสำเร็จมีองค์ประกอบ 4 ขั้นตอน ดังนี้⁵²

Plan หมายถึง การวางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบครอบคลุมถึงการกำหนดหัวข้อที่ต้องการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสิ่งใหม่ๆ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานอาจประกอบด้วยกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานวางแผนการจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย กำหนดการดำเนินงาน กำหนดระยะเวลาการดำเนินงาน กำหนดผู้รับผิดชอบหรือผู้ดำเนินการและกำหนดงบประมาณที่จะใช้การเขียนแผนดังกล่าวอาจปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของลักษณะการดำเนินงานการวางแผนยังช่วยให้เราสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและช่วยลดความสูญเสียต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้

Do หมายถึง การดำเนินงานตามแผนอาจประกอบด้วยการมีโครงสร้างรองรับการดำเนินการมีวิธีการดำเนินการและมีผลของการดำเนินการ

Check หมายถึง การประเมินแผนอาจประกอบด้วยการประเมินโครงสร้างที่รองรับการดำเนินการประเมินขั้นตอนการดำเนินงานและการประเมินผลของการดำเนินงานตามแผนที่ตั้งไว้ โดยการประเมินดังกล่าวสามารถทำได้เอง โดยไม่จำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการที่รับผิดชอบแผนการดำเนินการนั้นๆ ซึ่งเป็นลักษณะของการประเมินตนเองโดยไม่จำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการอีกชุดมาประเมินแผนหรือไม่จำเป็นต้องคิดเครื่องมือหรือแบบประเมินที่ยุ่งยากซับซ้อน

Act หมายถึง การนำผลการประเมินมาพัฒนาแผนอาจประกอบด้วยการนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ว่ามีโครงสร้างหรือขั้นตอนการปฏิบัติงานใดที่ควรปรับปรุงหรือพัฒนาสิ่งที่ติดอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นไปอีกและสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินการใหม่ที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการใหม่ในปีต่อไป

โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff) 44 กล่าวถึง การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปในขั้นตอนการตัดสินใจไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการด้วยการตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องผลประโยชน์และการประเมินผลในกิจกรรมการพัฒนาด้วย จะเห็นว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับการปฏิบัติ แต่ก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วย โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้น นอกจากนี้ก็ยังมีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผล และการปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย โดยมีแนวความคิดว่าการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน คือ

⁵²ดร.เอ็ดวาร์ดเดมมิง, พัฒนาวงจรเดมมิง (Deming Cycle) 2564.

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมที่ขั้นตอนการ ตัดสินใจเป็นประการสำคัญ ซึ่งในแนวทางการมีส่วนร่วมนี้มุ่งให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้มีบทบาทในทุกๆ เรื่อง ไม่ใช่ที่กำหนดให้ประชาชนปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่อง ของประชาชนที่คิดได้ แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนนี้ออกเป็น 4 แบบ ดังนี้⁵³

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจการดำเนิน การตัดสินใจกำหนดนโยบายจากความต้องการและการตัดสินใจปฏิบัติการ อาจจะเป็นการตัดสินใจในช่วงระยะเวลาเริ่มแรกการตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม หรือการตัดสินใจในช่วงการดำเนินกิจกรรม

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโครงการโดยให้การสนับสนุนด้านการบริหารการประสานความร่วมมือการประสานความร่วมมือรวมทั้งการลงมือปฏิบัติการด้วยแรงงานแรงเงินและการสนับสนุนทรัพยากรอื่นๆ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) เป็นการร่วมกันที่จะรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นหรือการมีส่วนร่วมต่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในทุกๆ ด้าน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการร่วมกันควบคุมตรวจสอบผลการดำเนินงานตลอดจนเข้าไปแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ปรัชญา เวสารัชช์ กล่าวว่า การมีส่วนร่วม ควรให้ความหมายต้องครอบคลุมในประเด็นดังต่อไปนี้⁵⁴

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อหรือเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน และสังคมได้ร่วมกิจกรรมนำไปสู่การพัฒนา และทำให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าเทียมกัน

⁵³นพรัตน์ ช่วงเวฬุวรรณ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลสะตอ อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด, (ปัญหาพิเศษ รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2556), หน้า 72.

⁵⁴ปรัชญา เวสารัชช์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558), หน้า 3-5.

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องโดยความสมัครใจเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผน และดำเนินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา การพิจารณาในมิติดังกล่าวการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน (แรงงานและทรัพยากร) เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

3. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแตกต่างกันไปตามสภาพโครงสร้างการบริหาร นโยบายและลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิค วิธีการแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน⁵⁵

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาดังกล่าว เช่น กิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ แตกต่างไปตามวัตถุประสงค์ทำให้นิยามและความหมายของการมีส่วนร่วมต่างกันไปบ้าง โดยมีผู้ให้ความหมายที่หลากหลายและมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจ และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เช่น รีเดอร์ (Reeder, W.W. (1974) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม⁵⁶

ถวิลวดี บุรีกุล ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมไว้อย่างน่าสนใจ โดยได้แบ่งระดับชั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าจำนวนประชาชนที่มีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วมกล่าวคือถ้าระดับการมีส่วนร่วมตามจำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมจะมากและยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใดจำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปสูงสุดได้แก่ระดับการให้ข้อมูลระดับการเปิดรับความคิดเห็น ประชาชนระดับการปรึกษาหารือระดับการวางแผนจนถึงระดับการตัดสินใจร่วมกันระดับการร่วมปฏิบัติระดับการติดตามตรวจสอบ⁵⁷

⁵⁵Reeder, W.W., Some spets of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State University, Unpublised Doctoral Dissertation, United Nation, Department of Interntional, 1974.

⁵⁶Reeder, W.W., Some spets of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State University, Unpublised Doctoral Dissertation, United Nation, Department of Interntional, 1974.

⁵⁷ถวิลวดี บุรีกุล, (บรรณาธิการ), ทศธรรม: ตัวชี้ วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2550), หน้า 2.

1. ระดับการให้ข้อมูลเป็นระดับที่ต่ำสุดที่สุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการดำเนินการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเป็นการให้ข้อมูลกับประชาชนเพื่อประกอบการตัดสินใจแต่ไม่ได้มีการเปิด โอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นสะท้อนกลับมาแนวทางในระดับนี้มีหลายวิธีเช่นการ แลกเปลี่ยน การแจกข่าวการนิทรรศการ เป็นต้น

2. ระดับเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ มีการเริ่มรับข้อมูลสะท้อนกลับจากประชาชนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็น แนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการสำรวจความคิดเห็นและการบรรยาย ให้ ความรู้โดยมีการซักถามได้ในประเด็นที่มีความสงสัย

3. ระดับของการให้คำปรึกษาหารือเป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นเป็นการเปิดรับ ฟังความคิดเห็นของประชาชนและการเจรจาเป็นทางการเพื่อประเมินความก้าวหน้าและระบุประเด็น หรือข้อสงสัยต่างๆ สำหรับแนวทางในการดำเนินการในระดับนี้เช่นการจัดประชุมการจัดสัมมนา แข่งปฏิบัติการณ์ เป็นต้น

4. ระดับการวางแผนร่วมกันเป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นจากระดับของการให้ คำปรึกษาหารือซึ่งมีขอบเขตไปถึงการร่วมกันวางแผนการดำเนินการและการรับผิดชอบผลการ ดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งจะพบว่ามีความซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมากมายสำหรับแนวทางในการ ดำเนินการในระเช่นการใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง ร่วมกัน เป็นต้น

5. ระดับการร่วมปฏิบัติเป็นระดับที่สูงกว่าระดับการวางแผนร่วมกันกล่าวคือเป็น ระดับที่ผู้ดำเนินการกับประชาชนได้ร่วมกันดำเนินโครงการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6. ระดับการร่วมติดตามตรวจสอบประเมินผลเป็นระดับที่มีประชาชนเข้าร่วมน้อยแต่ มีประโยชน์ต่อการดำเนินงานเป็นอย่างมากแนวทางในการดำเนินการในระดับนี้คือการจัดตั้ง คณะกรรมการติดตามและประเมินผลที่มาจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

7. ระดับการควบคุมโดยประชาชนเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อ แก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมดเช่นการลงประชามติ เป็นต้น

พระมหากษัตริย์ ธรรมมหาโส, ได้ให้แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมสัมฤทธิ์ผลและทุกคน ได้รับประโยชน์ร่วมกันบนฐานของ “มัชฌิมาปฏิปทา” นั้นควรจะต้องประกอบไปด้วยแนวทาง ดังต่อไปนี้⁵⁸

⁵⁸เจมส์แอลเครตัน, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2547), หน้า 1.

ก. การมีส่วนร่วมแบบร่วมมือ ความสามัคคีของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์กรหรือสังคมนั้นเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้การมีส่วนร่วมสามารถจัดการความขัดแย้งได้สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าความร่วมมือจะทำให้กลุ่มหรือบุคคลต่างๆ พยายามที่จะผ่อนคลายจุดยืนของตนเองหรือผลประโยชน์ที่กลุ่มจะพึงได้รับแล้วร่วมกันคิดรับผิดชอบและตรวจสอบประเด็นต่างๆ อย่างโปร่งใสรูปแบบที่แสดงออกถึงความร่วมมือเช่นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันหรือการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันตรวจสอบและเสนอความคิดเห็นเพื่อให้นโยบายหรือโครงการมีความสมบูรณ์และสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ทุกฝ่าย

ข. การมีส่วนร่วมแบบแบ่งปัน การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เป็นการร่วมกันแบ่งปัน

1. ปัจจัย 4 ซึ่งได้แก่เครื่องนุ่งห่มอาหารที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค

2. แบ่งปันปัญหาโดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์และข้อเท็จจริงต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และรับรู้ร่วมกันในทุกภาคส่วน

3. การแบ่งปันความรักและความรู้สึกที่ดีต่อกันโดยมุ่งหวังที่จะทำให้มีส่วนร่วมของแต่ละฝ่ายก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำเนินโครงการหรือนโยบายร่วมกัน

ค. การมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือหรือการมีส่วนร่วมแบบสนทนาประชาชน การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เป็นการเปิดโอกาสหรือสร้างเวทีให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง และโดยอ้อมได้ร่วมกันคิดริเริ่มและปรึกษาหารือเกี่ยวกับจุดเด่นและจุดด้อยเกี่ยวกับการดำเนิน โครงการหรือนโยบายต่างๆ ตั้งแต่เริ่มโครงการไปจนถึงสิ้นสุดโครงการหรือหลังจากโครงการที่ได้ดำเนินการ

ง. การมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้เป็นการมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นไปที่กระบวนการของ “การฟัง” มากกว่า “การพูด” เช่นรัฐหรือผู้มีอำนาจมากกว่าอาจจะต้องฟัง ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจน้อยกว่าซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือห่วงใยต่อการดำเนินนโยบายของโครงการแทนที่รัฐหรือผู้มีอำนาจมากกว่าจะต้องเป็นฝ่ายพูดหรือกระทำด้วยวิธีใดอย่างหนึ่งเพื่อให้กลุ่มที่มีอำนาจน้อยกว่ายอมรับในสิ่งที่รัฐหรือผู้มีอำนาจพยายามที่จะหยิบยื่นให้

การมีส่วนร่วม และวงจรคุณภาพ (1) เจมส์แอลเครตัน (James L. Creighton) ได้ให้ความหมาย “กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน” ว่าเป็นกระบวนการ ซึ่งสาธารณชนมีความห่วงกังวลมีความต้องการและมีทัศนคติที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการตัดสินใจ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน

2.6.1 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ดังนี้⁵⁹

1. หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดยยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล
2. หลักการจัดความชัดเจน ความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมากเพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว
3. หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความขยัน ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ร่วมสนับสนุนนโยบายและเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน
4. การให้การศึกษอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิดของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษอบรมโดยให้ประชาชนมีโอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา
5. หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนา
6. หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการทำงาน และทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ

2.6.2 กรรมวิธีในการมีส่วนร่วมของประชาชน

กรรมวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถทำได้หลายวิธีที่สำคัญ⁶⁰ มีดังต่อไปนี้

1. การเข้าร่วมประชุมอภิปราย เป็นการเข้าร่วมถกปัญหาหรือเนื้อหาสาระของแผนงานหรือโครงการพัฒนา เพื่อสอบถามความคิดเห็นของประชาชน
2. การถกเถียง เป็นการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งตามวิถีทางประชาธิปไตยเพื่อให้ทราบถึงผลดี ผลเสียในกรณีต่างๆ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นที่มีผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบต่อความเป็นอยู่ของเขา
3. การให้คำปรึกษาแนะนำ ประชาชนต้องร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารโครงการเพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนที่ถูกผลกระทบเข้ามีส่วนร่วม รับรู้และร่วมในการตัดสินใจและการวางแผน

⁵⁹ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 3, หน่วยที่ 8), (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2552), หน้า 362.

⁶⁰โกวิทย์ พวงงาม. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. (ม.ป.ท, 2549), หน้า 11.

4. การสำรวจ เป็นวิธีการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ อย่างทั่วถึง
5. การประสานงานร่วมเป็นกรรมวิธีที่ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนของกลุ่มเข้าไปเป็นแกนนำในการจัดการหรือบริหาร
6. การจัดทัศนศึกษาเป็นการให้ประชาชนได้เข้าร่วมตรวจสอบข้อเท็จจริง ณ จุดดำเนินการก่อนให้มีการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง
7. การสัมภาษณ์หรือพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำ รวมทั้งประชาชนที่ได้รับผลกระทบเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น
8. การไต่สวนสาธารณะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อนโยบาย กฎ ระเบียบในประเด็นต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนโดยรวม
9. การสาธิต เป็นการใช้เทคนิคการสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึงและชัดเจนอันจะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วม
10. การรายงานผล เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทบทวนและสะท้อนผลการตัดสินใจต่อโครงการอีกครั้งหนึ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงจะได้แก้ไขได้ทันท่วงที

2.7 แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม

ความรับผิดชอบต่อสังคม หรือ ซีเอสอาร์ (CSR) มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ โดยความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคม หรือซีเอสอาร์ มีหลายนิยาม ที่ใช้กันมากอันหนึ่งคือนิยามของ World Business Council Sustainable Development (WBCSD) ที่เป็นองค์กรหนึ่ง57 ที่มีภารกิจให้การสนับสนุนต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อธุรกิจทั่วโลก เป็นองค์กรอยู่ในธนาคารโลก (World Bank) ได้ให้คำนิยาม CSR ว่าคือ ความมุ่งมั่นขององค์การธุรกิจที่จะพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน โดยดูแลบุคลากรขององค์การรวมถึงครอบครัวของบุคลากร ตลอดจนชุมชนและสังคมโดยมุ่งที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเหล่านี้ให้ดีขึ้นสอดคล้องกับแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมที่สถาบันไทยพัฒนา⁶¹ซึ่งเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ (Public Organization) ที่ทำงานด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงและความรับผิดชอบต่อธุรกิจที่มีต่อสังคมในประเทศไทย

ดังนั้น ความหมายของความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) หรือ ซีเอสอาร์ (CSR) วาเป็นการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์กรที่คำนึงถึงผลกระทบต่อ

⁶¹รพีพรรณ วงศ์ประเสริฐ, “ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ Corporate Social Responsibility – CSR”, [ออนไลน์] , แหล่งที่มา : http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/epaper/july_dec2009/pdf/Rapeepan.pdf [26 พฤษภาคม 2564].

สังคม ทั้งในระดับไกล (ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของโดยตรงกับองค์กร เช่น ลูกค้า คู่ค้า ครอบครัวยุ ชุมชนท้องถิ่นที่ องค์กรตั้งอยู่) และระดับไกล (ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรทางอ้อม เช่น คู่แข่งขันทาง ธุรกิจ ประชาชน โดยทั่วไป) ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์กร ในอันที่จะทพให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเปนปกติสุข หรืออีกนัยความหมายของซีเอสอาร์ (CSR) หมายถึง ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมขององค์กร ซึ่งคือการดำเนินกิจการภายใต้หลัก จริยธรรมและการจัดการที่ดี โดยรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร อัน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” ⁶²

โดยระดับของความรับผิดชอบต่อสังคม หรือซีเอสอาร์ (CSR) ยังสามารถแบ่งระดับออกได้ เป็น 4 ระดับ ดังนี้

ระดับ 1 ข้อกำหนดตามกฎหมาย (Mandatory Level) หมายถึง การที่ธุรกิจมีหน้าที่ ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค, กฎหมาย แรงงาน, การจ่ายภาษี กฎหมายด้านการอนุรักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ระดับ 2 ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Elementary Level) หมายถึง การที่ธุรกิจ คำนึงถึงความสามารถในการอยู่รอดและให้ผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้น ซึ่งกำไรที่ได้นั้นต้องมีกำไรซึ่ง เกิดจากการเบียดเบียนสังคม

ระดับ 3 จรรยาบรรณทางธุรกิจ (Preemptive Level) หมายถึง การที่ธุรกิจสามารถ สร้างผลกำไรแก่ ผู้ถือหุ้นได้ในอัตราที่เหมาะสมและผู้ประกอบธุรกิจได้ใส่ใจเพื่อให้ประโยชน์ตอบแทน แก่สังคมมากขึ้น โดยเฉพาะสังคมใกล้ที่อยู่รอบข้างที่มีความคาดหวังว่าจะได้รับการดูแลหรือเอาใจใส่ จากผู้ประกอบธุรกิจ

ระดับ 4 ความสมัครใจ (Voluntary Level) หมายถึง การดำเนินธุรกิจควบคู่กับการ ปฏิบัติตามแนว ทางของการรับผิดชอบต่อสังคมด้วยความสมัครใจไม่ได้ถูกเรียกร้องจากสังคม ซึ่งการ ประกอบธุรกิจต้องอยู่บนพื้นฐานของการมุ่งประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญโดยการรับผิดชอบต่อสังคม ต้องดำเนินการตามเกณฑ์ในระดับ 1 ซึ่งเป็นข้อกำหนดตามกฎหมายเป็นอย่างน้อย ส่วนการ ดำเนินการในระดับต่อไปให้ขึ้นกับความพร้อมของแต่ละองค์กร โดยหลักสำคัญของการปฏิบัติตามแนว ททางการมีความรับผิดชอบต่อสังคมควรอยู่บนหลักพอประมาณที่ธุรกิจต้องไม่ เบียดเบียนตนเอง และ ขณะเดียวกันก็ต้องไม่เบียดเบียนสังคม หลักการ CSR จึงเป็นเป็นหลักการใน การทำธุรกิจที่ไม่เอา

⁶² CSR คือ ? [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.cscom.com/csr> [26 พฤษภาคม 2564].

เปรียบ หรือเบียดเบียนผู้อื่นในสังคม ไม่ว่าจะเป็ใครหรือเมื่อใด ทั้งนปัจจุบันและอนาคตเป็นการดำเนินธุรกิจให้เติบโตไปพร้อมๆ กับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของผู้คน ชุมชน และความยั่งยืนของสังคม⁶³

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปรานี วงศ์เทศ ได้กล่าวถึงพิธีกรรมงานศพในประเทศไทยโดยปรารภ ถึงความตายที่ทำให้เกิดถึงความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในสังคม ตลอดถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจความรู้สึกของสมาชิกในสังคม และความเชื่อมโยงความเชื่อของมนุษย์ โดยอาศัยพิธีกรรมเป็นสื่อติดต่อความสัมพันธ์กันในส่วนของพิธีกรรมศพนั้น ได้กล่าวถึงหลักฐานทางโบราณคดีที่ทำให้ทราบถึงความเชื่อในเรื่องวิญญาณหลังความตายของมนุษย์ในดินแดนที่เป็นประเทศไทย ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เช่นการพบเปลือกหอยเครื่องเช่นในหลุมศพ บางศพก็เครื่องประดับและเครื่องใช้ที่แตกต่างไปจากศพอื่น สิ่งเหล่านี้แสดงให้ทราบถึงความแตกต่างจากศพอื่นสิ่งเหล่านี้ทำให้ทราบถึงความแตกต่างในฐานะของคนตายในชุมชนนั้นด้วย นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงขั้นตอนพิธีกรรมศพในปัจจุบันตั้งแต่การบอกหนทางให้แก่คนป่วยใกล้ตายพิธีอาบน้ำศพ การตั้งศพบำเพ็ญกุศล

2.8 แนวคิดเทคโนโลยีและนวัตกรรม ตามนโยบายประเทศไทย 4.0

ในโลกยุคปัจจุบันมีการเชื่อมต่อกันมากขึ้นกว่าเดิม การพัฒนาในการเข้าถึงเทคโนโลยีและความรู้เป็นสิ่งสำคัญในการแบ่งปันความคิดและสนับสนุนนวัตกรรม รัฐบาลไทยจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์เชิงนโยบายที่สำคัญที่มุ่งการเปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม วิสัยทัศน์เชิงนโยบาย ดังกล่าวนี มีความเป็นมาที่มองว่าพัฒนาการของเศรษฐกิจและสังคมโลกมีลำดับขั้นของการพัฒนาที่เริ่มจาก ขั้นตอนการพัฒนาของเศรษฐกิจโลก ที่ได้มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมมาหลายครั้ง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตและการสร้างรายได้ให้กับเศรษฐกิจโลก ตั้งแต่การปฏิวัติ 1.0 ที่ค้นพบพลังงานจากไอน้ำ และนำไปสู่การประดิษฐ์เครื่องจักรกลต่างๆ ที่ใช้พลังงานไอน้ำเป็นยุค 2.0 และตามมาด้วยยุคของพลังไฟฟ้า ยุคคอมพิวเตอร์ และยุคการสื่อสารเทคโนโลยี เป็นยุค 3.0 ล่าสุดปัจจุบันมีการกล่าวกันว่าโลกกำลังเข้าสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมยุคที่สี่ คือ 4.0 ที่เป็นยุค ที่ไม่ได้มาจากการค้นพบเทคโนโลยีใหม่ตัวใดตัวหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่กำลังมีการพัฒนาอยู่หลายด้าน เช่น ดิจิตอลเทคโนโลยีไบโอเทคโนโลยี และฟิสิกส์เทคโนโลยีมา

⁶³พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน), CSR: บทบาทและความสำคัญขององค์กรพระพุทธศาสนา, พระพุทธศาสนากับจริยศาสตร์, รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551), หน้า 3

สร้างนวัตกรรมเพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ของคนในสังคมโลกให้ดีขึ้น ไม่ใช่แค่เพื่อการขยายตัวของเศรษฐกิจ แต่เพื่อยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของมนุษยชาติโดยรวมให้สูงขึ้น⁶⁴

สุวิทย์ เมษินทรีย์ กล่าวว่า ไทยแลนด์ ๔.๐ คือ โมเดลในการขับเคลื่อนประเทศไปสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ตามแนวคิดของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ให้เกิดผลออกมาเป็นรูปธรรม เนื่องจากขณะนี้โลกเปลี่ยนไปแล้ว ประเทศไทยจึงต้องเปลี่ยนตาม เพื่อให้พ้นจากกับดัก 3 อย่าง คือ

1. กับดักรายได้ปานกลาง เพราะเราใช้เครื่องยนต์เศรษฐกิจเดิมมา 50-60 ปีแล้ว ต้องเปลี่ยนมาใช้นวัตกรรมมาเพิ่มรายได้
2. ความเหลื่อมล้ำ รวยกระจุก-จนกระจาย ต้องหาวิธีกระจายความเจริญออกไปนอกกรุงเทพ ฯ ซึ่งรัฐบาลก็เริ่มทำแล้วด้วยการแบ่งการพัฒนาออกเป็น 18 กลุ่มจังหวัด
3. การพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน เพราะเน้นไปที่ด้านเศรษฐกิจ ไม่ได้คำนึงถึงด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม⁶⁵

ดังนั้น ประเทศไทยยุค 4.0 หรือ ไทยแลนด์ 4.0 จึงเป็นสังคมเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อน โดยนวัตกรรมและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อประโยชน์ของความเป็นอยู่ของคนในประเทศ ทำให้การใช้เทคโนโลยีจะเกิดขึ้นและกระทบเศรษฐกิจของประเทศในทุกด้าน ซึ่งในสังคมแบบ 4.0 นี้ ประโยชน์ที่จะมีต่อความเป็นอยู่ของคนในประเทศจะเกิดขึ้น ก็ต่อเมื่อนโยบายขับเคลื่อนประเทศ 4.0 นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในสามด้าน ดังต่อไปนี้

ด้านที่หนึ่ง การสร้างสังคมที่มีความรู้และความสามารถที่จะสร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อประโยชน์ของคนในประเทศ ประเด็นความรู้และความสามารถ ซึ่งหมายถึง การเติบโตทางเศรษฐกิจจะต้องมีระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษา ดังกล่าว และสังคมเปิดกว้าง ด้านเสรีภาพให้มีการแสดงความคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความคิด ความรู้และนวัตกรรม

ด้านที่สอง มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่นำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพ (productivity) ด้าน การผลิตให้กับเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง การใช้เทคโนโลยีเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศ ซึ่งจะเป็นฐานของการสร้างรายได้และความมั่งคั่งให้กับคนในประเทศในอนาคต สิ่งนี้จะ

⁶⁴มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, สันตินวัตกรรมกรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม, **ดุชนิพนธ์. สาขาวิชาสันติศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), หน้า 59.

⁶⁵พงศ์พิพัฒน์ บัญชานนท์ (6 มกราคม 2560), “วิเคราะห์ไทยแลนด์ 4.0 : วิสัยทัศน์ชาติ ที่ยังขาดรายละเอียด”, บีบีซีไทย, [ออนไลน์], 12 ย่อหน้า, แหล่งที่มา :<https://www.bbc.com/thai/thailand38527250> [26 พฤษภาคม 2564].

เกิดขึ้นก็ต่อเมื่อระบบเศรษฐกิจทำงานอยู่บนกลไกตลาดที่มีประสิทธิภาพ ระบบกฎหมายและระบบยุติธรรมของประเทศให้ความสำคัญและปกป้องสิทธิพื้นฐานของประชาชน โดยเฉพาะสิทธิในทรัพย์สิน (property rights) ที่เป็นแรงจูงใจสำคัญให้คนในสังคมคิดค้น สร้างนวัตกรรมและลงทุน นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต้องเปิดกว้างเป็นโอกาสให้ประชาชนที่มีความรู้ความสามารถในทุกระดับสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและสร้างสรรค์นวัตกรรม ได้นำมาสู่การกระจายผลหรือประโยชน์ที่ได้จากเศรษฐกิจยุค 4.0 ต่อสังคมในวงกว้าง

ด้านที่สาม เพื่อให้ความรู้และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีนำมาสู่การยกมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนในสังคมอย่างยั่งยืนและถาวร นโยบาย 4.0 ต้องนำไปสู่กระบวนการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมบนพื้นฐานของความประพฤติที่ถูกต้อง ความโปร่งใส ความรับผิดชอบในการทำหน้าที่ที่เป็นธรรมต่อผู้อื่น ซึ่งทั้งหมดก็คือพื้นฐานของธรรมาภิบาล หรือการกำกับดูแลกิจการที่ดี ที่ต้องผลักดันให้ธรรมาภิบาลเป็น ค่านิยมหรือเป็นความประพฤติหลักของสังคม เพราะสิ่งนี้คือแรงจูงใจ สำคัญที่จะขับเคลื่อนประเทศให้เติบโตโดยการสร้างความรู้ นวัตกรรมและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เพื่อประโยชน์ของสังคม ซึ่งหากสังคมที่ขาดธรรมาภิบาล ไม่สนใจความถูกต้องไม่โปร่งใส ไม่รับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำและผลกระทบที่จะมีต่อผู้อื่น สังคมดังกล่าวคงก้าวเป็นสังคม 4.0 ไม่ได้ เพราะไม่มีระบบแรงจูงใจที่จะขับเคลื่อนคนในประเทศให้เปลี่ยนพฤติกรรมและสร้างสรรค์นวัตกรรม

ด้วยเหตุนี้ ธรรมาภิบาล หรือการกำกับดูแลกิจการที่ดี จึงเป็นหัวใจของการก้าวไปสู่สังคม 4.0 เป็นกลไกที่จะสร้างพลังให้กับคนในสังคม⁶⁶ โดยปลดปล่อยพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องต่างๆ ที่บั่นทอนศักยภาพของประเทศ และเปิดทางใหม่ให้กับคนในสังคมที่จะใช้เทคโนโลยี ยกมาตรฐานความเป็นอยู่ของตนเองหลักการสำคัญที่เป็นหัวใจของการก้าวสู่สังคม 4.0 ตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ย่อมต้องมี หลักธรรมาภิบาล หรือการกำกับดูแลองค์กรที่ดี จึงเป็นหัวใจของการก้าวไปสู่สังคม 4.0 เป็นกลไกที่จะสร้างพลังขับเคลื่อนให้กับคนในสังคม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเน้นไปที่การพัฒนาด้าน เศรษฐกิจ ที่คำนึงถึงด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่คนในองค์กรหรือชุมชนในสังคมมีจิตสำนึก ตระหนักรู้และมีพฤติกรรมที่มุ่งเน้นต่อความรับผิดชอบต่อสังคม

⁶⁶บัณฑิต นิจถาวร, ทำธุรกิจด้วยหลักธรรมาภิบาล, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย, 2560), หน้า 5.

2.9 การบริหารจัดการงานศพในประเทศไทยช่วงโควิด 19⁶⁷

แนวคิดการเกิด การตายตามแนวคิดของนักวิชาการด้านมานุษยวิทยาตามทฤษฎีเชิงโครงสร้างเห็นว่าความเข้าใจประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย โดยวิเคราะห์ว่า การตายเป็นช่วงระยะแห่งการเปลี่ยนผ่านระหว่างชีวิตกับความตาย ซึ่งนอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงในทางกายภาพแล้ว ในสภาพหัวเลี้ยวหัวต่อ ยังมีการเปลี่ยนผ่านทางสังคม ซึ่งเป็นนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการปฏิบัติต่อคนที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านเหล่านี้ เพื่อแสดงถึงสถานภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเรียกว่าเป็น “ความตายทางสังคม”

สถาบันพยาธิวิทยา กรมการแพทย์ เผยวิธีจัดการ “ศพผู้ป่วยโควิด” ที่เสียชีวิตจาก “โควิด-19” ควรทำให้ถูกต้อง เนื่องจากสารคัดหลั่งในศพยังสามารถแพร่กระจายเชื้อได้ พร้อมเช็กพิกัด “วัด” ที่รับฌาปนกิจศพผู้ป่วยติดเชื้อ

จากสถิติผู้เสียชีวิตจากโรคระบาด “โควิด-19” ในไทย ที่พบว่ามียอดผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และมีผู้เสียชีวิตติดต่อกันเป็นวันที่ 7 แล้ว (17-23 เม.ย.64) ล่าสุดวันนี้ สธ.รายงานสถานการณ์ **ไวรัสโคโรนา 2019** ว่ามียอดผู้ติดเชื้อพุ่งสูงถึง 2,070 ราย และยอดผู้เสียชีวิตเพิ่มอีก 4 ราย สิ่งต่อมาที่ต้องรู้คงหนีไม่พ้นการจัดการ “ศพผู้ป่วยโควิด” ที่เสียชีวิตจาก “โควิด-19” ว่าควรมีวิธีจัดการอย่างไรให้ถูกต้อง

รวมถึงหากญาติๆ ของผู้เสียชีวิตจากการติดเชื้อโควิด อาจกังวลว่าไม่รู้ว่าจะไปจัดพิธีฌาปนกิจศพที่ “วัด” ไหน มีขั้นตอนอย่างไร ขณะนี้ก็มีวัดหลายแห่งออกมารับรองการจัดพิธีศพแล้ว **กรุงเทพธุรกิจออนไลน์** รวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาให้รู้กันที่นี่

ก. ดูแลด้วย 5 วิธีจัดการ “ศพผู้ป่วยโควิด” จากกรมควบคุมโรค

สถาบันพยาธิวิทยา กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศพผู้ป่วยติดเชื้อโควิด-19 ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติ ดังนี้

1. เมื่อผู้ป่วยเสียชีวิต สารคัดหลั่งที่อยู่ในศพยังสามารถแพร่กระจายเชื้อได้
2. ควบคุมสารคัดหลั่งโดยเก็บศพไว้ในถุงซิปล้น้ำอย่างน้อยสองชั้น และใช้น้ำยาฆ่าเชื้อโรคทางด้านนอกถุงเก็บศพ
3. ห้ามเปิดถุงเก็บศพโดยเด็ดขาด ไม่มีการอาบน้ำศพ รดน้ำศพ และฉีดยารักษาศพ
4. บรรจุศพพร้อมถุงลงในโลงศพ และปิดฝาโลงให้สนิท ญาติสามารถนำศพไปทำพิธีกรรมทางศาสนาได้อย่างปลอดภัย
5. การเผาหรือฝังศพจะไม่ก่อให้เกิดการแพร่กระจายเชื้อ

⁶⁷<https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/934114>[เข้าถึงข้อมูล 29 เมษายน 2564]

ภาพที่ 2.1 ศูนย์ข้อมูล โควิด 19

ข. ย้อนรอยขั้นตอนดูแล “ศพผู้ป่วยโควิด” ในการระบาดครั้งแรก⁶⁸

หากย้อนกลับไปในช่วงการระบาดของโควิด-19 ครั้งแรกของไทย เมื่อปี 2563 ที่ผ่านมา พบว่ามีข้อมูลจาก **สถาบันบำราศนราดูร** และสถาบันพยาธิวิทยา กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ที่ได้อธิบายให้ความรู้เรื่อง ขั้นตอนการจัดการศพผู้ป่วยโควิดของทีมแพทย์ เอาไว้ ดังนี้

1. ทีมแพทย์ดูแลร่างของผู้เสียชีวิตให้สมศักดิ์ศรี
2. เจ้าหน้าที่จะนำร่างผู้เสียชีวิตไปแช่ด้วยน้ำยาแอลกอฮอล์ 70% และใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์อุดตามทวารของอวัยวะต่างๆ
3. นำศพบรรจุในถุงซิปล้นที่มีความหนาจำนวน 3 ชั้น โดยถุงแต่ละชั้นก็ต้องมีการฉีदनํ้ายาแอลกอฮอล์ 70% พันฆ่าเชื้อด้วยเช่นกัน
4. หลังการบรรจุศพครั้งที่ 1 ผู้บรรจุศพต้องออกจากห้อง ถอดชุดป้องกัน ถอดถุงมือออกไปทำความสะอาดร่างกาย แล้วกลับมาบรรจุร่างใส่ถุงซิปล้นชั้นที่ 2 และทำซ้ำแบบเดียวกัน ก่อนจะบรรจุร่างใส่ถุงซิปล้นชั้นที่ 3
5. ศพผู้ป่วยโควิดจะไม่ได้ถูกฉีदनํ้ายา แต่จะถูกนำไปแช่แข็งที่อุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส

⁶⁸<https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/934114>[เข้าถึงข้อมูล 29 เมษายน 2564]

6. ทีมแพทย์แนะนำญาติๆ ให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คือ ไม่อนุญาตให้มี การอาบน้ำ ศพ ห้ามสัมผัสสัมผัสต้องศพ ห้ามเปิดถุงซิปปอกเอง

7. โดยปกติการเผาศพจะใช้ความร้อนที่มีอุณหภูมิสูงกว่า 70 องศา ดังนั้นเชื้อโรคจะ ตายหมดแน่นอน

ภาพที่ 2.2 ภาพสถาบันบำราศนราดูร, สถาบันพยาธิวิทยา กรมการแพทย์

ค. พิกัด “วัด” ที่รับมาปนกิจ “ศพผู้ป่วยโควิด 19)

1. วัดและฌาปนสถานในเขตบางเขน

กรุงเทพมหานคร ได้ให้ข้อมูลเมื่อปี 2563 ไว้ว่า วัดและฌาปนสถานในพื้นที่เขต บางเขน ทั้ง 4 วัด ได้แก่ วัดพระศรีมหาธาตุวรมหาวิหารบางเขน วัดบางบัว วัดไตรรัตนาราม และวัดศิริ พงษ์ธรรมนิมิต พร้อมทั้งผู้แทนฌาปนสถานกองทัพอากาศและกองทัพบก ยืนยันว่าไม่ปฏิเสธรับศพ ผู้ป่วยโควิด-19 พร้อมทั้งมีมาตรการจุดคัดกรองญาติผู้เสียชีวิตที่ตั้งทุกศาลาในวัด

วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต ที่มีฌาปนสถานกองทัพบกดูแลดำเนินการฌาปนกิจ ก็ไม่ปฏิเสธ รับศพผู้ป่วยโควิด-19 เช่นกัน ทางด้านวัดไตรรัตนาราม และวัดบางบัว ที่มีส่วนฌาปนกิจของวัดเอง ก็ ยินดีที่จะประกอบพิธีทางศาสนาให้กับศพผู้ป่วยโควิด-19 เนื่องจากเห็นใจญาติผู้เสียชีวิต และถือเป็นกิจ ของวัด

2. วัดเสมียนนารี กรุงเทพมหานคร

พระมหารวมพล จิตญาณ ผู้ดูแลฝ่ายฌาปนสถาน วัดเสมียนนารี กรุงเทพมหานคร เคยชี้แจงเอาไว้เมื่อเกิดโควิดระบาดครั้งแรกในปี 2563 ระบุว่าทางวัดยินดีรับทำพิธีฌาปนกิจแก่

ผู้เสียชีวิตเพราะป่วยได้รับเชื้อ โควิด-19 โดยมีความประสงค์ที่จะช่วยแบ่งเบาความทุกข์ของญาติโยม ในช่วงขณะที่มีโรคระบาดร้ายแรง

ทั้งนี้ ต้องมีขั้นตอนในการนำศพมาที่วัด คือ ต้องมาแจ้งให้วัดทราบก่อนให้มีหน่วยงานราชการหรือเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาล เพื่อให้คำแนะนำกับพระว่าขั้นตอนในการนำศพเข้าเผาต้องทำอะไรบ้าง เพื่อให้ความมั่นใจแก่เจ้าหน้าที่ของวัดกับพระว่ามีความปลอดภัย จากนั้นจะต้องนำศพเข้าเตาเผาในทันที และทางวัดก็จะทำพิธีฌาปนกิจให้ตามหลักศาสนา

3. วัดลานกแขวก เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร

วัดลานกแขวก ย่านมีนบุรี ยินดีรับฌาปนกิจศพผู้ป่วยโควิด โดยทางวัดมีขั้นตอนต่างๆ อย่างรัดกุม ได้แก่ การนำโรงศพเข้าไปในเตาเผาตั้งแต่วันแรกที่ศพมาถึง และมีการโยงสายสัญญาณที่ศาลาสวด เพื่อสวดตามพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนญาติที่เดินทางเข้ามาร่วมพิธีจะต้องใส่หน้ากากอนามัยทุกคนเพื่อความปลอดภัย

ด้านสัปเหร่อก็ต้องสวมใส่ชุดป้องกันเชื้อตามที่แพทย์แนะนำ ฉีดฆ่าเชื้อทั่วศาลาและเมรุ รวมไปถึงบริเวณรอบๆ ด้วย เมื่อเข้าสู่พิธีเผาสัปเหร่อเริ่มจุดไฟจากช่องด้านนอกเตาเผา โดยไม่มีการเปิดฝาเตาเผาด้านหน้า และไม่อนุญาตให้ญาติขึ้นไปบนเมรุเด็ดขาด

4. วัดไผ่ล้อม ตำบลพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

พระครูปลัดสิทธิวัฒน์ กิตติจิตโต เจ้าอาวาสวัดไผ่ล้อม ยืนยันว่าวัดไผ่ล้อมยินดีรับฌาปนกิจศพผู้ป่วยโควิด-19 โดยที่ผ่านมาวัดไผ่ล้อมมีการจัดการกับศพติดเชื้อมาแล้วมากมาย โดยมีเจ้าหน้าที่ของ สสจ.นครปฐม เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงโดยตลอด ทำให้รู้ว่าควรจะทำอย่างไรบ้าง

อย่างเช่นเคสหนึ่งเป็นศพผู้ป่วยโควิดมาจากโรงพยาบาลเอกชนย่านบางแค เมื่อเสียชีวิตแล้วญาติก็ได้ติดต่อมาทางวัดก็จัดฌาปนกิจให้ โดยเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลดำเนินการลำเลียงศพขึ้นเตาเผาอย่างมิดชิด ใช้เวลาไม่นาน

5. วัดโคกหม้อ ตำบลโคกหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

พระครูสิริสุวัฒนาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดศิริเจริญเนินหม้อ (วัดโคกหม้อ) ต.โคกหม้อ อ.เมือง จ.ราชบุรี ประกาศยินดีรับศพผู้เสียชีวิตจากโควิด-19 ญาติๆ ผู้เสียชีวิตสามารถนำศพมาจัดพิธีฌาปนกิจที่วัดได้ด้วยควมมีเมตตาธรรม ทางวัดยินดีเปิดให้เผาศพได้ ขาดเหลืออะไรก็ช่วยเหลือกัน โดยวัดมีความพร้อมหมดแล้วทั้งเตาเผา อาจจะต้องซื้อถ่านมาเพิ่มในการดำเนินการ กรณีไม่มีปัจจัยจะเผาศพทางวัดก็ช่วยเหลือได้

ข. ศึกษาความรู้สึกการเผาศพผู้ป่วยโควิด ไร้พิธีกรรม⁶⁹

1. โรงพยาบาล ให้ญาติหารถมารับศพ พร้อมวัดที่จะทำการเผาเอง แต่ไม่มีวัดไหนรับเลย เลยนึกขึ้นได้ เคยบวชอยู่วัดจันทิก มีพระพี่เลี้ยง คือแก่ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือเต็มที่ จัดแจงเรื่องให้หมดทุกอย่าง ทางผมเลยได้รับศพมาเผาที่นี่

2. รถรับศพผมจะหาที่ไหนดี แต่ได้ราคา 6,000 บาท เพราะเป็นศพติดโรคเลยมีราคาสูงพอป่วยๆ โรงพยาบาล รู้ว่าพี่ชายเสีย เลยได้ติดต่อมาจะมารับให้เอง จึงได้รถพยาบาลมารับแทนพระเชษฐวงวิญญูณ ยังไม่มี พวกเราพี่น้องต้องทำกันเอง

“...หลังจากตอนเช้า ผมต้องให้แฟนเป็นคนขับรถให้ทั้ง ไป/กลับ ช่วยเดินเอกสารทุกอย่าง เพราะสภาพจิตใจของผมนั้น มันไม่ดีเอาซะเลย รับศพกลับมาถึงวัด ก็ทำการเผาเลย และได้สวดศพเป็นบทสั้นๆ เท่านั้น ส่วนเงินที่ทุกคนช่วยบริจาค ผมจะรอแม่มาทำบุญอีกครั้ง ตอนป่วย 8-9 วัน อยู่ห้อง ICU ห้ามเยี่ยมเด็ดขาด ไม่ได้พบญาติ ลูก เมีย พ่อแม่พี่น้องเพื่อน ต้องอยู่คนเดียวกับเครื่องช่วยหายใจ และสายระโยงระยางทั่วร่างกาย เพื่อประคองชีวิต...”

“...หลังจากที่เครื่องช่วยหายใจทำงานตลอด 24 ชั่วโมง ระบบต่างๆ ในร่างกายเริ่มล้มเหลว ทีละระบบ จนกระทั่งลมหายใจสุดท้าย ไม่มีโอกาสได้พบญาติ ไม่มีโอกาสได้พูดคุย ไม่มีโอกาสได้รำลา ไม่มีโอกาสได้พูดความในใจใดๆ พยาบาลประจำหออดแจ้งว่า “คนไข้ น่าจะมีห้วง มีกังวล เพราะจากไปแบบไม่หลับตา” การบรรจุศพ ก็ดำเนินการเสร็จจากห้อง ICU โดยหุ้มห่อถึง 3 ชั้นปิดผนึกสนิท ห้ามเปิดเด็ดขาด ไม่มีโอกาสได้พบหน้าเป็นครั้งสุดท้าย พิธีศพก็ไม่มีจัด เคลื่อนศพออกจากศพ. และจัดพิธีฌาปนกิจทันที ไม่มีพิธีสวด มีเพียงพิธีทำบุญ 1 วัน ในวันรุ่งขึ้นเท่านั้น...”

“...เป็นโรคที่ต้องเดียวตายจริงๆ ผมกลืนน้ำตาไว้ไม่อยู่ เดินทำเรื่องไปร้องให้ไป คือแม่งโศกรสงสาร คิดในใจ ทำไมมึงต้องเจออะไรแบบนี้ ผมเป็นคน ผมมีหัวใจ ผมเสียใจเป็น ผมร้องให้ได้ ตอนนี้อยากจะทำใจอยู่ ใครไม่เกิดขึ้นกับตัว คงไม่รู้หรอกครับ สุดท้ายนี้ ผมขอขอบคุณทุกกำลังใจ และคนคอยช่วยเหลือ ขอให้การร่วมบุญในครั้งนี้ ส่งผลให้ครอบครัวของทุกท่านมีความสุข หมดโรคภัย มีทุกข์ขอให้หมดทุกข์ มีสุขขอให้สุขยิ่งขึ้นไป...”

⁶⁹ https://www.khaosod.co.th/around-thailand/news_6361096 Khaosod Online [2 9 เมษายน 2564]

2.10 ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

2.10.1 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

1. **ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative)** ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำ และถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้ นำเป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานที่ดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

2. **ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy)** ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแค่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้นทฤษฎีนี้ ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษ และพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้นคือการไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ดังนี้

- 1) ร่วมทำการศึกษ ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดถึงความต้องการของชุมชน
- 2) ร่วมคิดและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
- 3) ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและ สอนองความต้องการของชุมชน
- 4) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ร่วมจัดหรือปรับปรุง ระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 5) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
- 6) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
- 7) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ โดยเอกชน และรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประชุม ณ องค์การสหประชาชาติ เคยระบุไว้ว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” เป็นคำที่ไม่อาจกำหนด นิยามความหมายเดียวที่ครอบคลุมได้ เพราะความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ หรือแม้แต่ในประเทศเดียวกันก็ตาม หากจะให้เข้าใจชัดและมีการนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

หนึ่งๆ นั้น อย่างไรก็ตามก็ตีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็น ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชน และของสังคมได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2) การมีส่วนร่วมสะท้อนการเขย่าเกี่ยวข้อง โดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณีดังต่อไปนี้ 1) การเอื้อให้เกิดการพัฒนา 2) การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน 3) การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายกำหนดนโยบายการวางแผนดำเนินการโครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

3. เมื่อพิจารณาในแง่นี้การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างสาวนที่ประชาชนลงแรงและ ทรัพยากรเพื่อพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนลงแรงดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบายและโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากรการมีส่วนร่วมของ ประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ต่อประชาชน

5. การพิจารณาการมีส่วนร่วมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์จากโชครวนผูกพันให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถีชีวิต ของตนเอง ดังมีผู้นิยามว่า โดยพื้นฐานแล้ว การมีส่วนร่วมหมายถึง การปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนาและให้กลายเป็นผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลง และการเข้าสู่ภาวะทันสมัย ดังนั้น การมีส่วนร่วม ของประชาชนจึงหมายถึง กระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง⁷⁰

2.10.2 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion Theory) กล่าวถึงการใช้ คำพูด หรือการเขียนเพื่อให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำโดยใช้หลักพฤติกรรมของมนุษย์ การเกลี้ยกล่อม ต้องอาศัยชนส่วนใหญ่ และใช้เวลามาก ในการเกลี้ยกล่อมต้องอาศัยพฤติกรรม สัญชาตญาณ

⁷⁰พันธทิพย์ รามสูตร, การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร: สถาบัน พัฒนาการ สาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540), หน้า 2.

การศึกษาอบรมและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมรอบตัว การเกลี้ยกล่อมจะให้ ผลดีต้องสร้าง ความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ให้เกิดศรัทธาตรงกัน

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของชนในชาติ (National Morale Theory) กล่าวถึง การสร้างกำลังใจหรือการสร้างขวัญขึ้นมาเพื่อให้คนเกิดกำลังใจในการทำงานในการฝ่าฟัน อุปสรรค ต่างๆ คนที่มีขวัญในการทำงานดีจะเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าคนที่ ไม่มีขวัญและ กำลังใจ เมื่อคนมีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ก็จะทำให้เขามีความคิดที่จะเข้าไป มีส่วนร่วมกับสังคม ในด้านต่างๆ เพื่อที่จะพิทักษ์รักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวมเอาไว้

3. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงการจูงใจให้ คนทำงาน ด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ชนหมู่มาจําเป็นจะต้องมีผู้นำที่มี ความสามารถในการ ตัดสินใจ รู้จักประนีประนอม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และอดทน ต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ผู้นำช่วยให้ เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานกันอย่างมีขวัญและกำลังใจ ทำให้คนหมู่มาเข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ กิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ การสร้างผู้นำจึงเป็น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่ง เพราะผู้นำที่ ดี สามารถจูงใจให้คนคล้อยตาม และเต็มใจที่จะ ให้ความร่วมมือด้วยดี

4. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative System and Method Theory) กล่าวว่าการใช้ระบบการบริหารเป็นวิธีการในการระดมความร่วมมือที่ง่ายที่สุด เพราะใช้กฎหมายระเบียบแบบแผนในการดำเนินการ แต่ผลของการร่วมมือยังไม่มีระบบที่ดีที่สุด ระบบการบริหารแบบกระจายอำนาจ ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของแนวการพัฒนาที่มุ่งให้ประชาชน มี ส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ในการตัดสินใจ การประเมินผลโครงการและอื่นๆ ไม่ว่า ประชาชนจะ เข้าร่วมโดยตรง หรือเข้าร่วมโดยอ้อม ผ่านผู้แทนหรือไม่ก็ตาม

5. ทฤษฎีแรงจูงใจ (Theory of Human Motivation) มาสโลว์ ได้อธิบายว่า การที่ จะจูงใจคนนั้น จะต้องรู้ความต้องการตามลำดับขั้นของคน และการปฏิบัติการเพื่อสนองตอบความ ต้องการเหล่านั้น มาสโลว์ แบ่งลำดับความต้องการ ของคนออกเป็น 5 ระดับ

1) การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่ เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่ กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่างๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

2) การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่างๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่าน เว็บไซต์ เป็นต้น

3) การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น

4) ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นส่วนร่วมกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

5) การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงสุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่างๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น

2.11 ทฤษฎีเกี่ยวกับมลพิษที่เกิดจากเตาเผาศพในสังคมไทย

กิจกรรมสำคัญอย่างหนึ่งในวัด คือ การฃาปนกิจ หรือการเผาศพ เป็นกิจกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับทางประเพณี ความเชื่อ และศาสนาที่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันในบทบาทของบ้านและวัดมาอย่างยาวนานแต่การเผาศพที่ใช้เตาเผาภายในวัดนั้น กลับพบว่าก่อให้เกิดมลพิษร้ายแรงแก่สิ่งแวดล้อมประการหนึ่งที่เราหลายคนอาจมองข้าม นั่นคือ สารพิษ “ไดออกซินฟิวแรนส์” (Dioxins / Furans) ซึ่งเกิดจากการเผาศพ แม้ว่าปัจจุบันการฃาปนกิจ จะมีการพัฒนาการใช้เตาเผาแบบใหม่ที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นมากจากสมัยก่อน แต่ก็ยังพบว่า การฃาปนกิจ ยังคงก่อกำเนิดมลพิษทางอากาศ และอาจสามารถแพร่กระจายจากแหล่งกำเนิดไปในอากาศไปไกลถึงรัศมีประมาณ 5 กิโลเมตรจากการเปิดเผยของ ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่ว่า “แม้วัดในกรุงเทพมหานคร จะมีการนำเตาเผาแบบไร้มลพิษมาใช้ แต่ยังมีสารพิษฟุ้งกระจายอยู่ในอากาศอยู่อย่างต่อเนื่อง เป็นข้อมูลที่น่าสนใจจากการเสวนาของชมรมนักข่าวสิ่งแวดล้อมเรื่อง “ความตายและสิ่งแวดล้อม เตาเผาศพแหล่งมลพิษร้ายใกล้ตัว” เมื่อเดือน มิถุนายน 2550

ปัจจุบันในกรุงเทพมหานคร แทบจะไม่มีเตาเผาใดที่มีการจัดระบบการเผาที่ได้มาตรฐานด้วยความร้อนที่สูงพอในการจะเผา “ไดออกซินฟิวแรนส์” ให้หายไปด้วย⁷¹ สอดคล้องกับข้อมูลของ ดร. จารุพงศ์ บุญ-หลง ที่เคยเปิดเผยว่า “สาเหตุของการเกิดไดออกซิน/ฟิวแรนส์ ที่มาจากการเผาศพก็เพราะประการแรก นอกจากศพที่ส่งเข้าเตาเผาแล้ว ยังมีวัสดุอื่นๆ ที่ถูกส่งเข้าไปยังเตาเผาด้วย เช่น

⁷¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 29 - 30

อุปกรณ์ตกแต่งโรงศพ ที่เป็นวัสดุพลาสติก พวงหรีด กระดาษเงินกระดาษทอง เทพพนม หรือพลาสติกที่ห่อศพติดเชื้อจากโรงพยาบาล อย่างศพผู้ป่วยเอดส์ ก็จะมีเชื้อเข้าเตาเผาทั้งพลาสติกเลย ไดออกซิน/พีวแรนส์ จะเกิดขึ้นจะเกิดจากการเผาของดังกล่าว โดยการเผาจะเป็นการเผาที่ไม่สมบูรณ์ในช่วงอุณหภูมิ 200-650 องศาเซลเซียส”

ดร.จาร์พงษ์ ยังกล่าวต่อถึงพิษร้ายของไดออกซิน/พีวแรนส์ ว่าเพียงแค่ขนาด 0.000000000.1 กรัม หรือ 0.1 นาโนกรัม ก็มีผลต่อร่างกายมนุษย์แล้ว และหากได้รับพิษของมันสะสมเข้าไปร่างกายเป็นระยะเวลาานาน ก็อาจจะส่งผลออกมาในรูปของน้ำหนักรีด โรคมืดหนัง เป็นสิ่วแบบคลอแอกเน่ ตับอักเสบ ระบบภูมิคุ้มกันบกพร่อง อันตะมีรูปร่างผิดปกติ การสร้างอสุจิลดลง ตัวอ่อนหรือทารกผิดปกติ ก่อให้เกิดโรคมะเร็ง เป็นต้น

ในส่วนของการเกิดไดออกซิน/พีวแรนส์จากการเผาศพนั้น ดร.จาร์พงษ์อธิบายว่า ส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดของเตาเผาศพของประเทศไทยนั้นจะมีความร้อนในการเผาที่สูงไม่พอในการจะเผาไดออกซิน/พีวแรนส์ให้หายไปด้วย ซึ่งตามปกตินอกจากที่ไดออกซิน/พีวแรนส์จะเกิดจากการเผาอุปกรณ์อื่นๆ ที่ใส่เข้าไปพร้อมศพแล้ว ที่หลายคนยังไม่รู้ก็คือ ในร่างกายของคนเราเองก็มีไดออกซิน/พีวแรนส์อยู่เช่นกัน “ตามธรรมดานั้นสารไดออกซิน/พีวแรนส์ จะเข้าสู่ร่างกายคนโดยผ่านทางอาหารที่กินเข้าไป เช่น เนื้อ นม ไข่ ที่มาจากสัตว์ที่ได้รับสารไดออกซิน/พีวแรนส์ โดยอาจจะเป็นจากการกินหญ้า กินน้ำ ที่มีสารไดออกซิน/พีวแรนส์จากเตาเผาศพลอยมาเกาะ หรือกระทั่งสัมผัสสารไดออกซิน/พีวแรนส์ในอากาศ เมื่อคนกินผลิตภัณฑ์จากสัตว์เหล่านั้นเข้าไป ไดออกซิน/พีวแรนส์ก็จะเข้าไปสะสมในร่างกายของคน และไดออกซิน/พีวแรนส์จะละลายได้ดีในไขมัน มันจึงเข้าไปเกาะอยู่ตามชั้นไขมันของร่างกาย และแน่นอนว่าการเผาศพนั้น ส่วนชั้นไขมันก็ต้องถูกเผา นั่นเป็นการเผาเพื่อก่อเกิดสารไดออกซิน/พีวแรนส์จากศพออกมาเป็นจำนวนมาก”⁷²

ดร.จาร์พงษ์ ได้ยกกรณีที่เคยไปเก็บตัวอย่างจากศพพระภิกษุรูปหนึ่งที่ถูกเก็บไว้นานแล้วสภาพศพแห้ง แต่เมื่อนำเข้าทำพิธีฌาปนกิจแล้วปรากฏว่า สารไดออกซินพีวแรนส์จากศพพระภิกษุที่ถูกเก็บไว้นานแห้ง และมีไขมันในศพน้อยกว่าศพสดมากนั้น ยังคงมีสารพิษออกมามากกว่า 26 เท่าของมาตรฐานความปลอดภัย “เรื่องมลพิษจากเตาเผาศพเป็นเรื่องที่ต้องเร่งแก้ไข เพราะถ้าเทียบสัดส่วนสารพิษจากอาหารจากพวกแฮม เบคอน พวกเนื้อสัตว์แปรรูป หรือเชื้อราอะฟลาท็อกซินจากถั่วแล้ว ถือว่าเล็กน้อยมากหากเทียบกับไดออกซิน/พีวแรนส์ แล้วการรับสารก็ยังเป็นการรับโดยไม่รู้ตัว ลองนึกภาพสัปดาห์หรือที่วันๆ ต้องขลุกอยู่กับเตาเผา นึกถึงภาพแขกที่มาร่วมงานที่นั่งรับประทานอาหารที่เจ้าภาพงานศพจัดเลี้ยงให้บริเวณหน้างานในขณะที่เตาเผากำลังทำงานว่าคนเหล่านี้มีความเสี่ยงสูงแค่ไหน” ดร.จาร์พงษ์กล่าว แต่เชื่อว่าไม่มีหนทางป้องกันแก้ไขเจ้าไดออกซิน/พีวแรนส์นี้เลย

⁷²เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

ดร.จรรพพงษ์ อธิบายว่า กระบวนการเผาศพอย่างถูกวิธีนั้นจะสามารถกำจัดสารพิษตัวร้ายนี้ไปได้ แต่การเผาศพนั้นๆ จำเป็นจะต้องใช้ความร้อนในการเผาสูงกว่า 850 องศาเซลเซียส ตลอดระยะเวลาการเผา (ประมาณ 2 ชั่วโมง) และในเตาเผาจะต้องมีการออกกระบวนการหมุนเวียนอากาศอย่างเป็นระบบมาตรฐาน ต้องมีอุปกรณ์การดูดซับไดออกซิน/ฟิวแรนส์ติดตั้งอยู่ในเตาเผาด้วย และต้องใช้เวลาเผาไดออกซิน/ฟิวแรนส์ด้วยอุณหภูมิในระดับดังกล่าวมากกว่า 2 วินาที (เผาในห้องเผาควัน) แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้คือแทบจะไม่มีเตาเผาใดที่มีการจัดระบบการเผาที่ได้มาตรฐานด้วยความร้อนที่สูงขนาดนั้น ด้านดร.นิคม ไวยรัชพานิช ผู้อำนวยการสำนักสิ่งแวดล้อม กรุงเทพมหานคร ก็ได้ให้ภาพกว้างๆ ของการทำพิธีฌาปนกิจในเขตท้องที่กรุงเทพมหานครแบบสั้นๆ แต่ชัดเจนว่า เพียงแค่วัดที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของประชาชนในการจัดพิธีฌาปนกิจศพ ในวันหนึ่งๆ นั้นก็จำเป็นต้องเผาศพวันละเป็นสิบๆ ศพแล้ว “เพียง 2 วัดยอดฮิตที่รู้ๆ กัน รวมกันทุกศาลาก็พาเข้าไปประมาณ 100 กว่าศพแล้วครับ”

ดร.นิคม และ ดร.จรรพพงษ์ ได้เผยแพร่โครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเสนอว่า ในกรุงเทพมหานครจำเป็นต้องมีเตาเผาศพที่ได้มาตรฐาน จัดตั้งเป็นศูนย์เผาศพโดยเฉพาะ โดยใช้ต้นแบบของเตาเผาจากประเทศเยอรมัน ที่ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตและคิดค้นเทคนิคการเผาศพที่ดีที่สุดในโลก ดังเช่นที่เห็นกันในประวัติศาสตร์การเผาคนยิวจำนวนมาก ที่ประเทศเยอรมันสามารถจัดสร้างเตาเผาขนาดใหญ่และมีประสิทธิภาพการเผาที่ดีที่สุด ซึ่งบริษัทที่จัดทำในยุคนั้นได้รับการยอมรับมาจนถึงบัดนี้ จนมีการคิดค้นเทคนิคการเผาและจัดศูนย์เผาศพประจำเมือง เพื่อความสะดวกและดูแลเรื่องมลพิษอย่างจริงจัง เตาเผาที่นั่นจะใช้เวลานับแต่ส่งโลงเข้าไปยังเตาเผา จนเป่าอัฐิลงมาใส่โกศเพียง 45 นาทีเท่านั้นและทุกระบบของเขาได้มาตรฐานทั้งหมด ทำให้เมื่อไปวัดค่าที่ปากปล่องเตาเผาปรากฏว่าไม่พบไดออกซิน/ฟิวแรนส์แล้ว คือกระบวนการภายในเตาที่ให้ความร้อนสูงกว่า 850 องศาเซลเซียส นานกว่า 2 วินาที และมีการระบบการหมุนเวียนอากาศที่ดีนั้น ทำให้การเผาศพๆ นั้นไม่ก่อสารพิษที่เป็นอันตรายต่อร่างกายมนุษย์ “หากเราทำในเมืองไทยงบประมาณต่อ 1 ศูนย์ก็น่าจะอยู่ที่ประมาณ 100 ล้านบาท ซึ่งก็ยอมรับว่าเป็นเงินที่มากพอสมควร

นอกจากนี้ ผลการสำรวจของกองสุขภาพสิ่งแวดล้อม สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร ที่เปิดเผยเมื่อปี พ.ศ. 2550 ระบุว่า แม้วัดในกรุงเทพมหานคร จะมีการนำเตาเผาศพแบบไร้มลพิษมาใช้แต่ยังมีสารพิษฟุ้งกระจายอยู่ในอากาศอยู่อย่างต่อเนื่อง จากการตรวจวัดสารไดออกซินตามวัดในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จำนวนเกือบ 500 แห่ง โดยเฉพาะวัดที่ระบุว่า มีเตาเผาศพไร้มลพิษที่มีประสิทธิภาพ กลับตรวจพบว่า มีการปล่อยสารไดออกซินฟิวแรน ในปริมาณสูงกว่าค่ามาตรฐานตรวจวัดได้ 1.74-1.79 นาโนกรัม จากที่กำหนดไว้ไม่เกิน 0.1 นาโนกรัม (เกณฑ์มาตรฐานสากล) ประเด็นสำคัญคือ พิษภัยดังกล่าวไม่เพียงกระทบต่อคนที่อยู่บริเวณโดยรอบวัดเท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงผู้คนที่เข้าไปพึ่งพิงวัด ในการทำกิจกรรมทางศาสนา จะรับสารพิษดังกล่าวเข้าสู่

ร่างกายโดยไม่รู้ตัวเนื่องจากติดไปตามเสื้อผ้า อาหาร ภาชนะเครื่องใช้ที่อยู่ในวัด รวมถึงที่ถูกลมพัดฟุ้งกระจายไปตกในพื้นที่ห่างไกลออกไป จึงกลายเป็นเรื่องยากที่เราจะหลีกเลี่ยงจากสารพิษดังกล่าว

ภัยเงียบที่เป็นมลพิษจากการฉาปนกิจ อาจมีการแพร่กระจายและปนเปื้อนในอาหาร และน้ำ รวมทั้งยังอาจแพร่กระจายในอากาศสู่มนุษย์ได้ ซึ่งมลพิษดังกล่าวมีหลายชนิด อาทิ ก๊าซซัลเฟอร์ ไดออกไซด์ คาร์บอนมอนอกไซด์ ไนโตรเจนไดออกไซด์ ฝุ่นละออง หรือกลิ่น ล้วนแต่มีผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น แต่มลพิษสำคัญและอันตรายที่มีผลร้ายแรงต่อร่างกายคน ที่เกิดมาจากการเผาผลาญ คือ “ไดออกซินและฟิวแรน”(Dioxins and Furans) หรือสารไดออกซินนับว่าเป็นหนึ่งในสารพิษ ร้ายแรงที่สุดในโลกที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมาในยุคปัจจุบัน ในรายงานของสำนักงานพิทักษ์สิ่งแวดล้อมแห่งสหรัฐอเมริกา²⁶ หรืออีพีเอ (Us Environmental Protection Agency-EPA) เมื่อเดือนกันยายน 2537 ระบุไว้ชัดเจนว่า สารไดออกซินเป็นสารพิษ ที่คุกคามสุขภาพของมนุษย์อย่างรุนแรง ผลร้ายของไดออกซินพอกๆ กับสารเคมี "ดีดีที" ซึ่งเมืองไทยใช้กันแพร่หลายในวงการเกษตร เพราะเป็นมวลสารอินทรีย์ที่ตกค้างในสภาวะแวดล้อมเป็นเวลานาน สารเหล่านี้ จะแพร่กระจายออกสู่อากาศและสิ่งแวดล้อมทั่วไป และเมื่อมนุษย์สูดอากาศ หรือบริโภค น้ำ พืช เนื้อสัตว์ที่มีสารเหล่านี้ปนเปื้อนอยู่ สารไดออกซิน/ฟิวแรนที่อยู่ในลำไส้จะถูกดูดซึมผ่านทาง “ระบบน้ำเหลือง” เข้าสู่กระแสโลหิตและเคลื่อนย้ายเข้าสู่เซลล์และเนื้อเยื่อต่างๆ ในร่างกาย จะสะสมมากที่สุดที่ “ตับ” รองลงมาคือ เนื้อเยื่อไขมัน สารเหล่านี้ จะสะสมในร่างกายได้เป็นเวลานานสอดคล้องกับข้อมูลพบว่า

โรคมะเร็งยังคงเป็นสาเหตุการตายสูงอันดับ 1 ของคนไทยต่อเนื่องมายาวนานจากข้อมูลสถิติล่าสุดของกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. 2558 พบว่ามีคนไทยเสียชีวิตจากโรคมะเร็งทุกชนิดกว่า 60,000คนต่อปี คิดเป็นร้อยละ 15 ของผู้เสียชีวิตทั้งหมดที่มีปีละ ประมาณ 400,000 คน²⁷ และยังมีอัตราการเพิ่มขึ้นต่อปีของผู้ป่วยด้วยโรคมะเร็งในอัตราร้อยละ 5-7 โรคมะเร็งจึงเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับหนึ่งของคนไทยอย่างต่อเนื่อง²⁸ และมีแนวโน้มการเกิดโรคมะเร็งเพิ่มขึ้น ซึ่งพบผู้ป่วยรายใหม่ราว 130,000 คนต่อปีเป็นข้อมูลที่สอดคล้องกับข้อมูลขององค์การอนามัยโลกที่ให้ข้อมูลว่าในปัจจุบันโรคมะเร็งเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับ 1 ของโลก โดยมีผู้เสียชีวิตจากโรคมะเร็งสูงถึง 8 ล้านคนต่อปี⁷³ ล่าสุดองค์การอนามัยโลกคาดว่า ในปี 2565 จะมีผู้ป่วยมะเร็งเพิ่มขึ้นปีละ 24 ล้าน คนต่อปี สถานการณ์ภาพรวมของอัตราการเกิดโรคมะเร็งในประเทศไทยก็คล้ายกับประชากรทั่วโลก กล่าวคือจะพบอัตราการเกิดโรคมะเร็งสูงขึ้นทุกปี เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวของหนึ่งในนั้น คืออายุที่เพิ่มขึ้นความเสี่ยงของโรคมะเร็งก็จะเพิ่มขึ้นด้วย มะเร็งเป็นโรคที่มีระยะเวลายาวนานในการก่อให้เกิดโรค ปัจจุบันประชาชนมีอายุยืนยาวขึ้น มีการควบคุมโรคติดต่อได้ดีขึ้น

⁷³สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สารสุขภาพ:[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thaihealth.or.th/content/40980>. (20 ตุลาคม 2563).

เมื่อเจอปัญหาเหล่านี้ จึงมีการควบคุมให้อัตราการตายของทารกแรกคลอดและเด็กลดลง ส่งผลทำให้โครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งสังคมไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) ในอนาคตสัดส่วนประชากรในกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากอายุเฉลี่ยของประชากรของประเทศไทยสูงขึ้นในประเทศไทยโรคมะเร็งซึ่งเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับ 1 ติดต่อกันมาหลายปีและเป็นกลุ่มโรคนิคมไม่ติดต่อเรื้อรัง คือ ไม่ได้เกิดจากเชื้อโรคและไม่สามารถแพร่กระจายจากคนสู่คนได้ แต่เป็นโรคที่เกิดจากนิสัยหรือพฤติกรรมกาดำเนินชีวิต ซึ่งจะมีการดำเนินโรคอย่างช้าๆ ค่อยๆ สะสมอาการอย่างต่อเนื่อง และเมื่อมีอาการของโรคแล้วมักจะเกิดการเรื้อรังของโรคด้วย จึงถือเป็นภัยคุกคามต่อสังคมผู้สูงอายุอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โรคมะเร็งจัดเป็นกลุ่มโรคที่เกิดจากความผิดปกติที่ ดีเอ็นเอ (DNA) หรือสารพันธุกรรมของเซลล์ในร่างกาย ส่งผลทำให้เซลล์เจริญเติบโตและเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วในปริมาณมากกว่าปกติถ้าเซลล์พวกนี้เกิดอยู่ในอวัยวะใดก็จะเรียกชื่อ มะเร็ง ตามอวัยวะนั้น เช่น มะเร็งปอด มะเร็งสมอง มะเร็งเต้านม มะเร็งปากมดลูก มะเร็งเม็ดเลือดขาว มะเร็งต่อมน้ำเหลือง และมะเร็งผิวหนัง⁷⁴

แม้ว่าจะมีคำแนะนำจากกระทรวงสาธารณสุข ปัจจัยในการสร้างสุขภาพที่ดีของคนทั่วไป ที่มีหลัก 3 อ. คือ อาหาร อากาศ และอารมณ์ โดยการให้เลือกทานอาหารที่มีประโยชน์หลากหลาย การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีอากาศที่บริสุทธิ์ และการควบคุมอารมณ์ให้เบิกบาน ไม่เครียด อันจะเป็นแนวทางช่วยลดเสี่ยงโรคได้ แต่ภัยเงียบที่เป็นมลพิษจากการฉาปนกิจที่มีอยู่ตามวัดก็อาจมีการแพร่กระจายและปนเปื้อนในอาหารและน้ำ รวมทั้งยังอาจแพร่กระจายในอากาศสู่คนได้อันเป็นสาเหตุสำคัญของโรคมะเร็งที่เข้าสู่ร่างกายคนอย่างยากจะหลีกเลี่ยง ซึ่งแหล่งกำเนิดสารก่อมะเร็งหรือสารไดออกซินนี้มาจากการฉาปนกิจในวัดจึงนับว่ามาจากแหล่งที่คาดไม่ถึงแต่มีอยู่รายล้อมรอบตัวคน และร่างกายมักใช้ระยะเวลาในการได้รับสารก่อมะเร็งสะสมเป็นเวลาหลายปีกว่าจะเกิดอาการของโรคมะเร็ง ซึ่งโรคมะเร็งเป็นโรคอันตรายมาก เพราะปัจจุบันยังไม่มียา หรือวิธีการรักษาโรคมะเร็งดังกล่าวได้เลย

การฉาปนกิจ ที่มีอยู่ในวัด จึงเป็นปัญหาสำคัญในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ควรนำมาพิจารณาที่หากพิจารณาประเด็นแนวคิด หรือหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) โดยในความเป็นจริงเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์นั้นถือเป็นกลไกสำคัญที่จะทำให้สินค้าและ บริการ สะท้อนต้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (PPP) ซึ่งจะทำให้ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง เพราะ PPP คือการ

⁷⁴สำนักข่าว “มะเร็ง” สาเหตุตายอันดับ 1 ของคนไทย” [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.pptvhd36.com/news>. [20 ตุลาคม 2563].

นำเอาต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมบวกเข้าไปเป็นต้นทุนของการผลิตสินค้าและบริการทั้งนี้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์นี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ

1. เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ผลิตและผู้บริโภคในการลดการก่อมลพิษ เช่น ลดการก่อให้เกิดขยะหรือของเสีย ลดการใช้พลังงาน และเลือก ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ลดการก่อมลพิษ เช่น การเก็บภาษีมลพิษตามปริมาณน้ำเสีย หรือ อากาศเสียที่ระบายออกสู่สิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้ก่อมลพิษ พยายามดำเนินมาตรการหรือ ปรับปรุงกระบวนการผลิตเพื่อทำให้เกิดน้ำเสียให้น้อยลง เป็นต้น ซึ่งประเทศเพื่อนบ้านในเอเชีย ตลอดจนประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศได้นำมาตรการเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมมาใช้เพื่อปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมแล้วเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชนอย่างกว้างขวาง⁷⁵ ประเด็นของสารพิษที่เกิดจากการเผาปนิกจในวัด ที่เป็นสารแบบไร้สี ไร้กลิ่น และไร้ควันหรือเรียกว่าสารไดออกซิน

เมื่อสารไดออกซิน อันตรายต่อมนุษย์ และสิ่งมีชีวิต ทุกภาคส่วนควรได้รับความรู้ ความเข้าใจในที่มาและผลกระทบต่อสุขภาพ การตระหนักรู้และร่วมกันแก้ไขอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของทุกคน โดยสารไดออกซิน เป็นผลิตภัณฑ์เคมีที่เกิดขึ้นมาโดยมิได้ตั้งใจผลิต (unintentional products) จากกระบวนการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์รายงานของสำนักงานเพื่อการวิจัยมะเร็งระหว่างประเทศ (The International Agency for Research on Cancer-IARC) ซึ่งเป็นหน่วยงานขององค์การอนามัยโลกจัดลำดับไดออกซิน ให้อยู่ในสารก่อมะเร็งอันดับหนึ่ง (Class1carcinogen)⁷⁶

คำถามต่อไปนี้เป็น ไดออกซินมีผลต่อสุขภาพมนุษย์อย่างไรบ้าง? จากการค้นคว้าศึกษาพบว่า สารพิษไดออกซินมีส่วนทำให้ เชื้ออสุจิในเพศชายลดลง มีโอกาสเป็นมะเร็งต่อมลูกหมากและมะเร็งทรวงอกมากขึ้นนอกจากนี้ ยังทำให้สมองผิดปกติ เนื่องจากไดออกซินจะทำลายระบบประสาทส่วนกลาง มีโอกาสเป็นโรคเบาหวานสูงขึ้น และระบบภูมิคุ้มกันลดลง พิษของไดออกซินเป็นที่รับรู้กันมานานแล้ว แต่ยังไม่เคยมีใครชี้ชัดได้ว่า ปริมาณไดออกซินที่คนรับเข้าไปในร่างกายแล้วเกิดอันตรายนั้น ควรจะมีเท่าใด เนื่องจากว่า ไดออกซินปนเปื้อนในสภาวะแวดล้อมทั่วไป และคนก็รับเข้าไปทุกวันทั้ง

⁷⁵จันทร์จิรา พงษ์ราย, “แกะรอยนโยบายสาธารณะ ภาษีสิ่งแวดล้อม:พร้อมหรือยังกับสังคมไทย”, ในแผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี รวบรวมจัดพิมพ์โดย สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ตุลาคม 2552.

⁷⁶กองจัดการสารอันตรายและ กากของเสีย กรมควบคุมมลพิษ, ไดออกซิน P-DIOXIN, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีเมืองการพิมพ์, 2542), หน้า 21.

ผ่านการกิน การสูดดม ในอาหาร เช่น เนื้อ นม ไข่ ปลา ก็มีไดออกซินปนเปื้อนหมดรวมไปถึงน้ำและดินด้วย อย่างไรก็ตาม คนได้ยื่นข้อพบไดออกซินที่ไหนก็ตื่นกลัวเช่นกัน

จะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างที่สหรัฐฯ พบว่า ไดออกซินปนเปื้อนในสาร 2,4,5-T (Trichlorophenoxyacetic acid) ที่ใช้ทำสารสีส้ม หรือเอเจนต์ ออเรนจ์ (Agent Orange) ที่สหรัฐฯ ขนไปโปรยในป่า ระหว่างสงครามเวียดนามและเป็นชนิดเดียวกับที่ใช้ทดลองโปรย ในประเทศไทยเมื่อปี 2507-2508 บริเวณป่าหลังค่ายธนะรัชต์ อำเภอบางบาลบุรีจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สหรัฐให้ความสนใจกับตัวไดออกซินมาก เนื่องจากพบว่า มีทหารอเมริกันผ่านศึกสงครามเวียดนามที่อยู่ในหน่วยปฏิบัติงาน เกี่ยวข้องกับสารสีส้ม เกิดอาการเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็งและโรคต่างๆ สูงผิดปกติ ทหารผ่านศึกเหล่านั้น ฟ้องร้องรัฐบาลอเมริกันและบริษัทผู้ผลิตสารสีส้มเป็นเงินหลายล้านเหรียญสหรัฐฯ รัฐบาลตั้งคณะกรรมการการสอบสวนค้นหาความจริงและสั่งถอนชื่อ 2,4,5-T ออกจากบัญชีสารกำจัดศัตรูพืช ต่อมาเมื่อปี 2534 รัฐสภาสหรัฐฯ ได้ออกกฎหมายฉบับหนึ่งเรียกว่า Agent Orange Act of 1994 มีผลบังคับใช้ในการศึกษา ด้านสารสีส้มว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับไดออกซินมากน้อยแค่ไหนอย่างไร มีผลต่อสุขภาพของทหารอเมริกันแค่ไหน เวลานี้

คณะกรรมการชุดที่ว่า ยังศึกษาค้นคว้าหาข้อสรุป อีกเหตุการณ์หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับไดออกซินเกิดขึ้นที่อ่าวโฮมบุง บริเวณสถานที่จัดแข่งขันโอลิมปิก 2000 ที่นครซิดนีย์ ประเทศออสเตรเลีย บริษัทก่อสร้างพบว่า มีกากสารพิษปริมาณกว่า 300 ตัน ฝังกลบอยู่บริเวณเหนืออ่าว และมีไดออกซินปนเปื้อนอยู่ราว 30 กิโลกรัม เมื่อสืบสาวราวเรื่องพบว่า ในอดีตพื้นที่ดังกล่าวมีโรงงานผลิตสารเคมีชื่อยูเนียนคาร์ไบด์ตั้งอยู่รัฐบาลออสเตรเลียถึงกับผะและสั่งจัดการแก้ไขปัญหาโดยด่วนแม้ไดออกซินและฟิวแรน จะไม่ก่อให้เกิดอาการพิษหรือเสียชีวิตในทันที แต่อาการจะค่อยๆ เกิดและเพิ่มความรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิตได้ อาการเฉียบพลันที่ปรากฏ คือ ทำให้เกิดโรคผิวหนังมีถุงสีน้ำตาลอมเหลืองของผิวหนังบริเวณหลังใบหู ขอบตา หลัง ไหล่ และบริเวณอวัยวะสืบพันธุ์ อาจมีขนขึ้นในบริเวณที่ปกติจะไม่มีขน ผิวหนังมีสีเข้มขึ้น สีของเล็บเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาล เยื่อตาอักเสบและมีขี้ตา ถ้าสะสมในร่างกายนานจะส่งผลให้น้ำหนักตัวลด เซลล์ตับตาย ระบบภูมิคุ้มกันบกพร่อง ผู้ตั้งครรภ์เสี่ยงทารกในครรภ์เสียชีวิต หรือทารกมีร่างกายผิดปกติ และเป็นสารสนับสนุนให้เกิดมะเร็งที่มีความรุนแรงมากที่สุด” อาจจะทำให้เกิดการปล่อยไดออกซิน Polychlorinated dibenzo-pdioxins (PCDDs) และฟิวแรน (Polychlorinated dibenzofurans (PCDFs)) ซึ่งเป็นสารมลพิษทางอากาศที่ตกค้างยาวนานและเป็นพิษต่อสุขภาพมนุษย์ออกสู่สิ่งแวดล้อมได้ให้ความสำคัญต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

การเกิดไดออกซินและพีวแรนมาจากการเผาไหม้สารอินทรีย์ที่ไม่สมบูรณ์ซึ่งสามารถควบคุมได้โดยการใช้สารดูดซับหรือป้องกันการเกิดมลพิษ ณ แหล่งกำเนิด⁷⁷นอกจากนี้ตัวศพแล้ว วัสดุที่ถูกส่งเข้าไปในเตาเผาในการฃาปนกิจ ได้แก่ กระดาษเงิน กระดาษทอง เหรียญ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อุปกรณ์ตกแต่งโลงศพ กาว สี พวงหรีด และ พลาสติกหุ้มภายในโลงศพ ล้วนเป็นแหล่งของการเกิดไดออกซินและพีวแรนจากการเผาทั้งสิ้น

เรื่องความเชื่อของชาวไทย มักจะมีการเผาสสิ่งต่างๆ ไปพร้อมกับศพ เพื่อให้ผู้ตายนำไปใช้ในภพหน้า จึงเป็นไปได้ที่จะห้ามมิให้ใส่วัสดุเหล่านี้ในเตาเผาศพได้ สำหรับหนทางแก้ไขนั้น “ดร. จารุพงศ์ บุญหลง” อธิบายว่า กระบวนการเผาศพอย่างถูกวิธีนั้น จะสามารถกำจัดสารพิษตัวร้ายนี้ไปได้เช่นกัน แต่การเผาศพนั้นๆ จำเป็นต้องใช้ความร้อนในการเผาสูงกว่า 850 องศาเซลเซียส และในเตาเผาต้องมีการออกกระบวนการหมุนเวียนอากาศอย่างเป็นระบบมาตรฐาน ต้องมีอุปกรณ์การดูดซับไดออกซินและพีวแรนติดตั้งอยู่ในเตาเผาด้วย และต้องใช้เวลาเผาไดออกซินและพีวแรน ด้วยอุณหภูมิในระดับดังกล่าวนานกว่า 2 วินาที ซึ่งเตาเผาศพลักษณะดังกล่าวนี้มีมาตรฐานและราคาที่สูงมาก ดังนั้นปัญหาการจัดการมลพิษจากการฃาปนกิจจึงเป็นปัญหาความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ต้องการการมีส่วนร่วม และต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจจากผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งแม้ดูเหมือนว่าจะมีความยุ่งยากและซับซ้อน แต่เนื่องจากว่าประเทศไทยเป็นสังคมหนึ่งซึ่งยอมรับพระพุทธศาสนา และได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา ธรรมในพุทธศาสนาจึงมีค่าและประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหา และสร้างความสงบสุขได้

2.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.12.1 งานวิจัยเกี่ยวกับเตาเผาศพ

อรรวรรณ ภัสสรศิริ ได้ศึกษา “การจัดการศพ: แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในกรุงเทพมหานคร” การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการจัดการศพในเขตกรุงเทพมหานครและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งยังศึกษาความคิดเห็นและแนวคิดของประชากรในการจัดการศพ และแนวทางในการลดมลภาวะที่เกิดจากกิจกรรมการจัดการศพ โดยคำนึงถึงความสำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ วิจัยวิจัยประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

⁷⁷จารุพงศ์ บุญหลง, มหันตภัยไดออกซิน, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายศูนย์ข้อมูลสารอันตรายและอนุสัญญา กองจัดการสารอันตรายและกากของเสีย กรมควบคุมมลพิษ, 2547).

ที่ทดสอบคุณภาพของน้ำเสียจากการเผาศพและดิน เพื่อหาการปนเปื้อนของโลหะหนักซึ่งไม่เคยมีการศึกษามาก่อน การวัดค่าความทึบแสงของควีนจากปล่องเมรุเผาศพ

การสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการศพของประชากร 493 คน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจำนวน 20 คน ข้อมูลที่ได้มีความสำคัญและสามารถนำมาประกอบการอธิบายได้ ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า การปนเปื้อนของโลหะหนักซึ่งได้แก่ แคดเมียม ปรอทและตะกั่วในน้ำเสียที่มาจากอุปกรณ์ตั้งฝุ่นของเตาเผาศพ 5 แห่ง มีค่าความเข้มข้นสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนดคือ 0.072, 0.0026 และ 0.158 มก./ล. ตามลำดับการวิเคราะห์หาโลหะหนักในดิน ไม่พบพบว่าการปนเปื้อนของโลหะหนักใดๆ ในดิน ส่วนค่าความทึบแสงในควีนที่วัดจากปล่องเมรุพบว่า 6 ใน 10 ปล่องที่มีการเผา มากกว่า 120 ครั้งต่อเดือน มีค่าความทึบแสงสูงกว่าระดับมาตรฐานที่กำหนด เกี่ยวกับความคิดเห็นในการจัดการศพประชากรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนเตาเผาศพจากแบบเดิมมาเป็นแบบสองห้องเผาเพื่อลดภาวะมลพิษ และยังเห็นด้วยกับการลดจำนวนวัสดุที่ใส่ไปในโลงศพก่อนการเผา⁷⁸

ดารภาค เย็นใจ ได้ศึกษาเรื่อง “ความตระหนักของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ: กรณีศึกษาโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัย จังหวัดนครปฐม” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความตระหนัก ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักรวมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการเสริมสร้างความตระหนักของบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมที่มีต่อมลพิษทางอากาศ เกิดจากเตาเผาศพ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ห่างจากวัดที่มีเมรุเผาศพไม่เกิน 1 กิโลเมตร จำนวน 27 โรงเรียน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ทำการศึกษา 224 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติอัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มและการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาจากผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนละ 1 คน จากโรงเรียนทั้งหมด 27 โรงเรียน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาทั้งหมด 27 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

กลุ่มตัวอย่างมีความตระหนักต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยกระตุ้นที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักคือ อายุและความรู้เรื่องมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ ซึ่งทั้ง 2 ปัจจัยนี้มีอิทธิพลต่อความตระหนักที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 และ 0.001 ตามลำดับ ส่วน

⁷⁸อรวรรณ ภัสสรศิริ, “การจัดการศพ: แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในกรุงเทพมหานคร.”, วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546).

ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยกระตุ้นอื่นๆ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักรู้ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนปัญหา อุปสรรคในการเสริมสร้างความตระหนักรู้ที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ คือ การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ การไม่ให้ความสำคัญกับปัญหา เนื่องจากเป็นเรื่องที่พบเห็นอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวันและเป็นวัฒนธรรมความเชื่อที่ปฏิบัติต่อเนื่องมาอย่างยาวนานและการมองว่าปัญหามลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพไม่ใช่เรื่องของโรงเรียนโดยตรง แต่เป็นเรื่องของทางวัดที่จะต้องหาแนวทางแก้ไข⁷⁹

กฤษณะ เจริญพานิช, ได้ศึกษาเรื่อง การยอมรับนวัตกรรมเตาเผาศพแบบห้องเผาไหม้คู่ของพนักงานฌาปนกิจประจำสุสาน ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ในการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการยอมรับนวัตกรรมเตาเผาศพแบบห้องเผาไหม้คู่ของพนักงานฌาปนกิจประจำสุสาน ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยศึกษาจากประชากร จำนวน 15 คน ซึ่งประกอบไปด้วยพนักงานฌาปนกิจประจำสุสานข้างเผือก สุสานข้างคลาน สุสานป่าตัน สุสานบ้านท่อ สุสานสันกู่เหล็กสุสานบ้านเด่น สุสานหนองประทีป สุสานเสาหิน สุสานหายยา และสุสานบ้านแม่หยวก ผลการศึกษาพบว่า พนักงานฌาปนกิจประจำสุสาน ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่มีการยอมรับนวัตกรรมเตาเผาศพแบบห้องเผาไหม้คู่ในระดับสูง⁸⁰

จินดาวัลย์ วิบูลย์อุทัย, ได้ศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงสภาพการทำงานของเตาเผาศพ พบว่า เตาเผาศพแบบดั้งเดิมในเขตเทศบาลขอนแก่นมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดมลภาวะได้สูง เนื่องจากการใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิงและมีห้องเผาไหม้เดียวซึ่งให้ค่าความร้อนที่ต่ำและไม่คงที่อยู่ในช่วง 60 – 671 องศาเซลเซียส เมื่อเปรียบเทียบกับเตาเผาศพปลอดมลพิษซึ่งมี 2 ห้องเผาสามารถให้ค่าความร้อนที่สูงและคงที่⁸¹วิภาดา ชุ่มสิริเพชร ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาเตาเผาศพชนิดสองห้องเผา ผลวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาเตาเผาศพชนิดสองห้องเผา โครงสร้างภายนอกเตาเผาศพ ประกอบด้วยสแตนเลส กว้าง 1,200 มิลลิเมตร ยาว 2,400 มิลลิเมตร หนา 0.8 มิลลิเมตร โครงสร้างภายในเตาเผาศพแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนโครงสร้างฐานและตัวเตา ประกอบด้วย (1) เหล็กแผ่น กว้าง 1,200

⁷⁹ดาร์กัค เย็นใจ, “ความตระหนักรู้ของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ: กรณีศึกษาโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2551).

⁸⁰กฤษณะ เจริญพานิช, **การยอมรับนวัตกรรมเตาเผาศพแบบห้องเผาไหม้คู่ของพนักงานฌาปนกิจประจำสุสาน ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่**, (เชียงใหม่: บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554), บทคัดย่อ.

⁸¹จินดาวัลย์ วิบูลย์อุทัย, **การศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงสภาพการทำงานของเตาเผาศพในฌาปนสถานเขตเทศบาลนครขอนแก่น**, (ขอนแก่น: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554), บทคัดย่อ.

มิลลิเมตร ยาว 2,400 มิลลิเมตร หน้า 3.2 มิลลิเมตร (2) เหล็กแผ่น กว้าง 1,200 มิลลิเมตร ยาว 2,400 มิลลิเมตร หน้า 4.5 มิลลิเมตร (3) เหล็กทรง กว้าง 10.16 เซนติเมตร ยาว 6 เมตร หน้า 3 มิลลิเมตร และ ส่วนห้องเผาหลักและห้องเผารอง ประกอบด้วยวัสดุทนไฟ ได้แก่ อิฐทนไฟ

2. ผลการประเมินประสิทธิภาพการใช้งานของเตาเผาศพชนิดสองห้องเผาที่พัฒนาขึ้นพบว่า มีค่าความทึบแสงเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ 3.77 ซึ่งเป็นไปตามคุณสมบัติเตาเผาศพปลอดภัยมลพิษของกรุงเทพมหานคร

3. ผลการประเมินความเหมาะสมของเตาเผาชนิดสองห้องเผา มีความเหมาะสมทั้ง 4 ด้าน คือ

1) ด้านวิศวกรรม พบว่า มีค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย = 4.26, S.D. = 0.65, t-test = 0.379

2) ด้านการใช้งาน พบว่า มีค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย = 4.40, S.D. = 0.65, t-test = 0.269

3) ด้านความปลอดภัย พบว่า มีค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย = 4.40, S.D. = 0.61, t-test = 0.226

4) ด้านการบำรุงรักษา พบว่า มีค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย = 4.40, S.D. = 0.61, t-test = 0.226 เมื่อพิจารณาความเหมาะสมในภาพรวม พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในเกณฑ์ดี โดยมีค่าเฉลี่ย 4.26 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.65 และค่าที่ 0.379 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานในการวิจัย⁸²

มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, ได้ศึกษา เรื่อง สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งศึกษาวิเคราะห์กรณีปัญหามลพิษทางอากาศจากการเผาปนกิจ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ 3 ประการด้วยกัน คือ (1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาของการเกิดมลพิษจากการเผาปนกิจ (2) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจด้วยหลักพุทธสันติวิธีของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร และ (3) เพื่อนำเสนอสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม กรณี การแก้ปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจศพของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

โดยผลงานวิจัยนี้ได้นำเสนอต้นเหตุปัญหาการเกิดมลพิษจากเตาเผาศพ และสังเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ มีจุดเด่นที่ทำให้เห็นถึงปัญหามลพิษที่มีสาเหตุมาจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ของการเผาศพ ข้อจำกัดของเตาเผาศพที่ไม่สามารถให้อุณหภูมิความร้อนที่สูงเพียงพอจะเผาไหม้ได้สมบูรณ์ หรือเผาทำลายสารมลพิษที่เกิดขึ้น ตลอดจนบริบทสภาพปัญหาการจัดการเผาปนกิจของวัดที่ พระสงฆ์และเจ้าหน้าที่เผาปนกิจ (สัปเหร่อ) เป็นผู้มีความสำคัญในการแก้ไขปัญหา แต่กระบวนการแก้ไขปัญหาต้องอาศัยการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ทั้งภายใน

⁸²วิภาดา ชุ่มสิริเพชร, อ่างแล้ว, บทคัดย่อ.

วัดและนอกวัด เพื่อทำให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งจัดการมลพิษจากการเผาปนกิจศพจำเป็นต้องนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาการแก้ไขปัญหามลพิษ และการเพิ่มองค์ความรู้เครื่องมือด้านสันติวิธี กระบวนการมีส่วนร่วม ผลงานวิจัยนี้ครอบคลุมมิติในการพัฒนาวัดและชุมชน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างรอบด้าน ทั้งในเชิงนโยบาย เชิงสาธารณะ และเชิงวิชาการ องค์ความรู้ที่ได้เป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาวัด และชุมชนสันติสุขของหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและยังเกิดชุดองค์ความรู้ที่ถือว่าเป็นคู่มือที่สามารถนำพาวัดและชุมชนก้าวข้ามปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจที่ส่งผลต่อสุขภาพไปสู่การมีปัญญา หรือพลังสร้างสรรค์ให้วัดและชุมชนเกิด สันติสุข งานวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ประกอบด้วย 1) ระยะเวลาวางแผน 2) ระยะเวลากระบวนการ 3) ระยะติดตาม และ 4) ระยะประเมินผล

โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 14 ท่าน การทำสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการจัดเวทีสาธารณะขยายผลความรู้สู่ชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การจัดการมลพิษจากการเผาปนกิจศพ จำเป็นต้องนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาการแก้ไขปัญหา มลพิษและสร้างการมีส่วนร่วม โดยกระบวนการหลักในการขับเคลื่อนด้วยหลัก 5 ส. (C-C-D-C-P)

1. สร้างการรับรู้ปัญหาร่วมกันให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้เกี่ยวข้อง (C: Create recognition of pollution from cremation to stakeholder)
2. สร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่ผู้เกี่ยวข้องในวัดและขยายไปสู่คนทั่วไปในสังคม (C: Create consciousness and accountability of pollution from cremation)
3. สร้างรูปแบบและวิธีการใช้สารวิมุตติลมลภาวะจากการเผาปนกิจร่วมกัน (D: Design method and form of using GAIA (Wimutti))
4. สร้างแนวทางป้องกันมลภาวะจากการเผาปนกิจ อย่างยั่งยืนด้วยความร่วมมือ (C: Create coordination with Government section to educate monks and related people)
5. ส่งเสริมเผยแพร่และขยายผลการแก้ไขปัญหามลภาวะจากการเผาปนกิจสู่หมู่สงฆ์ (P: Publish and expand the results with participation to the Sangha) ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำให้เกิด ความคิดริเริ่มใหม่ (Innovation) ความมีส่วนร่วมของภาครัฐ (Government concerning) เกิดความรู้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Educating) การสร้างความตระหนักรู้แก่ทุกฝ่าย (Awareness) ด้วยการสื่อสารอย่างสันติ(Peaceful communication)

การมีจิตสาธารณะ (Public mind) ผลที่เกิดขึ้นจากการลงพื้นที่ปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คือ IT-GEAPP ได้แก่ I : Innovation ความคิดริเริ่มใหม่ ทำสิ่งใหม่ ที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล สารวิมุตติ หรือสาร ไกอา (GAIA) T: Technology การประยุกต์นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้

ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติด้วยการจัดการสารพิษหรือสารไดออกซินและพีวแรน G: Government concerning ความมีส่วนร่วมของภาครัฐ E: Educating การให้ความรู้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการฉาปนกิจในวัด ทั้งพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ฉาปนกิจ ญาติผู้วายชนม์ คนที่อยู่อาศัยในชุมชนใกล้เคียง A: Awareness การสร้างความตระหนักรู้แก่ทุกฝ่าย รู้จักปัญหาพิษจากสารพิษและการฉาปนกิจ และแนวทางในการป้องกันและแก้ไข P: Peaceful communication การสื่อสารอย่างสันติ เป็นวิธีการสร้างการ ยอมรับซึ่งกันและกันแก่ทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ลดความขัดแย้ง ทำให้กระบวนการแก้ไขมีประสิทธิภาพ P: Public mind ความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งปลูกจิตสำนึกให้คนรู้จักเสียสละร่วมแรง ร่วมใจ อย่างสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม ส่งผลให้สังคม ตื่นรู้ ตื่นตัว และทุกฝ่ายเบิกบาน เร่งรีบแก้ปัญหาร่วมกัน สร้างสรรค์สังคมที่มีสุขภาวะดีและมีสันติสุขอย่างยั่งยืน⁸³

2.12.2 งานวิจัยเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ณัฐวรรณ สุนทรวิโรดิโชติ “ได้ศึกษาศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต : กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน” , การศึกษาศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต : กรณีศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สามประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาการมีจิตสำนึกของประชาชนในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประการที่สองเพื่อศึกษาถึงการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน ประการที่สาม เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า⁸⁴ การมีส่วนร่วม การบำรุงรักษา มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อวัดจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำลำคลอง การชักชวนให้ สมาชิกในครอบครัว เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาแหล่งน้ำเนื่องในวันสำคัญ และการเข้าร่วมประชุมกับ คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนเพื่อเสนอข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะ และวิธีการ ในการพัฒนาแหล่งน้ำ และเมื่อวัดการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในกิจกรรมด้าน ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การปลูกพืชแบบขั้นบันได การใช้ปุ๋ยหมักที่ผสมเอง การกำจัดวัชพืชโดยวิธีธรรมชาติ การกำจัดวัชพืชโดยใช้

⁸³มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, “สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม”, **ดุชนิพนธ์**. สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), บทคัดย่อ.

⁸⁴ณัฐวรรณ สุนทรวิโรดิโชติ “ได้ศึกษาศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต : กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน” , **รายงานวิจัย**, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2556), บทคัดย่อ.

สารเคมี การปลูกพืช คลุมดิน การปลูกหญ้าแฝก การปลูกพืชตระกูลถั่ว พบว่าการบำรุงรักษามีอิทธิพลต่อการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่นกัน สำหรับปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพล ต่อการพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเลย คือ การมีจิตสำนึกจากการวัดการมีจิตสำนึกของประชาชนในกิจกรรมด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การกำจัดขยะ การกำจัดฟางข้าว การสร้างส้วม การจับสัตว์ น้ำ พบว่าการมีจิตสำนึกไม่มีอิทธิพลใดๆ ต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการแก้ไขปัญหา หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าใจ ความหมายและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งรณรงค์ประชาสัมพันธ์ และการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรู้จักรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน จะต้องมีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชนเพื่อให้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดำรงคงอยู่คู่ชุมชนและพัฒนาอย่างยั่งยืนตลอดไป

2.12.3 งานวิจัยต่างประเทศ

หวัง, ลินชี และคนอื่นๆ (Wang, Linchi; et al.) ได้ศึกษาเรื่อง “Characterizing the Emissions of Polychlorinated dibenzo-p-dioxins and dibenzofurans from Crematories and their Impacts to to Surrounding Environment” เกี่ยวกับลักษณะของการปล่อยสารโพลีคลอรีเนเตท ไดเบนโซ-พี-ไดออกซินและไดเบนโซฟูเรนส์ (PCDD/F) จากเตาเผาศพ และการประเมินผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบ โดยทดลองกับเตาเผาศพจำนวน 2 เตา เตาที่ 1 ไม่มีการติดตั้งตัวกรองอากาศ และเตาที่ 2 มีการติดตั้งตัวกรองอากาศ ผลการทดลองพบว่า สาร PCDD/F ที่ถูกปล่อยออกมาจากเตาที่ 1 และเตาที่ 2 มีค่า 2.36 และ 0.322 ng I-TEQ Nm⁻³ตามลำดับ

โมริ, โมนท์ซี และโดมิงโก, โจส์แอล (Mari, Montse; & Domingo, Jose L.) ได้ศึกษาเรื่อง “Toxic Emission from Crematories” เพื่อเปรียบเทียบปริมาณสารโพลีคลอรีเนเตท ไดเบนโซ-พี-ไดออกซินและไดเบนโซฟูเรนส์ (PCDD/F) และสารปรอท ระหว่างเตาเผาศพกับเตาเผาในลักษณะอื่นๆ ซึ่งสารดังกล่าวเมื่อถูกปล่อยออกสู่ชั้นบรรยากาศจะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและเป็นอันตรายต่อชีวิตมนุษย์ เป็นสารที่จะไปกระตุ้นให้เกิดมะเร็ง มีผลต่อการเจริญพันธุ์และระบบภูมิคุ้มกันร่างกายมนุษย์ จากผลการศึกษาพบว่า เตาเผาศพมีการปล่อยสาร PCDD/F ในปริมาณที่มากกว่าเตาเผาในลักษณะอื่นๆ ส่วนสารปรอทมีปริมาณที่เท่ากัน⁸⁵

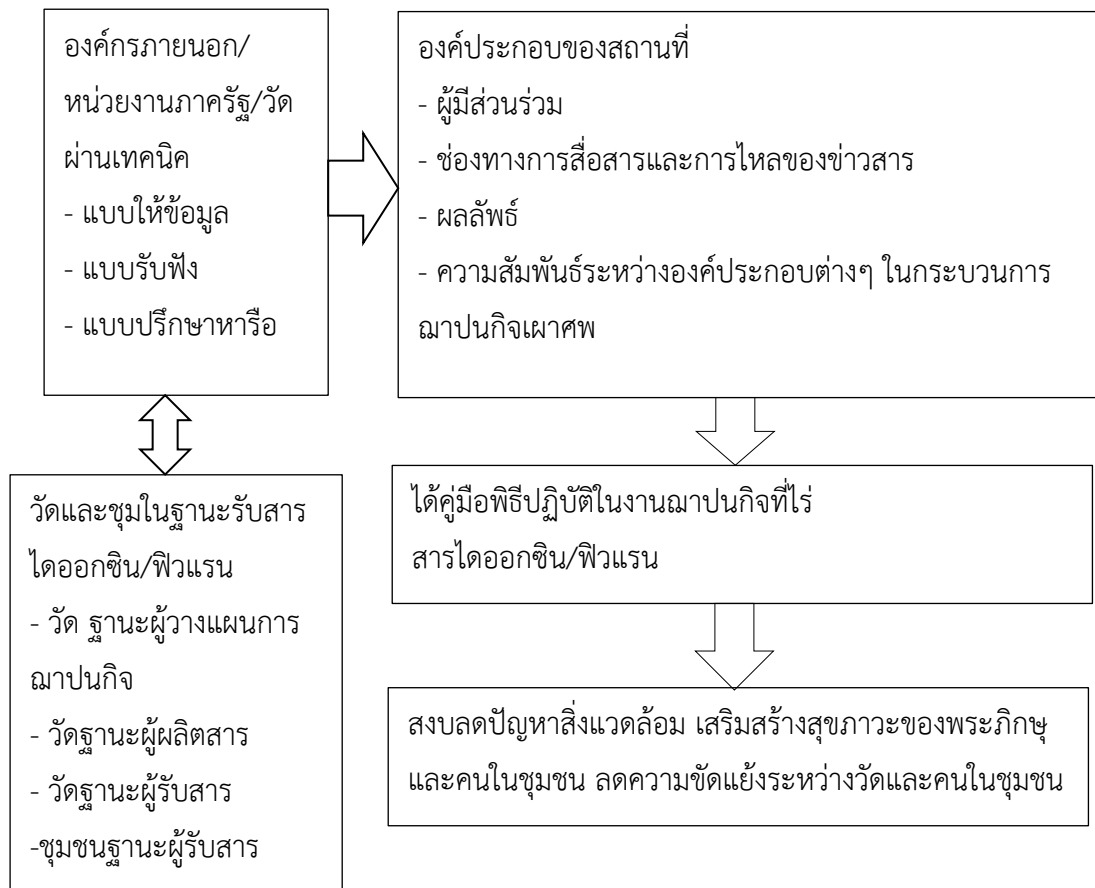
Simiao Wu และคณะ ได้ศึกษา ลักษณะการกระจายตัวของไดออกซินและการประเมินความเสี่ยงต่อสุขภาพในอนุภาคขนาดเล็กของเถ้าลอยในประเทศจีน จากการศึกษาพบว่า ในระหว่าง

⁸⁵Mari, Montse; & Domingo, Jose L, “Toxic Emission from Crematories”, *Environment International*, Retrieved November 24, 2010.

กระบวนการบำบัดและรีไซเคิลซีเมนต์จากตัวเมืองพบว่า เถ้าเถ้าลอยตัวไดออกซิน polychlorinated dibenzo-p (PCDD / Fs) และ polychlorinated dibenzofurans (dl-PCBs) ในเถ้าลอยจะรวมตัวอย่างหนาแน่นอยู่ในชั้นบรรยากาศและแพร่กระจายอย่างกว้างขวางในสภาพแวดล้อมเนื่องจากความดันอากาศซึ่งเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นผลงานชิ้นนี้จึงนำเสนอการกระจายของ PCDD / Fs และ dl-PCBs ในอนุภาคที่หายใจได้ (Dp10-1.5 (เส้นผ่านศูนย์กลางของอนุภาคใน μm), อนุภาคละเอียด (Dp<1.5) ของเถ้าลอยและเถ้าลอยเดิมจากโรงงาน MSWI 4 แห่งใน ประเทศจีน ผลการทดลองแสดงให้เห็นว่า PCDD / Fs และ dl-PCBs มีความเข้มข้นใน Dp10-1.5 และ Dp<1.5 ความเข้มข้นโดยมวลและ TEQ สูงกว่าในเถ้าลอยแบบเดิม แต่การกระจายตัวของ PCDD / Fs congeners ใน Dp10-1.5 และ Dp<1.5 ใกล้เคียงกับเถ้าลอยแบบเดิม นอกจากนี้มวลและค่า TEQ ของ dl-PCBs ยังค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้เมื่อเทียบกับฟลูออโรไดซ์เบดแล้ว ตัวอย่างจากเตาหลอมมีความเข้มข้นของไดออกซินลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ในแง่ของความเสี่ยงต่อสุขภาพความเสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งจากการติดเชื้อ PCDD / Fs ใน Dp10-1.5 และ Dp<1.5 อยู่ที่ 9.87×10^{-1} ถึง 4.81 และ 1.19-7.95 สำหรับความเสี่ยงในการเป็นมะเร็งของ PCDD / Fs การสะสมของ Hazard Quotients (HQ) ทั้งใน Dp10-1.5 และ Dp<1.5 เกินเกณฑ์ที่กำหนดและควรได้รับการพิจารณาว่าเป็นความเสี่ยงที่ไม่สามารถยอมรับได้หรือเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อแรงงานในสถานที่ดังกล่าว ผลการวิจัยข้างต้นสามารถให้ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการบริหารความเสี่ยงของเถ้าลอย MSWI ในระหว่างกระบวนการรีไซเคิลและการกำจัดเถ้าลอย

2.13 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” ผู้วิจัย ได้กำหนดกรอบแนวคิดจากหลักคิดที่สำคัญ ไว้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย ฉะนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลในประเด็นที่ต้องการศึกษาผู้วิจัยจึงได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- 3.1 รูปแบบการวิจัย
- 3.2 ขอบเขตพื้นที่การวิจัย
- 3.3 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- 3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.7 สรุปกระบวนการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการวิจัย เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย มีการจัดกระบวนการวิจัยด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการปฏิบัติการร่วมกันในพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยใช้กระบวนการตามวงจรเดมมิง (PDCA) เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยมีขั้นตอนใหญ่ๆ 2 ขั้นตอน ดังนี้

3.1.1 ขั้นตอนเตรียมการ มีการดำเนินงาน ดังนี้

1. การสร้างทีมวิจัยหลัก เป็นกระบวนการแสวงหาผู้สนใจและผู้มีประสบการณ์ในประเด็นเกี่ยวกับการวิจัย
2. การเลือกประเด็นปฏิบัติการการวิจัย เป็นการสร้างความร่วมมือกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเพื่อร่วมกันพิจารณาคัดเลือกประเด็นที่เป็นคำถามวิจัยหลัก คือเป็นการร่วมกันศึกษาวิจัยภายใต้

สภาพปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายจนนำไปสู่การตั้งคำถามและพัฒนาไปสู่การกำหนดเป้าหมายของการวิจัย

3. การวางแผนการวิจัย โดยเริ่มดำเนินการจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ในพื้นที่ ความต้องการในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อพัฒนานวัตกรรมเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย

4. การดำเนินการอื่นๆ ที่จำเป็น เป็นการร่วมกันพิจารณาแผนการวิจัยหรือขั้นตอนของการวิจัยทั้งหมดว่ามีความเหมาะสม สอดคล้อง และสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามกรอบระยะเวลาที่กำหนดได้ เพื่อนำไปปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.1.2 ชั้นลงมือทำ มีการดำเนินงาน ดังนี้

ในกระบวนการดำเนินการวิจัยหรือระหว่างการจัดกิจกรรมของขั้นตอนนี้จะต้องมีการดำเนินการใน 4 องค์ประกอบ คือ

1. การเตรียมการ ทั้งในแง่การประสานงานกลุ่มคน การจัดเตรียมทีมงาน วัสดุอุปกรณ์ วางแผนขั้นตอนต่างๆ และการแบ่งหน้าที่ของทีมนักวิจัย ส่วนนี้จะมีความสำคัญในแง่ของความพร้อมในการจัดการกิจกรรมซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมว่าจะได้ผลตามที่คาดหวังหรือตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

2. การปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานตามแผนงานที่วางไว้ และการปรับเปลี่ยนกิจกรรมดำเนินงานตามเงื่อนไขที่พบในขณะปฏิบัติ อาจมีกิจกรรมที่หลากหลายมีรายละเอียดและขั้นตอนมาก

3. การบันทึกกระบวนการ ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งของการวิจัยเพราะต้องมีการบันทึกข้อมูลที่ได้พบเห็น ทั้งในการเขียนรายงาน การวิเคราะห์ และสรุปผลของกิจกรรมและของการวิจัย รวมทั้งข้อมูลการสรุปกิจกรรม การสังเกตการณ์ การบันทึกเทป การบันทึกภาพ และการสรุปกระบวนการทั้งหมด

4. การสรุปบทเรียน เพื่อจัดทำฐานข้อมูลและนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงาน เพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนหน่วยงาน และแลกเปลี่ยนข้อมูลเชิงบูรณาการแก่กัน

3.2 ขอบเขตพื้นที่การวิจัย

การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 4 ของประเทศไทย ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ นักวิชาการ 10 คน พระสงฆ์ 10 รูป ตัวแทนชุมชน 10 คน นักบริหารจัดการฅาปนสถาน 10 คน รวมทั้งสิ้น 40 รูป/คนใช้ภาษาประจำถิ่น ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นข้อค้นพบจากปรากฏการณ์ในพื้นที่ชุมชนต่างจังหวัด ซึ่งมีพื้นที่ทำการวิจัย ดังนี้

1. ทำการศึกษาและคัดเลือกชุมชน โดยการเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นักวิชาการ 10 คน พระสงฆ์ 10 รูป ตัวแทนชุมชน 10 คน นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) 10 คน รวมทั้งสิ้น 40 รูป/คน
2. ศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informant) ประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นักวิชาการ 10 คน พระสงฆ์ 10 รูป ตัวแทนชุมชน 10 คน นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) 10 คน รวมทั้งสิ้น 40 รูป/คน
3. ดำเนินการศึกษาวិเคราะห์ โดยเน้นให้เกิดนวัตกรรมเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย
4. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ จากนั้นนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้ภาครัฐ ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

3.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มตัวอย่างใช้ศึกษาประกอบด้วย พระภิกษุสงฆ์หรือผู้นำศาสนา กลุ่มผู้นำชุมชน/กลุ่มตัวแทนชุมชน นักวิชาการ อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยกำหนดเกณฑ์ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

1. สัมภาษณ์ กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา	จำนวน 10 รูป
2. สัมภาษณ์ นักบริหารจัดการเมรุ	จำนวน 10 คน
3. สัมภาษณ์ นักวิชาการ	จำนวน 10 รูป/คน
4. ตัวแทนชุมชน	จำนวน 10 คน
5. จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ	จำนวน 17 คน
	รวมทั้งสิ้น 57

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.4.1 ชุดเครื่องมือการวิจัย

1. ใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน ปัญหาด้านการเผาศพและรูปแบบของเตาเผาศพ ปัญหาพัฒนารูปแบบการเผาศพของวัด โดยเฉพาะปัญหาด้านมลพิษที่เกิดขึ้นจากการเผาศพ ตลอดถึงปัญหา อุปสรรคของการเผาศพในปัจจุบัน จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญใน

ประเด็นต่างๆ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในสนาม และดำเนินการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้ จะทำให้คณะผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงเท็จจริงจากการลงพื้นที่

2. การอภิปรายกลุ่มย่อย โดยนำสภาพปัญหาในรูปแบบการเผชิญ ที่ก่อให้เกิดมลพิษที่พบในการสัมภาษณ์มาทำการสนทนากลุ่มเพื่อสร้างชุดรูปแบบการเผชิญสมัยใหม่ เป็นการสนทนาที่ไม่เจาะจงเรื่องสถานที่ เช่น แนวทางในการแก้ปัญหาเรื่องเตาเผาศพและมลพิษที่เกิดขึ้น รวมไปถึงแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเผชิญด้วยนวัตกรรมสมัยใหม่สามารถลดมลพิษ และขยายกว้างออกไปในชุมชนอื่น ๆ ได้

3. ชุดความรู้และความเข้าใจเรื่อง “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย”

1) การสนทนากลุ่มชุมชน เป็นการแบ่งให้เป็น 3 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะต้องประกอบด้วย กลุ่มพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนา กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มตัวแทนชุมชนและนักวิชาการ

2) บูรณาการองค์ความรู้ที่ได้จากการสนทนากลุ่ม โดยวิเคราะห์แนวคิดในการจัดทำชุด “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” ควรมีลักษณะหรือรูปแบบที่สามารถนำมาใช้สังคมและมีความเหมาะสม รวมไปถึงแนวทางในการพัฒนารูปแบบการเผชิญที่สามารถลดมลพิษได้

4. การใช้เครื่องมือการถ่ายภาพ โดยการใช้ภาพถ่ายเป็นภาพนิ่งเพื่อศึกษาเป็นแนวทางในการศึกษา

5. เทปบันทึกเสียง ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อช่วยบันทึกการสนทนาที่เป็นประเด็นสำคัญๆ ตามวัตถุประสงค์ให้ได้ครบถ้วน

3.4.2 ขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

1. การกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์

2. ร่างเครื่องมือการวิจัยตามประเด็นที่กำหนดให้ครบถ้วนทุกตอน

3. นำเครื่องมือมาตรวจสอบ

4. แก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

5. ปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยและจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัย ดังต่อไปนี้

3.5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก และข้อมูลทุติยภูมิจากวิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย

3.5.2 การจัดทำหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูล การจัดทำหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูล ดำเนินการอย่างเป็นระบบด้วยการจัดแบ่งประเภทของข้อมูลให้ตรงตามเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ หลังจากที่ได้ข้อมูลมาครบถ้วนแล้ว ใช้เทคนิคสามเส้า (triangulation) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล จะเน้นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ นั้นมีความเหมือนกันหรือไม่ ซึ่งถ้าทุกแหล่งข้อมูลพบว่าได้ข้อค้นพบมาเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย จะเน้นการตรวจสอบจากผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลต่างคนกันว่าได้ค้นพบที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งถ้าผู้วิจัยหรือผู้เก็บข้อมูลทุกคนพบว่าข้อค้นพบที่ได้มามีความเหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี จะเน้นการตรวจสอบว่าถ้ามีการใช้ทฤษฎีที่หลากหลายแล้ว ข้อมูลที่ได้มาเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ ถ้าผู้วิจัยพบว่าไม่ว่าจะนำทฤษฎีใดมาใช้ได้ข้อค้นพบที่เหมือนกัน แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

หากมีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะตรวจสอบและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ด้วยการค้นคว้าจากเอกสาร และไปสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง เพื่อยืนยันความถูกต้องและครบถ้วนทุกอย่าง ดังนั้น การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำหมวดหมู่และการตรวจสอบข้อมูลอาจจะดำเนินการไปพร้อมกัน

3.5.3 การเก็บข้อมูลภาคสนาม จะดำเนินการโดย 2 วิธีการ คือ

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งกระจายอยู่ตามพื้นที่ชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์กรภาคประชาชน ภาครัฐและเอกชน เฉพาะหัวหน้าหรือผู้นำที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ตัวแทนคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน และตัวแทนประชาชน เพื่อให้เกิดการกระจายของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลในหลายมิติตอบโจทย์การวิจัยทุกประเด็น

2. การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จะดำเนินการในช่วงหลังจากที่สัมภาษณ์เชิงลึกเรียบร้อยแล้ว และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากตัวแทนคณะสงฆ์ นักบริหารจัดการเมรุ นักวิชาการ ตัวแทนชุมชน จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

3. แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและผลตอบรับจากกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลการสนทนากลุ่มเฉพาะ

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

3.6.1 ดำเนินการศึกษาบริบทพื้นที่โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

3.6.2 สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ เตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทยที่เน้นการนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่างๆ

3.6.3 วิเคราะห์เตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย ใช้หลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน

3.6.4 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

3.7 สรุปกระบวนการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ทางมิติชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการ เพื่อให้เกิดการสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย วิธิดำเนินวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) โดยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document) และเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม (Field Study) โดยวิธีการ การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non Structure Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และประชุมผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปงานวิจัยแบบพรรณนา มีผลการวิจัย ดังนี้

4.1 เตาเผาศพของวัดในสังคมไทย

เตาเผาศพในสังคมไทยแบ่งได้ 3 แบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์ พระสงฆ์ นักวิชาการ นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) การสนทนากลุ่ม และจัดสัมมนาเชิงวิชาการ โดยแบ่งลักษณะ ดังนี้

4.1.1 ความเชื่อเรื่องความตายในพระพุทธศาสนา

พุทธศาสนามองสรรพสิ่งทั้งหลายบนโลกนี้ ว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากสิ่งต่างๆ มารวมกันเป็นธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งเกิดจากการมีส่วนประกอบต่างๆ มารวมกันเขา และมีความสัมพันธ์แบบอาศัยซึ่งกันและกัน ถือว่าเป็นคุณสมบัติที่สามารถทำให้มีชีวิตดำรงอยู่และดำเนินใช้ชีวิตได้ด้วยส่วนประกอบต่างๆ เหล่านี้ แบบอิงอาศัยกัน แต่ต้องมีความเชื่อมโยงกันได้อย่างเหมาะสม ทางพระพุทธศาสนาสอนหลักอนิจจาคือ ความไม่เที่ยง ไม่แน่นอน และความไม่คงที่ มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่และท้ายสุดก็เสื่อมสลายไปตามกาล เวลา ทุกขาคือ ความเป็นทุกข์ด้วยภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิด แก่ เจ็บตาย และสลายไป อันเนื่องจากการที่ปัจจัยที่ปรุงแต่งให้มีสภาพเปลี่ยนแปลงไป ไม่สามารถยับยั้งให้คงอยู่ตามสภาพเดิมได้ และอนัตตาคือ ความไม่มีตัวตน หมายถึงตัวตนที่เรามีอยู่เป็นเพียงแค่ธาตุ 4 ดิน น้ำ ลม ไฟ รวมตัวกันจนกลายเป็นร่างมนุษย์ขึ้นมา เป็นสิ่งที่ไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามที่ต้องการไม่ได้ เมื่อพระพุทธศาสนามองความตายเป็นเรื่องธรรมดาแล้ว และท้ายสุดของชีวิตคงเหลือแต่ร่างอันไร้

วิญญาน จะต้องประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนา ซึ่งการประกอบพิธีกรรมทางศาสนานั้น ความเชื่อ บางอย่างหรือพิธีกรรมบางอย่างก็ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ ต้องบริหารจัดการตาม ประเพณี หรือการจัดการเรื่องงานศพในประเทศไทย ไม่ได้ยึดตามหลักศาสนาอย่างเดียว แต่บางพื้นที่ ของประเทศ ก็ยังบวกประเพณีท้องถิ่นและความเชื่อของชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การบริหารจัดการ ศพปัจจุบันก็มีหลายรูปแบบ ถ้าหากในชุมชนเมือง ก็จะใช้พิธีฌาปนกิจ หรือการเผา จะใช้เตาเผาศพ แบบสองห้องเผา ประกอบพิธีในวัด ส่วนชุมชนต่างจังหวัด ก็จะมีการเผาใช้เตาเผาแบบหนึ่งห้องเผา สองห้องเผา หรือแบบเชิงตะกอนแบบป่าช้า เรื่องความตายไม่ได้เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์และญาติ ผู้เสียชีวิตเท่านั้น แต่เรื่องของความตายยังเกี่ยวข้องกับการศึกษา ยังมีหลายมหาวิทยาลัยได้เปิด หลักสูตรการสอนเกี่ยวกับเรื่องของความตายเช่น

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ดำเนินการองค์การที่นอกจากจะศึกษาคัมภีร์ คำสอนทางพุทธ ศาสนาแล้ว ศึกษาหลักการพุทธศาสนา ได้นำไปสู่ไปใช้ชุมชน แล้วก็มีเรื่องของเพื่อการพัฒนาชีวิต และก็คุณภาพของสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น เพื่อจะลงไปพัฒนาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่อง อากาศปราศจากมลพิษ โดยภาพรวมประเทศไทยเรามีคนตายประมาณปีละ 400,000 กว่าคนต่อปี ส่วนใหญ่แล้วก็มีส่วนหนึ่งที่เป็นพี่น้องมุสลิมแล้วก็คนไทยเชื้อสายจีน รวมทั้งชาวคริสต์ด้วย ก็ ประมาณสัก 60,000 – 70,000 รายต่อปี เพราะฉะนั้น การเผาศพมีประมาณสัก 300,000 – 400,000 คนต่อปี เรามีวัดทั่วประเทศประมาณ 40,000 วัด แล้วก็วัดที่มีเมรุอยู่ประมาณไม่ถึงครึ่ง โดยประมาณ ก็ประมาณสักเกือบสองหมื่นวัดและอาจไม่ได้มีทุกวัด เพราะฉะนั้น ระบบการเผา มีทั้งรูปแบบโบราณ เตาเผาแบบแก๊ส เตาถ่าน้ำมัน แล้วก็ระบบไฟฟ้า แนนอนการเผาก่อให้เกิดควัน ภาษาทางวิชาการของ ความร้อนที่ไม่เสถียร ก่อให้เกิดสารไดออกซินและพีวแลน ซึ่งสารทั้งสองจะก่อให้เกิดมะเร็ง แล้วก็ มลพิษ รวมทั้ง PM2.5 ที่เป็นปัญหาทางอากาศ เพราะฉะนั้น ถ้าเราปล่อยให้เตาเผาศพ โดยเฉพาะใน เขตเมืองมันแพร่กระจายออกไป ก็จะมีผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะที่อยู่ในเมือง ส่วน เตาเผาหรือเมรุที่อยู่ตามชนบทมีเป็นป่าช้า ซึ่งห่างจากหมู่บ้านออกไป มีต้นไม้ มีธรรมชาติ ที่โล่งแจ้ง การฟุ้งกระจายของควันหรือของPM2.5 ฝุ่นละอองก็ไม่สูงมากเพราะว่าการเผาใช้น้ใช้ความร้อนอยู่ ประมาณสัก 200-300 องศา แต่ถ้าในเตาเผาเมรุ ความร้อนมันจะขึ้นตั้งแต่ 600 -900 องศา แต่ ระหว่าง 600-900 องศา สารพีวแลนกับสารไดออกซินจะมาอยู่ประมาณสักหกหรือต่ำกว่าองศา ซึ่งเป็น อันตรายต่อ¹

¹ สัมมนา พระสุธีรัตนบัณฑิต รศ.ดร, พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพ อัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง, 18 มกราคม 65

4.1.2 แบ่งตามลักษณะของเตาเผา

1. เตาเผาศพแบบโบราณ

เตาเผาศพแบบโบราณ เป็นเตาเผาแบบเชิงตะกอน เป็นเตาเผาศพแบบเปิด รูปแบบที่มีใช้อยู่ทั่วไปในประเทศไทย โดยเฉพาะในชุมชนต่างจังหวัด ยังใช้เตาเผาศพเชิงตะกอนในอดีต ซึ่งจะพบเห็นในชนบทที่ห่างไกล นิยมทำเตาเผาแบบนี้เป็นเตาเผาศพของชุมชน โดยต้องอยู่ในเขตที่มีความห่างไกลจากชุมชน เช่น อยู่ท้ายหมู่บ้าน หรือชายป่า เป็นต้น เตาเผาแบบนี้ มีลักษณะเปิดด้านบน โดยทั่วไปจะมีการก่ออิฐถือปูนเป็นบันได ขึ้นไปสองข้าง และเว้นตรงกลางให้มีขนาดใกล้เคียงกับโลงศพ การเผาศพจะนิยมใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิงเรียงอยู่ด้านล่างของโลงศพที่จะเผา

นอกจากนี้ บางแห่งอาจมีการเผาโดยเรียงฟืนไว้ด้านล่างและวางโลงศพที่จะเผาไว้ข้างบน โดยไม่มีการก่อสร้างเตาเผาแต่อย่างใด การเผาศพ โดยเตาเผาประเภทนี้ ก่อมลภาวะเป็นพิษ เนื่องจากเชื้อโรคเชื้อรา ก๊าซพิษ กลิ่นเหม็น และฝุ่นละอองต่างๆ ก่อให้เกิดความรำคาญหรือเป็นอันตรายต่อผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงได้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในบางท้องถิ่น เช่น พื้นที่ทางภาคอีสาน ภาคเหนือการเผาศพ อาจต้องมีที่ตั้งโลงศพที่มีลักษณะเหมือนปราสาท ที่จะต้องเผาไปพร้อมกันด้วย และหลายๆ แห่งในพื้นที่ชนบท ยังขาดแคลนทุนทรัพย์ในการสร้างเตาเผาที่มีคุณภาพดี หลายพื้นที่ในชนบท จึงต้องใช้เตาเผาแบบนี้อยู่ โดยในการเผาศพ จะจัดให้มีที่ตั้งของเตาเผาศพหรือสถานที่เผาศพ ให้อยู่ในที่โล่งและห่างไกลจากย่านที่พักอาศัยด้วย เพื่อไม่ให้ควันลอยไปรบกวนในแหล่งชุมชน

จากการให้ข้อมูลของพระนที นริสสรุ พระลูกวัดหนองกระดุกเนื้อ จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเคยเผาศพแบบโบราณทั้ง 2 ลักษณะคือ แบบกองฟอน และแบบเชิงตะกอน ให้ข้อมูลไว้ว่า ลักษณะการเผาศพแบบกองฟอน คือ การเผาศพในที่โล่งแจ้งโดยการนำไม้มาวางเป็นชั้นๆ เพื่อเป็นการสลายร่างของผู้เสียชีวิต แต่ทำไมเขาเรียกว่ากองฟอนที่เรียกว่ากองฟอนก็คือกองขี้เถ้าที่ได้จากการเผาศพเสร็จแล้วกองไว้คนโบราณเลยเรียกว่ากองฟอนแต่นั้นมา การเผาแบบกองฟอนนี้จะมีการเรียงไม้เป็น 4 รูปแบบด้วยกัน คือ

แบบที่ 1 เรียกว่าการกองแบบสุ่ม คือการเอาไม้มาเรียงกันเป็น 2-3 ชั้นก่อนเพื่อใช้เป็นฐานรองโลงแล้วนำไม้ที่เหลือมาวางทับโลงไว้ การเรียงแบบสุ่มนี้พอจะทำให้ไม่เห็นร่างผู้เสียชีวิตหรือภาพที่น่าสยดสยองตาจนเกินไป

แบบที่ 2 เรียกว่าการเรียงไม้แบบตาราง คือการวางไม้แบบขั้ดตารางขึ้นไปเรื่อยๆ จนพอดีจากนั้นนำศพไปวางไว้ด้านบน แต่ข้อเสียของการวางแบบตารางคือฟืนที่ใช้เผาจะไหม้หมดไป แต่ศพยังไหม้ไม่หมดจะทำให้ศพกลิ้งลงมาด้านล่างได้

แบบที่ 3 เรียกว่าการวางไม้แบบเรียง ข้อเสียคือไฟจะไหม้ไม่ค่อยแรงแต่จะทำให้ศพนั้นไม่กลิ้งลงมาด้านล่าง

แบบที่ 4 เรียกว่าการเรียงแบบราบ คือการวางไม้ไว้เพียง 3 ท่อนเท่านั้นแล้วนำโลงมาวางไว้จากนั้นนำพินที่เหลือมาวางเทินโลงไว้เพื่อไม่ให้ศพนั้นกลิ้งไปกลิ้งมา แบบที่ 4 นี้จะใช้เวลาในการเผานานแต่จะทำให้ไม่เห็นภาพอุดจาดตาสักเท่าไร

ความเชื่อเกี่ยวกับการเผาศพแบบกองฟอนนี้เดิมแต่ต้นมาเกิดมาจากเมื่อสมัยก่อนเราไม่มีเมรุการเผาศพเลยต้องนำท่อนไม้มาเรียงไว้เพื่อใช้ในการเผาศพแทน ส่วนทางภาคอีสานของประเทศไทยจะมีความเชื่อว่าการเผาศพแบบกองฟอนนี้จะใช้เผาเฉพาะศพตายโหง หรือที่เป็นคู่สามี-ภรรยาที่ตายพร้อมกัน เขาก็จะใช้วิธีเผาแบบกองฟอนเพื่อให้ทั้งคู่เดินทางไปสู่สวรรค์พร้อมกันมันก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นในการเผาศพ

ปัญหาอุปสรรค ในการเผาศพแบบกองฟอนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในฤดูฝนเพราะฤดูฝนนี้อากาศมันชื้นทำให้พินมีความชื้น ดังนั้นส่วนมากจะมีปัญหาในฤดูฝนและฤดูหนาวที่มีลมแรง ลมแรงจะทำให้พัดพากลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ฟุ้งกระจายไปทั่วบริเวณทำให้ประชาชนในใกล้ๆ ได้รับกลิ่น เว้นแต่กองฟอนนั้นตั้งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านพอสมควรจึงจะไม่ได้รับผลกระทบ

การเกิดมลพิษ การเผาศพแบบกองฟอนนี้ทำให้เกิดมลพิษทางด้านอากาศ ด้านกลิ่น เมื่อมีการเผาแล้วก็จะมียกกลิ่นฟุ้งกระจายไปสู่หมู่บ้านทำให้ชาวบ้านในระแวกนั้นได้รับกลิ่นไม่พึงประสงค์ และในช่วงฤดูฝนพินที่เตรียมไว้เกิดความชื้นหรือเปียกทำให้ศพไหม้ไม่หมดทำให้เกิดเป็นแหล่งเชื้อโรคที่เกิดจากชื้นเนื้อของศพที่ยังเผาไม่หมดไหลไปตามทางน้ำบ้าง อากาศบ้าง ทางดินบ้าง หรือมีสุนัขมากัดกินเป็นแหล่งกระจายเชื้อโรคต่อไป

การเผาศพแบบเชิงตะกอน ก็เป็นการเผาศพที่ป่าสาธารณะที่เขาก่อเตาขึ้นไว้ การเผาศพแบบเชิงตะกอนนี้เป็นการเผาศพโดยมีการก่ออิฐขึ้นมาเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อขึ้นมาประมาณเพียงเอวของเราเพื่อใช้ในการวางท่อนพินไว้ด้านล่างแล้วนำศพมาวางไว้ด้านบนการเผาแบบนี้คล้ายๆกับกองฟอนแต่จะไม่อุดจาดตาสักเท่าไร

ความเชื่อเกี่ยวกับการเผาศพแบบเชิงตะกอนทำไมต้องเผาแบบนี้เพราะเมื่อก่อนไม่มีเมรุเหมือนปัจจุบันนี้ และก็เกิดจากความเชื่อที่ว่าวิญญาณของผู้ตายนั้นยังวนเวียนอยู่แถวนี้บางคนก็จะก่อเตาเผาที่บ้าน บางคนก็จะก่อเตาเผาที่นา เพราะเชื่อว่าดวงวิญญาณของผู้ตายจะได้อยู่ในทีี่ๆ ของเขาเองเพราะเชื่อว่าตายแล้วดวงวิญญาณเขาจะอยู่ที่นั่น

ปัญหาอุปสรรคในการเผาศพแบบเชิงตะกอนส่วนมากการเผาศพแบบเชิงตะกอนนั้นก็จะมีปัญหาเท่าไร เพราะบางทีเชิงตะกอนที่ก่อขึ้นมาจะมีหลังคาปกคลุมสามารถเผาได้ในฤดูฝน แต่บางทียังไม่มีหลังคาปกคลุมก็จะทำให้มีปัญหาในฤดูฝน

การเผาศพแบบเชิงตะกอนนี้ก็ก่อให้เกิดมลพิษได้มาก สาเหตุที่เกิดก็มาจากอุปกรณ์ในการเผาศพและเครื่องใช้ต่าง ๆ ของผู้ตายที่ญาติเชื่อว่าถ้าเผาไปพร้อมกับศพผู้ตายจะได้ใช้สิ่งนั้นด้วย

และบางทีก็นำเอายางรถยนต์มาเป็นเชื้อเพลิงในการเผาศพ ดังนั้นจะก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ คือ การเกิดควันดำไปทั่วบริเวณและไม่สามารถควบคุมควันได้ ทำให้เกิดโรคทางลมหายใจ²

ภาพที่ 4.1 ภาพเตาเผาแบบกองฟอน
ที่มา : พระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร.และคณะวิจัย

ภาพที่ 4.2 ภาพเตาเผาแบบเชิงตะกอน
ที่มา : พระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร.และคณะวิจัย

² สัมภาษณ์ พระนที ฉายา นริสสุโร นามสกุล มุมเมืองบึง 13 ม.ค.65

2. เต่าเผาศพแบบ 1 ห้องเผา

เต่าเผาศพแบบ 1 ห้องเผา หรือเต่าเผาแบบห้องเผาเดี่ยวเต่าเผาแบบนี้ จะเกิดมลภาวะและมลพิษทางอากาศ ทั้งกลิ่น และเขม่าควัน จะรบกวนผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงน้อยกว่าแบบแรก แต่ยังรบกวนผู้ที่อาศัยอยู่ห่างไกลออกไป ทั้งนี้เพราะลักษณะของเต่าเผาประเภทนี้ มีปล่องระบายอากาศที่ส่วนใหญ่จะสร้างให้สูงเพื่อให้ควันและซีเถ้ากระจายสู่อากาศ เพื่อลดมลภาวะทางอากาศ และไม่ให้รบกวนประชาชนที่มีบ้านใกล้เคียงกับวัด และโดยทั่วไปลักษณะของเต่า จะเป็นรูปกล่องยาวโครงสร้างก่ออิฐปูนทนความร้อนสูง จะมีบานประตูปิดทำด้วยแผ่นเหล็ก บุฉนวนหรืออิฐทนไฟ ขนาดที่ใช้ทั่วไปประมาณ $1.0 \times 1.5 \times 3.5$ เมตร ใช้พื้นหรือถ่านเป็นเชื้อเพลิง ถึงอย่างไรก็ตามการออกแบบเต่าเผาให้มีลักษณะเช่นนี้ ยังมีผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยในระยะไกล ยังเกิดมลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้น มักเกิดเนื่องจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ หรืออุณหภูมิความร้อนไม่เพียงพอ ทำให้เกิดสารมลพิษ รวมทั้งฝุ่นละออง ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ รวมทั้งเขม่า และซีเถ้าจากการเผาไหม้ จะถูกปล่อยจากปล่องเมรุ และเชื้อเพลิงที่ใช้ ซึ่งเต่าแบบ 1 ห้องเผานั้น จะใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง เมื่อศพโดนไฟเผาในระยะเริ่มแรก ก็จะส่งกลิ่นจากการสลายตัวของสารอินทรีย์ในศพ ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อน ประชาชนสุดดมเขม่าควัน และกลิ่นจากการเผาไหม้ สร้างความรำคาญมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชน

“...จากการให้ข้อมูลของนายจำเนียร นามสกุล หมุ่มพัยค์ อายุ 72 ปี สัปเหร่อประจำวัดศรีสุธรรมาราม อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า การเผาศพแบบเต่าถ่านนี้ เป็นการเผาแบบโบราณแต่มีเต่าเผาที่มีมิติเป็นห้องเต่าเผามีกะบะรองถ่านแล้วนำเอาโลงไปวางไว้บนถ่านเสร็จแล้วก็ใช้น้ำมันรด นำศพเข้าไปในห้องเผาโดยการเผาศพในแต่ละศพนั้นใช้เชื้อเพลิงคือถ่านประมาณ 2-3 ลูกต่อ 1 ศพ

ความเชื่อในการเผาศพแบบนี้ วิธีการคือเอาศพมาวางไว้บนฉาบนสถานมีการให้พระท่านมาพิจารณาผ้าบังสุกุล แล้วเอาดอกไม้จันทร์มาวางแล้วนำดอกไม้จันทร์ใส่เข้าไปในโลงให้ญาติยกเข้าไปในเต่าแล้วเอาน้ำมันรดศพ ถ้ามีข้างปลาอาหารมาก็ตักเข้าไปในปากให้เขากินบอกเขาว่ากินข้าวเหนียวตรงไหนก็ให้กินตรงนั้นเอาข้าวให้กินหมดแล้วต่อไปก็นำน้ำมะพร้าวมาราดหน้าศพ 3 ครั้ง บอกศพว่าน้ำนี้เป็นน้ำสะอาดและสูงสุดแล้วนะแล้วก็เอาน้ำมันรดนำศพเข้าไปสู่เต่าทำการเผาศพต่อไป

ปัญหาอุปสรรคเท่าที่เคยเผาศพแบบนี้มาไม่ค่อยพบปัญหา แต่ก็มีบ้างบางครั้งที่ตัวดูควันทางปล่องของเมรุมีปัญหาไม่สามารถดูควันที่เกิดจากการเผาศพให้ลอยขึ้นไปตามปล่องเมรุก็จะทำให้ควันนั้นพุ่งออกมาทางด้านประตูและด้านข้างของเต่าทำให้การเผาศพมีปัญหาได้ นอกจากนั้นแล้วยังมีศพอีกจำพวกหนึ่งที่มีครูบาอาจารย์ เช่น การสักยันต์คงกระพันไว้ศพก็จะเผาไม่ไหม้ ทำให้

ต้องนำชิ้นส่วนตรงที่สักรันต์นั้นออกมาจากเตาแล้วจุดธูปบอกกล่าวศพแล้วชูดเอายันต์ออกจึงทำให้เผาไหม้ได้

มลพิษที่เกิดจากการเผาศพแบบเตาถ่านนี้ ส่วนมากก็เกิดจากควันและฝุ่น การเกิดควันออกไปจากป่องเมรุมากเท่าใดก็จะส่งกลิ่นออกมาเท่านั้น ควันและฝุ่นจำนวนมากจะออกมาฟุ้งในช่วงเวลาที่เปิดเตาพลิกศพยิ่งทำให้ควันและฝุ่นฟุ้งกระจาย นอกจากนั้นฝุ่นที่เกิดหลังจากเผาศพหมดแล้วจะเกิดฝุ่นเป็นจำนวนมากในบริเวณเตาเผาศพและด้านนอกข้างเตาเผา...”³

ภาพที่ 4.3 เตาเผา 1 ห้องเผา ใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง
ที่มา : พระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร.และคณะวิจัย

³ สัมภาษณ์ นายจำเนียร นามสกุล หมู่พยัคฆ์ วัดศรีสุธรรมาราม อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์, 20 ม.ค.65

ภาพที่ 4.4 เตาเผา 1 ห้องเผา ใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง

ที่มา : พระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร.และคณะวิจัย

3. เตาเผาแบบ 2 ห้องเผา

เตาเผาแบบนี้ ถือว่าเป็นเตาเผาที่ออกแบบ ได้รับการออกแบบ และพัฒนาจาก เตาเผาแบบ 1 ห้องเผา พร้อมทั้งติดตั้งเทคโนโลยี และเทคนิคการเผาที่ทันสมัย โดยแบ่งห้องเผาใหม่ ออกเป็น 2 ห้อง ประกอบด้วยห้องใหญ่ จะทำหน้าที่เผาศพโดยตรง ส่วนอีกห้องหนึ่งเป็นห้องเล็ก ทำหน้าที่เผาควันและกลิ่น เพื่อกำจัดกลิ่นและเขม่าควันให้หมดไป หรือให้เหลือน้อยที่สุด ก่อนปล่อย ออกไปทางปล่องควันระบายก๊าซร้อนออกไปสู่อากาศ เตาเผาแบบนี้ สร้างโดยใช้เหล็กกล้าเป็นผนัง และบุด้วยอิฐทนไฟ นิยมใช้น้ำมันดีเซล หรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง และมีหัวเผา 2 หัว โดยหัวเผา ใหญ่ ใช้สำหรับห้องเผาศพ ส่วนหัวเผาเล็ก ใช้สำหรับห้องเผาควัน และกลิ่น เตาเผาแบบนี้ จะทำให้เกิดมลพิษน้อยกว่าเตาเผาแบบเปิดหรือแบบห้องเดียวมาก ยิ่งถ้าได้ทำตามเทคนิคและวิธีการเดิน เตาเผาอย่างถูกต้อง และสัปรเห่ปฏิบัติตามวิธีการอย่างเคร่งครัดแล้ว ยิ่งจะเพิ่มประสิทธิภาพในการ เผาไหม้ และสามารถลดมลพิษได้มาก เมื่อเตาเผาศพได้รับการพัฒนาเป็นแบบ 2 เผาแล้ว ค่าใช้จ่ายใน การก่อสร้างเตาชนิดนี้ค่อนข้างสูง โดยงบประมาณ การก่อสร้างอยู่ที่ 1.8 ล้านบาท ถึง 3 ล้านบาท ส่วนมากเตาเผาแบบ 2 ห้องเผาชนิดนี้ จะมีใช้ในสังคมเมืองมากกว่าชุมชนต่างจังหวัด เนื่องจาก งบประมาณการก่อสร้างที่สูง จึงทำให้วัดในต่างจังหวัดตามชุมชน หรือหมู่บ้าน ยังไม่มีงบประมาณการ ก่อสร้าง และหน่วยงานราชการไม่ได้จัดงบประมาณก่อสร้างให้กับทางวัด แต่ทางวัดก็จัดหา งบประมาณก่อสร้างเอง หรืออาศัยศรัทธาจากผู้บริหารจากเป็นหลัก จึงทำให้วัดในต่างจังหวัด ไม่สามารถสร้างเตาเผาศพลักษณะนี้ได้

“...จากการให้ข้อมูลของนายศักดิ์ชัย นามสกุล สุจริตจันทร์ อายุ 56 ปี สัปรเห่ ประจำวัดนครสวรรค์ อ.เมือง จ.นครสวรรค์ ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า การเผาแบบ 2 ห้องเผาใช้ระบบ

แก๊ส LPG เป็นเชื้อเพลิงจะมีแผงควบคุมหัวจ่ายไฟและควัน มีตัวดูดควันไม่ให้ควันออกไปภายนอก ก่อนทำการเผาต้องมีการวอร์มเครื่องก่อน 5 นาที การเผาในแต่ละศพใช้เวลาประมาณ 15 นาที ต่อ 1 ศพ ใช้ความแรงของการเผาไหม้ที่ 900 องศาเซลเซียส การเผาศพในแต่ละศพจะใช้เชื้อเพลิงคือแก๊ส ประมาณ 1 กิโลกรัมต่อ 1 ศพ แต่การก่อสร้างยังต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากอย่างเช่นของวัด นครสวรรค์นี้เฉพาะเตากับระบบมีค่าใช้จ่ายถึง 2,700,000 บาท ซึ่งถือว่าสูงมากสำหรับวัดที่มีรายได้น้อย

ความเชื่อในการเผาศพแบบนี้ วิธีการคือเอาศพมาวางไว้บนฉาปนสถานมีการให้พระท่านมาพิจารณาผ้าบังสุกุล ให้แขกที่มาร่วมงานศพวางดอกไม้จันทน์บนพานซึ่งวางไว้ด้านหน้าโลงศพเสร็จแล้วนำศพเข้าไปภายในเตาให้ประธานสงฆ์และลูกๆหลานๆวางดอกไม้จันทน์ในเตาแล้วก็ทำการเผาซึ่งใช้เวลาเผาประมาณ 15 นาที

ปัญหาอุปสรรคในการเผาแบบนี้ปัญหามีน้อยมากเพราะเจ้าหน้าที่คอยตรวจเช็คสภาพเตาเผาอยู่เสมอ แต่ปัญหาอีกอย่างคือเจ้าหน้าที่ที่เข้าใจระบบและการเผามีน้อยอย่างบางที่มีคนเข้าใจเพียงคนเดียวทั้งที่มีเจ้าหน้าที่ฉาปนสถานหลายคนซึ่งเป็นปัญหาว่าถ้าคนที่เข้าใจไม่อยู่จะไม่มีคนเผาศพ

ปัญหาด้านมลพิษเตาเผาแบบ LPG นี้แทบจะไม่มีปัญหาเรื่องมลพิษเลยเพราะระบบที่มีทั้งหัวเผาไหม้กับหัวเผาควันทำให้ควันไม่ฟุ้งกระจายและไม่มีการเปลี่ยนแปลงของฝุ่นละอองหลังจากการเผาเสร็จแล้วถือว่าปริมาณน้อยกว่าเตาถ่านเป็นอย่างมาก จึงเหมาะกับวัดที่อยู่ในชุมชนเมืองเพราะจะลดปัญหาการเรียนของชาวบ้านได้...⁴

“...จากการให้ข้อมูลของนายมงคล นามสกุล จันธิรัฐ อายุ 55 ปี สัปเหร่อประจำวัดเทพลีลา เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ได้ให้ข้อมูลสำคัญว่า การเผาศพแบบ 2 ห้องเผาที่ใช้ระบบน้ำมันดีเซล เป็นเชื้อเพลิงจะมีแผงควบคุมหัวจ่ายไฟและควัน มีตัวดูดควันไม่ให้ควันออกไปภายนอก ก่อนทำการเผาไม่ต้องมีการวอร์มเครื่องสามารถเปิดระบบได้เลยแต่เจ้าหน้าที่ไม่ควรเปิดระบบทิ้งไว้ ควรคอยดูระบบการทำงานของเตาเสียก่อน การเผาในแต่ละศพใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง ต่อ 1 ศพ ใช้ความแรงของการเผาไหม้ที่ 900-1,300 องศาเซลเซียส การเผาศพในแต่ละศพจะใช้เชื้อเพลิงคือน้ำมันดีเซลประมาณ 50 ลิตรต่อ 1 ศพ แต่ของที่วัดมีเตา 2 เตาส่งสำหรับใช้สลับกันเผาเพื่อช่วยให้การเผาศพในแต่ละวันได้จำนวนมากและช่วยไม่ให้เตาเผาทำงานหนักจนร้อนเกินไป ระบบการเผาเป็นระบบการเผาต่อเผาไหม้อันเดียวซึ่งเผาไหม้ด้านหัวของศพลงไปจนถึงข้างจนกว่าศพจะไหม้หมด อีกทั้งการก่อสร้างยังต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากอย่างเช่นของวัดเทพลีลานี้เฉพาะเตากับระบบมีค่าใช้จ่ายถึง 2,500,000 บาท ซึ่งถือว่าสูงมากสำหรับวัดที่มีรายได้น้อย

⁴ สัมภาษณ์ นายศักดิ์ชัย สุจริตจันทร์ วัดนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์, 20 ม.ค.64

ความเชื่อในการเผาศพแบบนี้ วิธีการคือเอาศพมาวางไว้บนฉาปนสถานมีการให้พระท่านมาพิจารณาผ้าบังสุกุล ให้แขกที่มาร่วมงานศพวางดอกไม้จันทน์บนพานซึ่งวางไว้ด้านหน้าโลงศพเสร็จแล้วนำศพเข้าไปภายในเตาให้ประธานสงฆ์และลูกๆหลานๆวางดอกไม้จันทน์ในเตาแล้วก็ทำการเผา นอกจากนี้แล้วยังมีความเชื่อว่าจะเดินทางไปสู่ภพหน้าต้องมีการซื้อที่ดินเลยต้องให้ญาติๆซื้อที่ดินตามแต่ศรัทธาใส่ในพานโดยกล่าวว่า ตากะลียายกะลาข้าพเจ้าขอซื้อที่ทางให้แก่คนตายเอาไว้ใช้ในภพหน้า

ปัญหาอุปสรรคในการเผาแบบนี้ปัญหามีน้อยมากเพราะเจ้าหน้าที่คอยตรวจเช็คสภาพเตาเผาอยู่เสมอ แต่ปัญหาอีกอย่างคือเจ้าหน้าที่ที่เข้าใจระบบและการเผามีน้อยอย่างบางที่มีคนเข้าใจเพียงคนเดียวทั้งที่มีเจ้าหน้าที่ฉาปนสถานหลายคนซึ่งเป็นปัญหาว่าถ้าคนที่เข้าใจไม่อยู่จะไม่มีคนเผาศพ และปัญหาสำคัญคือหัวฉีดในระบบน้ำมันชอบที่จะตันฉะนั้นเจ้าหน้าที่ต้องคอยมันเช็คอยู่ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในขณะเผา

ปัญหาด้านมลพิษเตาเผาแบบนี้มีน้อยเพราะไม่มีปัญหาเรื่องมลพิษเลยเพราะระบบที่มีทั้งหัวเผาไหม้กับหัวเผาควันทำให้ควันไม่ฟุ้งกระจายและไม่มีการกลืนขนาดของฝุ่นละอองหลังจากการเผาเสร็จแล้วถือว่าปริมาณน้อยกว่าเตาถ่านเป็นอย่างมาก จึงเหมาะกับวัดที่อยู่ในชุมชนเมืองเพราะจะลดปัญหาการร้องเรียนของชาวบ้านได้ แต่ปัญหาที่ต้องเจอบ่อยๆก็คือการที่ญาติต้องการเผาสีของเครื่องใช้ของผู้ตายไปด้วยวัสดุพวกนี้คือตัวก่อนควันทำให้เกิดมลพิษและเตาเผาที่จะมีปัญหาโดยเฉพาะศพของคนเชื้อสายจีนที่ชอบใส่กระดาษเงินกระดาษทองไปด้วย...”⁵

ภาพที่ 4.5 เตาเผา 2 ห้องเผา ระบบน้ำมันดีเซล
ที่มา : พระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร.และคณะวิจัย

⁵ สัมภาษณ์ นายทองอยู่ จันทิรัญ, วัดเทพศิลา กรุงเทพมหานคร 25 ม.ค.65

ภาพที่ 4.6 ระบบเตาเผา 2 ห้องเผา ระบบ LPG

ที่มา : พระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร.และคณะวิจัย

4.1.3 รูปแบบเตาเผาศพ 4.0

ภาวะอากาศที่มีสารพิษเจือปนอยู่ในปริมาณที่สูงกว่าระดับปกติ และสะสมเป็นนานพอที่จะทำให้เกิดอันตรายแก่มนุษย์ สัตว์ พืช หรือสิ่งมีชีวิต อาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติอย่างเช่น ฝุ่นละอองจากลมพายุ ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว ไฟไหม้ป่า ก๊าซธรรมชาติ อากาศเสียที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ จะเป็นอันตรายต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ก็เปรียบเทียบกับมลพิษที่เกิดจากฝีมือมนุษย์ ซึ่งสารมลพิษเหล่านี้ประกอบไปด้วย ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ (Carbon Monoxide) ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (Sulfur Dioxide) ก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจน(Oxide of Nitrogen) ก๊าซโอโซน(Ozone) สารประกอบไฮโดรคาร์บอน (Hydrogen compound) สารตะกั่ว (Lead) ฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 10 ไมครอน(PM10) และฝุ่นละอองขนาดเล็กกว่า 2.5 ไมครอน (PM2.5) ถ้าสะสมในอากาศเป็นจำนวนมาก ก็จะกลายเป็นฝนกรดได้แล้ว สิ่งที่มาคือ อันตรายที่เกิดจากมลพิษส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งที่อยู่อาศัยสัตว์น้ำ หรือสะสมในดิน ก็ทำหลายระบบห่วงโซ่อาหารได้เช่นกัน

ปัญหามลพิษทางอากาศของประเทศไทย ได้เพิ่มมากขึ้นอย่างน่าวิตก โดยเฉพาะเมืองหลวงเช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทวีความรุนแรงขึ้นทุกวัน เนื่องจากแหล่งปล่อยมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม การเผาขยะหรือจากท่อไอเสียรถยนต์ พื้นที่ริมถนนที่มีการจราจรหนาแน่น จาก การตรวจวัดพบปริมาณฝุ่นควัน และก๊าซมลพิษมีค่าเกินมาตรฐาน โดยเฉพาะก๊าซโอโซนและคาร์บอนมอนอกไซด์หรือบริเวณใกล้โรงงานอุตสาหกรรม ปล่อยอากาศเสียออกสู่ชั้นบรรยากาศ จากการเผาไร่นา เผาป่า ยังเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่สำคัญทั่วประเทศ แต่ยังคงขาดการตระหนักถึงความสำคัญจากภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดถึงประชาชน สาเหตุมาจากการเพิ่มจำนวนของรถยนต์

และยานพาหนะต่างๆ อย่างรวดเร็ว ปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กที่เกินมาตรฐานจัดได้ว่าเป็นปัญหาหลัก และรุนแรงที่สุด นอกจากนี้ปริมาณก๊าซโอโซน และก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ พบว่ามีการสะสมของฝุ่นละอองขนาดเล็กในปริมาณที่สูง มลพิษทางอากาศมีผลกระทบต่อร่างกายและสุขภาพโดยตรง สารพิษจะแพร่กระจายจากปอดเข้าสู่ร่างกายทางหลอดเลือดเข้าสู่ขัดขวางการทำงานส่วนต่างๆ ของร่างกาย ก่อให้เกิดความเจ็บป่วยและโรคร้ายต่างๆ ซึ่งอาจจะส่งผลทันทีหรือส่งผลในระยะยาวได้

สำหรับองค์ประกอบของกลิ่นจากการเผาศพนั้นจะประกอบไปด้วยก๊าซหลายชนิด เช่น แอมโมเนีย ไฮโดรเจนซัลไฟด์ เมอร์แคปแทน และฟอร์มาลดีไฮด์ (จากน้ำยารักษาศพ) เป็นต้น และก๊าซเหล่านี้จะสามารถถูกกำจัดได้โดยการเผาไหม้ที่อุณหภูมิสูง ในห้องเผาไหม้

เตาเผาศพ 4.0 ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จะเข้ามาช่วยลดปัญหามลพิษทางอากาศจากการเผาศพ ได้แก่ กลิ่น ฝุ่นละออง ซึ่งรวมถึงฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 2.5 ไมครอน ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ สารไดออกซิน และซีเอ็นเอจากการเผาไหม้เชื้อเพลิง เกิดขึ้นเนื่องจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ หรืออุณหภูมิไม่สูงพอ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ มีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชนอยู่รอบวัด ซึ่งเป็นเตาเผาศพที่มีห้องเผาอย่างน้อย 2 ห้องเผา “โดยห้องเผาแรกเป็นห้องเผาศพ และห้องเผาสุดท้ายเป็นห้องเผาก๊าซและควันที่เกิดจากห้องเผาแรกก่อนระบายอากาศเสียสู่บรรยากาศ ใช้น้ำมันดีเซลหรือก๊าซเป็นเชื้อเพลิง หรือเป็นเตาที่ใช้ไฟฟ้าในการเผาไหม้”

การพัฒนาารูปแบบเตาเผาศพ ต้องคำนึงถึงต้นทุน และรูปแบบที่เหมาะสม รวมทั้งการก่อสร้าง เชื้อเพลิงที่ใช้ ระยะเวลาการเผาไหม้ พร้อมทั้งเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพิ่มประสิทธิภาพการเผาไหม้ และควรมีระบบการควบคุมอัตโนมัติ และควบคุมมลพิษได้ โดยออกแบบและพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์ที่มีความเหมาะสมตามเกณฑ์กรมควบคุมมลพิษ ได้จัดทำหลักการและแนวทางปฏิบัติสำหรับเตาเผาศพตามมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการควบคุมมลพิษทางอากาศจากการเผาศพ โดยกำหนดให้เตาเผาศพใช้น้ำดีเซล หรือ ก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง เพราะสามารถควบคุมปริมาณเชื้อเพลิงได้ และอากาศได้ง่าย และการเผาไหม้ที่สมบูรณ์มากกว่าไม้หรือใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง ซึ่งอุณหภูมิอย่างน้อย 900 องศาเซลเซียส และต้องมี 2 ห้องเผา

เตาเผาศพที่ได้รับการพัฒนาจากเตาเผาศพ 1 ห้องเผาเป็น 2 ห้องเผา โดยห้องเผาแรกนั้นจะเป็นห้องเผาศพ และห้องสุดท้ายใช้สำหรับเผาควัน และกลิ่นที่เกิดขึ้นจากการเผาไหม้โลงศพ เสื้อผ้า หรือสิ่งประดับจากโลงศพ เช่น ลายเทพพนม หรือผ้าคลุมโลงศพ ซึ่งห้องเผาควันจะทำหน้าที่กำจัดกลิ่นและสารมลพิษทางอากาศก่อนจะปล่อยสู่อากาศ จะมีขั้นตอนการการปฏิบัติก่อนเผาศพ

ก่อนที่ทำการเผาศพ ผู้ปฏิบัติหน้าที่คือ นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) อันดับแรกดำเนินการติดเตาเผาห้องสุดท้ายให้มีอุณหภูมิขั้นต่ำ 900 องศา เซลเซียส และในขณะที่ทำการเผาศพ ให้มีอุณหภูมิอย่างน้อย 1000 องศาเซลเซียส ระยะเวลาในการเผาไหม้ไม่ น้อยกว่า 1 วินาที เพื่อให้

มีประสิทธิภาพในการทำลายมลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้น โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มากำกับดูแลการ ออกแบบในการดำเนินการเผาศพ หรือควบคุมมลพิษ และให้มีการตรวจคุณภาพมลภาวะทางอากาศ ประจำปี เพื่อนำข้อมูลประกอบพิจารณาควบคุมปัญหามลพิษทางอากาศจากการเผาศพของวัดใน สังคมเมืองได้ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ถือเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเตาเผาศพ 4.0 มาตรฐานที่บังคับให้ต้องมีการปฏิบัติตาม

4.1.5 แบ่งตามเชื้อเพลิงที่ใช้ในการเผาไหม้

แบ่งตามเชื้อเพลิงที่ใช้ในการเผาไหม้ มีรายละเอียดดังนี้

1. เตาเผาศพที่ใช้ฟืนหรือถ่าน (แบบโบราณ และแบบ 1 ห้องเผา)
 - 1) ใช้ในการเผาศพมาแต่ดั้งเดิม
 - 2) ฟืนไม้จะมี C (50 - 55%) H (6 - 7%) และ O (40 - 45%)
 - 3) ส่วนถ่าน ประกอบด้วย C (80 - 90%)
 - 4) ถ่านไม้จะให้ค่าพลังงานความร้อนได้มากกว่าฟืน เตาใหม่ได้ดีกว่า
 - 5) หากปริมาณความชื้นยิ่งสูงยิ่งทำให้ค่าพลังงานความร้อนลดลง
2. เตาเผาศพที่ใช้น้ำมันดีเซล (แบบ 2 ห้องเผา)
 - 1) น้ำมันดีเซลเป็นน้ำมันประเภทระเหยได้เข้าจุดเดือด 150 – 385 C
 - 2) มีกลิ่นเหม็นของน้ำมัน และคราบเขม่าจากการเผาไหม้
3. เตาเผาศพที่ใช้ก๊าซ LPG (แบบ 2 ห้องเผา)
 - 1) ก๊าซ LPG เป็นผลิตภัณฑ์ที่แยกออกจากก๊าซธรรมชาติ
 - 2) ให้ความร้อนสูงกว่า เกิดการเผาไหม้ที่สะอาดกว่าและไม่มียกกลิ่นเหม็น
 - 3) ก๊าซ LPG ไม่มีสีและไม่มีกลิ่น แต่ใส่กลิ่นเพื่อให้ทราบหากมีการรั่วไหล

4.2 รูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย

รูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย ผู้วิจัยและคณะที่ทำการสนทนากลุ่ม ณ ห้องประชุมชัยคุณารักษ์กุล มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ หลังจากสัมภาษณ์ พระสงฆ์ นักวิชาการ นักบริหารจัดการ (สัปเหร่อ) ผู้เกี่ยวข้อง และจัดสนทนากลุ่ม มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มดังนี้

4.2.1 รูปแบบการจัดการศพและเตาเผาศพในชุมชนชนบท

จากการสนทนากลุ่มนักวิชาการถึงประเด็นรูปแบบการจัดการศพและเตาเผาศพในชุมชนชนบท นักวิชาการเหล่านั้นมีทรรศนะสอดคล้องกันและแตกต่างกันดังนี้

รูปแบบในการจัดการศพและเตาเผาศพในชุมชนชนบท ดังนี้

1. ก่อนตายจะมีบุตร บุตรีรวมทั้งญาติมิตรมาดูแลปฏิบัติกำลังใจ มีการนิมนต์พระมาสวดบังสุกุลเป็น เป็นการต่ออายุและเป็นการบอกทางแก่คนใกล้ตาย
2. เมื่อตายลง จะมีจัดการศพ ขอขมาศพ อาบน้ำศพ นำศพบรรจุโลงศพ แจงเรื่องการตายให้ผู้นำหมู่ชุมชน พระ บรรดาญาติทราบ การเตรียมสถานที่ตั้งบำเพ็ญกุศลศพ บรรดาญาติฯ เพื่อนฝูงจะมางาน มีการติดต่อร้านขายโลง ร้านเช่าเต็นท์ เครื่องเสียง ผู้รับทำอาหารเลี้ยงแขก ผู้ร่วมงาน ติดต่อพระเพื่อขอหีบขี้ผึ้งเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับพิธีสวดศพ ติดต่อร้านดอกไม้ ติดต่อคนผูกตราสัง รดน้ำศพ ขอขมาศพ นำศพบรรจุโลง
3. ประเพณีการในการสวดก็จะมีสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ตามจำนวนความสะดวกและความเชื่อเรื่องการเผาศพ ส่วนใหญ่ จะ 3 วัน 5 วัน และ 7 วัน
4. การเผาศพ ปัจจุบันมีพิธี 2 ตอน คือ ขั้นตอนแรกเผาเป็นพิธีที่เรียกว่าเผาหลอก ตอนที่สองเป็นการเผาจริง เป็นการจุดไฟเผาศพ เมื่อถึงกำหนดประชุมเพลิง สัปเหร่อจะยกศพลงจากที่ตั้งโลงศพ แล้วเปิดฝาโลงเพื่อให้ญาติได้ดูเป็นครั้งสุดท้ายหรือจะให้คนทั่วไปดูเพื่อปลงอนิจจา จากนั้นสัปเหร่อจะใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ เพราะเชื่อกันว่า น้ำมะพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ ผู้ตายได้ไปอย่างบริสุทธิ์ จากนั้นลูกหลานจะช่วยกันนำศพเข้าเมรุ สัปเหร่อจะทำการเผาศพจนเหลือเฉพาะกระดูกและเถ้าถ่าน
5. ประเพณีการบวชน้ำไฟ คือ ลูกหลานของผู้ตายบวชเป็นเณรหรือเป็นพระในวันเผาเรียกว่า บวชน้ำไฟหรือน้ำศพ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายส่วนใหญ่จะบวชเพียง 3, 5, 7 วัน
6. ประเพณีการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เมื่อทำพิธีเผาศพแล้ว สัปเหร่อจะนัดแนะเจ้าภาพให้เตรียมของเก็บกระดูกก่อนนกกาศิ้นบินข้าม กล่าวนี้อธิบายประมาณเวลา 05.00 น. และทำบุญอุทิศช่วงเช้า ก่อนที่จะนำเศษกระดูกที่เหลือไปเก็บ ผึ่ง หรือ นำไปลอยอังคารในแม่น้ำลำคลองทะเล ตามแต่สะดวกเจ้าภาพ เพื่อกลับคืนสู่ธาตุเดิม เพราะเชื่อว่ามนุษย์เกิดจากธาตุดิน น้ำ ไฟ และลม เป็นอันเสร็จพิธีการจัดการศพ

นอกจากนี้แล้ว นักวิชาการยังให้ทรรศนะเพิ่มเติมอีกว่า “...บรรยากาศการจัดงานศพของชุมชนชนบท ในยุคปัจจุบันจะเห็นได้ว่าเป็นการดำเนินการที่เตรียมพร้อมเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นดอกไม้ที่มีการจัดอยู่อย่างเพียบพร้อมอยู่หน้าโลงศพ โลงศพสีสันสดใส สวยงาม ระบบป้องกันไม่ให้ศพเน่าเปื่อยด้วยระบบความเย็นแอร์คอนดิชั่น ซึ่งมีโลงขนาดเล็กบรรจุในโลงแอร์อีกชั้นหนึ่ง ประดับประดาด้วยสีสันพร้อมไฟประดับ มีพวงหรีดเป็นช่อดอกไม้ พัดลม เครื่องไทยธรรมใช้ถวายพระของบรรดาญาติ เพื่อนฝูง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ตั้งประดับ แขนงเรียงรายด้านหน้า ด้านข้าง ด้านบนหีบศพ มีรูป เพื่อต้อนรับผู้ที่เข้ามาร่วมงานศพในการไหว้เคารพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย อีกทั้งบริเวณงานศพยังมีอาหารเตรียมพร้อมรองรับผู้ที่เข้ามาร่วมงานศพเพื่อเป็นการต้อนรับ และในวันสุดท้ายของการจัดงานศพคือวันฌาปนกิจ จะมีพิธีกรคอยบอกกล่าวถึงพิธีกรรมสุดท้ายของชีวิต โดยจะนิมนต์พระสงฆ์มา

สวดมนต์เพื่อสวดส่งท้ายให้กับผู้ตายและเทศนาสั่งสอนคติธรรม โดยศพจะตั้งยกตั้งไว้บนเมรุเป็นที่เรียบร้อย และที่เมรุก็จะมีการประดับประดามีการผูกผ้าขาวดำที่เมรุ มีการจัดวางพวงหรีดและดอกไม้ประดับเมรุ พิธีกร (มักทายก) จะนำทุกคนสู่พิธีการทอดผ้าบังสุกุลโดยเรียงลำดับการให้เกียรติผู้ใหญ่ที่เคารพไว้หลังสุดจะนิมนต์พระชั้นผู้ใหญ่ชักผ้าบังสุกุลในลำดับท้ายในยุคปัจจุบันพิธีกรรมการจัดการศพนั้น ชาวชุมชนสะดวกมากยิ่งขึ้น

การเผาศพในชุมชนชนบทในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นการเผาศพแบบเมรุ เป็นเตาเผาศพ 1 เต่า ใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง ในการเผาใช้ถ่าน 2 กระสอบต่อการเผา 1 ศพ จึงทำให้เผาได้ครั้งละ 1 ศพ เท่านั้น โดยลักษณะของเตาเผาศพทำมาจากอิฐทนไฟ วิธีการใช้รถเข็นเพื่อเป็นฐานในการวางถ่านและศพ โดยบนรถเข็นจะใส่ถ่านให้เต็มแล้วจึงวางโลงศพไว้ด้านบน ในการเผาแต่ละศพใช้เวลาประมาณ 4 - 5 ชั่วโมงเพราะความแข็งแรงของแอร่จ็บตัวไว้นานเกิน คนอ้วนจะเผาได้เร็วกว่าคนผอมเพราะคนอ้วนมีไขมันเยอะ สำหรับค่าใช้จ่ายจะอยู่ที่ศพละ 3,000 บาท ให้กับสัปเหร่อศพละ 1,000 บาทสัปเหร่อหรือ คนเผาผี ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากต่อการจัดการพิธีศพของชุมชน ให้เป็นไปอย่างเรียบร้อยและถูกต้องเป็นไปตามประเพณี สัปเหร่อในชุมชนต้องผู้ที่มีความเชี่ยวชาญมีความเชื่อศรัทธา และมีความรู้ในการเตรียมการเผาศพและมีความชำนาญในการเผาศพ รู้จักและเข้าใจวัสดุที่ใช้ในการเผา การแต่งกายที่ค่อนข้างเรียบร้อย เป็นผู้มีความน่าเชื่อถือ ประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรม เข้าใจและสามารถบอกถึงกระบวนการ สิ่งที่ต้องใช้ต้องดำเนินการแก่เจ้าภาพได้ทุกขั้นตอน มีความรู้เกี่ยวกับคติธรรม คำสอนในงานศพและสอดคล้องประสานกับความเชื่อในการจัดการศพเป็นอย่างดี

สำหรับหลักการปฏิบัติของสัปเหร่อนั้น ต้องไม่เลือกปฏิบัติ จะต้องเผาศพให้เจ้าภาพทุกราย โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชังหรือฐานะความยากดีมีจน ต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นมืออาชีพมีความรับผิดชอบในหน้าที่ให้สำเร็จเรียบร้อยทุกขั้นตอนตั้งแต่ทำความสะอาดเตาเผาจนถึงเก็บกระดูกสำหรับขั้นตอนและกระบวนการเผาศพในยุคปัจจุบันนั้น โดยจะเริ่มต้นที่การจัดพิธีรดน้ำศพ เพราะมีความเชื่อว่าการทำความสะอาดและการเทน้ำอบลงบนฝ่ามือเป็นการขอโทษกรรมกับผู้ล่วงลับไปอย่างสงบ การเบิกโลงและการมัดตราสังให้ศพ และการเตรียมเมรุเผาศพกวาดเถ้ากระดูกของศพที่เผา ก่อนหน้าไม่ได้ปะปนกับศพที่กำลังจะเผาและขอซื้อที่จากเทวดาเจ้าที่ชื่อ ยายกะลี ตากะลา ก่อนเผา จะเปิดฝาโลงและตัดด้ายที่มัดมือมัดเท้าศพและล้างหน้าด้วยน้ำมะพร้าวเมื่อญาติผู้ตายช่วยเคลื่อนศพไปสู่เมรุสัปเหร่อจะทำการเผาตามขั้นตอนประมาณ 1- 2 ชั่วโมง

ขั้นตอนก่อนเผาศพนั้นจะต้องตัดด้ายที่มัดหัวแม่มือและหัวแม่เท้าของศพออกเสียก่อน เมื่อตัดด้ายเสร็จก็ทุบมะพร้าวล้างหน้าศพ ในการเผานั้นต้องดึงเสื่อหรือหมอนออกเสียก่อน เพราะกลัวว่าเวลาเผานั้นถ้าไม่ดึงออก เขม่าจากการเผาไหม้ของเหล่านี้ จะไปติดอยู่กับผนังเตา ขั้นตอนจากนั้นจำเป็นต้องเปิดฝาโลงซึ่งเป็นเหตุให้กลิ่นจากศพลอยคลุ้งออกมา การเผานั้นจำเป็นต้องไหว้ “เจ้าที่” เสียก่อน การไหว้ยายกะลา ตากะลี เป็นเสมือนการขออนุญาตให้ดวงวิญญาณผู้ที่ล่วงลับได้มาอาศัยอยู่

ในป่าช้า และขอให้คุณยาย คุณตา ช่วยดูแล รวมถึงเป็นการขออนุญาตให้สัปเหร่อเพื่อทำหน้าที่ให้เสร็จสมบูรณ์

การเผาศพนั้นเป็นเรื่องไม่ยุ่งยากนัก โดยเฉพาะเมื่อมีเตาเผาแบบเมรุ ซึ่งมีกลไก ในการดูดลมทำให้ไฟแรงขึ้น ที่ฐานเมรุด้านหลังจะมีช่องเปิดสำหรับให้ลมเข้าไปในเตาซึ่งเป็นที่บรรจุศพ ลมจากด้านล่างจะผ่านร่างของศพซึ่งติดไฟอยู่ ทำให้ไฟแรงขึ้น จากนั้นลมซึ่งมีความร้อนจะลอยขึ้นสู่ด้านบนระบายออกทางปล่องเมรุ ทั้งนี้จะเผาไหม้หรือชำรุดขึ้นอยู่กับปล่องดูดลมได้ดีมากน้อยเพียงใด แต่อย่างไรก็ตามศพบางประเภทก็สร้างปัญหาในการเผาได้เช่นกัน เช่น ศพที่เสียชีวิตจากการจมน้ำ สำหรับรูปแบบการเผาศพ

สัปเหร่อ มีความสำคัญต่อการจัดการศพในชุมชน หรือมีการสืบทอดหลักธรรมทางพุทธศาสนาและปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม เป็นคนที่มีความรู้ทางศาสนาพิธีเป็นอย่างดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สร้างเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ทางความเชื่อและพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ซึ่งมีผลต่อความเชื่อต่อคนในชุมชน สำหรับอัตราค่าบริการในการเผาศพในชุมชนชนบทนั้นจะขึ้นอยู่กับความศรัทธาหรือการบริจาคของเจ้าภาพที่มีความประสงค์จะให้ ไม่มีการกำหนดเอาไว้แต่ประการใด การทำงานที่เมรุนั้นในช่วงเช้าวันที่จะมีการเผาศพ สัปเหร่อและเจ้าภาพบางส่วนจะมาทำหน้าที่ทำความสะอาดเมรุทำความสะอาดเตา และรอบๆ กวาดเถ้าถ่านของศพหนที่แล้วให้หมดเกลี้ยง จากนั้นก็จะทำการไหว้เตาซึ่งเครื่องบูชา ได้แก่ ดอกไม้ ธูปเทียน หมากพลู และเงิน ในระหว่างการเผาศพ นั้นจะมีเจ้าภาพใกล้ชิดกับศพมาพูดคุยกับสัปเหร่อจะหยิบสามง่ามขึ้นมาเขี่ยศพ ช่วยเผาศพ หรือบางคนเฝ้าคอยมาเปิดฝาซึ่งเป็นช่องๆ เล็กๆ สำหรับเปิดดูไฟ หรือช่องสำหรับใส่เหล็กเขี่ยศพ เพื่อดูว่าการเผาไหม้ศพไหม้เป็นอย่างไร แต่มีบางศพ พอเริ่มจุดไฟติดเจ้าภาพเก็บข้าวของกลับบ้านหมด จะกลับมาอีกที ตอนตี 5 เพื่อมาทำการดับธาตุเก็บกระดูก ทำบุญตักบาตรพระ

สำหรับมุมมองของคนภายนอกส่วนใหญ่จะมองว่า สัปเหร่อเป็นคนที่มีความรู้ในการจัดการศพ ไม่เลือกปฏิบัติและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และยึดถือปฏิบัติระเบียบพิธี รูปแบบและขั้นตอนดั้งเดิม มีความเชื่อ ในเรื่องการจัดการศพ และเป็นมิตรกับเจ้าภาพและคนอื่นๆ ด้วย และไม่แสดงกริยารังเกียจศพผู้ตาย และปฏิบัติตนตามความเชื่อประเพณีอย่างเคร่งครัด มีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการตาย มีความรู้เกี่ยวกับไสยศาสตร์ อากาศอาคม ในการประกอบพิธีกรรมและมีความชำนาญต่อการจัดการศพ ทั้งนี้สัปเหร่อ ได้ถูกกำหนดบทบาทหน้าที่ให้เป็นผู้จัดการศพประจำมาปนสถานชุมชน

นอกจากนี้แล้วนักวิชาการได้ให้ทรรศนะเพิ่มเติมว่า “...ในชุมชนชนบทก็ยังเป็นเตาเผาแบบโบราณ ก่ออิฐและก่อเว้นช่องตรงกลางไว้ เพื่อเอาฟืนไปกองไว้ที่ตรงกลาง พอชาวบ้านแห่โลงศพมาวน 3 รอบ ก็เอาไปตั้งไว้เสร็จแล้วก็จะราดน้ำมันและก็จุดไฟเผา นี่คือแบบที่ยังใช้อยู่ในปัจจุบัน แต่

ปัจจุบันนี้ทางเจ้าอาวาสท่านได้สร้างเมรุประมาณ 4 - 5 ล้าน ซึ่งที่วัดจะมีเตาอยู่ 2 แบบ คือแบบโบราณ และที่แบบสมัยใหม่ไฟฟ้า”⁶

การจัดการศพและเตาเผาศพในชุมชนชนบท ชุมชนท้องถิ่นยังใช้แบบ กองฟอน กองพิน มีการเสียดาย โยนไข่ ซึ่งยังมีเหลืออยู่ในเขตจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และที่พัฒนาขึ้นมาเป็นกองฟอนก็คือ อิฐก่อกองไฟ และที่พัฒนามาเป็นเมรุ

ส่วนประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อของชุมชนเกี่ยวกับการสร้างเมรุว่า ผู้ที่เป็นเจ้าภาพในการสร้าง ก็จะได้เผาศพ (เจ้าภาพ) นั้น นี่คือวัฒนธรรมความเชื่อมา 40 กว่าปีแล้ว พอทำเสร็จก็จะเผาทำพิธีเผาศพแรกก็คือ ไบกล้วยหรือตังกล้วยและเป็นการทดสอบว่าช่างที่ก่อมาตรฐานหรือไม่มาตรฐาน 1 ชั่วโมงจะได้หรือไม่ได้ ศพจะไหม้ดีหรือไม่ไหม้ คือตังกล้วยและถ่าน 1 กระสอบ นั่นคือการทดสอบมาตรฐานของเตาเผาศพ ฉะนั้นก็จะเป็นความเชื่อของชุมชนอันนี้ไปภาพรวมเชิงมานุษยวิทยาก่อนเตาเผาชุมชนนี้จะหมาน หมานก็คือ จะตายศพเดียวหรือจะตาย 3 ศพ จะเผาเรียงกัน บ้างชุมชนเผาศพเดียวทำได้ดี บุษบาได้ดี ทำพิธีเปิดได้ดีทำให้ชาวบ้านไม่ตาย แต่ส่วนมากเมรุทุกๆ ไปของชุมชนชนบทส่วนมากจะนิยมตายหมู่บ้านละ 1 - 2 คน 2 ศพ อาจจะเว้นวรรคไปอีก 2 เดือน อีก 5 เดือน ความเชื่ออีกตัวหนึ่งคือ นกแสกเป็นของคู่กัน ถ้าเมื่อไหร่ใกล้ๆ บริเวณวัดมันร้องตลอดทั้งคืน ไม่นาน 7 วันหรือ 10 วัน ก็จะมีศพมาเรียงต่อกัน ศพ 1 ศพ 2 นั่นคือมาตรฐาน นี่คือสังเกต เพราะหลายพื้นที่ทั้งภาคเหนือ อีสาน ภาคกลาง ก็มีความเชื่อเดียวกันเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมความเชื่อ”⁷

“...ประสิทธิภาพเตาเผา เผาอย่างไรไม่ให้เกิดควัน เผาอย่างไรไม่ให้เกิดกลิ่น เผาอย่างไรให้อยู่ในเวลาที่เหมาะสมพอควร ไม่เผาทั้งวันทั้งคืนจะเสียทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งหมดทั้งหมดขึ้นอยู่กับย้อนกลับไปเรื่องของสังคมวิทยามานุษยวิทยา เพราะฉะนั้นบางอย่างปัจจัยพวกนี้จะหายไป ถ้าความเชื่อสมาชิกในชุมชนเปลี่ยน ค่านิยมสมาชิกในชุมชนเปลี่ยน สมาชิกในชุมชนได้รับความรู้ใหม่ๆ แต่เท่าที่ดูตอนนี้บอกว่าเมรุ 5 ล้าน 10 ล้าน แต่ความเชื่อในชุมชนสมาชิกในชุมชนบอกว่า เผาอย่างไรนั้นไม่ได้หรือก่อกองศพสมาชิกในชุมชนมาหลอกมาหลอน เผาไปในที่ไม่ถูกที่ถูกคลอง เผาแล้วต้องเอาไม้หนุนนั้นนั้นทำโลงศพ หรือมีความเชื่อว่ามีผีตายต้องห่มผ้าก็ผืน ต้องมีอะไรเป็นเสปียงไปให้กายภาคหน้าบ้าง ต้องเผาพร้อมกัน ถ้าสมาชิกในชุมชนเชื่ออย่างนี้ เตาเผาโอกาสเปลี่ยนๆ ได้ นะครับ เพียงแต่ว่าต้องไปให้ความรู้และคนรุ่นใหม่ค่อยขยับขึ้นมา บางครั้งความเชื่อก็ฝังลึกในแต่ละชุมชน โดยเฉพาะชุมชน 4 ชนเผ่า โดยเฉพาะชาติพันธุ์เขมร เนื่องจากว่าเชื่อว่าถ้าเป็นคนที่มีแรงศรัทธาหรือเป็นผู้นำของหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชนจะให้เกียรติมากเป็นความเชื่อแบบเขมรอย่างนั้นเลย วิธีการเผาๆ แบบเห็นๆ หมายความว่าทุกคนจะศรัทธาขึ้นไปดูได้ขณะเผา ใช้น้ำมันราดและเผา

⁶สนทนากลุ่ม ดร.ภักขวัชร สุขเสน, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

⁷อาจารย์ธงชัย สีโสภณ, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

สดๆไม่มีถ่าน อย่างมีเป็นต้น เพราะฉะนั้นนี่คือความเชื่อ ถ้ามองว่าคนที่อื่นไปเห็นรับไม่ได้ แต่คนที่นั่นยกมือสาธุ สาธุ สาธุ และขอทุกอย่างที่มี อันนี้คือความเชื่อ ก็เลยมองว่าเตาเผาจะเกิดขึ้นได้ มี 3 ปัจจัย แต่แน่นอนที่สุดถ้าปรับเปลี่ยนเตาพวกนี้ก็จะเป็นเรื่องของความเชื่อ ค่านิยมที่สมาชิกในชุมชนมีอยู่และให้ความรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงได้ แต่แยกเป็น 2 ส่วน

ถ้าเป็นสังคมชนบท แต่เราสามารถทำให้ประสิทธิภาพเตาที่สมาชิกในชุมชนมีอยู่ดีขึ้นได้ อย่างเช่น สมาชิกในชุมชนใช้ฟืน เราควรใช้ถ่านที่อัดก้อน แดงอย่างเดียวไม่มีควัน ซึ่งสามารถส่งเสริมสมาชิกในชุมชนได้ พุดกับสมาชิกในชุมชนได้ ให้ความรู้สมาชิกในชุมชนได้ แต่ตอนนี้สมาชิกในชุมชนมีตามมีตามเกิดก็มีฟืนอะไร กิ่งไม้อะไรก็ยัดเข้าไปใส่ แม้แต่เมรุปัจจุบันก็มีการเผาด้วยถ่านด้วยฟืน ถ้าให้ความรู้ชนิดนี้ ลงทุนเท่าเดิมแต่มีถ่านเหมือนเตาอังโล่ ก็สามารถปรับเปลี่ยนตรงนี้ได้ ประสิทธิภาพก็ดีขึ้นเผาได้ไหม้มากขึ้น อุณหภูมิก็สามารถควบคุมได้อันนี้ก็ส่วนในชนบท^๘

สรุปเตาเผาศพ ปัจจุบันกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้เป็นผู้ควบคุมดูแล จะเห็นได้ว่าในแต่ละชุมชนก็จะมีเตาเผาหลายประเภท คือเตาเผาตั้งแต่สมัยอดีตถึงปัจจุบันนี้เป็นการเผาที่ใช้ น้ำมัน ใช้ก๊าซ เตาเผาไฟฟ้าจะหาน้อยมาก เพราะการเผาไฟฟ้าเป็นการลงทุนสูงในการสร้าง 5 ล้าน 10 ล้าน แต่ถ้าการเผาใช้น้ำมัน หรือน้ำมันก๊าส อีกอันหนึ่งในเรื่องของการใช้สมาชิกในชุมชนเรียกว่า ถ่าน ถ่านหุงต้มนี้แหละและก๊าส แต่อยู่บนเชิงตะกอนที่อยู่เป็นเมรุ โดยเฉพาะบ้านที่อยู่นอกเขตเทศบาลจะเป็นอย่างนั้น ไฟฟ้าไม่มี น้ำมันก็นิดหน่อย ส่วนมากเป็นเตาที่เป็นถ่านและก๊าส สรุปก็คือ ซึ่งเดิมเป็นเชิงตะกอน สมาชิกในชุมชนเรียกว่าดอนประจำหมู่บ้าน ดอนป่าช้าประจำหมู่บ้าน สมาชิกในชุมชนก็จะมีการก่อกองขึ้นมาเป็นปูนสี่เหลี่ยมจัตุรัสเพื่อที่จะเอาโลงไปวางก่อนที่เอาลงไปวางก็จะกรอบไม้เป็นสี่เหลี่ยมขึ้นมาก่อนตามลักษณะโลง เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าขึ้นมาก่อนเรียงท่อนขึ้นมาสูงประมาณ 1 เมตร แล้วเอาโลงวาง 2 ผากฝั่งของโลงศพก็จะเอาไม้พาด ถ้าบ้านไหนจุดปัจจัยเรื่องไม้ก็ใช้ถ่านหรือบางทีก็ใช้ต้นกล้วยวางแล้วก็เผา อันนี้สมาชิกในชุมชนเรียกว่าเผา ในดอนป่าช้าประจำหมู่บ้าน

ปัจจุบันยังมีการเผาแบบเชิงตะกอนแบบนี้ยังคงมีอยู่ หรือสมัยก่อนหน้านี้ที่ตามท้องไร่ท้องนามีการโยนไข่ ไข่แตกที่ไหนถือว่าผู้ตาย ผู้วายชนม์อยากอยู่ที่นั่น หลังๆมาก็จะหายไป ระยะต่อมาจะอยู่บนกองฟอนที่เป็นดอนป่าช้าประจำหมู่บ้านเท่านั้นอันนี้คือแบบหนึ่ง แบบที่สองที่เห็นในเขตชนบทมาเป็นเมรุและก๊าสใช้ถ่านและฟืนในการเผา แต่ถ้ามีกำลังเจ้าภาพมีจุดปัจจัยก็จะใช้น้ำมันในการเผาลาดน้ำมันก๊าส ส่งควันโขมง ควันไม่พอก็กลิ่นตามมาอีก นอกจากเราเผาไม่ไหม้ การเผาศพที่ดีตามหลักวิชาการ การเผาศพที่ดีต้องใช้เวลา 1 ชั่วโมง ต่อน้ำหนัก 45 กิโลกรัม ถ้าใครมีน้ำหนักมากกว่านี้ก็ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง นี่คือการเผาที่ดี ที่มีคุณภาพ เพราะเตาเผาขนาดอุณหภูมิต้อง

^๘ดร.ประทวน วันนิจ, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

1,200 องศาขึ้นไป จะเห็นว่าตามสมัยก่อนถ้าเป็นการเผาแบบกองฟอนการเผาแบบธรรมชาติ ลมมาบางที่พัดไปพัดมาไฟก็ลุกไหม้บ้างไม่ไหม้บ้าง เห็นเผาทั้งวันทั้งคืนยังไม่ไหม้ หลังจากนั้นเผาในเมรุ ควบคุมลมได้ควบคุมอุณหภูมิได้นิดหน่อย แต่เตาเผาที่อยู่ในเมรุในตามชนบทที่ใช้ถ่านและฟืนใช้น้ำมันก็สารพัดนิดหน่อย การเผายังใช้เวลาเป็น 4 - 5 ชั่วโมง เพราะควบคุมอุณหภูมิไม่ได้แต่ควบคุมแรงลมได้ แต่ที่น้อยสุดก็เกิดควัน กลิ่น ตามมา คนที่อยู่ใกล้ๆวัดก็ มีปัญหาเรื่องกลิ่นแน่นอน

4.2.2 รูปแบบการจัดการศพและเตาเผาศพในชุมชนเมือง

จากการสนทนากลุ่มนักวิชาการถึงประเด็นรูปแบบการจัดการศพและเตาเผาศพในชุมชนเมือง นักวิชาการเหล่านั้นมีทรรศนะสอดคล้องกันและแตกต่างกันดังนี้

การจัดงานศพในปัจจุบันของชุมชนในเมือง เจ้าภาพจะได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เพราะมีสัปเหร่อและเจ้าหน้าที่ทางวัดคอยให้บริการเป็นอย่างดีมีเมรุเผาศพ มีศาลา ตั้งศพ สวดพระอภิธรรม สถานที่บรรจุศพ สถานที่เก็บอัฐิ รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ไว้บริการ โดยเจ้าภาพไม่ต้องลงทุน ด้วยเหตุนี้เอง เจ้าภาพจึงนิยมนำศพมาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดมากกว่าตั้งศพที่บ้าน ประกอบกับสถานะแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไป บ้านที่อยู่อาศัยเล็กลงพื้นที่จึงไม่พอที่จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลและรวมถึงการรับรองแขก ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ก็ไม่มี หรือมีครบแต่ไม่เพียงพอกับการจัด งานศพ ถ้าจะจัดหากี่สิ้นเปลืองโดยใช้เหตุ เพราะใช้งานแค่ครั้งเดียว ในขณะที่วัดมีแผนกฌาปนกิจบริการให้พร้อมทุกอย่าง นับตั้งแต่การจัดสถานที่รดน้ำศพ การจัดหาโลงศพ จัดการตราสัง ตั้งศพ เตรียมโต๊ะหมู่บูชา เตรียมเครื่องสักการะศพ นิมนต์พระสวดอภิธรรม จัดเครื่องไทยธรรม จัดดอกไม้หน้าศพ ตลอดจนติดต่อร้านขายหนังสือ ของชำร่วย และร้านค้ารับทำภัตตาหารถวายพระ อาหารเช่นศพ อาหารว่างน้ำดื่มที่เลี้ยงแขกที่มาเข้าร่วมงานและดอกไม้จันทน์ที่ต้องใช้ในวันเผา เมื่อทางวัดมีบริการเพียบพร้อม ตัวเจ้าภาพก็ไม่มีเวลาจัดหาอุปกรณ์หรือเตรียมงานมากนัก จึงทำให้เจ้าภาพหันมาใช้บริการของวัดมากขึ้น เพียงเจ้าภาพเตรียมเงินให้พอจ่ายเท่านั้น

ดังนั้น การที่เจ้าภาพมีความประสงค์ที่จะจัดงานศพอย่างไร จะให้ใหญ่โตหรูหราเพียงใด ก็แจ้งความประสงค์ไปที่แผนกฌาปนกิจบริการของวัด ก็จะได้ตั้งใจที่เจ้าภาพต้องการ นับว่าสะดวกมากสำหรับเจ้าภาพ และถ้าเจ้าภาพไม่รู้หรือไม่เข้าใจสิ่งใด เจ้าหน้าที่ทางวัดก็จะเป็นผู้คอยแนะนำหรือเป็นพิธีกรให้ด้วย อีกทั้งยังปฏิบัติแทนเจ้าภาพอีกหลายประการ พิธีกรรมในประเพณีงานศพในปัจจุบัน พิธีกรรมเกี่ยวกับศพ เป็นแบบแผนที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย เป็นการอโหสิกรรมระหว่างกัน เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตายและขจัดความโศกเศร้าสำหรับผู้ที่มิมีชีวิตอยู่ พิธีกรรมเกี่ยวกับศพและขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อแสดงถึงการดำรงอยู่ทางสถานภาพทางสังคมของมนุษย์ในแต่ละกลุ่มทำให้ความสำคัญของพิธีกรรมศพนั้นส่งผลต่อมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่เพื่อให้เห็นถึง การเกิดขึ้น เปลี่ยนแปลง และดับสลาย เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะป็นทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย และศาสนา การจัดงานศพในอดีตสะท้อนให้เห็นถึงการร่วมมือ

ร่วมแรงกันช่วยจัดงานศพ ความสัมพันธ์ของครอบครัว ญาติสนิท มิตรสหาย ส่วนใหญ่แล้วมักจะนิยมจัดงานศพที่บ้าน และเมื่อถึงวันฌาปนกิจศพจึงได้เคลื่อนศพไปที่วัดเพื่อทำการฌาปนกิจศพตามประเพณี ส่วนการจัดงานศพในปัจจุบันจากการศึกษาจะเป็นงานศพที่สำเร็จรูป หน้าที่ของเจ้าภาพงานศพถูกแทนที่ด้วยธุรกิจการบริการงานศพ ที่มีทั้งรูปแบบของการจัดงานศพแบบสำเร็จรูป และแยกประเภทของธุรกิจของการบริการเช่น ร้านดอกไม้ ร้านให้บริการเต็นท์ โต๊ะ เครื่องเสียง ร้านสังฆภัณฑ์ เป็นต้น ส่วนของผู้ให้บริการเป็นทั้งบุคคลภายนอก และวัดเองที่เป็นผู้ให้บริการ ทำให้การจัดงานศพในปัจจุบัน สะดวกสบายมากยิ่งขึ้นตอบโจทย์ของผู้คนในสังคมเมืองได้มากยิ่งขึ้น

การจัดประเพณีงานศพปัจจุบันในชุมชนในเมือง โดยทั่วไปผู้ที่เข้ามาจัดงานศพเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปจนถึงบุคคลธรรมดา ทางวัดมีการอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพตั้งแต่มาติดต่อขอจัดงานศพภายในวัด ไม่ว่าจะเป็นในด้านของสถานที่ ที่สามารถรองรับงานศพของคุณคนสำคัญอุปกรณ์สำหรับการประกอบพิธีกรรม การบริการ ค่าใช้จ่ายตลอดการจัดงานศพ จนถึงพิธีดับธาตุซึ่งกฎกติกาวัดจะกำหนดชัดเจนให้กับผู้ที่จัดงานศพ ได้เข้าใจและถูกต้องตามหลักศาสนาและปฏิบัติตามกฎของวัดซึ่งนับว่าแตกต่างจากอดีตที่จัดงานศพที่บ้าน มีการได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และจัดงานศพด้วยตนเอง โดยในสังคมเมืองปัจจุบัน เน้นความสะดวกสบายในการจัดงานศพ ที่เจ้าภาพใช้เงินซึ่งเป็นตัวกลางในการซื้อบริการจัดงานศพ

ชุมชนในเมืองจะให้ความหมายและคุณค่าในเรื่องของเวลาพิธีกรรมกับเวลาในปัจจุบันการกำหนดเวลาในการประกอบพิธีกรรม เพื่อความสะดวก ความเป็นแบบแผน ระเบียบเรียบร้อยในการจัดงานศพ และถูกต้องตามพิธีกรรมความเชื่อในการจัดงานศพ เมื่อเจ้าภาพเข้ามาติดต่อวัดทางวัดจะมีเจ้าหน้าที่ที่คอยให้คำแนะนำขั้นตอนพิธีกรรมให้กับเจ้าภาพทราบว่าเป็นอย่างไร เจ้าหน้าที่คือ พิธีกรและสัปเหร่อ โดยมีขั้นตอนดังนี้คือ

พิธีกรรมแรกเริ่มสำหรับงานศพ คือ พิธีรดน้ำศพ ในส่วนขั้นตอนพิธีรดน้ำศพจะเป็นช่วงเวลา 13.00 - 14.00 น. เพื่อให้เจ้าภาพได้เตรียมอุปกรณ์ และดอกไม้สำหรับพิธีรดน้ำศพ และการบรรจุโลงให้เรียบร้อยพร้อมทั้งรอผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีรดน้ำศพจึงจะเริ่มพิธีการเมื่อเจ้าภาพได้เตรียมอุปกรณ์ครบถ้วนแล้ว ในส่วนของพิธีการ พิธีกรจะทำหน้าที่เชิญประธานในพิธี จุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย หลังจากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ปะพรมน้ำพระพุทธมนต์ โดยเป็นพระสงฆ์หรือประธานสงฆ์ เชิญประธานในพิธีอีกครั้งในการคล้องมาลัยที่มีผู้ตาย หลังจากนั้นประธานในพิธีทำการรดน้ำศพ และเชิญผู้ที่มาเข้าร่วมรดน้ำศพตามลำดับ

เมื่อเสร็จพิธีรดน้ำศพ จากนั้นคือพิธีบรรจุศพลงหีบศพ การมัดตราสังข์ และนำดอกไม้มาประดับหน้าโลงศพเป็นการเสร็จพิธีรดน้ำศพ และการมัดตราสังข์ เป็นหน้าที่ของสัปเหร่อในการทำพิธี ปัจจุบันการอาบน้ำศพ หรือการรดน้ำศพสำหรับผู้เข้าร่วมงานศพ เพียงแต่นำน้ำอบมารดที่มือศพเท่านั้น ทางเจ้าภาพจะจัดเตรียมน้ำอบไว้ให้เรียบร้อย และผู้ที่มาเป็นแขกจะกล่าวคำขอขมาศพ

ปัจจุบันได้โยกย้ายการทำพิธีกรรมการอาบน้ำศพ ให้โรงพยาบาลเป็นผู้จัดการรับผิดชอบในการทำพิธีชำระล้างร่างกาย แต่งตัวให้แก่ศพและแต่งหน้าศพ ในส่วนของทางวัดทำหน้าที่เพียงแค่อธิษฐานน้ำศพตามลำดับ ถือเป็นการลดขั้นตอนและระยะเวลาให้แก่ผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ ได้ขอขมาลาโทษและอโหสิกรรมให้กับผู้ตายพิธีสวดพระอภิธรรม เป็นการสาธยายธรรมโดยทำหน้าที่สูงสุดเรียกว่า อภิธรรมหรือธรรมะสูงสุดที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโปรดพระพุทธมารดา จึงนำพระอภิธรรมมาสวด ช่วงเวลาสวดพระอภิธรรมในชุมชนในเมืองจะเป็นช่วงเวลา 19.00-20.00 น. เป็นช่วงเวลาที่ผู้คนเข้าร่วมงานศพได้มีโอกาสฟังธรรมหลังจากรับประทานอาหาร โดยจะสวดก็เพียงก็ตามแต่เจ้าภาพจะประสงค์ส่วนคืนสุดท้ายมักจะให้พระมาสวด 8 องค์ นั้นแฝงถึงปริศนาธรรม คำว่า 8 นั้นหมายถึงมรรค 8 เพื่อต้องการสร้างหนทางให้คนตายไปสู่สุคติ เพิ่มอีก 1 องค์ คือ พระนรกเทศน์ที่อยู่ ณ จุดเดียวกับพระที่สวด เมื่อรวมเข้ากันแล้ว เท่ากับ 9 องค์ เรียกว่า โลกุตระธรรม 9 ประการ ที่ประกอบไปด้วย มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1 อันเป็นธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนา ธรรมะเป็นข้อปฏิบัติหนทางให้มนุษย์ปฏิบัติ เพื่อเป็นมัจฉิมาปฏิบัติดำเนินตามสายกลาง เพื่อที่จะได้ส่งบุญกุศลให้คนตายไปสู่สุคติในสัมปรายภพภูมิ

สำหรับพิธีกรรมต่างๆ พิธีกรจะเป็นผู้ดำเนินการ ก่อนจะเริ่มพิธีการพิธีกรจะถามถึงเจ้าภาพและเจ้าภาพร่วม ในการสวดพระอภิธรรมในแต่ละคืน ส่วนเจ้างาน หรือเจ้าภาพงานศพจะเป็นเจ้าภาพหลัก เพื่อเชิญเจ้าภาพจุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย และจุดเทียนหน้าตู้พระอภิธรรม โดยอาจจะเป็นเจ้าภาพร่วมเป็นผู้จุดเทียน ส่วนหน้าโลงศพจะเป็นลูก หลาน เพื่อเป็นตัวแทนจุดธูปหน้าโลงศพ เป็นธรรมเนียมเพื่อบอกให้ทราบถึง การเข้าสู่พิธีกรรมทางศาสนา ให้ผู้ตายได้ฟังธรรมหลังจากจุดธูป เทียน เป็นที่เรียบร้อย พิธีกรจะทำหน้าที่กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อาราธนาศีลห้า เพื่อผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีจะได้มีความบริสุทธิ์หรือเป็นมนุษย์ เมื่อรับศีลเสร็จ พระสงฆ์จะเป็นผู้สาธยายธรรมเพื่อสวดพระอภิธรรม และจะมีการเทศน์ แต่เป็นที่นิยมเทศน์ 1 กัณฑ์ ในคืนสุดท้ายของการจัดงานศพ

ส่วนของการเทศน์ในงานศพนั้นเพื่อเป็นการขยายธรรมะ ให้ผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีนั้นได้ทั้งบุญและกุศล ได้บุญเมื่อเสร็จจากการเทศน์แล้ว จะมีการถวายทานทำบุญ ปัจจุบันนิยมถวายเป็นจตุปัจจัย เรียกว่า กบิยภัณฑ์ ถือว่าเป็นสิ่งที่สะดวกสำหรับพระสงฆ์ในการนำไปใช้ เมื่อถวายจตุปัจจัยเสร็จแล้ว สุดท้ายคือ การกรวดน้ำ เพื่อระลึกถึงผู้ตาย โดยมีความเชื่อว่าการกรวดน้ำ เป็นการเสริมบุญให้ผู้ตายไปสู่สุคติ แต่กระนั้นในทางพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับการทำบุญไว้ก่อนตายของผู้ตาย ซึ่งหมายถึงผู้ใดทำบุญย่อมได้กับตัวเอง จากนั้นกล่าวคำแผ่เมตตาและลาพระ เป็นอันเสร็จพิธีของการสวดพระอภิธรรมในส่วนของงานเชิญพระสงฆ์มาสวดบำเพ็ญกุศลในแต่ละคืน ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพต้องการสวดเป็นจำนวนเท่าไร ในแต่ละคืนของการทำพิธีบำเพ็ญกุศลจะต้องมีเจ้าภาพและเจ้าภาพร่วม ซึ่งจะเป็นบุคคลทางการเมืองท้องถิ่น หรือตัวแทนบริษัทที่ทำงานของผู้ตายตายหรือเพื่อนพ้อง เพื่อเป็นการให้

เกียรติแก่ผู้ตายโดยการสวดหนึ่งคืนอาจจะมีเจ้าภาพหลายๆ รายมารวมกัน เพื่อเป็นการประหยัดเวลา และทำให้งานดูคึกคักเนื่องจากมีผู้เข้าร่วมงานศพในจำนวนมาก

พิธีฌาปนกิจศพ พิธีจะเริ่มต้นในช่วงเวลา 12.00 น. หลังถวายเพลหรือภัตตาหารแก่พระสงฆ์ เมื่อถึงเวลา 13.00 น. นิมนต์พระสงฆ์มาสวด เรียกว่า สวดมาติกาบังสุกุล พิธีกรจะเป็นผู้ดำเนินรายการ พิธีการจะเริ่มด้วยการเชิญประธาน หรือตัวแทนญาติในการจุดธูป เทียน บูชาพระ และเชิญจุดธูปหน้าโลงศพ หลังจากนั้นกล่าวคำบูชาพระ อาราธนาศีล อาราธนาธรรม พระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุล ถวายจุดปัจจัย กรวดน้ำ แล้วลาพระเป็นอันเสร็จพิธี หลังจากนั้นจะเป็นพิธีการประชุมเพลิงหรือการวางดอกไม้จันทน์ภายในศาลา จากนั้นจึงนำโลงศพยกขึ้นตั้งบนเมรุก่อน แล้วทำพิธีทอดผ้าบังสุกุล พิธีกรจะทำหน้าที่อ่านรายนามผู้แทนทอดผ้าบังสุกุล จนถึงคนก่อนสุดท้าย ก็จะให้ญาติหรือตัวแทนในการอ่านประวัติผู้วายชนม์ เมื่ออ่านจบพิธีกรจะให้ผู้ที่เข้าร่วมงานศพ ร่วมไว้อาลัย โดยการยืนสงบนิ่ง 1 นาที และทำการเชิญประธานเพื่อทอดผ้าไตรบังสุกุลผืนสุดท้าย พระสงฆ์จะวางดอกไม้จันทน์เป็นลำดับแรก ตามด้วยคณะแขกผู้มาร่วมพิธี และญาติวางดอกไม้จันทน์จนหมด และทำพิธีขอขมาศพ ว่าด้วยการประมาท พลาดพลัง ทั้งด้วยกาย วาจา หรือน้ำใจ ก็ขอให้โศกกรรมแก่ผู้ตาย เมื่อเสร็จแล้วทำพิธีเผาศพ โดยเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อ หน้าที่ของสัปเหร่อนั้นนอกจากจะทำหน้าที่เผาศพแล้ว ถ้าในกรณีที่ผู้ตายมีคู่ครอง คู่สมรส จะทำพิธีการหย่าหน้าโลงให้ กรณีผัวเมียที่ตายจากกัน โดยนำหมากคำเดียวมาตัดที่โลงศพก่อนการเผาศพ ตัดเพื่อให้หย่าขาดจากกัน ต่างคนต่างอยู่ คนตายก็อยู่ในส่วนของคนตาย คนเป็นก็อยู่ในส่วนของคนเป็นช่วงเวลาของการเผาศพจะเป็นช่วงเวลา 13.30 น. และช่วงเวลา 15.30 น.

ในส่วนของความเชื่อวันห้ามเผาวันนั้น ชาวชุมชนในเมืองไม่นิยมในการเผาวันพุธ วันศุกร์ และวันอาทิตย์ เชื่อว่าเป็นวันผีเผาคน ส่วนวันศุกร์จะเชื่อว่าเป็นการเผาความสุข ผู้วิจัยพบว่า วันศุกร์และวันอาทิตย์ได้มีการเผาศพ เพราะจำนวนของคนที่ยาามีมากขึ้นทำให้เผาไม่ทัน และวันอาทิตย์เป็นวันหยุดจึงทำให้มีผู้คนเข้ามาร่วมพิธีเผาศพกันมากขึ้นช่วงระยะเวลาในวันฌาปนกิจศพจะเห็นได้ว่าแบ่งวันและเวลาออกอย่างชัดเจน เพื่อความสะดวกของผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพในชุมชนในเมืองนิยมทำพิธีฌาปนกิจศพ ในช่วงเวลา 13.30 กับ 15.50 น. อีกทั้งยังมีกำหนดการทำพิธีฌาปนกิจศพในวันต้องห้ามตามความเชื่อในอดีต อย่างวันศุกร์ และวันอาทิตย์ เพื่อสะดวกต่อการเข้าร่วมพิธีกรรมเผาศพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นวันหยุดสุดสัปดาห์ พิธีดับธาตุ ทำพิธีหลังจากการเผาในวันรุ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นในช่วงเวลา 7.00 น.

พิธีจะประกอบไปด้วยพระสงฆ์ 4 องค์ และสัปเหร่อ สัปเหร่อจะทำหน้าที่นำอัฐีออกมาจากเตาเผา และนำมาเทลงใส่ผ้าดิบขาว เพื่อรวบรวมอัฐีและจัดแต่งเป็นรูปคนนอน โดยให้ศีรษะหันไปทางทิศตะวันออก หลังจากนั้นให้ลูกหลานนำน้ำอบประพรมลงบนอัฐี และนำรูป เทียน มาปักที่อัฐีเพื่อทำพิธี จากนั้นพระสงฆ์ 4 รูป ประกอบพิธีบังสุกุลเป็น กัณฑ์กองเกล้ากระดูก 3 จบ จากนั้นเปลี่ยนทิศถาด

เหล็กสำหรับรองกระดูก โดยหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก และกล่าวพิธีบังสุกุลตาย รอบกองเก้ากระดูกอีก 3 จบ เสร็จแล้วทางเจ้าภาพสามารถเก็บเก้ากระดูกใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ นำไปประกอบ พิธีทำบุญ ตักบาตรเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ตายต่อไปพระสงฆ์จะเป็นผู้ทำพิธีทางศาสนาในการสวดบังสุกุลเป็น และตาย จึงสามารถนำอัฐิเก็บลงใส่โกศที่เตรียมไว้ และนำไปบรรจุในที่เก็บอัฐิ (โกศ) ส่วนอัฐิที่เหลือจากจากเก็บใส่โกศอัฐิที่เหลือจะห่อด้วยผ้าขาวเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อในการจัดการตามที่เจ้าภาพต้องการ อัฐิที่เหลือจะนำไปฝัง หรือลอยอังคาร ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ ดังจะเห็นได้จากกรณีสันทนากลุ่มดังนี้

ฌาปนสถานของชุมชนในเมืองประกอบด้วย ศาลาบำเพ็ญกุศล เมรุเผาศพ การเผาศพจะใช้น้ำมันดีเซล และระบบไฟฟ้าผสมผสานกับเตา เป็นเตาไร้ มลพิษ ไร้ควัน กำจัดกลิ่น โดยใช้น้ำมันดีเซล 25 ลิตรต่อศพ เต็มครั้งละ 200 ลิตร 2 ครั้งต่อเดือน มีการควบคุมปริมาณในการใช้ เพราะค่าใช้จ่ายน้ำมันค่อนข้างสูง บางท้องที่ใช้ แก๊สหุงต้ม ถึงละ 45 ก.ก. ขึ้นอยู่กับสภาพศพ ใช้แก๊ส 1 ถังครั้งหรือ 60 กิโลกรัม/ศพ หรือใช้น้ำมันเบนซิน 70 ลิตร/ศพ ขึ้นอยู่กับขนาดศพ ช่วงแรกของการเผาจะเกิดควันจากไม้โครงสร้างเตาที่เทศบาล ก็จะมีเตาเผาอีกแบบหนึ่ง คือเตาเผาที่ใช้ น้ำมันแก๊ส เพราะฉะนั้นอันนี้ก็ควบคุมอุณหภูมิได้แต่ไม่ถึง 1,200 องศาอันนี้ก็ใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง ในการเผาแล้วเสร็จ

เตาเผาศพในชุมชนเมืองส่วนมากก็จะเป็นแบบใช้น้ำมัน เป็นเมรุแล้วก็มีการใช้ น้ำมันทั่วไปในเรื่องของการควบคุมมลพิษ ชาวบ้านไม่ได้ตระหนักถึงมลพิษทางอากาศขนาดนั้น ก็เลยยังไม่คิดที่จะพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น คล้ายๆกับการเผาฟางข้าวที่สมาชิกในชุมชนห้ามเผา คือคนในชุมชนไม่ได้ตระหนักว่าในอนาคตอาจจะทำให้โลกร้อนได้ ทุกคนก็ยังใช้ชีวิตเหมือนเดิม⁹

ส่วนสังคมเมือง ค่านิยมและความรู้ ส่วนใหญ่คนในเมืองมีปัจจัยที่ต้องสร้างขึ้นและก็ควบคุมด้วยสภาพแวดล้อม ชุมชนหนาแน่น จะไปสร้างแบบควันฟุ้งกระจายคงโดนร้องเรียนแน่นอน นี่ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนอย่างนี้ครับ นี่คือประสิทธิภาพมาจาก 3 ปัจจัย ที่ต้องมีการขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลง¹⁰

ข้อมูลที่ทางกรมควบคุมมลพิษ มีการรวบรวมแล้วก็สำรวจมาเบื้องต้นก็พบว่า การเผาศพที่ไม่ได้มีการควบคุมที่ดีเพียงพอ ก็จะก่อให้เกิดผลกระทบ แล้วก็สร้างความเดือดร้อนรำคาญให้กับประชาชนที่พักอาศัยอยู่ใกล้เคียงรอบ ๆ วัด โดยเฉพาะในเรื่องของปัญหาฝุ่นละออง เขม่าควันดำ กลิ่นเหม็น รวมทั้งอื่น ๆ ที่อาจจะติดตามมาด้วย ซึ่งหลัก ๆ แล้วเวลาที่มีการแจ้งเหตุเดือดร้อนรำคาญทางกรมก็จะมีกรออกไปตรวจสอบอย่างไรก็ตาม ปัญหาสาเหตุที่เราัมักพบว่า ทำให้เกิดฝุ่นละอองหรือ

⁹ สันทนา กลุ่ม อาจารย์ ดร.ดุสิต อุทิศสุนทร, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁰ สันทนา กลุ่ม ดร.ประทวน วันนิจ, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

เขม่าควันดำสูงเกินรวมทั้งกลิ่นเหม็น ก็เกิดมาจากปัจจัยหลัก ๆ 2 ส่วนก็คือ 1. เกิดจากเตาเผาศพ เตาเผาศพส่วนใหญ่ในประเทศไทยตอนแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ **ส่วนแรก**เป็นเตาเผาศพแบบห้องเผาเดียว ก็คือเผาศพเสร็จแล้วก็ปล่อยควัน ปล่อยมลพิษออกมาสู่บรรยากาศภายนอก **ส่วนที่สอง**จะเป็นเตาเผาศพแบบสองห้องเผา ก็คือหลังจากที่มีการเผาศพแล้วในห้องเผาที่หนึ่ง ก็จะมีการเผาวันหรือเผาก๊าซเสียในห้องเผาที่สอง ก่อนที่จะปล่อยอากาศออกสู่บรรยากาศ ซึ่งจะเห็นว่า การเผาแบบจะมีขั้นตอนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งก็จะเป็นการช่วยลดปัญหามลพิษต่างๆ ที่เกิดจากการเผาศพ ดังกล่าว¹¹

ค่ามลพิษทางอากาศจะต้องอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน ไม่ว่าจะเป็ค่าฝุ่นละอองก็ดี ค่าคาร์บอนมอนอกไซด์ ค่าซัลเฟอร์ไดออกไซด์หรือออกไซด์ของไนโตรเจน รวมทั้งความทึบแสงของเขม่าควันด้วย อันนี้ก็เป็นมาตรฐานขั้นต่ำที่กรุงเทพมหานครกำหนดว่าทุกเตาในวัดในกรุงเทพมหานครจะต้องได้มาตรฐานตามนี้ ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2544 ส่วนในเรื่องของคุณสมบัติของเตา ก็จะมีการกำหนดในเรื่องของคุณสมบัติของเตาไม่ว่าจะเป็นห้องเผาแรกก็ต้องทำหน้าที่ในการเผาศพและวัสดุอื่นๆ เช่น ดอกไม้จันทน์ ส่วนห้องเผาสุดท้ายก็ไว้เผาแก๊สเผาควันโดยเชื้อเพลิงที่ใช้ก็จะต้องเป็นดีเซลและก๊าซหุงต้ม โครงสร้างภายนอกนี้ก็ต้องมีความแข็งแรงทำด้วยวัสดุทนไฟโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องทนความร้อนได้ไม่น้อยกว่า 1,400 องศา มีฉนวนที่จะป้องกันความร้อน โดยเฉพาะฉนวนของเตา อาจจะต้องมีอุณหภูมิไม่เกิน 65 องศา ตลอดระยะเวลาในการเผา การเปิดปิดประตูอย่างที่เรียนไปแล้ว จะต้องมีการป้องกันเปลวไฟและความร้อนออกมาภายนอก รวมทั้งคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ไม่ว่าจะเป็หัวเผาที่ดีจะต้องได้มาตรฐาน นอกนั้นก็เป็ในเรื่องของการควบคุมคุณภาพอากาศ รวมทั้งจะได้มีการกำหนดในเรื่องของคุณสมบัติของผู้แทนจำหน่ายจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไร มีการอบรม มีการบำรุงรักษา มีการตรวจสอบสภาพของเตา อันนี้ก็เป็นมาตรฐานที่กรุงเทพมหานครกำหนดแล้ว ก็ใช้สำหรับเป็มาตรฐานของเตาเผาศพในวัดของกรุงเทพมหานครทั้งหมด ซึ่งตอนนี้ก็มีอยู่ 308 แห่งที่ได้มาตรฐาน แล้วก็ใช้ทั้งน้ำมันดีเซลประมาณ 95 เปอร์เซ็นต์ แล้วก็ LPG ที่เหลือเป็ LPG เพราะฉะนั้นอันนี้ ก็เรียนในเบื้องต้นว่ากรุงเทพมหานครก็ได้มีการกำหนดมาตรฐานของเตาปลอดมลพิษ ซึ่งให้กรุงเทพมหานครกำหนดให้วัดในกรุงเทพมหานคร ได้ใช้ตามมาตรฐานนี้¹²

ประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมที่คนทั่วไปห่วงเรื่องของการเผาศพ ก็คือ ถ้าการเผาที่ไม่ควบคุมอุณหภูมิเผา เตาเผาไม่ได้มาตรฐาน สิ่งที่ย่อออกมาก็คือเรื่องของสารมลพิษต่างๆ ทางอากาศ โดยเฉพาะ

¹¹ สัมมนา กาญจนนา สวยสุด พุทธนวัตกรรมการและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง, 18 มกราคม 65

¹² สัมมนา ชาตรี วัฒนเขจร รองปลัดกรุงเทพมหานครพุทธนวัตกรรมการและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง, 18 มกราคม 65

อย่างยิ่งสารที่ก่อให้เกิดมะเร็ง สาร 2 ตัวที่ทุกคนห่วงมากก็คือไดออกซินกับพีวแรน ซึ่งการตรวจสอบนี้ ก็พบในอดีตที่ผ่านมา ก็อยากให้เอาเวลาเชื่อมโยงเตาเผามาตรฐานกับการระบายนพิษมาตรฐาน อีกส่วนหนึ่งที่จะต้องดูแลควบคู่กันไปเวลามีมาตรฐานการเผา การดูแลรักษาระบบ เตาเผาที่ก็เป็นเรื่องสำคัญ เพราะบางวัดนี้ ก็ไม่ได้ดูแล มีเตาเผามาตรฐาน ไม่ได้ดูแล ไม่ได้ควบคุม ซึ่งบางสิ่งที่มันเสียหายก็ต้องซ่อมแซมซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ อีกอันหนึ่ง ความเข้าใจ เพราะว่ามาตรฐานต่าง ๆ เตาเผาที่ได้มาตรฐานแล้ว เราก็ส่งมอบให้สัปปะหรือ เพราะฉะนั้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในการควบคุมดูแล เรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ตอนที่อยู่กรมควบคุมมลพิษ ผมก็เคยอบรมสัปปะหรือในการดูแลรักษาระบบเตาเผา เตาอย่างไรให้เกิดมลพิษน้อยซึ่งตัวนี้เราต้องสร้างความรู้ความเข้าใจกันอย่างต่อเนื่อง อย่างกรุงเทพมหานครก็หลายวัดก็ได้มาตรฐานแล้วที่วัดส่วนใหญ่ก็จะปรับไปสู่มาตรฐานทั้งระบบเตา ทั้งระบบการดูแล เรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็อยากให้ความสำคัญของวัดที่ใช้งานค่อนข้างเยอะ ตรงนี้จะต้องดูแลเป็นพิเศษแล้วก็วัดที่อยู่ใกล้ชุมชนเช่นเดียวกัน เพราะว่าผลกระทบที่เกิดขึ้น เพราะผลกระทบเกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยของพี่น้องประชาชนด้วย ก็ขอให้เชื่อมโยงกับค่ามาตรฐานของเตาเผาที่ทางกรมควบคุมมลพิษประกาศ ว่าตรงนี้เป็นมาตรฐานหรือไม่มันต้องตรวจสอบไปว่าสิ่งที่ปล่อยออกมาต่ำกว่าค่าที่กำหนดหรือเปล่า ซึ่งเรื่องนี้ก็ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญก็จะเวลาเตาเผาหลายวัดก็บ่น โอ้ ถ้าเตาเผาบำบัดมลพิษมูลค่าสูงค่อนข้างแพง ซึ่งตรงนี้ก็จะเป็นเป็นอีกเรื่องหนึ่งว่า ภาครัฐจะช่วยวัดในเรื่องนี้อย่างไร ซึ่งวัดถ้ามีงานเยอะ ๆ ตรงนี้เขาก็ไม่มีปัญหาอะไร ถ้าบางวัดก็ยังมีความอยู่ ซึ่งก็หลายวัดที่จะมาขอเรื่องงบประมาณจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงาน ซึ่งถ้าเรามีแบบมาตรฐานออกแบบมาตรฐานก็หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือภาครัฐเองก็น่าจะมีส่วนสนับสนุนในเรื่องนี้ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอง¹³

“...รูปแบบจัดการศพและเตาเผาศพในชุมชนเมืองในปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าใช้เตาเผาศพแบบน้ำมันดีเซล เนื่องจากประหยัดค่าใช้จ่ายและในชุมชนเองก็มีเมรุประเภทนี้เท่านั้น ส่วนเรื่องมลภาวะที่เป็นพิษย่อมมีตามมาอยู่แล้วยากต่อการแก้ไขมาก...”¹⁴

4.2.3 รูปแบบเตาเผาศพที่ควรใช้ในสังคมไทยในอนาคต

จากการสนทนากลุ่มนักวิชาการถึงประเด็นรูปแบบการจัดการศพและเตาเผาศพที่ควรใช้ในสังคมไทยในอนาคต นักวิชาการเหล่านี้มีทรรศนะสอดคล้องกันและแตกต่างกันดังนี้

รูปแบบเตาเผาศพที่ควรใช้ในสังคมไทยในอนาคต ผู้วิจัยและทีมงานได้ทำการสนทนากลุ่มพบว่าเตาเผาศพควรเป็นเตาที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะในชุมชนทั้งด้านกลิ่น ด้านเสียง รวมถึง

¹³ สัมมนา ดร.วิจารย์ ศิมาฉายา, พุทธนวัตกรรมการและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง, 18 มกราคม 65

¹⁴ สนทนากลุ่ม อาจารย์อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

สภาพแวดล้อมด้วย นอกจากนี้ควรประหยัดเวลาในการเผา ผู้วิจัยและคณะเห็นว่าเตาที่ใช้เผาศพควรสามารถประกอบพิธีทางศาสนาตามความเชื่อดั้งเดิมได้ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อชุมชน เตาเผาศพใช้ระบบเผาไฟ ใช้ระบบน้ำ เป็นระบบน้ำทุกอย่าง ควันก็เข้าสู่ระบบใช้ไอน้ำบำบัด เพราะว่าทุกวันนี้จะมีปัญหาเยอะ ควันเป็นมลภาวะที่ทางวัดปล่อยขึ้นมา แต่ว่าเรื่องการเผาศพก็เป็นพิธีทางศาสนาที่เรายึดติดมาก เพราะว่าพิธีการทุกอย่างขึ้นอยู่กับความรู้สึกของญาติผู้เสียชีวิต ฉะนั้น การเผาศพก็เป็นพิธีกรรมที่ซึ่งอนุรักษ์คุณค่าความเป็นไทย และการเผาศพนั้นต้องไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสุขภาพของชุมชนดังจะเห็นได้จากการสนทนากลุ่มดังนี้

“...ถ้าพูดถึงเรื่องเตาเผาศพ สมาชิกในชุมชนบอกว่ามันเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งๆที่ทุกคนไม่มีสิทธิเลือก แต่ทุกคนต้องใช้ ไม่มีสิทธิปฏิเสธ ทุกคนต้องใช้และสุดท้ายต้องไปเจออีกคนหนึ่งคือ สัปเหร่อ หรือว่านักบริหารจัดการเอง ตามหลักกฎหมายของสมาชิกในชุมชน สมาชิกในชุมชนเรียกว่า สัปเหร่อ สมาชิกในชุมชนมีกฎหมายกำกับ เตาเผาศพในเมืองไทยเป็นอย่างไร มีวิวัฒนาการมาจากเชิงตะกอน แล้วก็เตาแบบถ่าน แล้วก็มาเป็นแก๊ส น้ำมัน อนาคตข้างหน้า ไนโตรเจนจะเข้ามามีบทบาทมากที่สุด แล้วก็ใช้เวลาเผาไม่เกิน 5 นาที แล้วก็กลายเป็นน้ำแข็ง อัฐิของพวกเราก็จะกลายเป็นพระธาตุทั้งหมดเลย ใส่ปิ้ง ไม่เหลืออะไรทั้งสิ้นเลย ฉะนั้นในยุคปัจจุบันก็คือเหมือนโจทย์กับจำเลย ระหว่างชุมชนกับวัด...”¹⁵

“...การใช้เตาเผาศพแบบทันสมัย เช่นในเขตลาดพร้าว ใช้เตาไฟฟ้า เผาด้วยไฟฟ้า ในส่วนของบรรยากาศขณะครบ บรรยากาศที่เผาก็รู้สึกน่ากังวลเพราะว่าอยู่ใกล้โรงเรียนสตรีวิทยา 2 เวลาที่เผาศพ ครู อาจารย์ ก็จะทำให้เด็กเลิกเร็วที่สุดเพราะว่าบรรยากาศส่งผลกระทบต่อ เราจะเห็นว่าในส่วนของงานวิจัยที่จะได้เตาเผาศพอัจฉริยะน่าจะเป็นเตาที่ได้แบบว่า เผาไปแล้วไม่มีกลิ่น แล้วทำให้สภาพแวดล้อมไม่เป็นมลพิษทางอากาศและสิ่งแวดล้อม...”¹⁶

“...เตาเผาที่ใช้พลังงานจากแสงอาทิตย์ เพราะว่าต่อไปต้นไม้เราจะไม่มีแล้วปลูกไม้พันธุ์ต้องใช้พลังงานแสงอาทิตย์ ซึ่งอาจมีราคาแพง แต่หากได้ใช้เตาชนิดนี้ต้องดีต่อสังคมไทยแน่แท้ เตาเผานี้มีชื่อว่าเตาเผาในยุค 4.0 ...”¹⁷

“...ในอนาคตในสังคมไทยควรได้ใช้เตาเผาศพอัจฉริยะได้แล้ว หมายความว่าใช้ไฟฟ้าซึ่งมีประสิทธิภาพสูงเป็นตัวเชื้อเพลิง ใช้แก๊ส มันเป็นเตา 2 ชั้น สมาชิกในชุมชนเรียกว่า 2 ห้อง ชั้นล่างจะเป็นศพ พอขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งก็จะมีการเผาไหม้ จริงๆเป็นการเผาควัน ถ้าเป็นรถยนต์ก็คือ กล่องที่มันจะสกปรกหรือกรองให้อากาศมันบริสุทธิ์ออกไป ถ้าเป็นน้ำก็หลายๆชั้น มันก็จะทำให้ควันและกลิ่น

¹⁵สนทนากลุ่ม ดร.ธนนต์ชัย พัฒนะสิงห์, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁶สนทนากลุ่ม ดร.มนูญ สอนโพชนงาม, อ.ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁷สนทนากลุ่ม ดร.มนูญ สอนโพชนงาม, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

หายไป เผาเหมือนไม่มีอะไรเลย ก็ทำให้เป็นเตาอัจฉริยะ อันนี้ราคาสูงมาก เฉพาะหัวเผาประมาณ 10 ล้าน ในระดับพื้นฐานก็ใช้เตา 1.0 ก็คือ ใช้พื้นธรรมดา ใช้เชิงตะกอน 2.0 ก็เป็นเรื่องเตาที่อยู่ในเมรุ และก็ใช้ถ่าน 3.0 ก็มาเป็นแก๊ส น้ำมัน อันที่ 4.0 ก็เป็นเตา 2 ชั้น ที่จะต้องสามารถที่จะเผาคนและก็ขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งเป็นการทำลาย กำจัดตรงนั้นเพื่อที่จะกลั่นกรองเพื่อจะลอยไปสู่อากาศ ยังคิดอยู่ว่าการที่จะเปลี่ยนแปลงเรื่องพวกนั้นมีความเชื่อมาก แต่พยายามอยากให้งานวิจัยชิ้นนี้สะท้อนไปด้วยว่า เราเห็นแล้วแหละสิ่งที่มีในชนบท รวมไปถึงเตาที่พัฒนาที่มันจะทำให้มลพิษลดลง...”¹⁸

“...เตาเผาศพแบบเก่า แบบโบราณชุมชนไม่ต้องการ เเผาแบบมีควันมีกลิ่นมีอะไร ไม่เอา ถ้าจะเผาต้องใช้เวลาไม่นานในการสลายเป็นเถ้าถ่าน ต้องการแบบนี้

1. ประหยัดเวลา
2. ไม่มีสี
3. ไม่มีกลิ่น

แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับงบประมาณในการเผาเท่าไร ถ้าถูกคนจะใช้บริการเยอะ สลายเป็นเถ้าถ่านเลยไม่ต้องเก็บกระดูกไว้ เพราะว่าการกระดูกก็เป็นขยะ ไม่สามารถย่อยสลายได้ง่าย กว่าที่จะย่อยสลายได้ต้องใช้เวลานานมากในการสลายกระดูก ซึ่งที่สังเกตที่วัดเอากระดูกไปบรรจุไว้ในธาตุ ก็ทำให้เกิดการสิ้นเปลืองในการบริหารจัดการพื้นที่

จากการที่ได้เห็นการใช้เตาเผาศพแบบถ่าน แบบน้ำมันและไฟฟ้าแล้ว ซึ่งมีผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเผา เช่น มีกระดูกไปบรรจุในอัฐิ มีการสร้างอัฐิธาตุขึ้นมา วัดก็เต็มไปด้วยอัฐิธาตุรอบบริเวณวัด ยิงนานวันยิ่งเยอะ ทำให้วัดบริหารจัดการพื้นที่ได้ไม่เต็มที่

ถ้ามีการเผาแบบย่อยสลาย แบบไม่มีถ่านไม่เถ้าอะไรเลย เป็นเรื่องที่ดีและไม่เป็นมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม ช่วยเซฟโลกด้วย นั่นคือการเผาแบบไม่มีอะไรเหลือเลย...”¹⁹

“...ในอนาคตควรติดตั้งโซล่าเซลล์ เหมือนที่ติดตั้งที่ทุ่งนาได้ เมรุ ก็อยากเห็นวิศวกรที่ออกแบบเมรุแบบโซล่าเซลล์ผสมกับไฟฟ้าผสมกับน้ำมัน โดยการผสมทำให้เกิดนวัตกรรมด้านเตาเผาในอนาคต ถ้าทำได้จริงอาจจะเห็นพลังงานเปลี่ยนวัตถุดิบที่เราใช้จ่ายสิ้นเปลืองในเบื้องต้นเปลี่ยนมาเป็นแบบประหยัดพลังงานและลดมลภาวะที่เป็นพิษได้...”²⁰

“...เตาอัจฉริยะ ควรจะเลือกเซลล์อะไร หรือเลือกวัตถุดิบอะไร ที่ไม่ใช่ไม้ ไม่ใช่ น้ำมัน ไม่ใช่ไฟฟ้า แล้วเราจะเลือกอะไรที่มันเป็น Intelligent นั่นคือความอัจฉริยะและนำไปแทนที่ได้ คือ ความร้อนที่ดี ในอนาคตเราต้องการวัตถุดิบในการเผา ต่อไปในอนาคตจะสามารถที่จะควบคุมห้อง

¹⁸สนทนากลุ่ม ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร, อ.ประจักษ์มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

¹⁹สนทนากลุ่ม ดร.ภูษวัชร สุขเสน, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

²⁰สนทนากลุ่ม อาจารย์ธงชัย สีโสภณ, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

เผาไหม้ ควบคุมวาล์วเปิด-ปิด เหมือนที่เราเปิด-ปิดแก๊ส Intelligent แบบนั้น โมเดลที่จะสามารถ ควบคุมความร้อนได้ การเผาไหม้ได้ ถ้าเป็นไม้ธรรมชาติเราควบคุมความร้อนได้ไหม ไม่ได้ เราต้องใส่ฟิน ตลอด ต้องใส่ไฟตลอด ถ้าเป็นน้ำมันก็ควบคุมมวลความร้อนได้ไหมครับ ไม่ได้ ไฟฟ้าก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราควรจะมีก็เหมือนเครื่องยนต์ เหมือนรถมอเตอร์ไซด์ มันสามารถที่จะลดเสียง ลด กลิ่นได้ นั่นคือสิ่งที่สมาชิกในชุมชนเรียกว่า Intelligent และก็ใช้พลังงาน ใช้แก๊ส ใช้ LPG ในอนาคต ...”²¹

รูปแบบการจัดการศพและเตาเผาศพในชุมชนเมืองในอนาคต ควรเป็นรูปแบบแยก ออกเป็น 2 ประเด็น เหมือนกัน มองในเชิงความเชื่อทางศาสนา และความเชื่อเรื่องท้องถื่นดั้งเดิม โดย การพัฒนารูปแบบเตาเผาในรูปแบบผสมผสานด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่สามารถควบคุม ระยะเวลา ลดต้นทุนการใช้จ่ายสำหรับเจ้าภาพ ซึ่งมีความเหมาะสมกับชุมชนเมือง พัฒนาเป็นโมเดล สามารถ ควบคุมความร้อนได้ การเผาไหม้ที่สมบูรณ์ โดยควบคุมได้ตามระเบียบ กฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยการ เผาศพต้องตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม โดยการออกแบบเตาเผาศพ ปัจจัยที่ต้องคำนึงคือเพื่อลดมลพิษ อาจเกิดขึ้นได้อุณหภูมิ ความร้อน เชื้อเพลิง ขั้นตอนการเดินทางระบบเผาไหม้ของเตา ความชำนาญ การของนักบริหารจัดการ (สัปเหร่อ) และการบำรุงรักษาด้วย ซึ่งที่วิจัยได้พัฒนารูปแบบการเผาศพ แนวใหม่โดยพัฒนาเครื่องพ่นสารไครอา เอส (สารวิมุตติ) มาใช้ในการเผาศพ เพื่อลดมลพิษจากการ เผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์และยับยั้งสารก่อให้เกิดมะเร็ง ได้แก่จำพวกสารไดออกซิน ฟิวแรนส์ ซึ่งนวัตกรรม การเผาศพที่ควรนำมาใช้และขยายผลสู่ชุมชนต่าง ๆ

4.3 ปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย

ปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย ผู้วิจัยและคณะได้ทำการสังเคราะห์ จากการสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 ปัญหาด้านวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนที่ต้องเตาเผาศพ

ปัญหาด้านนี้พบว่าในชุมชนชนบทจะมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติมีความเชื่อว่า ถ้าสร้างเมรุเสร็จคนที่เป็นเจ้าภาพในการสร้างมักจะตายก่อน จึงมักมีการแก้เคล็ดในเรื่องนี้ การจัดงาน ศพให้ข้าราชการ ระดับไหนจะใช้โลงศพแบบไหน นอน ยืน ตั้ง จะให้อยู่เชิงตะกอนเพราะเชื่อว่าศพ นอนธรรมชาติศพจะได้สบาย ชุมชนชนบทจะยังเชื่อเรื่องรูปแบบของเตาเผาใช้แบบโบราณ มีความ เชื่อจารีต ประเพณี ดังจะเห็นได้จากการสนทนากลุ่มดังนี้

²¹สนทนากลุ่ม ดร.ดุสิต อุทิศสุนทร, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

“...ในปัจจุบันนี้เตาเผาศพในชุมชนชนบท เป็นเชิงตะกอน ชาวบ้านส่วนใหญ่เวลาเผาศพก็ต้องแห่ศพไปที่ป่าช้าก็ตั้งโลงที่โล่ง แล้วจัดการฌาปนกิจศพ ที่ผ่านมาก็มีปัญหาเรื่องการสร้างเมรุ มีเทศบาลหรือว่า อบต. มาเสนอเพื่อที่จะทำเมรุ แต่ทางสมาชิกในชุมชนมีความเชื่ออย่างนี้ว่า สมาชิกในชุมชนบอกว่าถ้าสร้างเมรุเสร็จคนที่เป็นเจ้าภาพจะตายก่อน จึงไม่มีใครอยากจะเป็นเจ้าภาพหรือผู้นำในการสร้าง อันนี้เป็นความเชื่ออย่างนี้ก็เลยเกิดคำถามว่า ถ้าเรามาคุยกันจริงๆ สักวันหนึ่ง เอาชาวบ้านมาประชุมกันน่าจะมีความคิดที่ต่างออกไป ในส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นหลายๆอย่าง เวลาเผาไปก็เกิดควันงานศพเอาไว้เป็นอาทิตยก็มีถ้าศพเป็นคนแก่ อันนี้เป็นความเชื่อเหมือนกันถ้าผู้สูงอายุ อายุมากสมาชิกในชุมชนก็จะเอาศพไว้นาน ซึ่งอาจมีผลต่อการเผาศพ...”²²

“...ตอนนี้กระทรวงวัฒนธรรมมีบริการด้านการจัดฌาปนกิจศพที่ให้สมาชิกในชุมชนมีการจัดงานศพให้ข้าราชการ ตามระดับหรือสถานะของผู้ตาย แต่คนในชุมชนส่วนมากไม่เห็นด้วยเนื่องจากความเชื่อที่ว่าอยากให้ผู้ตายนอนในโลงจะมีความสบายกว่า ดังนั้นจึงนิยมเมรุลอยที่วัดหรือตามสถานที่สาธารณะของผู้ตาย...”²³

“...อีกความเชื่อหนึ่งที่ว่า คนเป็นเจ้าภาพสร้างเมรุจะตายก่อน หรือเป็นผู้ริเริ่มในการสร้างเมรุ ผลักดันให้มีการสร้างเมรุ เมื่อสร้างเสร็จแล้วจะต้องทดลองเผาด้วยการเผาต้นกล้วย หลังจากนั้นจะเป็นการเผาเจ้าภาพหรือผู้ริเริ่มในการสร้างเมรุ ซึ่งไม่ใช่เรื่องบังเอิญแต่เป็นเรื่องจริงที่ชุมชนพบบ่อยมาก มันอาจจะเป็นในเรื่องความเชื่อ เพราะผู้ที่ตายไม่ปรากฏว่าเจ็บไข้ได้ป่วยอะไรเลย ด้วยเหตุนี้จึงไม่ค่อยมีผู้คนอยากเป็นเจ้าภาพในการสร้างเมรุถวายวัด...”²⁴

“...เตาเผา สิ่งแรกคือรูปแบบของเตาเผาเราต้องคิดถึงบริบทของเตาเผา ชุมชนชนบทกับชุมชนเมืองต่างกันยังไง รูปแบบของเตาเผาบางชุมชนสมาชิกในชุมชนอาจจะใช้แบบโบราณ บางชุมชนไม่มีงบประมาณในการสร้างสูงเหมือนกับในชุมชนเมือง แล้วชุมชนแบบสมัยใหม่ เช่น วัดประจำจังหวัดสมควรที่จะมีก่อนวัดที่อยู่ในชุมชน เพราะสมาชิกในชุมชนอาจจะมั่งคั่งประมาณในการสร้างที่สูงกว่า แล้วอย่าลืมว่าในบริบทของชุมชน คือชาวบ้านสมาชิกในชุมชนมีความเชื่อจารีต ประเพณีของสมาชิกในชุมชนแบบนั้น บางทีจะไปเปลี่ยนความเชื่อของสมาชิกในชุมชน ก็ไม่ได้ เพราะมันเป็นความเชื่อของคนแถวนั้น อยู่ในป่ามีศาล เพื่อให้คนเคารพอย่าไปตัดไม้ทำลายป่า ไม่ให้คนทำงานในวันพระ นี่เป็นความเชื่อของสมาชิกในชุมชนอีกแบบหนึ่ง อันนี้ก็เช่นเดียวกัน คือเตาเผาแบบนี้ ก็คือเป็น โมเดลเป็นรูปแบบอีกแบบหนึ่ง งบประมาณในการสร้างก็จะแตกต่างกันออกไป...”²⁵ ...พูดถึงประเด็นของ

²²สนทนากลุ่ม ดร.ประทวน วันนิจ, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

²³สนทนากลุ่ม มนูญ สอนโพธิ์งาม, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

²⁴สนทนากลุ่ม ผศ.ดร. รุ่งสุริยา หอมวัน, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ 3 กุมภาพันธ์ 2564.

²⁵สนทนากลุ่ม อาจารย์โสภณ เพ็งลุน, อ.ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

สัปดาห์ ในชุมชนที่ไม่มีสัปดาห์ สมาชิกในชุมชนจัดการกันเอง ก็คือคนในชุมชนสมาชิกในชุมชน ช่วยกันบริหารจัดการ...”²⁶

4.3.2 ปัญหาด้านภูมิประเทศของเตาเผาศพ

ปัญหาด้านภูมิประเทศของเตาเผาศพ พบว่า

1. ปัญหาด้านเสียงดังในชุมชน เช่น เสียงประทัด เสียงจุดพลุ เสียงดนตรี
2. การไหลวนของลมในเตาเผาศพ ทำให้ไฟไม่เสถียร
3. การปรับพื้นที่ของเตาเผาศพทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิสถาปัตยกรรม
4. การทำความสะอาดเตาเผาศพ
5. การซ่อมบำรุงเตาเผาศพ
6. ใกล้ชุมชน
7. กลิ่น
8. สุขภาพชุมชน

ดังจะเห็นได้จากการสนทนากลุ่มดังนี้

“...เตาเผาในชุมชน ปัจจุบันใช้ระบบที่ถือว่าโบราณ เเผาแต่ละทีเตรียมปิดประตู ปิดหน้าต่าง ให้เรียบร้อย ก็ยังคิดอยู่ในอนาคตจะมีการแก้ปัญหาอย่างไร ในเรื่องของควันในเรื่องกลิ่น และอีกปัญหาหนึ่งในเรื่องเสียงจุดประทัด จุดพลุ ก็ไปเห็นอยู่หลายวัดคณะกรรมกรวัดก็มีมติเป็นอย่างเดียวกันว่า ไม่ให้จุด แต่บริเวณบ้านผมแต่ละทีเสียงมาก่อน ดนตรีดังมาก ดังรบกวนทั้งสมาธิการทำงาน สมาธิหลายๆอย่างนะครับ นี่คือปัจจัยที่เกิด แต่ว่าในอนาคตนั้นจะแก้ปัญหาคือได้ แต่ในเรื่องของควันในเรื่องกลิ่นที่จะเป็นเตาเผาอย่างที่พระเจ้าคุณว่า เตาเผาประมาณ 5 ล้านบาท สร้างอย่างดีแต่มีปัญหาในเรื่องของมลพิษ บริหารจัดการไม่ได้...”²⁷

“...ไม่ว่าเตาเผาแบบไหนแต่ถ้ามีบูรณะปรับปรุงแล้วมันก็ทำให้เกิดการหมุนเวียนของลม โดยเฉพาะเตาเผาแบบชุมชนกิ่งเมืองที่เป็นถ่านและก๊าส แต่อยู่ในเมรุถ้ามีสิ่งกีดขวางเมื่อไหร่ในหลักวิศวกรรมมันก็จะไม่โพร์ ข้อนี้เห็นด้วยอยู่ส่วนหนึ่ง แต่ปัญหาที่เห็นอีกอันหนึ่งเกี่ยวกับเตาเผา เรื่องเกี่ยวกับการซ่อมบำรุง มีไหมครับบริษัทรับซ่อมบำรุงเตาเผาก่อนที่จะเสีย เตาพวกนี้มีประสิทธิภาพทั้งนั้นไม่ว่าจะเป็นเผาแก๊ส เเผาถ่านอะไรก็แล้วแต่ อันที่ 2 การทำความสะอาด เคยมีไหมที่ทำความสะอาด จิตอาสาชุมชนนั้นๆ ทำความสะอาดเมรุ ถ้าไม่มี นี่คือปัญหาเลย จะทำให้ประสิทธิภาพเตาเผา

²⁶สนทนากลุ่ม อาจารย์ธงชัย สีโสภณ, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

²⁷สนทนากลุ่ม ผศ.ดร. รุ่งสุริยา หอมวัน, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

ลดลงๆ กิจกรรมนี้น่าสนใจ การทำความสะอาดและการซ่อมบำรุงเตาเผา เพราะสามารถจะเชื่อมโยงไปตามกาลเวลา แต่ถ้ามีการดูแลจะลดปัญหาเหล่านี้...²⁸

“...การมองโดยมติรัฐในการสร้างค่านิยมเกี่ยวกับคอมมิชชั่น ถ้าไม่มีประเด็นนี้มันสามารถพัฒนาได้ เพราะเราเขียนเข้าไปเดี๋ยวก็น่ามีหน่วยงานท้องถิ่น วิศวกรไฟฟ้า ก็จะตีราคาค่าวัสดุประมาณ 500,000 ถึง 5,000,000 บาท นั่นละปัญหามันตามตัว มันจึงเกิดตามท้องที่ที่สมาชิกในชุมชนไม่ยอมให้สร้างสมาชิกในชุมชนเสียตายนะ มาสร้างเมรุแพงๆแทนที่จะเอาไปพัฒนาชุมชน ถนนให้มันเดินได้ ตอนนี้ท้องถิ่นสมาชิกในชุมชนมีถนนเดินได้เพราะว่าใกล้จะเลือกตั้งท้องถิ่น รัฐก็ปล่อยงบลงมาเมื่อก่อนนี่คนก็ค้าเทศบาล ค่า อบต. สมาชิกในชุมชนจะทำได้อย่างไรถนนก็มันไม่มีบง ดังนั้นชาวบ้านถ้าจะทำก็ทำได้แต่ปัญหาการดูแล เราจะเห็นว่าเมรุอัจฉริยะ บางครั้งพัฒลมันเสียเพราะสับเทรอกก็ไมรู้ผู้รับเหมาสมาชิกในชุมชนมาดูแล ในขณะที่เดียวกันก็ไปทำลายระบบคว้นให้มันเสียปัญหา มากกว่าเมรุแบบปล่อยลอยฟ้าอีก เพราะปล่อยลอยฟ้ามันไม่ขึ้นเลยต้อออกข้างล่าง ต้อออกข้างหน้าเมรุเหม็นหนักมาก พอไม่มีการตรวจตามระยะเวลา ปัญหาเตาเครื่องแกวบ้านที่อยู่ใกล้บริเวณนั้น กลิ่นเหม็นศพแรงมาก แแรงกว่าเมรุที่ว่าถมที่ข้างๆแล้วมันไม่ขึ้นข้างบน นี่คือนปัญหา สร้างแล้วก็ศพอจะดูเท่าไร คนที่ดูจะดูอย่างไร ก่อนอิฐหลุดออกไปทีละก้อน 2 ก้อน ก็ไปแจ้งสมาชิกในชุมชนให้รับซ่อมมั่วแต่ปล่อยไว้นานก็เกิดปัญหาตามมา พุดเรื่องเมรุกับการบริหารจัดการเป็นเรื่องใหญ่มาก จะลงทุนเท่าไรปัญหาก็มีเรื่อยๆ ปัญหาเกี่ยวกับตัวดูดีที่ไปทำลายคาร์บอนเพราะใช้กระบวนการเจือจางผ่าน โดยมีพัดลมดึงออกไปสู่น้ำถ้าไม่ใช้น้ำก็ไม่สามารถเจือจางได้ ใช้น้ำเป็นตัวทำลายมลพิษให้มันหายไปใ้อากาศ...”²⁹

“...นอกจากนี้แล้วยังมีปัญหาคือการจุกจุก จุดตะไคร่ โดรนเฉพาะในภาคอีสานจะจุกจุกเป็นประจำในเวลาอุปการกิจศพเพื่อส่งดวงวิญญาณผู้วายชนม์ มักจะเป็นปัญหามากเพราะนอกจากเสียงดังรบกวนชุมชนแล้ว ทำให้เกิดอุบัติเหตุได้ ซึ่งบ่อยครั้งในชุมชนได้รับอุบัติเหตุเช่นตกใส่หัวผู้ร่วมงานหรือตกใส่เด็กนักเรียนบ้าง ในกรณีที่โรงเรียนอยู่ใกล้วัด ทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สินและชีวิตได้...”³⁰

“...พุดถึงประเด็นของเตาเผาที่เป็นมลพิษจากเชื้อเพลิงที่ใช้ ควรตระหนักเช่นกัน โดยเฉพาะการใช้ไม้ฟืนหรือถ่านในการเผาจะทำให้ปัญหาด้านมลพิษมากกว่าการใช้น้ำมันหรือก๊าซ

²⁸ สทนทากลุ่ม ดร.ประทวน วันนิจ, อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

²⁹ สทนทากลุ่ม อาจารย์ธงชัย สีโสภณ, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

³⁰ สทนทากลุ่ม รศ.ดร.สุนันท์ เสนารัตน์, อ.ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

เพราะไม่สามารถควบคุมอุณหภูมิ อากาศให้เหมาะสมได้ยาก จึงทำให้เกิดการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร จึงทำให้เกิดมลพิษทางควันได้...”³¹

จากการศึกษาปัญหาด้านภูมิประเทศของเตาเผา สิ่งแรกคือ ต้องมีสถานที่ที่เหมาะสมในการสร้างเตาเผาหรือเมรุ ควรห่างไกลชุมชน ไม่ควรตั้งอยู่ในสถานที่ท่องเที่ยวหรือเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม โบราณสถานที่เป็นที่เคารพบูชา และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ในส่วนเตาเผาศพ ควรมีคุณสมบัติที่ดีในการเผาศพไม่ควรมีกลิ่นควัน และสิ่งปฏิกูลจากการเผาศพ โดยการคัดแยกวัสดุที่ไม่ควรเผา เช่น พวงหรีด โฟม พลาสติก กระดาษเงิน กระดาษทอง หรือวัสดุตกแต่งโลงจำพวกเทพพนม ถ่านไฟฉาย หลอดไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ต้องตรวจสอบสภาพเตาเผา อุปกรณ์การเผา หัวเผา พัดลม ประตูเตาเผาให้พร้อมสมบูรณ์ในการเผาแต่ละครั้งตลอดทั้งเชื้อเพลิงให้เพียงพอ ต้องควบคุมการเผาให้เป็นไปตามหลักวิศวกรรม โดยการควบคุมอุณหภูมิของไฟให้เหมาะสม หลังจากการเผาเสร็จแล้วต้องทำความสะอาดเตาเผาให้เรียบร้อย เก็บกวาดถ้าถ่านออกให้หมดและในขณะที่ทำความสะอาดควรมีอุปกรณ์ป้องกันสารพิษจากศพ เพื่อเป็นการรักษาสุขภาพของนักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ)

4.3.3 ปัญหาด้านค่านิยมปัจจุบันในการจัดการศพ

ปัจจุบันการจัดการศพต้องคำนวณด้านเวลาเนื่องจากมีค่าใช้จ่าย การทำงานทำให้เกิดธุรกิจเกี่ยวกับการจัดการศพตั้งแต่ธุรกิจโลงศพ การบริหารศพ พิธีกรรมถึงสัปเหร่อคือสัปเหร่อทุกคนวันนี้มี 3 ประเภท

1. สัปเหร่อแบบญาติ พี่น้อง ไม่มีราคาช่วยกันเผาศพญาติ
2. สัปเหร่อประเภทที่ 2 คือจ้างมาเต็มตัว ที่บอกว่าคอยให้ข่าวให้ข่าวให้น้ำจนถึงพิธีเผา และก็มีผู้ช่วยให้นั้นคือสัปเหร่อเต็มตัว
3. สัปเหร่อประเภทที่ 3 คือสัปเหร่อที่ผูกขาดมากับโลงศพ ธุรกิจโลงศพ ธุรกิจที่คนจัดดอกไม้งานศพ หรือธุรกิจที่เป็นมัคทายกที่อยู่วัด พวกนี้จะผูกมาเป็นระบบเดียวกัน สัปเหร่อประเภทที่ 3 นี้ ทางเจ้าภาพจะเอาอย่างไรดีจะสั่งได้ทุกรูปแบบ ดังจะเห็นได้จากการสนทนากลุ่มดำเนินงานศพเป็นธุรกิจ ตั้งแต่ธุรกิจโลงศพ ต้องอาศัยปัจจัยทุกอย่างเลยนะครับ สมาชิกในชุมชนก็จะแบ่งหน้าที่กัน พิธีกรรมทางศาสนา ส่วนที่ 2 ที่ชาวบ้านเรียกว่า สัปเหร่อ พวกนี้ก็จะมีหน้าที่ดูแลศพอย่างเดียว จะคอยให้ข่าวศพเวลาพระฉันก็จะเรียกมากินด้วย ก็จะช่วยอยุ่อย่างนั้น เป็นวัฒนธรรมของชาวบ้านในชนบท ส่วนที่ 3 ผู้ช่วยสัปเหร่อ เป็นคนที่จะคอยพุง ยกของต่างๆเวลามีการสวดพระอภิธรรม ตีระฆัง เป็นการปลุกศพ หรือเตือนผู้ที่มาฟังสวดพระอภิธรรมจะได้มีสติและระลึกถึงความ

³¹สนทนากลุ่ม ดร.ภุชวีร์ สุขเสน, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

ตาย อันที่ 4 คือผู้ประสานงานศพ จะเดินถืออะไรหลายๆอย่างมีการโยนของ อันนี้คือในวิถีชุมชนของชนบท ที่พบเห็นประจำ ส่วนทางชุมชนเมืองส่วนใหญ่เป็นการผสมผสานกัน

“...เรื่องสัปเหร่อ เราจะเห็นว่าสัปเหร่อมีผู้ช่วยก็คนก็ได้ตามแต่พื้นที่ ส่วนค่าตอบแทนต้องให้อย่างน้อยบ้านนอกคนละ 400 บาทต่อศพสำหรับผู้ช่วย ส่วนอาจารย์หรือหัวหน้าสัปเหร่อ 2,000 - 2,500 บาท ต่อ 1 ศพ แต่บางพื้นที่เหมาจ่ายหมดเลย 12,000 บาท ตั้งแต่ค่าพระสวดค่าอะไรรวมอยู่ในนั้นในพิธีที่จะเผา นี่คือนี่ที่เกิดอยู่ในชุมชน หรือสังคมปัจจุบัน ดังนั้นสัปเหร่อเป็นเรื่องละเอียดอ่อนเพราะสัปเหร่อทุกวันนี้มี 3 ประเภท

1. สัปเหร่อแบบญาติ พี่น้อง ไม่มีราคาช่วยกันเผาศพญาติ
2. สัปเหร่อประเภทที่ 2 คือจ้างมาเต็มตัว ที่บอกว่าคอยให้ข่าวให้น้ำจนถึงพิธีเผา และก็มีผู้ช่วยให้นั้นคือสัปเหร่อเต็มตัว

3. สัปเหร่อประเภทที่ 3 คือสัปเหร่อที่ผูกขาดมากับโรงศพ ธุรกิจโรงศพ ธุรกิจที่คนจัดดอกไม้งานศพ หรือธุรกิจที่เป็นมัทกะทายกที่อยู่ทั่วๆไป พวกนี้จะผูกขาดเป็นระบบเดียวกัน สัปเหร่อประเภทที่ 3 นี้ ทางเจ้าภาพจะเอาอย่างไรดีจะสั่งได้ทุกรูปแบบ ดังนั้นนี่คือภาพรวมเรื่องปัญหาสัปเหร่อแยกเป็น 3 กลุ่ม...”³²

4.3.4 ปัญหาด้านการบริหารจัดการเตาเผาศพ

ปัญหาด้านการบริหารจัดการเตาเผาศพ มีดังนี้

1. ความไม่ใสของสัปเหร่อ
2. ขาดการซ่อมบำรุง
3. ขาดการทำความสะอาด
4. การใช้งานบ่อย
5. ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของสัปเหร่อ
6. การปรับพื้นที่ทำให้เสียภูมิสถาปัตยกรรม
7. ความโลภของสัปเหร่อ

“...เรื่องการบริหารจัดการเป็นเรื่องใหญ่ ถ้าท่านอยู่ภาคประชาสังคมท่านจะรู้เลยว่าปัญหาซับซ้อนมาก เงินไม่พอที่จะจัดการงานศพ ที่เราเห็นกันอาหารที่จะแจกที่จะเลี้ยงแขกยังไม่พอ

³²สนทนากลุ่ม อาจารย์ธงชัย สีโสภณ, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

เจ้าภาพก็ไม่รู้เรื่อง ญาติก็มาแบ่งเอามาช่วยก็เอาเงินเข้ากระเป๋า อย่างเมื่อ 2 อาทิตย์ที่ผ่านมาญาติไปตายที่นครสวรรค์ กลับมาแม่ก็รู้เรื่อง พี่สาวก็รู้เรื่อง ญาติทุกคนก็เก็บเงินใส่กระเป๋าเพราะว่าคุณพ่อเป็นมกทายก เป็นคนไม่พูดไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร ไม่มีเงินจะบูรณะเมรุใหม่ เต่าเผาพัง เผาหลายหมู่บ้านข้างที่ 5 - 6 หมู่บ้าน มาเผาด้วยกัน และจะหาเงินที่จะซ่อมต่อไม่มีเป็นหน้าที่เจ้าอาวาสและกรรมการหมู่บ้านที่จะหาเงินต่อ นี่คือการซับซ้อนเกี่ยวกับการบริการจัดการ ปัญหาการเงินกองกลางที่จะซ่อมเมรุ ถ้าประตูเหล็กพังด้วยก็หลายหมื่นบาทในยุคปัจจุบันแต่ถ้าพังเฉพาะอิฐก็ถูกหน้อยนั่นคือการซ่อมบริหารจัดการเมรุ...³³

“...การบริหารจัดการในการเผาศพในช่วงนั้น ก็จะต้องตั้งทีมงานออกมา ในการตั้งทีมงานแต่ละคนต้องทำหน้าที่อะไรบ้าง ในการบริหารจัดการศพ ในการเผาแต่ละครั้งนั้นศพแต่ละศพ ขึ้นตำ 4-5 พันบาท อันนี้คือผู้บริหารจัดการศพภายในวัด...”³⁴

“...ในการเผาศพแบบเชิงตะกอน ถ้าใส่ฟืนเยอะเกินไป หรือเผาเบาเกินไป อาจกระทบอิฐไปโดนอิฐพังก็ต้องซ่อมอยู่เรื่อย อันนี้ประเภทเมรุลอยอยู่ข้างวัดหรือที่อยู่ป่าซำก็เจอปัญหาแบบเดียวกัน ใช้ฟืนมันก็ยากเหมือนกันแล้วมันก็มีเหล็กตะแกรงรอง เมรุอยู่ข้างนอกก็ใช้ตะแกรงรองเหมือนกันพอไหม้เสร็จก็ร่วงลงเหมือนกัน นี่คือเมรุประเภทอัจฉริยะแบบชุมชนราคาไม่กี่หมื่นก็สร้างได้ก็เผาได้นี้คือชุมชนชนบทที่ยังอดอยากอยู่...”³⁵

สรุปจากประเด็นรูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทยแบ่งเป็น 2 แบบ 1) ชุมชนต่างจังหวัด หรือชนบทนิยมใช้แบบเชิงตะกอนโดยใช้ฟืน ถ่านเป็นเชื้อเพลิงและให้ความสำคัญความเชื่อของท้องถิ่นนั้นๆ 2) ชุมชนเมือง นิยมใช้เมรุแบบ 1 ห้องเผาและแบบ 2 ห้องเผาโดยใช้น้ำมันดีเซลหรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง ส่วนเรื่องความเชื่อจะไม่ค่อยยึดติดในประเพณีและวัฒนธรรม และรูปแบบเตาเผาศพในอนาคต ต้องการแบบเตาเผาไฟฟ้าหรือเตาเผาอัจฉริยะที่มีเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับคนและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ยึดแนวทางการปฏิบัติสืบต่อด้วยความเชื่อ ลดปัญหาในการจัดการบริหารเตาเผาศพ ลดเกิดเขม่าควัน กลิ่น ฝุ่นละออง ขนาดเล็กสามารถลดได้ออกซิน/พีวแรนส์

³³ สทนทากลุ่ม อาจารย์จงชัย สีโสภณ, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

³⁴ สทนทากลุ่ม อาจารย์อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

³⁵ สทนทากลุ่ม ดร.มนูญ สอนโพชนงาม, อ.ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3 กุมภาพันธ์ 2564.

4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การศึกษาเตาเผาศพในประเทศไทยพบว่าเป็นรูปแบบที่ 1) เตาเผาศพแบบโบราณ (เชิงตะกอน) รูปแบบที่ 2) เตาเผาศพแบบ 1 ห้องเผา และรูปแบบที่ 3) เตาเผาศพแบบ 2 ห้องเผา (ห้องเผาที่ 1 เผาศพ และห้องเผาที่ 2 เผาคอวัน) ดังแผนภาพ

ภาพที่ 4.7 แผนภาพพัฒนาเตาเผา 4.0

การศึกษาเตาเผาศพในประเทศไทยพบว่าเป็นรูปแบบที่ 1) เตาเผาศพแบบโบราณ (เชิงตะกอน) รูปแบบที่ 2) เตาเผาศพแบบ 1 ห้องเผา และรูปแบบที่ 3) เตาเผาศพแบบ 2 ห้องเผา (ห้องเผาที่ 1 เผาศพ และห้องเผาที่ 2 เผาควัน) ดังนี้

รูปแบบที่ 1 เตาเผาศพแบบโบราณ (เชิงตะกอน)

เตาเผาศพลักษณะนี้ ส่วนมากรู้ใช้ในชุมชนต่างจังหวัด จะให้ความสำคัญเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาด้วยความเชื่อว่าการเผาศพจะต้องจัดสมกับฐานะ ถ้าคนมีตำแหน่ง ผู้นำชุมชน หรือเกจิ บุคคลที่ได้รับความเคารพนับถือ ส่วนมากจะเมรุลอย แสดงถึงบุญบารมีของคนที่ยี่ชีวิต

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเผาศพรูปแบบที่ 1 เป็นเตาเผาศพที่ใช้ฟืน ถ่านและยางรถยนต์เป็นเชื้อเพลิง ไม่สามารถควบคุมความร้อนได้ เกิดเขม่าควัน กลิ่น ฝุ่นละอองขนาดเล็ก ไดออกซิน/พีวแรนส์ เนื่องจากเกิดการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์

รูปแบบที่ 2 เตาเผาศพแบบ 1 ห้องเผา

เตาเผาศพลักษณะที่ 1 เตา ปัจจุบันพบว่า ในกรุงเทพมหานคร ไม่มีเตาลักษณะนี้แล้ว ส่วนมากจะเป็นสองห้องเผา และปริมาตร ก็พัฒนาเป็นระบบสองห้องเผาแล้ว แต่ชุมชนต่างจังหวัด ในตัวเมือง หรือวัดที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองก็จะใช้เตาเผาศพหนึ่งห้องเผาเสียเป็นส่วนมาก ส่วนด้านความเชื่อของชุมชนต่างจังหวัด ก็ยังยึดประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีแบบสากล

รูปแบบที่ 3 เตาเผาศพแบบ 2 ห้องเผา (ห้องเผาที่ 1 เผาศพ และห้องเผาที่ 2 เผาควัน)

เตาเผาศพลักษณะที่ 3 ประกอบด้วย 2 ห้องเผา ห้องที่ 1 เผาศพ ส่วนห้องที่ 2 เผาควัน ซึ่งเตาเผาศพลักษณะ 2 ห้องเผาจากการศึกษาพบว่า จะใช้ในกรุงเทพมหานคร และปริมาตรเป็นส่วนใหญ่ ขณะที่ต่างจังหวัด ก็มีใช้เฉพาะในตัวจังหวัด และด้านความเชื่อของประชาชน ก็จะยึดแนวทางปฏิบัติตามประเพณี ความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีสากล

เตาเผาศพลักษณะที่ 3 ถือว่าเป็นเตาที่ทันสมัยและสามารถควบคุมมลพิษได้ ซึ่งใช้น้ำมันดีเซล หรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง และการเผาไหม้ที่สมบูรณ์ ควบคุมความร้อนได้ มีห้องเผาศพ ห้องเผาควัน สามารถลดเกิดเขม่าควัน กลิ่น ฝุ่นละออง ขนาดเล็กลงได้ แต่ไม่สามารถลดไดออกซิน/พีวแรนส์

รูปแบบที่ 4 เตาเผาในอนาคต

กรุงเทพมหานคร กำลังสำรวจและพัฒนาเตาต้นแบบ จะพัฒนาเตาเผาศพ 4.0 สามารถลดมลพิษและสารก่อให้เกิดโรคมะเร็งผิวหนัง ลดเขม่าควัน และเป็นแบบห้องเผาควันและห้องเผาแก๊สที่เกิดจากห้องที่ 1 เพื่อขจัดกลิ่นและควันตลอดจนมลพิษต่าง ๆ ที่ออกจากห้องเผาศพ ซึ่งรูปแบบเตาเผาศพในอนาคตที่สังคมต้องการและมีความเหมาะสมด้านราคา 1) เตาเผาศพ 2 ห้องเผา ใช้น้ำมัน

เป็นเชื้อเพลิง 2) เต้าเผาไฟฟ้า และ 3) เต้าเผาที่มีเทคโนโลยีสมัย สามารถถลุง ฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอน ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ จากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ หรืออุณหภูมิไม่สูงพอ สามารถควบคุมอุณหภูมิ และระยะเวลาในการเผาวัน และก๊าซตลอดจนการเผา มีเทคโนโลยี ช่วยควบคุมระบบ และบันทึกข้อมูลการทำงานของเต้าเผาอัตโนมัติ เหมาะสำหรับวัด ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนเมือง ที่มีการอยู่อาศัยอย่างหนาแน่นของประชาชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย 2) เพื่อศึกษารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย วิจัยดำเนินการวิจัย ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) โดยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document) และเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม (Field Study) โดยวิธีการ การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non Structure Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และประชุมผู้เชี่ยวชาญ (Expertise Meeting) จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปงานวิจัยแบบพรรณนา สรุปผลการวิจัย ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย สรุปผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1.1 เตาเผาศพของวัดในสังคมไทย แบ่งตามลักษณะของเตาเผา

1. เตาเผาศพแบบโบราณ

เตาเผาศพแบบโบราณ เป็นเตาเผาแบบเชิงตะกอน เป็นเตาเผาศพแบบเปิด รูปแบบที่มีใช้อยู่ทั่วไปในประเทศไทย โดยเฉพาะในชุมชนต่างจังหวัด ยังใช้เตาเผาศพเชิงตะกอนในอดีต ซึ่งจะพบเห็นในชนบทที่ห่างไกล นิยมทำเตาเผาแบบนี้เป็นเตาเผาศพของชุมชน โดยต้องอยู่ในเขตที่มีความห่างไกลจากชุมชน เช่น อยู่ท้ายหมู่บ้าน หรือชายป่า เป็นต้น เตาเผาแบบนี้ มีลักษณะเปิดด้านบน โดยทั่วไปจะมีการก่ออิฐถือปูนเป็นบันได ขึ้นไปสองข้าง และเว้นตรงกลางให้มีขนาดใกล้เคียงกับโลงศพ การเผาศพจะนิยมใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิงเรียงอยู่ด้านล่างของโลงศพที่จะเผา

นอกจากนี้ บางแห่งอาจมีการเผาโดยเรียงฟืนไว้ด้านล่างและวางโลงศพที่จะเผาไว้ข้างบน โดยไม่มีการก่อสร้างเตาเผาแต่อย่างใด การเผาศพ โดยเตาเผาประเภทนี้ ก่อมลภาวะเป็นพิษ เนื่องจากเชื้อโรคเชื้อรา ก๊าซพิษ กลิ่นเหม็น และฝุ่นละอองต่างๆ ก่อให้เกิดความรำคาญหรือเป็นอันตรายต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงได้ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในบางท้องถิ่น เช่น พื้นที่ทางภาคอีสาน ภาคเหนือการเผาศพ อาจต้องมีที่ตั้งโลงศพที่มีลักษณะเหมือนปราสาท ที่จะต้องเผาไปพร้อม

กันด้วย และหลายๆ แห่งในพื้นที่ชนบท ยังขาดแคลนทุนทรัพย์ในการสร้างเตาเผาที่มีคุณภาพดี หลายพื้นที่ในชนบท จึงต้องใช้เตาเผาศพแบบนี้อยู่ โดยในการเผาศพ จะจัดให้มีที่ตั้งของเตาเผาศพหรือสถานที่เผาศพ ให้อยู่ในที่โล่งและห่างไกลจากย่านที่พักอาศัยด้วย เพื่อไม่ให้ควันลอยไปรบกวนในแหล่งชุมชน

แบบโบราณทั้ง 2 ลักษณะคือ แบบกองฟอน และแบบเชิงตะกอน ให้ข้อมูลไว้ว่า ลักษณะการเผาศพแบบกองฟอน คือ การเผาศพในที่โล่งแจ้งโดยการนำไม้มาวางเป็นชั้นๆ เพื่อเป็นการสลายร่างของผู้เสียชีวิต แต่ทำไมเขาเรียกว่ากองฟอนที่เรียกว่ากองฟอนก็คือกองขี้เถ้าที่ได้จากการเผาศพเสร็จแล้วกองไว้คนโบราณเลยเรียกว่ากองฟอนแต่นั้นมา การเผาแบบกองฟอนนี้จะมีการเรียงไม้เป็น 4 รูปแบบด้วยกัน คือ

แบบที่ 1 เรียกว่าการกองแบบสุ่ม คือการเอาไม้มาเรียงกันเป็น 2-3 ชั้นก่อนเพื่อใช้เป็นฐานรองโล่งแล้วนำไม้ที่เหลือมาวางทับโล่งไว้ การเรียงแบบสุ่ม พอจะทำให้ไม่เห็นร่างผู้เสียชีวิตหรือภาพที่น่าสยดสยองตาจนเกินไป ปัจจุบันการเผาศพลักษณะดังกล่าว กำลังสูญหายจากสังคมไทย

แบบที่ 2 เรียกว่าการเรียงไม้แบบตาราง คือการวางไม้แบบขั้ดตารางขึ้นไปเรื่อยๆ จนพอดีจากนั้นนำศพไปวางไว้ด้านบน แต่ข้อเสียของการวางแบบตารางคือพื้นที่ใช้เผาจะไหม้หมดไป แต่ศพยังไหม้ไม่หมดจะทำให้ศพกลิ้งลงมาด้านล่างได้ เกิดมลพิษชนิดต่าง ๆ และยังส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะน้ำเน่าเสีย และส่งกลิ่นรบกวนชาวบ้าน

แบบที่ 3 เรียกว่าการวางไม้แบบเรียง ข้อเสียคือไฟจะไหม้ไม่ค่อยแรงแต่จะทำให้ศพนั้นไม่กลิ้งลงมาด้านล่าง การแบบนี้ก่อให้เกิดมลพิษทุกชนิด เนื่องจากไม่สามารถควบคุมความร้อนได้

แบบที่ 4 เรียกว่าการเรียงแบบราบ คือการวางไม้ไว้เพียง 3 ท่อนเท่านั้นแล้วนำโล่งมาวางไว้จากนั้นนำพื้นที่ที่เหลือมาวางทับโล่งไว้เพื่อไม่ให้ศพนั้นกลิ้งไปกลิ้งมา แบบที่ 4 นี้จะใช้เวลาในการเผานานแต่จะทำให้ไม่เห็นภาพอุจาดตาสักเท่าไร แต่ยังไม่สามารถควบคุมความร้อน หรือทำให้เกิดการเผาไหม้ที่สมบูรณ์ได้ ยังส่งกลิ่นรบกวนชุมชน และก่อให้เกิดมลพิษชนิดต่าง ๆ ทำลายสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนและผู้หน้าที่ (สัปเหร่อ) ด้วย

จากการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการเผาศพแบบกองฟอนนี้เดิมแต่ต้นมาเกิดมาจากเมื่อสมัยก่อน เราไม่มีเมรุการเผาศพ เลยต้องนำท่อนไม้มาเรียงไว้เพื่อใช้ในการเผาศพแทน ส่วนทางภาคอีสานของประเทศไทย จะมีความเชื่อว่าการเผาศพแบบกองฟอนนี้จะใช้เผาเฉพาะศพตายโหงหรือที่เป็นคู่สามี-ภริยาที่ตายพร้อมกัน เขาก็จะใช้วิธีเผาแบบกองฟอน เพื่อให้ทั้งคู่เดินทางไปสู่สวรรค์พร้อมกัน มันก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อของแต่ละท้องที่ในการเผาศพ จึงเกิดปัญหาอุปสรรค ในการเผาศพแบบกองฟอนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในฤดูฝนเพราะฤดูฝนอากาศมันชื้นทำให้ไฟมีความชื้น ดังนั้นส่วนมากจะมีปัญหาในฤดูฝน และฤดูหนาวที่มีลมแรง ลมแรงจะทำให้พัดพากลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ฟุ้ง

กระจายไปทั่วบริเวณทำให้ประชาชนใกล้ๆ ได้รับกลิ่น เว้นแต่กองฟอนนั้นตั้งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน ไม่ได้รับผลกระทบ แต่ยังคงเกิดมลพิษได้

การเผาศพแบบกองฟอนนี้ทำให้เกิดมลพิษทางด้านอากาศ ด้านกลิ่น เมื่อมีการเผาศพแล้วก็มีกลิ่นฟุ้งกระจายไปสู่หมู่บ้านทำให้ชาวบ้านในระแวกนั้นได้รับกลิ่นไม่พึงประสงค์ และในช่วงฤดูฝนพื้นที่เตรียมไว้เกิดความชื้นหรือเปียกทำให้ศพไหม้ไม่หมดทำให้เกิดเป็นแหล่งเชื้อโรคที่เกิดจากชิ้นเนื้อของศพที่ยังเผาไม่หมดไหลไปตามทางน้ำ กลิ่นฟุ้งกระจายสู่อากาศ ทางดินบ้าง หรือมีสุนัขมากัดกินเป็นแหล่งกระจายเชื้อโรค เป็นอันตรายต่อสุขภาพชุมชน

การเผาศพแบบเชิงตะกอน ก็เป็นการเผาศพที่ป่าสาธารณะที่เขาก่อเตาขึ้นไว้ เป็นการเผาศพ โดยมีการก่ออิฐขึ้นมาเป็นลักษณะสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อขึ้นมาประมาณเมตรกว่า ๆ เพื่อใช้ในการวางท่อนหินไว้ด้านล่างแล้วนำศพมาวางไว้ด้านบนการเผาศพแบบนี้คล้ายๆ เวลาจะเผาศพสับหรือก็จะลาดด้วยน้ำมัน หรือยางรถยนต์ เป็นเชื้อเพลิงในการเผา

ความเชื่อเกี่ยวกับการเผาศพแบบเชิงตะกอน เพราะเมื่อก่อนไม่มีเมรุเหมือนปัจจุบันนี้ และก็เกิดจากความเชื่อที่ว่าวิญญาณของผู้ตายนั้นยังวนเวียนอยู่แถวนี้ สมัยก่อน ถ้าเจ้าภาพมีที่นา หรือมีความเรื่องดวงวิญญาณ จะก่อเตาเผาที่บ้าน หรือที่นา เพราะเชื่อว่าดวงวิญญาณของผู้ตายจะอยู่กับลูกหลาน เกิดปัญหาอุปสรรคในการเผาศพแบบเชิงตะกอนคือ ก็จะไม่มีปัญหาเท่าไร เพราะบางที่เชิงตะกอนที่ก่อขึ้นมา จะมีหลังคาปกคลุมสามารถเผาได้ในฤดูฝนได้ แต่บางที่ยังไม่มีหลังคาปกคลุมก็จะทำให้มีปัญหาในฤดูฝน และหน้าหนาว ส่วนการความร้อนนั้น ไม่สามารถควบคุมได้และเกิดการเผาไหม้ที่สมบูรณ์ รวมทั้งกลิ่น เขม่าควัน ก่อให้เกิดมลพิษได้มาก สาเหตุที่เกิดก็มาจากอุปกรณ์ในการเผาศพและเครื่องใช้ต่าง ๆ ของผู้ตายที่ญาติเชื่อว่าถ้าเผาไปพร้อมกับศพผู้ตายจะได้ใช้สิ่งนั้นด้วย และบางที่ก็นำเอายางรถยนต์มาเป็นเชื้อเพลิงในการเผาศพ เกิดมลพิษทางอากาศ คือ การเกิดควันดำไปทั่วบริเวณและไม่สามารถควบคุมควันได้ ทำให้เกิดโรคทางลมหายใจ

2. เตาเผาศพแบบ 1 ห้องเผา

เตาเผาศพแบบ 1 ห้องเผา หรือเตาเผาแบบห้องเผาเดี่ยวเตาเผาแบบนี้ จะเกิดมลภาวะและมลพิษทางอากาศ ทั้งกลิ่น และเขม่าควัน เพราะลักษณะของเตาเผาประเภทนี้ มีปล่องระบายอากาศ จะสร้างปล่องระบายอากาศให้สูง เพื่อให้ควันและขี้เถ้ากระจายสู่อากาศ และไม่ให้รบกวนประชาชนที่มีบ้านใกล้เคียงกับวัด ใช้ฟืนหรือถ่านเป็นเชื้อเพลิง ยังเกิดมลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ หรืออุณหภูมิความร้อนไม่เพียงพอ ทำให้เกิดสารมลพิษ ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ รวมทั้งเขม่า และขี้เถ้าจากการเผาไหม้ จะถูกปล่อยจากปล่องเมรุ และเชื้อเพลิงที่ใช้ ซึ่งเตาแบบ 1 ห้องเผานั้น จะใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง เมื่อศพโดนไฟเผาในระยะ

เริ่มแรก ก็จะส่งกลิ่นจากการสลายตัวของสารอินทรีย์ในศพ ประชาชนสุดดมเขม่าควัน กลิ่นจากการเผาไหม้ สร้างความรำคาญมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชน

ความเชื่อในการเผาศพแบบนี้ วิธีการคือเอาศพมาวางไว้บนฉาปนสถาน มีการนิมนต์พระมาพิจารณาผ้าบังสุกุล แล้วเอาดอกไม้จันทน์มาวาง และบรรจุดอกไม้จันทน์ในโลงแล้ว ถ้ามีข้าวอาหาร ก็ตักเข้าไปในปากให้เขากิน และบอกเขาว่ากินข้าว เหนื่อยก็ให้พักเสีย เอาข้าวให้กินหมดแล้ว ลำดับต่อไปก็นำน้ำมะพร้าวมาราดหน้าศพ 3 ครั้ง บอกศพว่าน้ำนี้เป็นน้ำสะอาด และสูงสุดแล้ว ก็เอาน้ำมันราดหน้าศพเข้าไปสู่เตาทำการเผาศพต่อไป

ปัญหาอุปสรรคที่ได้ศึกษาการเผาในลักษณะนี้ ยังมีปัญหาเรื่องตัวดูดควันทางปล่องของเมรุ จะเกิดมีปัญหา ไม่สามารถดูดควันที่เกิดจากการเผาศพให้ลอยขึ้นไปตามปล่องเมรุได้ จะทำให้ควันนั้นพุ่งออกมาทางด้านประตู และด้านข้างของเตาทำให้การเผาศพมีปัญหาได้

นอกจากนั้นแล้ว ยังมีศพอีกจำพวกหนึ่งที่มีครูบาอาจารย์ เช่น การสักยันต์คงกระพัน ทำให้ไม่สามารถเผาศพให้หมดไปได้ ต้องนำชิ้นส่วนตรงที่สักยันต์นั้นออกมาจากเตาแล้วจูดรูปบอกกล่าวศพแล้วขูดเอายันต์ออกจึงทำให้เผาไหม้ได้

มลพิษที่เกิดจากการเผาศพแบบเตาถ่านนี้ ส่วนมากก็เกิดจากควันและฝุ่น การเกิดควันออกไปจากปล่องเมรุมากเท่าใด ก็จะมีกลิ่น ควัน และฝุ่นจำนวนมากไหลในช่วงเวลาที่เปิดเตาพลิกศพยิ่งทำให้ควันและฝุ่นฟุ้งกระจายมากขึ้น ในบริเวณเตาเผาศพ และด้านนอกข้างเตาเผา

3. เตาเผาศพแบบ 2 ห้องเผา น้ำมันดีเซลและแก๊ส LPG

เตาเผาแบบนี้ ถือว่าเป็นเตาเผาที่ออกแบบ ได้รับการออกแบบ และพัฒนาจากเตาเผาศพ 1 ห้องเผา พร้อมทั้งติดตั้งเทคโนโลยี และเทคนิคการเผาที่ทันสมัย โดยแบ่งห้องเผาไหม้ ออกเป็น 2 ห้อง ประกอบด้วยห้องใหญ่ จะทำหน้าที่เผาศพโดยตรง ส่วนอีกห้องหนึ่งเป็นห้องเล็ก ทำหน้าที่เผาควันและกลิ่น เพื่อกำจัดกลิ่นและเขม่าควันให้หมดไป หรือให้เหลือน้อยที่สุด การเผาศพแบบ 2 ห้องเผาใช้น้ำมันดีเซล LPG เป็นเชื้อเพลิง จะมีแผงควบคุมหัวจ่ายไฟและควัน มีตัวดูดควันไม่ให้ควันออกไปภายนอก ก่อนทำการเผาต้องมีการวอร์มเครื่องก่อน 5 นาที การเผาในแต่ละศพใช้เวลาประมาณ 15 นาที ต่อ 1 ศพ ใช้ความแรงของการเผาไหม้ที่ 900 องศาเซลเซียส การเผาศพในแต่ละศพจะใช้เชื้อเพลิงคือแก๊สประมาณ 1 กิโลกรัมต่อ 1 ศพ แต่การก่อสร้างยังต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากอย่างเช่นของวัดนครสวรรค์นี้เฉพาะเตากับระบบมีค่าใช้จ่ายถึง 2,700,000 บาท ซึ่งถือว่าสูงมากสำหรับวัดที่มีรายได้น้อยในต่างจังหวัด

ความเชื่อในการเผาศพแบบนี้ วิธีการบรรจุเครื่องใช้ต่างๆ ของผู้เสียชีวิตไปด้วย ซึ่งมีความเชื่อว่าจะให้ผู้เสียชีวิตนำไปใช้สุคติภูมิที่ดี จึงนิมนต์พระพิจารณาผ้าบังสุกุล ให้แขกที่มาร่วมงานศพวางดอกไม้จันทน์บนพาน ซึ่งวางไว้ด้านหน้าโลงศพเสร็จแล้วนำศพเข้าไปภายในเตาให้ประธานสงฆ์ และลูกๆ หลานๆ วางดอกไม้จันทน์ในเตาแล้วก็ทำการเผาซึ่งใช้เวลาเผาประมาณ 15 นาที

ปัญหาอุปสรรคในการเผาแบบนี้ปัญหามีน้อยมากเพราะเจ้าหน้าที่คอยตรวจเช็คสภาพเตาเผาตลอดเวลา ส่วนปัญหาด้านมลพิษเตาเผาแบบนี้ แทบจะไม่มีปัญหาเรื่องมลพิษเลย เพราะระบบที่มีทั้งหัวเผาใหม่กับหัวเผาควัน ทำให้ควันไม่ฟุ้งกระจาย ไม่ส่งกลิ่น และฝุ่นละออง หลังจากการเผาเสร็จ จากการศึกษาตรวจวัดถือว่ามีปริมาณน้อยกว่าเตาถ่าน หรือฟืน กองฟอน และเชิงตะกอน จึงเหมาะกับวัดที่อยู่ในชุมชนเมือง เพราะสามารถลดปัญหาการร้องเรียนของชาวบ้านได้

การเผาศพแบบ 2 ห้องเผาที่ใช้ระบบน้ำมันดีเซล เป็นเชื้อเพลิงจะมีแผงควบคุมหัวจ่ายไฟและควัน มีตัวดูดควันไม่ให้ควันออกไปภายนอก ก่อนทำการเผาไม่ต้องมีการรื้อเครื่องสามารถเปิดระบบได้เลย แต่เจ้าหน้าที่ไม่ควรเปิดระบบทิ้งไว้ การเผาในแต่ละศพใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงต่อ 1 ศพ ใช้ความแรงของการเผาใหม่ที่ 900-1,300 องศาเซลเซียส การเผาศพในแต่ละศพจะใช้เชื้อเพลิงคือน้ำมันดีเซลประมาณ 50 ลิตรต่อ 1 ศพ เตาชนิดนี้ ใช้งบประมาณการก่อสร้างเป็นจำนวนมากอย่างเช่น ของวัดเทพศิรินทราวาส เฉพาะเตากับระบบมีค่าใช้จ่ายถึง 2,500,000 บาท ซึ่งถือว่าสูงมากสำหรับวัดที่มีรายได้น้อย

ความเชื่อในการเผาศพแบบนี้ ก็จะมีวิธีการปฏิบัติที่คล้ายๆ กัน คงรักษาพิธีกรรมทางศาสนาไว้ เช่น นิมนต์พระพิจารณาผ้าบังสุกุล ให้แขกที่มาร่วมงานศพวางดอกไม้จันทน์บนพาน เสร็จแล้วนำศพเข้าไปภายในเตาให้ประธานสงฆ์ และลูกๆ หลานๆ วางดอกไม้จันทน์ในเตาแล้วก็ทำพิธีการเผา นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อว่าจะเดินทางไปสู่ภพหน้าต้องมีการซื้อที่ดินตามแต่ศรัทธาใส่ในพานโดยกล่าววาทะกล่าว่า ตากะลี ยายกะลา ข้าพเจ้าขอซื้อที่ดินให้แก่คนตายเอาไว้ใช้ในภพหน้าด้วย

ปัญหาอุปสรรคในการเผาแบบนี้ปัญหามีน้อยมาก เพราะเจ้าหน้าที่คอยตรวจเช็คสภาพเตาเผาอยู่เสมอ แต่ปัญหาอีกอย่างคือ เจ้าหน้าที่ (สัปเหร่อ) มีความเชี่ยวชาญ มีน้อยมาก เพราะไม่มีการเรียนรู้ที่เป็นรูปแบบ แต่เรียนรู้ด้วยการสืบทอดโดยทาญาติ ซึ่งเป็นปัญหาด้านบุคลากรและอีกหนึ่งปัญหาคือ ระหัดฉีดในระบบน้ำมันจะอุดตันบ่อยมาก ฉะนั้นเจ้าหน้าที่ต้องคอยหมั่นเช็คอยู่ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในขณะที่เผา ส่วนปัญหาปัญหาด้านมลพิษเตาเผาแบบนี้แทบจะไม่มีปัญหาเรื่องมลพิษเลย เพราะระบบที่มีทั้งหัวเผาใหม่กับหัวเผาควันทำให้ควัน ไม่ฟุ้งกระจาย ไม่มีกลิ่น และฝุ่นละอองหลังจากการเผาไหม้ ถือว่ามีปริมาณน้อยกว่าเตาเผาชนิดอื่น ๆ จึงเหมาะกับวัดที่อยู่ในชุมชนเมือง

3. เตาเผาศพ 4.0

เตาเผาศพแบบ 4.0 ที่พัฒนาขึ้น ซึ่งเตาเผาชนิดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จะเข้ามาช่วยลดปัญหามลพิษทางอากาศจากการเผาศพ ได้แก่ กลิ่น ฝุ่นละออง ซึ่งรวมถึงฝุ่นละอองขนาดเล็กเกิน 2.5 ไมครอน ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ สารไดออกซิน และซีเอ็นเอจากการเผาไหม้เชื้อเพลิง เกิดขึ้นเนื่องจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ หรืออุณหภูมิไม่สูงพอ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ มีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชนอยู่รอบวัด เป็นเตาเผาที่มีห้องเผาอย่าง

น้อย 2 ห้องเผา จะมีระบบควบคุมอุณหภูมิอัตโนมัติ สามารถควบคุมระยะเวลาในการเผาควัน และเผาก๊าซ ตลอดจนการเผาศพ ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้าย

เตาเผาศพแบบนี้ จะมีระบบควบคุม และมีการบันทึกข้อมูลการทำงานของเตาเผาศพ ติดตั้งระบบควบคุมมลพิษทางอากาศที่มีประสิทธิภาพสูง กรมนอนามัยรับรองคุณภาพ เหมาะสำหรับวัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ กรุงเทพมหานคร และชุมชนเมือง ที่มีการอยู่อาศัยอย่างหนาแน่นของประชาชน

จากการศึกษาข้อมูลล่าสุดพบว่า ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีวัดจำนวน 456 วัด โดยเป็นวัดที่มีเตาเผาศพจำนวน 310 วัด ทั้งหมด จัดเป็นเตาเผาศพในระดับ 3.0 และภายในปี 2562 สามารถปรับให้เป็นเตาเผาศพระดับ 4.0 ได้จำนวน 20 วัด การยกระดับเตาเผาศพ จะช่วยลดฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอน และก๊าซต่างๆ ทำให้คุณภาพอากาศดีขึ้น

การส่งเสริมวัดให้มีเตาเผาศพแบบ 4.0 กรุงเทพมหานคร ควรตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนให้สำนักงานพระพุทธศาสนาได้จัดสรรงบประมาณให้วัดต่างๆ ไม่ใช่แค่ส่งเสริมเชิงนโยบายเท่านั้น แต่ควรส่งเสริมด้านงบประมาณด้วย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็นำนโยบายพร้อมทั้งสำรวจวัดต้นแบบ จัดงบประมาณไปพัฒนาให้สอดคล้องกับตามยุทธศาสตร์การพัฒนาเตาเผาศพของวัดและการลดปริมาณมลพิษจากการเผาศพให้ได้มาตรฐานตามกรมนามัย และกระทรวงสิ่งแวดล้อมได้กำหนดไว้

5.1.2 รูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย

รูปแบบในการจัดการศพและเตาเผาศพในชุมชนบท ดังนี้

1. ก่อนตายจะมีบุตร บุตรีรวมทั้งญาติมิตรมาดูแลปฏิบัติกำลังใจ มีการนิมนต์พระมาสวดบังสุกุลเป็น เป็นการต่ออายุและเป็นการบอกทางแก่คนใกล้ตาย

2. เมื่อตายลง จะมีจัดการศพ ขอมมาศพ อาบน้ำศพ นำศพบรรจุโลงศพ แจ้งเรื่องการตายให้ผู้นำหมู่ชุมชน พระ บรรดาญาติทราบ การเตรียมสถานที่ตั้งบำเพ็ญกุศลศพ บรรดาญาติๆ เพื่อนฝูง จะมางาน มีการติดต่อร้านขายโลง ร้านเช่าเต็นท์ เครื่องเสียง ผู้รับทำอาหารเลี้ยงแขก ผู้ร่วมงาน ติดต่อพระเพื่อขอหีบยืมเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับพิธีสวดศพ ติดต่อร้านดอกไม้ ติดต่อคนผูกตราสังฆรัตน้ำศพ ขอมมาศพ นำศพบรรจุโลง

3. ประเพณีการในการสวดก็จะมีสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ตามจำนวนความสะดวกและความเชื่อเรื่องการเผาศพ ส่วนใหญ่ จะ 3 วัน 5 วัน และ 7 วัน

4. การเผาศพ ปัจจุบันมีพิธี 2 ตอน คือ ขั้นตอนแรกเผาเป็นพิธีที่เรียกว่าเผาหลอก ตอนที่สองเป็นการเผาจริง เป็นการจุดไฟเผาศพ เมื่อถึงกำหนดประชุมเพลิง สัปเหร่อจะยกศพลงจากที่ตั้งโลงศพ แล้วเปิดฝาโลงเพื่อให้ญาติได้ดูเป็นครั้งสุดท้าย หรือจะให้คนทั่วไปไปดูเพื่อปลงอนิจจา จากนั้นสัปเหร่อจะใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ เพราะเชื่อกันว่า น้ำมะพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ ผู้ตายได้ไป

อย่างบริสุทธิ์ จากนั้นลูกหลานจะช่วยกันนำศพเข้าเมรุ สัปเหร่อจะทำการเผาศพจนเหลือเฉพาะกระดูกและเถ้าถ่าน

5. ประเพณีการบวชน้ำไฟ คือ ลูกหลานของผู้ตายบวชเป็นเณรหรือเป็นพระในวันเผาเรียกว่า บวชน้ำไฟหรือน้ำศพ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายส่วนใหญ่จะบวชเพียง 3, 5, 7 วัน

6. ประเพณีการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เมื่อทำพิธีเผาแล้ว สัปเหร่อจะนัดแนะเจ้าภาพให้เตรียมของเก็บกระดูกก่อนนกกาทื่นบินข้าม กล่าวคือประมาณเวลา 05.00 น. และทำบุญอุทิศช่วงเช้า ก่อนที่จะนำเศษกระดูกที่เหลือไปเก็บ ผึ่ง หรือ นำไปลอยอังคารในแม่น้ำลำคลองทะเล ตามแต่สะดวกเจ้าภาพ เพื่อกลับคืนสู่ธาตุเดิม เพราะเชื่อว่ามนุษย์เกิดจากธาตุดิน น้ำ ไฟ และลม เป็นอันเสร็จพิธีการจัดการศพ

รูปแบบเตาเผาศพที่ควรใช้ในสังคมไทยในอนาคต ผู้วิจัยและทีมงานได้ทำการสนทนากลุ่มพบว่าเตาเผาศพควรเป็นเตาที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะในชุมชนทั้งด้านกลิ่น ด้านเสียง รวมถึงสภาพแวดล้อมด้วย นอกจากนี้ควรประหยัดเวลาในการเผา ผู้วิจัยและคณะเห็นว่าเตาที่ใช้เผาศพควรสามารถประกอบพิธีทางศาสนาตามความเชื่อดั้งเดิมได้ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อชุมชน เตาเผาศพใช้ระบบเผาไฟ ใช้ระบบน้ำ เป็นระบบน้ำทุกอย่าง ควันก็เข้าสู่ระบบใช้น้ำบำบัดเพราะว่าทุกวันนี้จะมีปัญหาเยอะ ควันเป็นมลภาวะที่ทางวัดปล่อยขึ้นมา แต่ว่าเรื่องการเผาศพก็เป็นพิธีทางศาสนาที่เรายึดติดมากเพราะว่าพิธีการทุกอย่างขึ้นอยู่กับความรู้สึกของญาติผู้เสียชีวิต ฉะนั้นการเผาศพก็เป็นพิธีกรรมที่ซึ่งอนุรักษ์คุณค่าความเป็นไทย และการเผาศพนั้นต้องไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสุขภาพของชุมชน

5.1.3 ปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย

ปัญหาอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทยมี ดังนี้

1. ปัญหาด้านวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนที่ต้องเตาเผาศพปัญหาด้านนี้พบว่าในชุมชนชนบทจะมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติมีความเชื่อว่าถ้าสร้างเมรุเสร็จจนที่เป็นเจ้าภาพในการสร้างมักจะตายก่อน จึงมักมีการแก้เคล็ดในเรื่องนี้ การจัดงานศพให้ข้าราชการ ระดับไหนจะใช้โลงศพแบบไหน นอน ยืน ตั้ง จะให้อยู่เชิงตะกอนเพราะเชื่อว่าศพนอนธรรมชาติศพจะได้สบาย ชุมชนชนบทจะยังเชื่อเรื่องรูปแบบของเตาเผาใช้แบบโบราณ มีความเชื่อจารีต ประเพณี

2. ปัญหาด้านภูมิประเทศของเตาเผาศพ

3. ปัญหาด้านค่านิยมปัจจุบันในการจัดการศพ ปัจจุบันการจัดการศพต้องคำนวณด้านเวลาเนื่องจากมีค่าใช้จ่าย การทำงานทำให้เกิดธุรกิจเกี่ยวกับการจัดการศพตั้งแต่ธุรกิจโลงศพ การบริหารศพ

4. ปัญหาด้านการบริหารจัดการเตาเผาศพ รูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย แบ่งเป็น 2 แบบ 1) ชุมชนต่างจังหวัด หรือชนบทนิยมใช้แบบเชิงตะกอนโดยใช้ฟืน ถ่านเป็นเชื้อเพลิง และให้ความสำคัญความเชื่อของท้องถิ่นนั้นๆ 2) ชุมชนเมือง นิยมใช้เมรุแบบ 1ห้องเผาและแบบ 2ห้องเผาโดยใช้น้ำมันดีเซลหรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง ส่วนเรื่องความเชื่อจะไม่ค่อยยึดติดในประเพณี และวัฒนธรรม และรูปแบบเตาเผาศพในอนาคต ต้องการแบบเตาเผาไฟฟ้าหรือเตาเผาแบบอัจฉริยะที่มีเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับคนและสิ่งแวดล้อม

5. ปัญหาด้านการบริหารจัดการเตาเผาศพสถานการณ์โควิด 19 วิเคราะห์ปัญหา เครื่องมือการจัดการศพยุคโควิด-19 ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจ หรือผู้นำด้าน เศรษฐกิจของโลก และด้านการพัฒนา และนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ผู้คนหันมาใช้บริการทำศพแบบ ทางเลือกมากขึ้นในยุคโรคระบาด ทำให้ประชากรโลกนั้น เสียชีวิตจากการระบาดของโควิด 19 ยังมีไม่ มียารักษาหรือป้องกันได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ แม้ว่าองค์กรอนามัยโลก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามเร่งผลิต วัคซีนป้องกันโควิด 19 แต่ปัญหาไม่ได้ยุติแค่นั้น ซึ่งผู้ผลิตวัคซีนต้องเจอปัญหาใหญ่ตามคือ โควิด 19 กลายพันธุ์ ซึ่งเป็นปัญหาวางการแพทย์ต้องเร่งศึกษาและวิธีการป้องกัน เพราะเป็นต้นเหตุของการ เสียชีวิตประชากรโลกจำนวน และสร้างปัญหาเรื่องการจัดการเผาศพ ไม่มีสถานที่รองรับการจัดการ เผาศพได้ เช่น ประเทศอินเดียประสบปัญหาเรื่องการขาดแคลนพื้นที่ที่จะเผาร่างอันไร้วิญญาณ เนื่องจากประชากรของประเทศอินเดีย มีจำนวนมาก ระบบสาธารณสุข ยังไม่สามารถรองรับ สุขภาพของประชาชนได้ จึงทำให้เกิดปัญหาเรื่องการบริหารจัดการเผาศพช่วงการระบาดของโควิด19 จนกลายเป็นหาใหญ่ของโลก

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย อภิปรายผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 เตาเผาศพของวัดในสังคมไทย

ก. แบ่งตามลักษณะของเตาเผา ดังนี้

1. เตาเผาศพแบบโบราณ

เตาเผาศพแบบโบราณ เป็นเตาเผาแบบเชิงตะกอน เป็นเตาเผาศพแบบเปิด รูปแบบ ที่มีใช้อยู่ทั่วไปในประเทศไทย โดยเฉพาะในชุมชนต่างจังหวัด ยังใช้เตาเผาศพเชิงตะกอนในอดีต ซึ่งจะ พบเห็นในชนบทที่ห่างไกล นิยมทำเตาเผาแบบนี้เป็นเตาเผาศพของชุมชน โดยตั้งอยู่ในเขตที่มีความ ห่างไกลจากชุมชน เช่น อยู่ท้ายหมู่บ้าน หรือชายป่า เป็นต้น เตาเผาแบบนี้ มีลักษณะเปิดด้านบน โดยทั่วไปจะมีการก่ออิฐถือปูนเป็นบันได ขึ้นไปสองข้าง และเว้นตรงกลางให้มีขนาดใกล้เคียงกับโลง ศพ การเผาศพจะนิยมใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิงเรียงอยู่ด้านล่างของโลงศพที่จะเผา

การเผาศพแบบเชิงตะกอนนี้ก็ก่อให้เกิดมลพิษได้มาก สาเหตุที่เกิดก็มาจากอุปกรณ์ในการเผาศพและเครื่องใช้ต่างๆ ของผู้ตายที่ญาติเชื่อว่าถ้าเผาไปพร้อมกับศพผู้ตายจะได้ใช้สิ่งนั้นด้วย และบางทีก็นำเอายางรถยนต์มาเป็นเชื้อเพลิงในการเผาศพ ดังนั้นจะก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ คือ การเกิดควันดำไปทั่วบริเวณและไม่สามารถควบคุมควันได้ ทำให้เกิดโรคทางลมหายใจ

2. เตเผาศพแบบ 1 ห้องเผา

เตเผาศพแบบ 1 ห้องเผา หรือเตเผาแบบห้องเผาเดี่ยวเตเผาแบบนี้ จะเกิดมลภาวะและมลพิษทางอากาศ ทั้งกลิ่น และเขม่าควัน จะรบกวนผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงน้อยกว่าแบบแรก แต่ยังรบกวนผู้ที่อาศัยอยู่ห่างไกลออกไป ทั้งนี้เพราะลักษณะของเตเผาประเภทนี้ มีปล่องระบายอากาศที่ส่วนใหญ่จะสร้างให้สูงเพื่อให้ควันและเขม่ากระจายสู่อากาศ เพื่อลดมลภาวะทางอากาศ และไม่ให้รบกวนประชาชนที่มีบ้านใกล้เคียงกับวัด และโดยทั่วไปลักษณะของเตเผา จะเป็นรูปกล่องยาวโครงสร้างก่ออิฐปูนทนความร้อนสูง จะมีบานประตูปิดทำด้วยแผ่นเหล็ก บุฉนวนหรืออิฐทนไฟ ขนาดที่ใช้ทั่วไปประมาณ $1.0 \times 1.5 \times 3.5$ เมตร ใช้ฟืนหรือถ่านเป็นเชื้อเพลิง ถึงอย่างไรก็ตามการออกแบบเตเผาให้มีลักษณะเช่นนี้ ยังมีผลกระทบกับผู้อยู่อาศัยในระยะไกล ยังเกิดมลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้น มักเกิดเนื่องจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ หรืออุณหภูมิความร้อนไม่เพียงพอ ทำให้เกิดสารมลพิษ รวมทั้งฝุ่นละออง ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ รวมทั้งเขม่า และเขม่าจากการเผาไหม้ จะถูกปล่อยจากปล่องเมรุ และเชื้อเพลิงที่ใช้ ซึ่งเตเผาแบบ 1 ห้องเผานั้น จะใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง เมื่อศพโดนไฟเผาในระยะเริ่มแรก ก็จะส่งกลิ่นจากการสลายตัวของสารอินทรีย์ในศพ ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อน ประชาชนสุดตมเขม่าควัน และกลิ่นจากการเผาไหม้ สร้างความรำคาญมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชน

มลพิษที่เกิดจากการเผาศพแบบเตถ่านนี้ ส่วนมากก็เกิดจากควันและฝุ่น การเกิดควันออกไปจากปล่องเมรุมากเท่าใดก็จะส่งกลิ่นออกมาเท่านั้น ควันและฝุ่นจำนวนมากจะออกมาฟุ้งในช่วงเวลาที่เปิดเตเผาพลิกศพยิ่งทำให้ควันและฝุ่นฟุ้งกระจาย นอกจากนั้นฝุ่นที่เกิดหลังจากเผาศพหมดแล้วจะเกิดฝุ่นเป็นจำนวนมากในบริเวณเตเผาศพและด้านนอกข้างเตเผา

3. เตเผาศพแบบ 2 ห้องเผา

เตเผาแบบนี้ ถือว่าเป็นเตเผาที่ออกแบบ ได้รับการออกแบบ และพัฒนาจากเตเผาแบบ 1 ห้องเผา พร้อมทั้งติดตั้งเทคโนโลยี และเทคนิคการเผาที่ทันสมัย โดยแบ่งห้องเผาไหม้ ออกเป็น 2 ห้อง ประกอบด้วยห้องใหญ่ จะทำหน้าที่เผาศพโดยตรง ส่วนอีกห้องหนึ่งเป็นห้องเล็ก ทำหน้าที่เผาควันและกลิ่น เพื่อกำจัดกลิ่นและเขม่าควันให้หมดไป หรือให้เหลือน้อยที่สุด ก่อนปล่อยออกไปทางปล่องควันระบายก๊าซร้อนออกไปสู่อากาศ เตเผาแบบนี้ สร้างโดยใช้เหล็กกล้าเป็นผนัง และบุด้วยอิฐทนไฟ นิยมใช้น้ำมันดีเซล หรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง และมีหัวเผา 2 หัว โดยหัวเผาใหญ่ ใช้สำหรับห้องเผาศพ ส่วนหัวเผาเล็ก ใช้สำหรับห้องเผาควัน และกลิ่น เตเผาแบบนี้ จะทำให้

เกิดมลพิษน้อยกว่าเตาเผาแบบเปิดหรือแบบห้องเดี่ยวมาก ยิ่งถ้าได้ทำตามเทคนิคและวิธีการเดินเตาเผาอย่างถูกต้อง และสัปรหรอบปฏิบัติตามวิธีการอย่างเคร่งครัดแล้ว ยิ่งจะเพิ่มประสิทธิภาพในการเผาไหม้ และสามารถลดมลพิษได้มาก เมื่อเตาเผาศพได้รับการพัฒนาเป็นแบบ 2 เเผาแล้ว ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างเตาชนิดนี้ค่อนข้างสูง โดยงบประมาณ การก่อสร้างอยู่ที่ 1.8 ล้านบาท ถึง 3 ล้านบาท ส่วนมากเตาเผาศพ 2 ห้องเผาชนิดนี้ จะมีใช้ในสังคมเมืองมากกว่าชุมชนต่างจังหวัด เนื่องจากงบประมาณการก่อสร้างที่สูง จึงทำให้วัดในต่างจังหวัดตามชุมชน หรือหมู่บ้าน ยังไม่มีงบประมาณการก่อสร้าง และหน่วยงานราชการไม่ได้จัดงบประมาณก่อสร้างให้กับทางวัด แต่ทางวัดก็จัดหางบประมาณก่อสร้างเอง หรืออาศัยศรัทธาจากผู้บริจาคเป็นหลัก จึงทำให้วัดในต่างจังหวัดไม่สามารถสร้างเตาเผาศพลักษณะนี้ได้

ปัญหาด้านมลพิษเตาเผาแบบ LPG นี้แทบจะไม่มีปัญหาเรื่องมลพิษเลยเพราะระบบที่มีทั้งหัวเผาไหม้กับหัวเผาควันทำให้ควันไม่ฟุ้งกระจายและไม่มีการเปลี่ยนแปลงของฝุ่นละอองหลังจากการเผาเสร็จแล้วถือว่าปริมาณน้อยกว่าเตาถ่านเป็นอย่างมาก จึงเหมาะกับวัดที่อยู่ในชุมชนเมืองเพราะจะลดปัญหาการร้องเรียนของชาวบ้านได้

ปัญหาด้านมลพิษเตาเผาแบบน้ำมันดีเซลนี้แทบจะไม่มีปัญหาเรื่องมลพิษเลยเพราะระบบที่มีทั้งหัวเผาไหม้กับหัวเผาควันทำให้ควันไม่ฟุ้งกระจายและไม่มีการเปลี่ยนแปลงของฝุ่นละอองหลังจากการเผาเสร็จแล้วถือว่าปริมาณน้อยกว่าเตาถ่านเป็นอย่างมาก จึงเหมาะกับวัดที่อยู่ในชุมชนเมืองเพราะจะลดปัญหาการร้องเรียนของชาวบ้านได้ แต่ปัญหาที่ต้องเจอบ่อยๆก็คือการที่ญาติต้องการเผาสีของเครื่องใช้ของผู้ตายไปด้วยวัสดุพวกนี้คือตัวก่อนควันทำให้เกิดมลพิษและเตาเผา ก็จะมีปัญหาโดยเฉพาะศพของคนเชื้อสายจีนที่ชอบใส่กระดาษเงินกระดาษทองไปด้วย

ปัญหามลพิษทางอากาศของประเทศไทยได้เพิ่มมากขึ้นอย่างน่าวิตก โดยเฉพาะเมืองหลวงเช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑลนั้น ทวีความรุนแรงขึ้นทุกวัน เนื่องจากแหล่งปล่อยมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม การเผาขยะหรือจากท่อไอเสียรถยนต์ พื้นที่ริมถนนที่มีการจราจรหนาแน่นจากการตรวจวัดพบปริมาณฝุ่นควัน และก๊าซมลพิษมีค่าเกินมาตรฐาน โดยเฉพาะก๊าซโอโซนและคาร์บอนมอนอกไซด์หรือบริเวณใกล้โรงงานอุตสาหกรรม ปล่อยอากาศเสียออกสู่ชั้นบรรยากาศ จากการเผาไร่นา เผาป่า ยังเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่สำคัญทั่วประเทศ แต่ยังคงขาดการตระหนักถึงความสำคัญจากภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดถึงประชาชน สาเหตุมาจากการเพิ่มจำนวนของรถยนต์และยานพาหนะต่างๆ อย่างรวดเร็ว ปริมาณฝุ่นละอองขนาดเล็กที่เกินมาตรฐานจัดได้ว่าเป็นปัญหาหลักและรุนแรงที่สุด นอกจากนี้ปริมาณก๊าซโอโซน และก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ พบว่ามีการสะสมของฝุ่นละอองขนาดเล็กในปริมาณที่สูง มลพิษทางอากาศมีผลกระทบต่อร่างกายและสุขภาพโดยตรง สารพิษจะแพร่กระจายจากปอดเข้าสู่ร่างกายทางหลอดเลือดเข้าสู่ชดขวางการทำงานส่วนต่างๆ ของร่างกาย ก่อให้เกิดความเจ็บป่วยและโรคร้ายต่างๆ ซึ่งอาจจะส่งผลทันทีหรือส่งผลในระยะยาวได้

มลพิษทางอากาศ นี้มันมาจากไหนกันนะ ไม่ใช่แค่จากรถยนต์ หรือโรงเรียน อุตสาหกรรมและจากเกษตรกรที่เผาหญ้า หรือวัชพืชชนิดต่างๆ และยังหนึ่งแหล่งที่ปล่อยมลพิษสู่อากาศ ซึ่งประชาชนอาจจะมองข้าม หรืออาจจะไม่ได้รับข้อมูลได้แก่วัด “วัดก็เป็นอีกหนึ่งแหล่งที่ปล่อยมลพิษสู่อากาศจากการเผาศพ มีทั้งสารไดออกซิน สารพีวแรนส์ และ pm2.5” รวบรวมเอา ข้อมูลของแหล่งกำเนิดมลพิษทางอากาศ เพื่อที่จะได้พยายามหลีกเลี่ยงมลภาวะที่เป็นอันตรายต่อ ร่างกายและสุขสวณรวมของสิ่งไทย

กรมควบคุมมลพิษเผยแพร่มาตรฐานเตาเผาศพ 4.0 เพิ่มประสิทธิภาพการควบคุมมลพิษ เหมาะสำหรับวัดในพื้นที่ชุมชนเมือง เพื่อแก้ปัญหาเรื่องมลพิษจากการเผาศพและยกระดับมาตรฐาน การเผาศพในชุมชนปลอดสารพิษชนิดต่างๆ ให้ได้ โดยดำเนินการพัฒนาเตาเผาศพ 4.0 และส่งเสริม ให้วัดในกรุงเทพมหานครให้เป็นวัดนำร่อง จำนวน 10 วัด เป็นต้นแบบ และมีนโยบายส่งเสริมดำเนิน ให้ทุกวันใช้เตาเผาศพ 4.0 ให้ได้ครบทุกวัดในเขตกรุงเทพมหานคร ภายใน 5 ปี ซึ่งขณะนี้กำลัง ดำเนินการ

กรมควบคุมมลพิษนำเสนอมาตรฐานเตาเผาศพ 4.0 เพื่อแก้ปัญหาเรื่องร้องเรียน เกี่ยวกับเขม่าควันและกลิ่นจากการเผาศพ มีอยู่เป็นระยะ โดยเฉพาะในเขตชุมชน เกิดการฟ้องร้อง ระหว่างวัด ชุมชน เป็นปัญหาวิภาคที่เกิดขึ้นบ่อยมาก ซึ่งการเผาศพบางวัดยังขาดประสิทธิภาพการ บริหารจัดการ หรือไม่มีการควบคุมจากเจ้าหน้าที่ (สับเหว่) ไม่ได้ให้ความสำคัญ หรือเกิดขึ้นจากการ ปฏิบัติบกพร่อง ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งเช่นกัน มลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นจากการเผาศพ ได้แก่ กลิ่น ฝุ่น ละออง ซึ่งรวมถึงฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอน ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ได ออกไซด์ สารไดออกซิน และซีเฝ้าจากการเผาไหม้เชื้อเพลิง เกิดขึ้นเนื่องจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ หรืออุณหภูมิไม่สูงพอ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ มีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชนอยู่ รอบวัด หรือพระสงฆ์ที่ประจำอยู่ภายในวัด

สำหรับองค์ประกอบของกลิ่นจากการเผาศพนั้นจะประกอบไปด้วยก๊าซหลายชนิด เช่น แอมโมเนีย ไฮโดรเจนซัลไฟด์ เมอร์แคปแทน และฟอร์มาลดีไฮด์ (จากน้ำยารักษาศพ) เป็นต้น และก๊าซ เหล่านี้จะสามารถถูกกำจัดได้โดยการเผาไหม้ที่อุณหภูมิสูง ในห้องเผาไหม้

เตาเผาศพ 4.0 ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จะเข้ามาช่วยลดปัญหามลพิษทางอากาศจาก การเผาศพ ได้แก่ กลิ่น ฝุ่นละออง ซึ่งรวมถึงฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอน ก๊าซ คาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ สารไดออกซิน และซีเฝ้าจากการเผาไหม้เชื้อเพลิง เกิดขึ้น เนื่องจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ หรืออุณหภูมิไม่สูงพอ ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ มีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชนอยู่รอบวัด ซึ่งเป็นเตาเผาศพที่มีห้องเผาอย่างน้อย 2 ห้องเผา

กรุงเทพมหานคร ได้ถ่ายทอดศาสตร์การพัฒนาเตาเผา 4.0 และประสานสำนักงาน พระพุทธศาสนา ในเบื้องต้น ควรดำเนินจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนวัดในเขตกรุงเทพมหานคร

จัดงบประมาณ ก็จะทำให้วัดหลวง หรือวัดขนาดใหญ่ ซึ่งวัดเหล่านี้ทางวัดก็มีงบประมาณ หรือมีทุนของวัดอยู่ สามารถพัฒนาเตาเผาศพได้ด้วยงบประมาณของทางวัดเอง แต่วัดขนาดเล็กที่มีอยู่ทั่วกรุงเทพมหานคร ไม่สามารถหาทุนดำเนินการได้ เนื่องจากสถานทางวัด หรือด้วยปัจจัยหลายๆ ด้าน ยังไม่สามารถดำเนินการพัฒนาได้ ยังติดเรื่องงบประมาณ ดังนั้นภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับวัดขนาดเล็ก สำนักงานพระพุทธศาสนา เร่งดำเนินการตั้งงบประมาณในแต่ละปีนั้น จะดำเนินการปีละกี่วัด และกำยุทธศาสตร์และแผนการปฏิบัติตามเป้าหมาย ก็สามารถแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมได้

การพัฒนาารูปแบบเตาเผาศพ ต้องคำนึงถึงต้นทุน และรูปแบบที่เหมาะสม รวมทั้งการก่อสร้าง เชื้อเพลิงที่ใช้ ระยะเวลาการเผาไหม้ พร้อมทั้งเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพิ่มประสิทธิภาพการเผาไหม้ และควรมีระบบการควบคุมอัตโนมัติ และควบคุมมลพิษได้ โดยออกแบบและพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่มีความเหมาะสมตามเกณฑ์กรมควบคุมมลพิษ ได้จัดทำหลักการและแนวทางปฏิบัติสำหรับเตาเผาศพตามมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการควบคุมมลพิษทางอากาศจากการเผาศพ โดยกำหนดให้เตาเผาศพใช้น้ำดีเซล หรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง เพราะสามารถควบคุมปริมาณเชื้อเพลิงได้ และอากาศได้ง่าย และการเผาไหม้ที่สมบูรณ์มากกว่าไม้หรือใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิง ซึ่งอุณหภูมิอย่างน้อย 900 องศาเซลเซียส และต้องมี 2 ห้องเผา

เตาเผาศพที่ได้รับการพัฒนาจากเตาเผาศพ 1 ห้องเผาเป็น 2 ห้องเผา โดยห้องเผาแรกนั้นจะเป็นห้องเผาศพ และห้องสุดท้ายใช้สำหรับเผาควัน และกลิ่นที่เกิดขึ้นจากการเผาไหม้โลงศพ เสื้อผ้า หรือสิ่งประดับจากโลงศพ เช่น ลายเทพพนม หรือผ้าคลุมโลงศพ ซึ่งห้องเผาควันจะทำหน้าที่กำจัดกลิ่นและสารมลพิษทางอากาศก่อนจะปล่อยสู่อากาศ จะมีขั้นตอนการปฏิบัติก่อนเผาศพ

ก่อนที่ทำการเผาศพ ผู้ปฏิบัติหน้าที่คือ นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ) อันดับแรกดำเนินการติดเตาเผาห้องสุดท้ายให้มีอุณหภูมิขั้นต่ำ 900 องศาเซลเซียส และในขณะที่ทำการเผาศพ ให้มีอุณหภูมิอย่างน้อย 1000 องศาเซลเซียส ระยะเวลาในการเผาไหม้ไม่น้อยกว่า 1 วินาที เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการทำลายมลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้น โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มากำกับดูแลการออกแบบในการดำเนินการเผาศพ หรือควบคุมมลพิษ และให้มีการตรวจคุณภาพมลภาวะทางอากาศประจำปี เพื่อนำข้อมูลประกอบพิจารณาควบคุมปัญหามลพิษทางอากาศจากการเผาศพของวัดในสังคมเมืองได้ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ถือเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเตาเผาศพ 4.0 มาตรฐานที่บังคับให้ต้องมีการปฏิบัติตาม สอดคล้องกับ มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, ได้ศึกษา เรื่อง สันติ นวัตกรรมกรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งศึกษาวิเคราะห์กรณีปัญหามลพิษทางอากาศจากการฃาปนกิจ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาของการเกิดมลพิษจากการฃาปนกิจ

2. เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจด้วยหลักพุทธสันติวิธีของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

3. เพื่อนำเสนอสันติวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม

กรณีการแก้ปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจศพของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร โดยผลงานวิจัยนี้ได้นำเสนอต้นเหตุปัญหาการเกิดมลพิษจากเตาเผาศพ และสังเคราะห์ ข้อมูลที่สำคัญ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ มีจุดเด่นที่ทำให้เห็นถึงปัญหามลพิษที่มีสาเหตุมาจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ของการเผาศพ ข้อจำกัดของเตาเผาศพที่ไม่สามารถให้อุณหภูมิความร้อนที่สูง เพียงพอจะเผาไหม้ได้สมบูรณ์ หรือเผาทำลายสารมลพิษที่เกิดขึ้น ตลอดจนบริบทสภาพปัญหาการจัดการเผาปนกิจของวัดที่ พระสงฆ์และเจ้าหน้าที่เผาปนกิจ (สัปเหร่อ) เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการแก้ไขปัญหา แต่กระบวนการแก้ไขปัญหาย่อมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ทั้งภายในวัดและนอกวัด เพื่อทำให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหามาแบบมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งจัดการมลพิษจากการเผาปนกิจศพจำเป็นต้องนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาการแก้ไขปัญหามลพิษ และการเพิ่มองค์ความรู้เครื่องมือด้านสันติวิธี กระบวนการการมีส่วนร่วม ผลงานวิจัยนี้ครอบคลุมมิติในการพัฒนาวัดและชุมชน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างรอบด้าน ทั้งในเชิงนโยบาย เชิงสาธารณะ และเชิงวิชาการ องค์ความรู้ที่ได้เป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาวัด และชุมชนสันติสุขของหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและยังเกิดชุดองค์ความรู้ที่ถือว่าเป็นคู่มือที่สามารถนำวัดและชุมชนก้าวข้ามปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพไปสู่การมีปัญญา หรือพลังสร้างสรรค์ให้วัดและชุมชนเกิด สันติสุข งานวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ประกอบด้วย

- 1) ระยะเวลาแผน
- 2) ระยะเวลากระบวนการ
- 3) ระยะติดตาม
- 4) ระยะประเมินผล

โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 14 ท่าน การทำสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการจัดเวทีสาธารณะขยายผลความรู้สู่ชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การจัดการมลพิษจากการเผาปนกิจศพ จำเป็นต้องนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาการแก้ไขปัญหามลพิษและสร้างการมีส่วนร่วม โดยกระบวนการหลักในการขับเคลื่อนด้วยหลัก 5 ส. (C-C-D-C-P)

1) สร้างการรับรู้ปัญหาพร้อมกันให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้เกี่ยวข้อง (C: Create recognition of pollution from cremation to stakeholder)

- 2) สร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่ผู้เกี่ยวข้องในวัดและขยายไปสู่คนทั่วไปในสังคม (C: Create consciousness and accountability of pollution from cremation)
- 3) สร้างรูปแบบและวิธีการใช้สารวิมุตติลดมลภาวะจากการฌาปนกิจร่วมกัน (D: Design method and form of using GAIA (Wimutti))
- 4) สร้างแนวทางป้องกันมลภาวะจากการฌาปนกิจ อย่างยั่งยืนด้วยความร่วมมือ (C: Create coordination with Government section to educate monks and related people)
- 5) ส่งเสริมเผยแพร่และขยายผลการแก้ไขปัญหามลภาวะจากการ ฌาปนกิจสู่หมู่สงฆ์ (P: Publish and expand the results with participation to the Sangha) ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำให้เกิด ความคิดริเริ่มใหม่ (Innovation) ความมีส่วนร่วมของภาครัฐ (Government concerning) เกิดความรู้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Educating) การสร้างความ ตระหนักรู้แก่ทุกฝ่าย (Awareness) ด้วยการสื่อสารอย่างสันติ(Peaceful communication)

การมีจิตสาธารณะ (Public mind) ผลที่เกิดขึ้นจากการลงพื้นที่ปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คือ IT-GEAPP ได้แก่ I : Innovation ความคิดริเริ่มใหม่ ทำสิ่งใหม่ ที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล สารวิมุตติ หรือสาร ไกอ่า (GAIA) T: Technology การประยุกต์นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติด้วยการจัดการสารพิษหรือสารไดออกซินและพีวแรน G: Government concerning ความมีส่วนร่วมของภาครัฐ E: Educating การให้ความรู้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการฌาปนกิจในวัด ทั้งพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ฌาปนกิจ ญาติผู้วายชนม์ คนที่อยู่อาศัยในชุมชนใกล้เคียง A: Awareness การสร้างความตระหนักรู้แก่ทุกฝ่าย รู้จักปัญหามลพิษจากการ ฌาปนกิจ และแนวทางในการป้องกันและแก้ไข P: Peaceful communication การสื่อสารอย่างสันติ เป็นวิธีการสร้างการ ยอมรับซึ่งกันและกันแก่ทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ลดความขัดแย้ง ทำให้กระบวนการแก้ไขมีประสิทธิภาพ P: Public mind ความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งปลูกจิตสำนึกให้คนรู้จักเสียสละร่วมแรง ร่วมใจ อย่างสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม ส่งผลให้สังคม ตื่นรู้ ตื่นตัว และทุกฝ่ายเบิกบาน เริงร่าแก้ปัญหาาร่วมกัน สร้างสรรค์สังคมที่มีสุขภาวะดีและมีสันติสุขอย่างยั่งยืน¹ Xian Liang Sun² ได้กล่าวถึงสภาวะปนเปื้อนไดออกซินที่เวียดนามไว้ว่า ถึงแม้ว่าการได้รับ

¹มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, “สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม”, **คุณกวีนิพนธ์**. สาขาวิชาสันติศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561, หน้า บทคัดย่อ.

²Xian Liang Sun. Relationship between dioxin and steroid hormones in sera of Vietnamese men. Journal Biomarkers. Volume 19. 2014.

สารเคมีกำจัดวัชพืชในเวียดนามในทศวรรษที่ 1960 และ 1970 เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอย่างชัดเจน แต่ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุทั้งหมดไม่ได้รับการอธิบายอย่างชัดเจนเท่าที่ควร

ดังนั้น ควรจะหาความสัมพันธ์ระหว่างไดออกซินฮอโมนสเตียรอยด์อายุ ในสถานะของมะเร็งต่อมลูกหมากในผู้ชาย ซึ่งได้ทำการเปรียบเทียบระดับฮอโมนสเตียรอยด์และแอนติเจนจำเพาะของต่อมลูกหมากในผู้ชายที่มีอายุระหว่าง 56-81 ปีจากจุดที่มีการฉีดพ่นสารกำจัดวัชพืช ($n = 50$) กับกลุ่มที่ไม่ได้ฉีดพ่น ($n = 48$) ระดับซีรัมในเลือดของกลุ่ม hotspot ในเลือดในเลือดสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีการฉีดพ่นโดยเฉลี่ยประมาณ 1.5-11.3 เท่าซึ่งขึ้นอยู่กับสารประกอบเฉพาะ ระดับฮอโมนเพศชาย estradiol และ 3β -hydroxysteroid dehydrogenase (3β -HSD) ในกลุ่ม hotspot สูงกว่ากลุ่มที่ไม่ฉีดพ่น ระดับ estradiol มีความสัมพันธ์กับระดับอนุพันธ์ของไดออกซินเฉพาะในทั้งสองกลุ่ม ระดับ dihydrotestosterone (DHT) estradiol testosterone และกิจกรรม 3β -HSD ไม่เกี่ยวข้อง กับไดออกซินในทั้งสองกลุ่ม อย่างไรก็ตามระดับ DHT, testosterone และกิจกรรม 3β -HSD เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญตามอายุในกลุ่ม hotspot กลุ่มที่ให้ความร้อนและไม่ฉีดพ่นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในระดับ PSA แต่ทุกคนที่มีสอตสปอตมีระดับ PSA > 3ng / mL, 3 จึงมีข้อสงสัยเกิดขึ้นว่าจะเกิดมะเร็งต่อมลูกหมาก (PC) หลังจากการตรวจทางทวารหนักแบบดิจิตอล จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการได้รับสารไดออกซินอาจทำให้ระดับฮอโมนเพศสเตียรอยด์เพิ่มขึ้นตามอายุ ความสัมพันธ์ของไดออกซินกับระดับฮอโมนสเตียรอยด์และความเสี่ยงต่อมะเร็งต่อมลูกหมากควรมีการศึกษาเพิ่มเติม และ **Simiao Wu และคณะ** ได้ศึกษา ลักษณะการกระจายตัวของไดออกซินและการประเมินความเสี่ยงต่อสุขภาพในอนุภาคขนาดเล็กของถ้ำลอยในประเทศจีน จากการศึกษาพบว่า ในระหว่างกระบวนการบำบัดและรีไซเคิลซีเมนต์จากตัวเมืองพบว่า ถ้ำถ้ำลอยตัวไดออกซิน polychlorinated dibenzo-p (PCDD / Fs) และ polychlorinated dibenzofurans (dl-PCBs) ในถ้ำลอยจะรวมตัวอย่างหนาแน่นอยู่ในชั้นบรรยากาศและแพร่กระจายอย่างกว้างขวางในสภาพแวดล้อมเนื่องจากความดันอากาศซึ่งเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ผลงานชิ้นนี้จึงนำเสนอการกระจายของ PCDD / Fs และ dl-PCBs ในอนุภาคที่หยาบสามารถหายใจได้ ($Dp_{10-1.5}$ (เส้นผ่านศูนย์กลางของอนุภาคใน μm), อนุภาคละเอียด ($Dp < 1.5$) ของถ้ำลอยและถ้ำลอยเดิมจากโรงงาน MSWI 4 แห่งใน ประเทศจีน ผลการทดลองแสดงให้เห็นว่า PCDD / Fs และ dl-PCBs มีความเข้มข้นใน $Dp_{10-1.5}$ และ $Dp < 1.5$ ความเข้มข้นโดยมวลและ TEQ สูงกว่าในถ้ำลอยแบบเดิม แต่การกระจายตัวของ PCDD / Fs congeners ใน $Dp_{10-1.5}$ และ $Dp < 1.5$ ใกล้เคียงกับถ้ำลอยแบบเดิม นอกจากนี้มวลและค่า TEQ ของ dl-PCBs ยังค่อนข้างต่ำ นอกจากนี้เมื่อเทียบกับฟลูออไรด์แล้วตัวอย่างจากเตาหลอมมีความเข้มข้นของไดออกซินลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ในแง่ของความเสี่ยงต่อสุขภาพความเสี่ยงต่อการเกิดมะเร็งจากการติดเชื้อ PCDD / Fs ใน $Dp_{10-1.5}$ และ $Dp < 1.5$ อยู่ที่ 9.87×10^{-1} ถึง 4.81 และ 1.19-7.95 สำหรับความเสี่ยงในการ

เป็นมะเร็งของ PCDD / Fsการสะสมของ Hazard Quotients (HQ) ทั้งใน Dp10-1.5 และ Dp<1.5 เกินเกณฑ์ที่กำหนดและควรได้รับการพิจารณาว่าเป็นความเสี่ยงที่ไม่สามารถยอมรับได้หรือเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อแรงงานในสถานที่ดังกล่าว ผลการวิจัยข้างต้นสามารถให้ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการบริหารความเสี่ยงของเถ้าลอย MSWI ในระหว่างกระบวนการรีไซเคิลและการกำจัดเถ้าลอย

ประเด็นที่ 2 รูปแบบในการจัดการศพและเตาเผาศพในชุมชนชนบท ดังนี้

1. ก่อนตายจะมีบุตร บุตรีรวมทั้งญาติมิตรมาดูแลปฏิบัติกำลังใจ มีการนิมนต์พระมาสวดบังสุกุลเป็น เป็นการต่ออายุและเป็นการบอกทางแก่คนใกล้ตาย

2. เมื่อตายลง จะมีจัดการศพ ขอมมาศพ อาบน้ำศพ นำศพบรรจุโลงศพ แจ้งเรื่องการตายให้ผู้นำหมู่ชุมชน พระ บรรดาญาติทราบ การเตรียมสถานที่ตั้งบำเพ็ญกุศลศพ บรรดาญาติๆ เพื่อนฝูงจะมางาน มีการติดต่อร้านขายโลง ร้านเช่าเต็นท์ เครื่องเสียง ผู้รับทำอาหารเลี้ยงแขก ผู้ร่วมงาน ติดต่อพระเพื่อขอหีบยืมเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับพิธีสวดศพ ติดต่อร้านดอกไม้ ติดต่อคนผูกตราสัง รดน้ำศพ ขอมมาศพ นำศพบรรจุโลง

3. ประเพณีการในการสวดก็จะมีสวดพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตาย ตามจำนวนความสะดวกและความเชื่อเรื่องการเผาศพ ส่วนใหญ่ จะ3วัน 5 วันและ 7 วัน

4. การเผาศพ ปัจจุบันมีพิธี 2 ตอน คือ ขั้นตอนแรกเผาเป็นพิธีที่เรียกว่าเผาหลอกตอนที่สองเป็นการเผาจริง เป็นการจุดไฟเผาศพ เมื่อถึงกำหนดประชุมเพลิง สัปเหร่อจะยกศพลงจากที่ตั้งโลงศพ แล้วเปิดฝาโลงเพื่อให้ญาติได้ดูเป็นครั้งสุดท้ายหรือจะให้คนทั่วไปดูเพื่อปลงอนิจจา จากนั้นสัปเหร่อจะใช้น้ำมะพร้าวล้างหน้าศพ เพราะเชื่อกันว่า น้ำมะพร้าวเป็นน้ำบริสุทธิ์ ผู้ตายได้ไปอย่างบริสุทธิ์ จากนั้นลูกหลานจะช่วยกันนำศพเข้าเมรุ สัปเหร่อจะทำการเผาศพจนเหลือเฉพาะกระดูกและเถ้าถ่าน

5. ประเพณีการบวชน้ำไฟ คือ ลูกหลานของผู้ตายบวชเป็นเณรหรือเป็นพระในวันเผาเรียกว่า บวชน้ำไฟหรือน้ำศพ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายส่วนใหญ่จะบวชเพียง 3, 5, 7 วัน

6. ประเพณีการเก็บอัฐิและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย เมื่อทำพิธีเผาศพแล้ว สัปเหร่อจะนัดแนะเจ้าภาพให้เตรียมของเก็บกระดูกก่อนนกกาคืนบินข้าม กล่าวคือประมาณเวลา 05.00 น. และทำบุญอุธิ์ช่วงเช้า ก่อนที่จะนำเศษกระดูกที่เหลือไปเก็บ ผึ่ง หรือ นำไปลอยอังคารในแม่น้ำลำคลองทะเล ตามแต่สะดวกเจ้าภาพ เพื่อกลับคืนสู่ธาตุเดิม เพราะเชื่อว่ามนุษย์เกิดจากธาตุดิน น้ำ ไฟ และลม เป็นอันเสร็จพิธีการจัดการศพ

ปัจจุบันกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็นผู้ควบคุมดูแล จะเห็นได้ว่าในแต่ละชุมชนก็จะมีเตาเผาหลายประเภท คือเตาเผาตั้งแต่สมัยอดีต ถึงปัจจุบันนี้เป็นการเผาที่ใช้น้ำมัน ใช้น้ำมัน ก๊าซ เตาเผาไฟฟ้าจะหาน้อยมาก เพราะการเผาไฟฟ้าเป็นการลงทุนสูงในการสร้าง 5 ล้าน 10 ล้าน แต่ถ้าการเผาน้ำมัน หรือน้ำมันก๊าซ อีกอันหนึ่งในเรื่องของที่จะ

ใช้สมาชิกในชุมชนเรียกว่า ถ่าน ถ่านหุงต้มนี้แหละและก๊ฟีน แต่อยู่บนเชิงตะกอนที่อยู่เป็นเมรุ โดยเฉพาะบ้านที่อยู่นอกเขตเทศบาลจะเป็นอย่างนั้น ไฟฟ้าไม่มี น้ำมันก็นิดหน่อย ส่วนมากเป็นเตาที่เป็นถ่านและก๊ฟีน สรุปก๊คือ ซึ่งเดิมเป็นเชิงตะกอน สมาชิกในชุมชนเรียกว่าดอนประจำหมู่บ้าน ดอนป่าช้าประจำหมู่บ้าน สมาชิกในชุมชนก็จะมีก๊ฟีนขึ้นมาเป็นปูนสีเหลืองจืดๆเพื่อที่จะเอาโลงไปวาง ก่อนที่เอาโลงไปวางก็จะกรอไม้เป็นสีเหลืองขึ้นมาก่อนตามลักษณะโลง เป็นสีเหลืองผืนผ้าขึ้นมาก่อน เรียงท่อนขึ้นมาสูงประมาณ 1 เมตร แล้วเอาโลงวาง 2 ผากฝั่งของโลงศพก็จะเอาไม้พาด ถ้าบ้านไหน จตุปัจจัยเรื่องไม้ไม่ค่อยก็ใช้ถ่านหรือบางทีก็ใช้ต้นกล้วยวางแล้วก็เผา อันนี้สมาชิกในชุมชนเรียกว่าเผาในดอนป่าช้าประจำหมู่บ้าน

ปัจจุบันยังมีการเผาแบบเชิงตะกอนแบบนี้ยังคงมีอยู่ หรือสมัยก่อนหน้านี้ที่ตามท้องไร่ท้องนามีการโยนไข่ ไข่แดงที่ไหนถือว่าผู้ตาย ผู้วายชนม์อยากอยู่ที่นั่น หลังจากนั้นจะหายไป ระยะเวลาต่อมาจะอยู่บนกองฟอนที่เป็นดอนป่าช้าประจำหมู่บ้านเท่านั้นอันนี้คือแบบหนึ่ง แบบที่สองที่เห็นในเขตชนบทมาเป็นเมรุและก๊ใช้ถ่านและฟีนในการเผา แต่ถ้ามีกำลังเจ้าภาพมีจตุปัจจัยก็จะใช้น้ำมันในการเผาเวลาตมน้ำมันก๊าซ ส่งควันโขมง ควันไม่พอก็กลิ้งตามมาอีก นอกจากเราเผาไม่ไหม้ การเผาศพที่ดีตามหลักวิชาการ การเผาศพที่ดีต้องใช้เวลา 1 ชั่วโมง ต่อน้ำหนัก 45 กิโลกรัม ถ้าใครมีน้ำหนักมากกว่านี้ก็ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง นี่คือเตาเผาที่ดี ที่มีคุณภาพ เพราะเตาเผาขนาดอุณหภูมิต้อง 1,200 องศาขึ้นไป จะเห็นว่าตามสมัยก่อนถ้าเป็นการเผาแบบกองฟอนการเผาแบบธรรมชาติ ลมมาบางที่พัดไปพัดมาไฟก็ลุกไหม้บ้างไม่ไหม้บ้าง เห็นเผาทั้งวันทั้งคืนยังไม่ไหม้ หลังจากนั้นเผาในเมรุ ควบคุมลมได้ควบคุมอุณหภูมิได้นิดหน่อย แต่เตาเผาที่อยู่ในเมรุในตามชนบทที่ใช้ถ่านและฟีนใช้น้ำมันก๊าซราดนิดหน่อย การเผายังใช้เวลาเป็น 4 - 5 ชั่วโมง เพราะควบคุมอุณหภูมิไม่ได้แต่ควบคุมแรงลมได้ แต่ที่น้อยสุดก็เกิดควัน กลิ่น ตามมา คนที่อยู่ใกล้ๆวัดก็ มีปัญหาเรื่องกลิ่นแน่นอน

การจัดงานศพในปัจจุบันของชุมชนในเมือง เจ้าภาพจะได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เพราะมีสัปเหร่อและเจ้าหน้าที่ทางวัดคอยให้บริการเป็นอย่างดีมีเมรุเผาศพ มีศาลา ตั้งศพ สวดพระอภิธรรม สถานที่บรรจุศพ สถานที่เก็บอัฐิ รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ไว้บริการ โดยเจ้าภาพไม่ต้องลงทุน ด้วยเหตุนี้เอง เจ้าภาพจึงนิยมนำศพมาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดมากกว่าตั้งศพที่บ้าน ประกอบกับสภาวะแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไป บ้านที่อยู่อาศัยเล็กลงพื้นที่จึงไม่พอที่จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลและรวมถึงการรับรองแขก ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ก็ไม่มี หรือมีครบแต่ไม่เพียงพอกับการจัด งานศพ ถ้าจะจัดหาที่สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ เพราะใช้งานแค่ครั้งเดียว ในขณะที่เดียวกันทางวัดมีแผนกฅาปนกิจบริการให้พร้อมทุกอย่าง นับตั้งแต่การจัดสถานที่รดน้ำศพ การจัดหาโลงศพ จัดการตราสัง ตั้งศพเตรียมโต๊ะหมู่บูชา เตรียมเครื่องสักการะศพ นิมนต์พระสวดอภิธรรม จัดเครื่องไทยธรรม จัดดอกไม้หน้าศพ ตลอดจนติดต่อร้านขายหนังสือ ของชำร่วย และร้านค้ารับทำภัตตาหารถวายพระ อาหารเช่นศพ อาหารว่างน้ำดื่มที่เลี้ยงแขกที่มาเข้าร่วมงานและดอกไม้จันทน์ที่ต้องใช้ในวันเผา เมื่อทางวัดมี

บริการเพียงพร้อม ตัวเจ้าภาพก็ไม่มีเวลาจัดหาอุปกรณ์หรือเตรียมงานมากนัก จึงทำให้เจ้าภาพหันมาใช้บริการของวัดมากขึ้น เพียงเจ้าภาพเตรียมเงินให้พอจ่ายเท่านั้น

ดังนั้นการที่เจ้าภาพมีความประสงค์ที่จะจัดงานศพอย่างไร จะให้ใหญ่โตหรูหราเพียงใด ก็แจ้งความประสงค์ไปที่แผนกฆาปนกิจบริการของวัด ก็จะได้ตั้งใจที่เจ้าภาพต้องการ นับว่าสะดวกมากสำหรับเจ้าภาพ และถ้าเจ้าภาพไม่รู้หรือไม่เข้าใจสิ่งใด เจ้าหน้าที่ทางวัดก็จะเป็นผู้คอยแนะนำหรือเป็นพิธีกรให้ด้วย อีกทั้งยังปฏิบัติแทนเจ้าภาพอีกหลายประการ พิธีกรรมในประเพณีงานศพในปัจจุบัน พิธีกรรมเกี่ยวกับศพ เป็นแบบแผนที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย เป็นการอโหสิกรรมระหว่างกัน เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตายและขจัดความโศกเศร้าสำหรับผู้ที่มีชีวิตอยู่ พิธีกรรมเกี่ยวกับศพและขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อแสดงถึงการดำรงอยู่ทางสถานภาพทางสังคมของมนุษย์ในแต่ละกลุ่มทำให้ความสำคัญของพิธีกรรมศพนั่นส่งผลต่อมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่เพื่อให้เห็นถึง การเกิดขึ้น เปลี่ยนแปลง และดับสลาย เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะป็นทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย และศาสนา การจัดงานศพในอดีตสะท้อนให้เห็นถึงการร่วมมือร่วมแรงกันช่วยจัดงานศพ ความสัมพันธ์ของครอบครัว ญาติสนิท มิตรสหาย ส่วนใหญ่แล้วมักจะนิยมจัดงานศพที่บ้าน และเมื่อถึงวันฆาปนกิจศพจึงได้เคลื่อนศพไปที่วัดเพื่อทำการฆาปนกิจศพตามประเพณี ส่วนการจัดงานศพในปัจจุบันจากการศึกษาจะเป็นงานศพที่สำเร็จรูป หน้าที่ของเจ้าภาพงานศพถูกแทนที่ด้วยธุรกิจการบริการงานศพ ที่มีทั้งรูปแบบของการจัดงานศพแบบสำเร็จรูป และแยกประเภทของธุรกิจของการบริการเช่น ร้านดอกไม้ ร้านให้บริการเต็นท์ โต๊ะ เครื่องเสียง ร้านสังฆภัณฑ์ เป็นต้น ส่วนของผู้ให้บริการเป็นทั้งบุคคลภายนอก และวัดเองที่เป็นผู้ให้บริการ ทำให้การจัดงานศพในปัจจุบันสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นตอบโจทย์ของผู้คนในสังคมเมืองได้มากยิ่งขึ้น

การจัดประเพณีงานศพปัจจุบันในชุมชนในเมือง โดยทั่วไปผู้ที่เข้ามาจัดงานศพเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปจนถึงบุคคลธรรมดา ทางวัดมีการอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพตั้งแต่มาติดต่อขอจัดงานศพภายในวัด ไม่ว่าจะเป็นในด้านของสถานที่ ที่สามารถรองรับงานศพของบุคคลสำคัญอุปกรณ์สำหรับการประกอบพิธีกรรม การบริการ ค่าใช้จ่ายตลอดการจัดงานศพ จนถึงพิธีดับธาตุซึ่งภูกกติกาวัดจะกำหนดชัดเจนให้กับผู้ที่จัดงานศพ ได้เข้าใจและถูกต้องตามหลักศาสนาและปฏิบัติตามกฎของวัดซึ่งนับว่าแตกต่างจากอดีตที่จัดงานศพที่บ้าน มีการได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และจัดงานศพด้วยตนเอง โดยในสังคมเมืองปัจจุบัน เน้นความสะดวกสบายในการจัดงานศพ ที่เจ้าภาพใช้เงินซึ่งเป็นตัวกลางในการซื้อบริการจัดงานศพ

ชุมชนในเมืองจะให้ความหมายและคุณค่าในเรื่องของเวลาพิธีกรรมกับเวลาในปัจจุบันการกำหนดเวลาในการประกอบพิธีกรรม เพื่อความสะดวก ความเป็นแบบแผน ระเบียบเรียบร้อยในการจัดงานศพ และถูกต้องตามพิธีกรรมความเชื่อในการจัดงานศพ เมื่อเจ้าภาพเข้ามาติดต่อวัดทางวัดจะมี

เจ้าหน้าที่ที่คอยให้คำแนะนำขั้นตอนพิธีกรรมให้กับเจ้าภาพทราบว่าเป็นอย่างไร เจ้าหน้าที่คือ พิธีกร และสัปเหร่อ โดยมีขั้นตอน ดังนี้คือ

พิธีกรรมแรกเริ่มสำหรับงานศพ คือ พิธีรดน้ำศพ ในส่วนขั้นตอนพิธีรดน้ำศพจะเป็นช่วงเวลา 13.00 - 14.00 น. เพื่อให้เจ้าภาพได้เตรียมอุปกรณ์ และดอกไม้สำหรับพิธีรดน้ำศพ และการบรรจุโลงให้เรียบร้อยพร้อมทั้งรอผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีรดน้ำศพจึงจะเริ่มพิธีการเมื่อเจ้าภาพได้เตรียมอุปกรณ์ครบถ้วนแล้ว ในส่วนของพิธีการ พิธีกรจะทำหน้าที่เชิญประธานในพิธี จุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย หลังจากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ปะพรมน้ำพระพุทธมนต์ โดยเป็นพระสงฆ์หรือประธานสงฆ์ เชิญประธานในพิธีอีกครั้งในการคล้องมาลัยที่มือผู้ตาย หลังจากนั้นประธานในพิธีทำการรดน้ำศพ และเชิญผู้ที่มาเข้าร่วมรดน้ำศพตามลำดับ

เมื่อเสร็จพิธีรดน้ำศพ จากนั้นคือพิธีบรรจุศพลงหีบศพ การมัดตราสังข์ และนำดอกไม้มาประดับหน้าโลงศพเป็นการเสร็จพิธีรดน้ำศพ และการมัดตราสังข์ เป็นหน้าที่ของสัปเหร่อในการทำพิธี ปัจจุบันการอาบน้ำศพ หรือการรดน้ำศพสำหรับผู้เข้าร่วมงานศพ เพียงแต่นำน้ำอบมารดที่มือศพเท่านั้น ทางเจ้าภาพจะจัดเตรียมน้ำอบไว้ให้เรียบร้อย และผู้ที่มาเป็นแขกจะกล่าวคำขอขมาศพ ปัจจุบันได้โดยย้ายการทำพิธีกรรมการอาบน้ำศพ ให้โรงพยาบาลเป็นผู้จัดการรับผิดชอบในการทำพิธีชำระล้างร่างกาย แต่งตัวให้แก่ศพและแต่งหน้าศพ ในส่วนของทางวัดทำหน้าที่เพียงแค่พิธีรดน้ำศพตามลำดับ ถือเป็นการลดขั้นตอนและระยะเวลาให้แก่ผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ ได้ขอขมาลาโทษและอโหสิกรรมให้กับผู้ตายพิธีสวดพระอภิธรรม เป็นการสาธยายธรรมโดยทำหน้าที่สูงสุดเรียกว่า อภิธรรมหรือธรรมะสูงสุดที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโปรดพระพุทธมารดา จึงนำพระอภิธรรมมาสวด ช่วงเวลาสวดพระอภิธรรมในชุมชนในเมืองจะเป็นช่วงเวลา 19.00-20.00 น. เป็นช่วงเวลาที่ผู้คนเข้าร่วมงานศพได้มีโอกาสฟังธรรมหลังจากรับประทานอาหาร โดยจะสวดก็เพียงก็ตามแต่เจ้าภาพจะประสงค์ส่วนคืนสุดท้ายมักจะให้พระมาสวด 8 องค์ นั้นแฝงถึงปริศนาธรรม คำว่า 8 นั้นหมายถึงมรรค 8 เพื่อต้องการสร้างหนทางให้คนตายไปสู่สุคติ เพิ่มอีก 1 องค์ คือ พระนรกเทศน์ที่อยู่ ณ จุดเดียวกับพระที่สวด เมื่อรวมเข้ากันแล้ว เท่ากับ 9 องค์ เรียกว่า โลกุตระธรรม 9 ประการ ที่ประกอบไปด้วย มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1 อันเป็นธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนา ธรรมะเป็นข้อปฏิบัติหนทางให้มนุษย์ปฏิบัติ เพื่อเป็นมัชฌิมาปฏิปทาดำเนินตามสายกลาง เพื่อที่จะได้ส่งบุญกุศลให้คนตายไปสู่สุคติในสัมปรายภพภูมิ

สำหรับพิธีกรรมต่างๆพิธีกรจะเป็นผู้ดำเนินการ ก่อนจะเริ่มพิธีการพิธีกรจะถามถึงเจ้าภาพและเจ้าภาพร่วม ในการสวดพระอภิธรรมในแต่ละคืน ส่วนเจ้างาน หรือเจ้าภาพงานศพ จะเป็นเจ้าภาพหลัก เพื่อเชิญเจ้าภาพจุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย และจุดเทียนหน้าตู้พระอภิธรรมโดยอาจจะเป็นเจ้าภาพร่วมเป็นผู้จุดเทียน ส่วนหน้าโลงศพจะเป็นลูก หลาน เพื่อเป็นตัวแทนจุดธูปหน้าโลงศพ เป็นธรรมเนียมเพื่อบอกให้ทราบถึง การเข้าสู่พิธีกรรมทางศาสนา ให้ผู้ตายได้ฟังธรรม หลังจาก

จุดรูป เทียน เป็นที่เรียบร้อย พิธีกรจะทำหน้าที่กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ อาราธนาศีลห้า เพื่อผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีจะได้มีความบริสุทธิ์หรือเป็นมนุษย์ เมื่อรับศีลเสร็จ พระสงฆ์จะเป็นผู้สาธยายธรรมเพื่อสวดพระอภิธรรม และจะมีการเทศน์ แต่เป็นที่นิยมเทศน์ 1 กัณฑ์ ในคืนสุดท้ายของการจัดงานศพ ในส่วนของการเทศน์ในงานศพนั้นเพื่อเป็นการขยายธรรมะ ให้ผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีนั้นได้ทั้งบุญและกุศล ได้บุญเมื่อเสร็จจากการเทศน์แล้ว จะมีการถวายทานทำบุญ ปัจจุบันนิยมถวายเป็นจตุปัจจัย เรียกว่า กบิยภัณฑ์ ถือว่าเป็นสิ่งที่สะดวกสำหรับพระสงฆ์ในการนำไปใช้ เมื่อถวายจตุปัจจัยเสร็จแล้ว สุดท้ายคือ การกรวดน้ำ เพื่อระลึกถึงผู้ตาย โดยมีความเชื่อว่าการกรวดน้ำ เป็นการเสริมบุญให้ผู้ตายไปสู่สุคติ แต่กระนั้นในทางพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับการทำบุญไว้ก่อนตายของผู้ตาย ซึ่งหมายถึงผู้ใดทำบุญย่อมได้กับตัวเอง จากนั้นกล่าวคำแผ่เมตตาและลาพระ เป็นอันเสร็จพิธีของการสวดพระอภิธรรมในส่วนของการเชิญพระสงฆ์มาสวดบำเพ็ญกุศลในแต่ละคืน ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพต้องการสวดเป็นจำนวนเท่าไร ในแต่ละคืนของการทำพิธีบำเพ็ญกุศลจะต้องมีเจ้าภาพและเจ้าภาพร่วม ซึ่งจะเป็นบุคคลทางการเมืองท้องถิ่น หรือตัวแทนบริษัทที่ทำงานของผู้ตายตายหรือเพื่อนพ้อง เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตายโดยการสวดหนึ่งคืนอาจจะมีการสวดหลายๆ รายมารวมกัน เพื่อเป็นการประหยัดเวลา และทำให้งานดูคึกคักเนื่องจากมีผู้เข้าร่วมงานศพในจำนวนมาก

พิธีฌาปนกิจศพ พิธีจะเริ่มต้นในช่วงเวลา 12.00 น. หลังถวายเพลหรือภัตตาหารแก่พระสงฆ์ เมื่อถึงเวลา 13.00 น. นิมนต์พระสงฆ์มาสวด เรียกว่า สวดมาติกาบังสุกุล พิธีกรจะเป็นผู้ดำเนินรายการ พิธีการจะเริ่มด้วยการเชิญประธาน หรือตัวแทนญาติในการจุดรูป เทียน บูชาพระ และเชิญจุดรูปหน้าโลงศพ หลังจากนั้นกล่าวคำบูชาพระ อาราธนาศีล อาราธนาธรรม พระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุล ถวายจตุปัจจัย กรวดน้ำ แล้วลาพระเป็นอันเสร็จพิธี หลังจากนั้นจะเป็นพิธีการประชุมเพลิงหรือการวางดอกไม้จันทน์ภายในศาลา จากนั้นจึงนำโลงศพยกขึ้นตั้งบนเมรุก่อน แล้วทำพิธีทอดผ้าบังสุกุล พิธีกรจะทำหน้าที่อ่านรายนามผู้แทนทอดผ้าบังสุกุล จนถึงคนก่อนสุดท้าย ก็จะให้ญาติหรือตัวแทนในการอ่านประวัติผู้วายชนม์ เมื่ออ่านจบพิธีกรจะให้ผู้ที่เข้าร่วมงานศพ ร่วมไว้อาลัย โดยการยืนสงบนิ่ง 1 นาที และทำการเชิญประธานเพื่อทอดผ้าไตรบังสุกุลผืนสุดท้าย พระสงฆ์จะวางดอกไม้จันทน์เป็นลำดับแรก ตามด้วยคณะแขกผู้มาร่วมพิธี และญาติวางดอกไม้จันทน์จนหมด และทำพิธีขอขมาศพ ว่าด้วยการประมาท พลาดปลั่ง ทั้งด้วยกาย วาจา หรือน้ำใจ ก็ขอให้โศกกรรมแก่ผู้ตาย เมื่อเสร็จแล้วทำพิธีเผาศพ โดยเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อ หน้าที่ของสัปเหร่อนั้นนอกจากจะทำหน้าที่เผาศพแล้ว ถ้าในกรณีที่ผู้ตายมีคู่ครอง คู่สมรส จะทำพิธีการหย่าหน้าโลงให้ กรณีผู้เสียชีวิตตายจากกัน โดยนำหมากคำเดียวมาตัดที่โลงศพก่อนการเผาศพ ตัดเพื่อให้หย่าขาดจากกัน ต่างคนต่างอยู่ คนตายก็อยู่ในส่วนของคนตาย คนเป็นก็อยู่ในส่วนของคนเป็นช่วงเวลาของการเผาศพจะเป็นช่วงเวลา 13.30 น. และช่วงเวลา 15.30 น.

ในส่วนของความเชื่อวันห้ามเผา นั้น ชาวชุมชนในเมืองไม่นิยมในการเผาวันพุธ วันศุกร์ และวันอาทิตย์ เชื่อว่าเป็นวันผีเผาคน ส่วนวันศุกร์จะเชื่อว่าเป็นการเผาความสุข ผู้วิจัยพบว่า วันศุกร์ และวันอาทิตย์ได้มีการเผาศพ เพราะจำนวนของคนที่ยามีมากขึ้นทำให้เผาไม่ทัน และวันอาทิตย์เป็นวันหยุดจึงทำให้มีผู้คนเข้ามาร่วมพิธีเผาศพกันมากขึ้นช่วงระยะเวลาในวันฌาปนกิจศพจะเห็นได้ว่า แบ่งวันและเวลาออกอย่างชัดเจน เพื่อความสะดวกของผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพในชุมชนในเมืองนิยมทำ พิธีฌาปนกิจศพ ในช่วงเวลา 13.30 กับ 15.50 น. อีกทั้งยังมีกำหนดการทำพิธีฌาปนกิจศพในวัน ต้องห้ามตามความเชื่อในอดีต อย่างวันศุกร์ และวันอาทิตย์ เพื่อสะดวกต่อการเข้าร่วมพิธีกรรมเผาศพ มากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นวันหยุดสุดสัปดาห์ พิธีดับธาตุ ทำพิธีหลังจากการเผาในวันรุ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นในช่วงเวลา 7.00 น.ในพิธีจะประกอบไปด้วยพระสงฆ์ 4 องค์ และสัปเหร่อ สัปเหร่อจะทำหน้าที่นำอัฐิ ออกจากเตาเผา และนำมาเทลงใส่ผ้าดิบขาว เพื่อรวบรวมอัฐิและจัดแต่งเป็นรูปคนนอน โดยให้ ศีรษะหันไปทางทิศตะวันออก หลังจากนั้นให้ลูกหลานนำน้ำอบประพรมลงบนอัฐิ และนำรูป เทียน มา ปักที่อัฐิเพื่อ ทำพิธี จากนั้นพระสงฆ์ 4 รูป ประกอบพิธีบังสุกุลเป็น กบกองเกล้ากระดูก 3 จบ จากนั้น เปลี่ยนทิศลาดเหล็กสำหรับรองกระดูก โดยหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก และกล่าวพิธีบังสุกุลตาย รอบกองเกล้ากระดูกอีก 3 จบ เสร็จแล้วทางเจ้าภาพสามารถเก็บเกล้ากระดูกใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ นำไป ประกอบ พิธีทำบุญ ตักบาตรเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ตายต่อไปพระสงฆ์จะเป็นผู้ทำพิธีทาง ศาสนาในการสวดบังสุกุลเป็น และตาย จึงสามารถนำอัฐิเก็บลงใส่โกศที่เตรียมไว้ และนำไปบรรจุในที่ เก็บอัฐิ (โกศ) ส่วนอัฐิที่เหลือจากจากเก็บใส่โกศอัฐิที่เหลือจะห่อด้วยผ้าขาวเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อใน การจัดการ ตามที่เจ้าภาพต้องการ อัฐิที่เหลือจะนำไปฝัง หรือลอยอังคาร ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ

การจัดการงานศพในช่วงโควิด 19 กรณีจัดงานศพช่วงโควิดระบอบหนักขนาดนี้ของ ชาวบ้าน สวดอธิษฐานศพผู้ที่เสียชีวิตด้วยโควิด 19 เพราะมีการจัดการที่ปลอดภัย เว้นระยะห่าง และ ทุกคนที่มาร่วมงานต้องมีการป้องกัน สวม Mask หรือหน้ากากผ้า เพื่อความปลอดภัยของทุกคนที่ ร่วมงาน เมื่อทางโรงพยาบาลนำศพถึงวัด มีการห่อหุ้มอย่างดี และทุกคนก็ระมัดระวังป้องกันตัวเอง ประกอบพิธีทางศาสนาครบทุกขั้นตอน ก็ประกอบพิธีฌาปนศพทันที

รูปแบบเตาเผาศพที่ควรใช้ในสังคมไทยในอนาคต ผู้วิจัยและทีมงานได้ทำการสนทนากลุ่ม พบว่าเตาเผาศพควรเป็นเตาที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะในชุมชนทั้งด้านกลิ่น ด้านเสียง รวมถึง สภาพแวดล้อมด้วย นอกจากนี้ควรประหยัดเวลาในการเผา ผู้วิจัยและคณะเห็นว่าเตาที่ใช้เผาศพควร สามารถประกอบพิธีทางศาสนาตามความเชื่อดั้งเดิมได้ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อชุมชน เตาเผาศพใช้ ระบบเผาไฟ ใช้ระบบน้ำ เป็นระบบน้ำทุกอย่าง ควันก็เข้าสู่ระบบใช้น้ำบำบัดเพราะว่าทุกวันนี้จะมี ปัญหาเยอะ ควันเป็นมลภาวะที่ทางวัดปล่อยขึ้นมา แต่ว่าเรื่องการเผาศพก็เป็นพิธีทางศาสนาที่เรายึด ติดมากเพราะว่าพิธีการทุกอย่างขึ้นอยู่กับความรู้สึกของญาติผู้เสียชีวิต ฉะนั้นการเผาศพก็เป็น

พิธีกรรมที่ซึ่งอนุรักษ์คุณค่าความเป็นไทย และการเผาศพนั้นต้องไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสุขภาพของชุมชน

การบริหารจัดการศพในสหรัฐอเมริกา โดยการทำปุ๋ยมนุษย์แห่งแรกของโลก เตรียมให้บริการในปี 2021 นับว่าเป็นการบริหารจัดการเรื่องศพแนวใหม่และแปลกสุดของโลก ยังเป็นการลดมลภาวะสิ่งแวดล้อมอีกทางหนึ่ง เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่อำนาจสูงสุดของโลก ทั้งด้านการทูต ด้านเศรษฐกิจและความเจริญด้านเทคโนโลยี รวมทั้งด้านวิทยาศาสตร์ด้วย มีอิสระในการศึกษา ค้นคว้าพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้นเสมอสถานรับทำศพแบบนี้ จะตั้งอยู่ที่นครซีแอตเทิลของสหรัฐฯ โดยจะให้บริการหมักซากศพให้ย่อยสลายกลายเป็นดินปุ๋ยชั้นดี เหมาะสำหรับนำไปทำสวนและเพาะปลูก ซึ่งทางบริษัทรีคอมโพสิชันเรียกกระบวนการดังกล่าวว่า “การประกอบสร้างใหม่” (Recomposition) และ “การลดรูปแบบอินทรีย์ตามธรรมชาติ” (Natural organic reduction)

ก่อนนำศพเข้าเก็บในช่องรูปหอกเหลี่ยมที่สร้างให้นำกลับมาใช้ใหม่ได้ จะมีการกลบร่างของผู้เสียชีวิตด้วยเศษไม้สับเป็นชิ้นเล็กๆ ในสภาพที่ปล่อยให้อากาศผ่านได้สะดวก เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเติบโตของจุลินทรีย์และแบคทีเรียที่เป็นประโยชน์ในการนี้

เมื่อครบกำหนดที่ร่างผู้ตายได้ย่อยสลายลงอย่างสมบูรณ์ ซึ่งคาดว่ากินเวลาประมาณ 30 วัน ญาติมิตรจะสามารถ “นำดินปุ๋ยทั้งหมดหรือบางส่วนที่ได้จากการหมักศพไปใช้ปลูกต้นไม้และทำสวนได้” โดยจะมีดินปุ๋ยเกิดขึ้นราว 1 ลูกบาศก์เมตรต่อการย่อยสลายศพ 1 ร่าง และหากยังมีดินที่เหลือหลังจากมอบให้ญาติมิตรของผู้ตายอยู่อีก ทางบริษัทจะนำไปใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติต่อไป

นักวิทยาศาสตร์ในประเทศสหรัฐอเมริกา จะได้รับงบประมาณจำนวนมหาศาลแต่ละปี เพื่อสนับสนุนให้นักวิทยาศาสตร์ได้ศึกษา ค้นคว้าข้อมูล โดยเฉพาะการศึกษาเกี่ยวกับศพ ดังนั้นในการศึกษาเพื่อให้สามารถศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นกับศพในสถานการณ์ต่างๆ นักวิทยาศาสตร์ จึงเก็บศพบางส่วนไว้ในกรงเหล็ก ป้องกันสัตว์ร้ายมากัดกินศพ จะทำให้นักวิทยาศาสตร์ ไม่สามารถศึกษาการเปลี่ยนแปลงของศพได้ ในขณะที่อีกส่วนปล่อยให้ห้อยในที่เปิดโล่งตามธรรมชาติ ด้วยวิธีนี้จะช่วยให้นักวิทยาศาสตร์สามารถเฝ้าสังเกต เก็บตัวอย่างในแต่ละกระบวนการเน่าสลายของศพ จะมีผลต่อการศึกษามาก ถ้าหากวันใดไม่สามารถเก็บตัวอย่างได้ หรือจดบันทึกรูปการเปลี่ยนแปลงของศพที่เน่าเปื่อยซึ่งนักวิทยาศาสตร์ต้องเฝ้าสังเกตการณ์นอนแมลงวันขนไชเข้าไปกินเนื้อเยื่ออ่อน แล้วเหลือทิ้งไว้เพียงผิวหนังและกระดูกในที่สุด แต่ศพที่ถูกปล่อยให้ห้อยในที่เปิดโล่งตามธรรมชาติจะดึงดูดสัตว์กินซากต่างๆ เช่น นกแร้ง หม่าป่าไคโยตี กัดแทะกินเนื้อเยื่อ กล้ามเนื้อ และอวัยวะต่างๆ หรือแม้แต่พลิกกลับศพเพื่อกินร่างกายส่วนที่เหลือวิธีการทำศพแบบนี้ นับว่าเป็นครั้งแรกของโลก ที่มีวิธีการจัดการศพลักษณะนี้และยังเป็นประเพณีมหาอำนาจของโลกที่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากเป็นการ

ปรับเปลี่ยนแนวคิดของประชาชนแล้ว ยังเป็นการประตีวิตวงการด้านการบริหารจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากกว่าการฉีดยาให้ศพแล้วใส่โลงฝังดิน หรือวิธีเผาปนกิจที่ต้องมีการเผาไหม้สิ้นเปลืองพลังงาน ซึ่งประเทศไทย ยังไม่สามารถดำเนินการออกกฎหมายบังคับได้ และยังมีแนวคิดความเชื่อเรื่องศาสนาเป็นหลัก จึงไม่สามารถกระทำได้ในลักษณะนี้ได้ ทั้งยังปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ออกสู่ชั้นบรรยากาศในปริมาณมหาศาล

นักธรณีวิทยา และนักธรณีฟิสิกส์ จะเข้ามาทำงานร่วมกัน เพื่อวิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นกับดิน น้ำ อากาศ และพืช ที่อยู่รอบศพ เพื่อหาว่าสิ่งที่ไหลออกจากร่างกายมนุษย์ที่กำลังเน่าเปื่อยจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร

เมื่อศพกลายเป็นโครงกระดูก ก็จะถูกเคลื่อนย้ายไปเก็บไว้ที่ "แล็บแห้ง" ซึ่งที่ห้องปฏิบัติการนี้จะมีการนำกระดูกมาทำความสะอาดและเก็บรักษาไว้ให้นักศึกษาและนักวิจัยได้ใช้งานต่อไปสอดคล้องกับคาร์ภาค เย็นใจ ได้ศึกษาเรื่อง “ความตระหนักของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ: กรณีศึกษาโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัย จังหวัดนครปฐม” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความตระหนัก ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักรวมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการเสริมสร้างความตระหนักของบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมที่มีต่อมลพิษทางอากาศ เกิดจากเตาเผาศพ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ห่างจากวัดที่มีเมรุเผาศพไม่เกิน 1 กิโลเมตร จำนวน 27 โรงเรียน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ทำการศึกษา 224 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติอัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มและการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพทำการศึกษาจากผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนละ 1 คน จากโรงเรียนทั้งหมด 27 โรงเรียน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาทั้งหมด 27 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

กลุ่มตัวอย่างมีความตระหนักต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยกระตุ้นที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักคือ อายุและความรู้เรื่องมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ ซึ่งทั้ง 2 ปัจจัยนี้มีอิทธิพลต่อความตระหนักที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 และ 0.001 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยกระตุ้นอื่นๆ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนปัญหา อุปสรรคในการเสริมสร้างความตระหนักที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ คือ การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ การไม่ให้ความสำคัญกับปัญหา เนื่องจากเป็นเรื่องที่พบเห็นอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวันและเป็นวัฒนธรรม

ความเชื่อที่ปฏิบัติต่อเนื่องมาอย่างยาวนานและการมองว่าปัญหามลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพไม่ใช่เรื่องของโรงเรียนโดยตรง แต่เป็นเรื่องของทางวัดที่จะต้องหาแนวทางแก้ไข³

อรรวรรณ ภัสสรศิริ ได้ศึกษา “การจัดการศพ : แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในกรุงเทพมหานคร” การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการจัดการศพในเขตกรุงเทพมหานครและผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งยังศึกษาความคิดเห็นและแนวคิดของประชากรในการจัดการศพ และแนวทางในการลดมลภาวะที่เกิดจากกิจกรรมการจัดการศพ โดยคำนึงถึงความสำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ วิจัยประกอบด้วยการศึกษาเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ทดสอบคุณภาพของน้ำเสียจากการเผาศพและดิน เพื่อหาการปนเปื้อนของโลหะหนักซึ่งไม่เคยมีการศึกษามาก่อน การวัดค่าความทึบแสงของควันจากปล่องเมรุเผาศพ

การสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการศพของประชากร 493 คน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจำนวน 20 คน ข้อมูลที่ได้มีความสำคัญและสามารถนำมาประกอบการอธิบายได้ ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า การปนเปื้อนของโลหะหนักซึ่งได้แก่ แคดเมียม ปะรอทและตะกั่วในน้ำเสียที่มาจากอุปกรณ์ดักฝุ่นของเตาเผาศพ 5 แห่ง มีค่าความเข้มข้นสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนดคือ 0.072, 0.0026 และ 0.158 มก./ล. ตามลำดับการวิเคราะห์หาโลหะหนักในดิน ไม่พบว่ามีสารปนเปื้อนของโลหะหนักใดๆ ในดิน ส่วนค่าความทึบแสงในควันที่วัดจากปล่องเมรุพบว่า 6 ใน 10 ปล่องที่มีการเผา มากกว่า 120 ครั้งต่อเดือน มีค่าความทึบแสงสูงกว่าระดับมาตรฐานที่กำหนด เกี่ยวกับความคิดเห็นในการจัดการศพประชากรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนเตาเผาศพจากแบบเดิมมาเป็นแบบสองห้องเผาเพื่อลดภาวะมลพิษ และยังเห็นด้วยกับการลดจำนวนวัสดุที่ใส่ไปในโลงศพก่อนการเผาศพ⁴

มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, ได้ศึกษา เรื่อง สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งศึกษาวิเคราะห์กรณีปัญหามลพิษทางอากาศจากการเผาปนกิจ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ 3 ประการด้วยกัน คือ (1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาของการเกิดมลพิษจากการเผาปนกิจ (2) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจด้วยหลักพุทธสันติวิธีของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร และ (3) เพื่อนำเสนอสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม กรณี การแก้ปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจศพของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

³ดารภัค เย็นใจ, “ความตระหนักของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ: กรณีศึกษาโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2551).

⁴อรรวรรณ ภัสสรศิริ, “การจัดการศพ: แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในกรุงเทพมหานคร.”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษบัณฑิต**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546).

โดยผลงานวิจัยนี้ได้นำเสนอต้นเหตุปัญหาการเกิดมลพิษจากเตาเผาศพ และสังเคราะห์ ข้อมูลที่สำคัญ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ มีจุดเด่นที่ทำให้เห็นถึงปัญหามลพิษที่มีสาเหตุมาจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ของการเผาศพ ข้อจำกัดของเตาเผาศพที่ไม่สามารถให้อุณหภูมิความร้อนที่สูงเพียงพอจะเผาไหม้ได้สมบูรณ์ หรือเผาทำลายสารมลพิษที่เกิดขึ้น ตลอดจนบริบทสภาพปัญหาการจัดการจาปนกิจของวัดที่ พระสงฆ์และเจ้าหน้าที่จาปนกิจ (สัปเหร่อ) เป็นผู้รับผิดชอบสำคัญในการแก้ไขปัญห แต่กับวนการแก้ไขปัญหาย่อมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ทั้งภายในวัดและนอกวัด เพื่อทำให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหแบบมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งจัดการมลพิษจากการจาปนกิจศพจำเป็นต้องนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาการแก้ไขปัญหามลพิษ และการเพิ่มองค์ความรู้เครื่องมือด้านสันติวิธี กระบวนการการมีส่วนร่วม ผลงานวิจัยนี้ครอบคลุมมิติในการพัฒนาวัดและชุมชน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างรอบด้าน ทั้งในเชิงนโยบาย เชิงสาธารณะ และเชิงวิชาการ องค์ความรู้ที่ได้เป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาวัด และชุมชนสันติสุขของหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและยังเกิดชุดองค์ความรู้ที่ถือว่าเป็นคู่มือที่สามารถนำพาวัดและชุมชนก้าวข้ามปัญหามลพิษจากการจาปนกิจที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพไปสู่การมีปัญญา หรือพลังสร้างสรรค์ให้วัดและชุมชนเกิด สันติสุข งานวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ประกอบด้วย

- 1) ระยะเวลาวางแผน
- 2) ระยะเวลากระบวนการ
- 3) ระยะเวลาติดตาม
- 4) ระยะเวลาประเมินผล

โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 14 ท่าน การทำสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการจัดเวทีสาธารณะขยายผลความรู้สู่ชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การจัดการมลพิษจากการจาปนกิจศพ จำเป็นต้องนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาการแก้ไขปัญหามลพิษและสร้างการมีส่วนร่วม โดยกระบวนการหลักในการขับเคลื่อนด้วยหลัก 5 ส. (C-C-D-C-P)

- 1) สร้างการรับรู้ปัญหาร่วมกันให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้เกี่ยวข้อง (C: Create recognition of pollution from cremation to stakeholder)
- 2) สร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่ผู้เกี่ยวข้องในวัดและขยายไปสู่คนทั่วไปในสังคม (C: Create consciousness and accountability of pollution from cremation)
- 3) สร้างรูปแบบและวิธีการใช้สารวิมุตติลดมลภาวะจากการจาปนกิจร่วมกัน (D: Design method and form of using GAIA (Wimutti))

4) สร้างแนวทางป้องกันมลภาวะจากการฉาปนกิจ อย่างยั่งยืนด้วยความร่วมมือ (C: Create coordination with Government section to educate monks and related people)

5) ส่งเสริมเผยแพร่และขยายผลการแก้ไขปัญหามลภาวะจากการ ฉาปนกิจสู่หมู่สงฆ์ (P: Publish and expand the results with participation to the Sangha) ผลที่เกิดขึ้นจาก กระบวนการทำให้เกิด ความคิดริเริ่มใหม่ (Innovation) ความมีส่วนร่วมของภาครัฐ (Government concerning) เกิดความรู้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Educating) การสร้างความ ตระหนักรู้แก่ทุกฝ่าย (Awareness) ด้วยการสื่อสารอย่างสันติ(Peaceful communication)

การมีจิตสาธารณะ (Public mind) ผลที่เกิดขึ้นจากการลงพื้นที่ปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คือ IT-GEAPP ได้แก่ I : Innovation ความคิดริเริ่มใหม่ ทำสิ่งใหม่ ที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล สารวิมุติ หรือสาร ไกอา (GAIA) T: Technology การประยุกต์นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติด้วยการจัดการสารพิษหรือสารไดออกซินและฟิวแรน G: Government concerning ความมีส่วนร่วมของภาครัฐ E: Educating การให้ความรู้แก่ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในการฉาปนกิจในวัด ทั้งพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ฉาปนกิจ ญาติผู้ถวายขนม คนที่อยู่อาศัยใน ชุมชนใกล้เคียง A: Awareness การสร้างความตระหนักรู้แก่ทุกฝ่าย รู้จักปัญหาพิษจากการฉาปนกิจ และแนวทางในการป้องกันและแก้ไข P: Peaceful communication การสื่อสารอย่างสันติ เป็น วิธีการสร้างการ ยอมรับซึ่งกันและกันแก่ทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ลดความขัดแย้ง ทำให้ภว วนการแก้ไขมีประสิทธิภาพ P: Public mind ความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งปลูกจิตสำนึกให้คนรู้จัก เสียสละร่วมแรง ร่วมใจ อย่างสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม ส่งผลให้สังคม ตื่นรู้ ตื่นตัว และ ทุกฝ่ายเบิกบาน เร่งรีบแก้ปัญหาร่วมกัน สร้างสรรค์สังคมที่มีสุขภาวะดีและมีสันติสุขอย่างยั่งยืน⁵

ประเด็นที่ 3 ปัญหาอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทยมี ดังนี้

1. ปัญหาด้านวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนที่ต้องเผาศพปัญหาด้านนี้พบว่าใน ชุมชนชนบทจะมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติมีความเชื่อว่าถ้าสร้างเมรุเสร็จคนที่เป็นเจ้าภาพ ในการสร้างมักจะตายก่อน จึงมักมีการแก้เคล็ดในเรื่องนี้ การจัดงานศพให้ข้าราชการ ระดับไหนจะใช้ โลงศพแบบไหน นอน ยืน ตั่ง จะให้อยู่เชิงตะกอนเพราะเชื่อว่าศพนอนธรรมชาติศพจะได้สบาย ชุมชน ชนบทจะยังเชื่อเรื่องรูปแบบของเตาเผาใช้แบบโบราณ มีความเชื่อจารีต ประเพณี

2. ปัญหาด้านภูมิประเทศของเตาเผาศพ

⁵มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, “สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม”, *ดุขฎิณีพนธ์*. สาขาวิชาสันติศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), บทคัดย่อ.

3. ปัญหาด้านค่านิยมปัจจุบันในการจัดการศพ ปัจจุบันการจัดการศพต้องคำนวณด้านเวลาเนื่องจากมีค่าใช้จ่าย การทำงานทำให้เกิดธุรกิจเกี่ยวกับการจัดการศพตั้งแต่ธุรกิจโลงศพ การบริหารศพ

4. ปัญหาด้านการบริหารจัดการเตาเผาศพ รูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย แบ่งเป็น 2 แบบ 1) ชุมชนต่างจังหวัด หรือชนบทนิยมใช้แบบเชิงตะกอนโดยใช้ฟืน ถ่านเป็นเชื้อเพลิง และให้ความสำคัญความเชื่อของท้องถิ่นนั้นๆ 2) ชุมชนเมือง นิยมใช้เมรุแบบ 1ห้องเผาและแบบ 2ห้องเผาโดยใช้น้ำมันดีเซลหรือก๊าซ LPG เป็นเชื้อเพลิง ส่วนเรื่องความเชื่อจะไม่ค่อยยึดติดในประเพณีและวัฒนธรรม และรูปแบบเตาเผาศพในอนาคต ต้องการแบบเตาเผาไฟฟ้าหรือเตาเผาแบบอัจฉริยะที่มีเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับคนและสิ่งแวดล้อม

5. ปัญหาด้านการบริหารจัดการเตาเผาศพสถานการณ์โควิด 19 วิเคราะห์ปัญหาเครื่องจัดการศพยุคโควิด-19 ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจ หรือผู้นำด้านเศรษฐกิจของโลก และด้านการพัฒนา และนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ผู้คนหันมาใช้บริการทำศพแบบทางเลือกรวมมากขึ้นในยุคโรคระบาด ทำให้ประชากรโลกนั้น เสียชีวิตจาก การระบาดของโควิด 19 ยังมีไม่มียารักษาหรือป้องกันได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ แม้ว่าองค์รอนามัยโลก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพยายามเร่งผลิตวัคซีนป้องกันโควิด 19 แต่ปัญหาไม่ได้ยุติแค่นั้น ซึ่งผู้ผลิตวัคซีนต้องเจอปัญหาใหญ่ตามคือ โควิด 19 กลายพันธุ์ ซึ่งเป็นปัญหาทางการแพทย์ต้องเร่งศึกษาและวิธีการป้องกัน เพราะเป็นต้นเหตุของการเสียชีวิตประชากรโลกจำนวน และสร้างปัญหาเรื่องการจัดการเผาศพ ไม่มีสถานที่รองรับการจัดการเผาศพได้ เช่น ประเทศอินเดียประสบปัญหาเรื่องการขาดแคลนพื้นที่ที่จะเผาร่างอันไร้วิญญาณเนื่องจากประชากรของประเทศอินเดีย มีจำนวนมาก ระบบสาธารณสุข ยังไม่สามารถรองรับสุขภาพของประชาชนได้ จึงทำให้เกิดปัญหาเรื่องการบริหารจัดการเผาศพช่วงการระบาดของโควิด 19 จนกลายเป็นหาใหญ่ของโลก

สอดคล้องกับดารภัค เย็นใจ ได้ศึกษาเรื่อง “ความตระหนักของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ: กรณีศึกษาโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัย จังหวัดนครปฐม” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความตระหนัก ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักรวมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีต่อการเสริมสร้างความตระหนักของบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมที่มีต่อมลพิษทางอากาศ เกิดจากเตาเผาศพ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ห่างจากวัดที่มีเมรุเผาศพไม่เกิน 1 กิโลเมตร จำนวน 27 โรงเรียน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ทำการศึกษา 224 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติอัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มและการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ

ทำการศึกษาจากผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนละ 1 คน จากโรงเรียนทั้งหมด 27 โรงเรียน รวมกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษารวม 27 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

กลุ่มตัวอย่างมีความตระหนักต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากตมาศพอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยกระตุ้นที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักคือ อายุและความรู้เรื่องมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ ซึ่งทั้ง 2 ปัจจัยนี้มีอิทธิพลต่อความตระหนักที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 และ 0.001 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยกระตุ้นอื่นๆ เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตระหนักอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนปัญหา อุปสรรคในการเสริมสร้างความตระหนักที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ คือ การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ การไม่ให้ความสำคัญกับปัญหา เนื่องจากเป็นเรื่องที่พบเห็นอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวันและเป็นวัฒนธรรมความเชื่อที่ปฏิบัติต่อเนื่องมาอย่างยาวนานและการมองว่าปัญหามลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพไม่ใช่เรื่องของโรงเรียนโดยตรง แต่เป็นเรื่องของทางวัดที่จะต้องหาแนวทางแก้ไข⁶

อรรวรรณ ภัสสรศิริ ได้ศึกษา “การจัดการศพ: แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในกรุงเทพมหานคร” การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการจัดการศพในเขตกรุงเทพมหานครและผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งยังศึกษาความคิดเห็นและแนวคิดของประชากรในการจัดการศพ และแนวทางในการลดมลภาวะที่เกิดจากกิจกรรมการจัดการศพ โดยคำนึงถึงความสำคัญทางด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ วิจัยประกอบด้วยการศึกษาเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพที่ทดสอบคุณภาพของน้ำเสียจากการเผาศพและดิน เพื่อหาการปนเปื้อนของโลหะหนักซึ่งไม่เคยมีการศึกษามาก่อน การวัดค่าความทึบแสงของควันจากปล่องเมรุเผาศพ

การสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการศพของประชากร 493 คน และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจำนวน 20 คน ข้อมูลที่ได้มีความสำคัญและสามารถนำมาประกอบการอธิบายได้ ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า การปนเปื้อนของโลหะหนักซึ่งได้แก่ แคดเมียม ปรอทและตะกั่วในน้ำเสียที่มาจากอุปกรณ์ดักฝุ่นของเตาเผาศพ 5 แห่ง มีค่าความเข้มข้นสูงกว่ามาตรฐานที่กำหนดคือ 0.072, 0.0026 และ 0.158 มก./ล. ตามลำดับการวิเคราะห์หาโลหะหนักในดิน ไม่พบว่ามีสารปนเปื้อนของโลหะหนักใดๆ ในดิน ส่วนค่าความทึบแสงในควันที่วัดจากปล่องเมรุพบว่า 6 ใน 10 ปล่องที่มีการเผา มากกว่า 120 ครั้งต่อเดือน มีค่าความทึบแสงสูงกว่าระดับมาตรฐานที่กำหนด เกี่ยวกับความคิดเห็นใน

⁶ดารภัค เย็นใจ, “ความตระหนักของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ: กรณีศึกษาโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม”, *วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2551).

การจัดการศพประชากรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนเตาเผาศพจากแบบเดิมมาเป็นแบบสองห้องเผาเพื่อลดภาวะมลพิษ และยังเห็นด้วยกับการลดจำนวนวัสดุที่ใส่ไปในโลงศพก่อนการเผาศพ⁷

มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, ได้ศึกษา เรื่อง สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งศึกษาวิเคราะห์กรณีปัญหามลพิษทางอากาศจากการเผาปนกิจ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ 3 ประการด้วยกัน คือ (1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาของการเกิดมลพิษจากการเผาปนกิจ (2) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจด้วยหลักพุทธสันติวิธีของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร และ (3) เพื่อนำเสนอสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม กรณี การแก้ปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจศพของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

โดยผลงานวิจัยนี้ได้นำเสนอต้นเหตุปัญหาการเกิดมลพิษจากเตาเผาศพ และสังเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ มีจุดเด่นที่ทำให้เห็นถึงปัญหามลพิษที่มีสาเหตุมาจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ของการเผาศพ ข้อจำกัดของเตาเผาศพที่ไม่สามารถให้อุณหภูมิความร้อนที่สูงเพียงพอจะเผาไหม้ได้สมบูรณ์ หรือเผาทำลายสารมลพิษที่เกิดขึ้น ตลอดจนบริบทสภาพปัญหาการจัดการเผาปนกิจของวัดที่ พระสงฆ์และเจ้าหน้าที่เผาปนกิจ (สัปเหร่อ) เป็นผู้มีความสำคัญในการแก้ไขปัญหา แต่กระบวนการแก้ไขปัญหาต้องอาศัยการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ทั้งภายในวัดและนอกวัด เพื่อทำให้เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งจัดการมลพิษจากการเผาปนกิจศพจำเป็นต้องนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาการแก้ไขปัญหา และ การเพิ่มองค์ความรู้เครื่องมือด้านสันติวิธี กระบวนการมีส่วนร่วม ผลงานวิจัยนี้ครอบคลุมมิติในการพัฒนาวัดและชุมชน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างรอบด้าน ทั้งในเชิงนโยบาย เชิงสาธารณะ และเชิงวิชาการ องค์ความรู้ที่ได้เป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาวัด และชุมชนสันติสุขของหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและยังเกิดชุดองค์ความรู้ที่ถือว่าเป็นคู่มือที่สามารถนำพาวัดและชุมชนก้าวข้ามปัญหามลพิษจากการเผาปนกิจที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพไปสู่การมีปัญญา หรือพลังสร้างสรรค์ให้วัดและชุมชนเกิด สันติสุข งานวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ประกอบด้วย

- 1) ระยะเวลาแผน
- 2) ระยะเวลากระบวนการ
- 3) ระยะเวลาติดตาม
- 4) ระยะเวลาประเมินผล

⁷อรรณณ ภัทสรศิริ, “การจัดการศพ: แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในกรุงเทพมหานคร.”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546).

โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 14 ท่าน การทำสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องการจัดเวทีสาธารณะขยายผลความรู้สู่ชุมชน ผลการศึกษาพบว่า การจัดการมลพิษจากการฃาปนกิจศพ จำเป็นต้องนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาการแก้ไขปัญหา มลพิษและสร้างการมีส่วนร่วม โดยกระบวนการหลักในการขับเคลื่อนด้วยหลัก 5 ส. (C-C-D-C-P)

- 1) สร้างการรับรู้ปัญหาร่วมกันให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้เกี่ยวข้อง (C: Create recognition of pollution from cremation to stakeholder)
- 2) สร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่ผู้เกี่ยวข้องในวัดและขยายไปสู่คนทั่วไปในสังคม (C: Create consciousness and accountability of pollution from cremation)
- 3) สร้างรูปแบบและวิธีการใช้สารวิมุตติลดมลภาวะจากการฃาปนกิจร่วมกัน (D: Design method and form of using GAIA (Wimutti))
- 4) สร้างแนวทางป้องกันมลภาวะจากการฃาปนกิจ อย่างยั่งยืนด้วยความร่วมมือ (C: Create coordination with Government section to educate monks and related people)
- 5) ส่งเสริมเผยแพร่และขยายผลการแก้ไขปัญหามลภาวะจากการ ฃาปนกิจสู่หมู่สงฆ์ (P: Publish and expand the results with participation to the Sangha) ผลที่เกิดขึ้น จากกระบวนการทำให้เกิด ความคิดริเริ่มใหม่ (Innovation) ความมีส่วนร่วมของภาครัฐ (Government concerning) เกิดความรู้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Educating) การสร้างความตระหนักรู้แก่ทุกฝ่าย (Awareness) ด้วยการสื่อสารอย่างสันติ(Peaceful communication)

การมีจิตสาธารณะ (Public mind) ผลที่เกิดขึ้นจากการลงพื้นที่ปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม คือ IT-GEAPP ได้แก่ I : Innovation ความคิดริเริ่มใหม่ ทำสิ่งใหม่ ที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล สารวิมุตติ หรือสาร โกอา (GAIA) T: Technology การประยุกต์นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติด้วยการจัดการสารพิษหรือสารไดออกซินและฟิวแรน G: Government concerning ความมีส่วนร่วมของภาครัฐ E: Educating การให้ความรู้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการฃาปนกิจในวัด ทั้งพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ฃาปนกิจ ญาติผู้วายชนม์ คนที่อยู่อาศัยในชุมชนใกล้เคียง A: Awareness การสร้างความตระหนักรู้แก่ทุกฝ่าย รู้จักปัญหามลพิษจากการ ฃาปนกิจ และแนวทางในการป้องกันและแก้ไข P: Peaceful communication การสื่อสารอย่างสันติ เป็นวิธีการสร้างการ ยอมรับซึ่งกันและกันแก่ทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ลดความขัดแย้ง ทำให้กระบวนการแก้ไขมีประสิทธิภาพ P: Public mind ความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งปลูกจิตสำนึกให้คนรู้จักเสียสละร่วมแรง ร่วมใจ อย่างสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม ส่งผลให้สังคม ตื่นรู้

ต้นตัว และทุกฝ่ายเบิกบาน เร่งรีบแก้ปัญหาาร่วมกัน สร้างสรรค์สังคมที่มีสุขภาวะดีและมีสันติสุขอย่างยั่งยืน⁸

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผลการวิจัยนี้ สามารถนำไปต่อยอดงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้น่าอยู่ เกิดความมั่นคง ยั่งยืนต่อไป
2. สามารถนำผลการวิจัยมาต่อยอดทางการศึกษา แนวทางการนำนโยบายสาธารณะขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสู่ชุมชน ตลอดจนเกิดกระบวนการและองค์ความรู้ใหม่ๆและพัฒนาต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ
3. สามารถนำผลการวิจัยไปต่อยอดในการจัดการบริหารชุมชนโดยความร่วมมือของภาครัฐ เอกชน วัด เพื่อนำไปสู่การจัดการบริหารเตาเผาที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. การจัดการบริหารเตาเผาควรคำนึงถึงความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น
2. การบริหารจัดการเตาเผาควรคำนึงถึงสุขภาพของประชาชนในชุมชน
3. การบริหารจัดการเตาเผาควรมีการจัดการให้เป็นระบบและมีความปลอดภัยทั้งต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. พุทธบูรณาการเตาเผาศพเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะแบบยั่งยืน
2. กระบวนการบริหารจัดการเตาเผาศพด้วยหลักพระพุทธศาสนาภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมด้านวัฒนธรรมการเผาศพไร้มลพิษ
3. การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของวัด บ้าน โรงเรียน ในการบริหารจัดการเตาเผาศพ

⁸มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, “สันตินวัตกรรมกรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม”, *ดุขฎิณีนิพนธ์*. สาขาวิชาสันติศึกษา, บทคัดย่อ.

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาภาษาบาลี ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2535.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ

(2) วิทยานิพนธ์/งานวิจัย

กฤษณะ เจริญพานิช. การยอมรับนวัตกรรมเตาเผาศพแบบห้องเผาไหม้คู่ของพนักงานฌาปนกิจประจำสุสาน ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่. เชียงใหม่: บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554.

กองจัดการสารอันตรายและ กากของเสีย กรมควบคุมมลพิษ. ไดออกซิน P-DIOXIN. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีเมืองการพิมพ์, 2542.

กองนโยบายและแผนงาน. รายงานการศึกษา: การกระจายตัวของฌาปนสถานในเขตกรุงเทพมหานคร. สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, 2555.

เกียรติขจร วิจารณ์สวัสดิ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริการจัดหางาน. กรุงเทพฯ : กองแผนงานและสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน, 2550.

โกวิท พวงงาม. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. (ม.ป.ท. 2549). หน้า 11.

ไกรสร เพ็ญสกุล. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ: ศึกษากรณีลุ่มน้ำสาขาลองปะเหลียน จังหวัดตรัง”. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2551.

- คะนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. **แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540: ปัญหา อุปสรรค และทางออก.** กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาเพลส, 2545.
- จันทร์จิรา พงษ์ราย. “**แกะรอยนโยบายสาธารณะ ภาษีสิ่งแวดล้อม : พร้อมหรือยังกับสังคมไทย**”. **ในแผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี** รวบรวมจัดพิมพ์โดย สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ตุลาคม 2552.
- จารุพงศ์ บุญ-หลง. **มหันตภัยได้ออกซิน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายศูนย์ข้อมูลสารอันตรายและอนุสัญญา กองจัดการสารอันตรายและกากของเสีย กรมควบคุมมลพิษ, 2547.
- จินดาวลย์ วิบูลอุทัยกุล. **การศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงสภาพการทำงานของเตาเผาศพในสถานสถานเขตเทศบาลนครขอนแก่น.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554.
- เจมส์ แอลเครตัน. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, 2547.
- เจมส์แอลเครตัน. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2547.
- ชิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท.** เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 3. หน่วยที่ 8). (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2552). หน้า 362.
- ณัฐวรรณ สุนทรวิริโชติ “**ได้ศึกษาศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตตำบลสามบัณฑิต : กรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน**”. **รายงานวิจัย.** มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2556.
- ณิชนัน จันทร์ตัน. **มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมมลพิษทางอากาศอันเกิดจากเตาเผาศพ.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.
- ดร.เอ็ดวาร์ดเดมมิ่ง. **พัฒนางจรเดมมิ่ง (Deming Cycle) 2564.**
- ดารภาค เย็นใจ. “**ความตระหนักของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ: กรณีศึกษาโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม**”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2551.
- ดารภาค เย็นใจ. “**ความตระหนักของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อมลพิษทางอากาศซึ่งเกิดจากเตาเผาศพ: กรณีศึกษาโรงเรียนในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม**”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต.** (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล. 2551).
- ถวิลวดี บุรีกุล. (บรรณาธิการ). **ทศธรรม: ตัวชี้ วัดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี.** (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า. 2550). หน้า 2.

- ธีรานันท์. **การตายและพิธีการทำบุญศพ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2550.
- นพรัตน์ ช่างเวฬุวรรณ. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลสะตอ อำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 2556.**
- นภัสวรรณ สุภาทิพย์. **“พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี”**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2557.
- นิตยสารศิลปวัฒนธรรม **สี่ไว้ทุกข์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ได้มีแค่ข้าว 2 พุศจิกายน พ.ศ. 2561.**
- นภัสวรรณ สุภาทิพย์. **พิธีกรรมศพของคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชลบุรี. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2557.**
- นิตยสารศิลปวัฒนธรรม. **สี่ไว้ทุกข์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ไม่ได้มีแค่ข้าวกับดำ. (2 พุศจิกายน 2561).**
- ปรัชญา เวสารัชช์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.
- ปราณี วงศ์เทศ. **พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, 2554.
- ปรีชา พิณทอง. **“ฮิตสิบสอง คองสิบสี่”**. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. 15: 3572 - 3584.
- ผุสดี รอดเจริญ. **“พิธีกรรมการฝังศพในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ : ความเชื่อและสถานภาพทางสังคม”**. ดำรงวิชาการ. ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2551):
- พระครูอุทัยปริยัติโกศล. **“ปริศนาธรรมเกี่ยวกับประเพณีการตายของภาคอีสาน”**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระมหาสายัญ สิริปัญญา. **“สัปเทร่อ: ธรรมะบูรณาการบนเชิงตะกอน”**. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์. ปีที่ 2553:117-124**
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอุ่น). **CSR: บทบาทและความสำคัญขององค์กรพระพุทธศาสนา. พระพุทธศาสนากับจริยศาสตร์. รวมบทความวิชาการทางพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.**
- พันธทิพย์ รามสูตร. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม**. กรุงเทพมหานคร: สถาบัน พัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.
- มีชัย ภัทรเปรมเจริญ. **“สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม”**. **ดุษฎีนิพนธ์. สาขาวิชาสันติศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2561.**

- มีชัย ภัทรเปรมเจริญ. “สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม”. **ดุชนิพนธ์**. สาขาวิชาสันติศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2561.
- ราณี วงศ์เทศ. **พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป. 2554.
- วนิพพล มหาอาษา. “ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการตาย”. **วิทยานิพนธ์ประชากรศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิจัยประชากรและสังคม (นานาชาติ)**. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549.
- วนิพพล มหาอาษา. **ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการตาย**. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549.
- วันชัย วัฒนศัพท์. **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า และ มูลนิธิเอเชีย, 2552.
- วิภาดา ชุ่มสิริเพชร. **การพัฒนาเตาเผาศพชนิดสองห้องเผา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2555.
- สวิง บุญเจิม. **ตำรามรดกอีสาน**. อุบลราชธานี: สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, 2554.
- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. **ความรู้และคตินิยมในการบำเพ็ญกุศลงานศพ**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2559.
- สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. **ความรู้และคตินิยมในการบำเพ็ญกุศลงานศพ**. นครปฐม: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2559.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. **งานศพ ยุคแรกอุษาคเนย์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นาตาแฮก, 2560.
- เสถียร โกเศศ. **ประเพณีเก่าของไทย ประเพณีเนื่องในการตาย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2505.
- เสาวนิตย์ ชัยมุสิก . **การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บุคพอยท์, 2542.
- อรรวรรณ ภัสสรศิริ. “การจัดการศพ: แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในกรุงเทพมหานคร.”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาดุชนิพนธ์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.
- อรรวรรณ ภัสสรศิริ. “การจัดการศพ: แนวปฏิบัติที่เหมาะสมในกรุงเทพมหานคร.”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาดุชนิพนธ์**. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล. 2546).
- อุรคินทร์ วิริยะบูรณะ. **ประเพณีฉบับมหाराชครู**. พระนคร: ประจักษ์วิทยา, 2552.

(3) รายชื่อสัมมนา/สัมมนา/สัมมนา

กาญจนา สวายุศุต พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยีเพื่อลดปริมาณ
สารก่อมะเร็ง. 18 มกราคม 65

จำเนียร นามสกุล หมู่พยัคฆ์ วัดศรีสุธรรมาราม อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์. 20 ม.ค.65
ชาติรี วัฒนเขจร รองปลัดกรุงเทพมหานครพุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง. 18 มกราคม 65

ดร.ดุสิต อุทิศสุนทร. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.

ดร.ธเนศชัย พัฒนะสิงห์. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.

ดร.ประทวน วันนิจ. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.

ดร.ภานุวัชร สุขเสน. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.

ดร.มนูญ สอนโพนงาม. อ.ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.

ดร.วิจารณ์ ศิมาฉายา. พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยีเพื่อลด
ปริมาณสารก่อมะเร็ง. 18 มกราคม 65

ทองอยู่ จันทิรัญ. วัดเทพลีลา กรุงเทพมหานคร 25 ม.ค.65

ผศ.ดร. เชิดชัย จรุงแพง มหาวิทยาลัยราชภัฏจอมบึง

ผศ.ดร. รุ่งสุริยา หอมวัน. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ 3 กุมภาพันธ์ 2564.

ผศ.ดร.กมลลาศ ภูวนาธิพงษ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร. อ.ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.

พระนที ฉายา นริสโร นามสกุล มุมเมืองบัง 13 ม.ค.65

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร,รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาสุเทพ สุปณฺฑโต,ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระสุธีรัตนบัณฑิต รศ.ดร. พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยีเพื่อ
ลดปริมาณสารก่อมะเร็ง. 18 มกราคม 65

รศ.ดร.โกนิฏฐ ศรีทอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.สุนันท์ เสนารัตน์. อ.ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.

ศักดิ์ชัย สุจริตจันทร์ วัดนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์. 20 ม.ค.64

อาจารย์ธงชัย สีโสภณ. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.

อาจารย์โสภณ เพ็งลุน. อ.ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.

อิสรพงษ์ ไกรสินธุ์. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.

(4) ออนไลน์

CSR คือ ? [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.csrcom.com/csr> [26 พฤษภาคม 2564].

<https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/934114>[เข้าถึงข้อมูล 29 เมษายน 2564]

https://www.khaosod.co.th/around-thailand/news_6361096 Khaosod Online [29 เมษายน 2564]

กระทรวงวัฒนธรรม (21 มค.2559). “วัฒนธรรม พิธีศพ”.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.m-culture.go.th/young_th/article_view.php?nid=611 [22 ธันวาคม 2564].

ความเชื่อ ขั้นตอนต่างๆ ในงานศพ-เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรม งานศพของคนไทย”[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://lifestyle.campus-star.com/knowledge/90398.html> [23 ธ.ค.2564].

จิตติเทพ นาอุดม. **ความรู้เกี่ยวกับศาสนา : ประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในพุทธศาสนา.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:http://knowledgeaboutreligion.blogspot.com/2011/02/blog-post_128.html [11 ธันวาคม 2564].

บัณฑิต นิถาวร. ทำธุรกิจด้วยหลักธรรมาภิบาล. (กรุงเทพมหานคร : สมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย. 2560). หน้า 5.

พงศ์พิพัฒน์ บัญชานนท์ (6 มกราคม 2560). “วิเคราะห์ ไทยแลนด์ 4.0 : วิสัยทัศน์ชาติ ที่ยังขาดรายละเอียด ” . ปี ซี ไทย . [ออนไลน์] . 12 ย่อหน้า . แหล่งที่มา :<https://www.bbc.com/thai/thailand38527250> [26 พฤษภาคม 2564].

มาติกา-บังสกุล : คาวัด โดย พระธรรมกิตติวงศ์”.คมชัดลึก[ออนไลน์].แหล่งที่มา: <http://www.komchadluek.net/news/lifestyle/106541> [23 ธ.ค.2564]

รพีพรรณ วงศ์ประเสริฐ. “ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ Corporate Social Responsibility – CSR”. [ออนไลน์].แหล่งที่มา:http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/epaper/july_dec2009/pdf/Rapeepan.pdf [26 พฤษภาคม 2564].

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. ศึกษาท้องถิ่นเพื่อรู้จักตนเองและโลก:ศาสนาของคนก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=816>. [3 มกราคม. 2564].

สำนักข่าว “มะเร็ง” สาเหตุตายอันดับ 1 ของคนไทย” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.pptvhd36.com/news>. [20 ตุลาคม 2563].

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ สาระสุขภาพ:[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thaihealth.or.th/content/40980>. (20 ตุลาคม 2563).

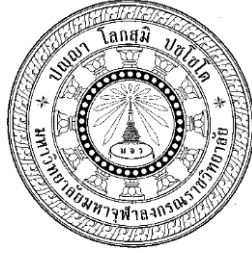
สุธาสิณี โปธิจันทร์. (27 มีนาคม 2558) “PDCA หัวใจสำคัญของการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง”.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.ftpi.or.th/2015/2125> [26 พฤษภาคม 2564]

2. ภาษาอังกฤษ

Mari. Montse; & Domingo. Jose L. “Toxic Emission from Crematories”. **Environment International**. Retrieved November 24. 2010.

Reeder. W.W.. Some spets of the Informal Social Participation of Farm Families in New York State University. Unpublised Doctoral Dissertation. United Nation. Department of Interntional, 1974.

Xian Liang Sun. Relationship between dioxin and steroid hormones in sera of Vietnamese men. *Journal Biomarkers*. Volume 19. 2014.

ชุดที่ 1 .../ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

โครงการย่อยที่ 1 การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างนี้ จะส่งผลให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย

แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก

ตอนที่ 2 แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อศึกษา “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย”

การถามครั้งนี้เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีความสำคัญยิ่งต่อผลการศึกษาวิจัย จึงขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามทุกข้อตามความคิดเห็นของท่านเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัย ทางผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือที่ดีของท่าน โดยข้อมูลจากแบบสอบถามดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะใช้ประโยชน์เฉพาะการศึกษาวินิจฉัยนี้เท่านั้น

จึงขอเจริญพรมา ณ โอกาสนี้
พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร. และคณะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกคำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ

 ชาย หญิง

2. อายุ

 25-32 ปี 33-40 ปี 41-48 ปี 49-56 ปี มากกว่า 56 ปี

3. ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษาปีที่ 4	☐ ประถมศึกษาปีที่ 6
☐ มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3	☐ มัธยมศึกษาปีที่ 6
☐ สูงกว่าระดับมัธยมศึกษา	☐ อื่น ๆ (ระบุ)

4. สถานภาพการทำงาน

☐ ผู้ช่วยนักบริหารจัดการเมรุ (สับเหรัญ)	☐ นักบริหารจัดการ (สับเหรัญ)
☐ อื่น ๆ (ระบุ)	

5. ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน

 ปีแรก 2-4 ปี 5-7 ปี 8-10 ปี มากกว่า 10 ปี

6. ภูมิภาคที่ตั้งของสถานศึกษา

☐ ภาคเหนือ	จังหวัด (ระบุ).....
☐ ภาคกลาง	จังหวัด (ระบุ).....
☐ ภาคตะวันออก	จังหวัด (ระบุ).....
☐ ภาคตะวันตก	จังหวัด (ระบุ).....
☐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	จังหวัด (ระบุ).....
☐ ภาคใต้	จังหวัด (ระบุ).....

ตอนที่ 2 แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างในการสัมภาษณ์เชิงลึก

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาข้อคำถามต่อไปนี้แล้วให้ท่านให้คำตอบ

1. ท่านคิดว่า “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” ควรมีลักษณะเด่นอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย มีประการใดบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่ารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย ควรมีคุณลักษณะอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่ารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย ควรมีรูปแบบการจัดการศึกษาอย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย มีประการใดบ้าง (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. การวิจัยเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย” เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาเตาเผาศพที่ลดมลพิษและพัฒนาสู่เตาเผาศพในอนาคตได้อย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อ “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย”

1. ด้านปัญหาในการศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ด้านอุปสรรคในการศึกษารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. ด้านแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคการเผาของวัดในสังคมไทย

.....
.....
.....
.....
.....
.....

เจริญพรทุกท่านที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์
พระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร. และคณะผู้วิจัย

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย
Study the model intelligent Ashes kiln in Thai society

พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร. และคณะ

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เรื่อง การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย

คำชี้แจง

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อบันทึกการบูรณาการพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับคู่มือการสนทนากลุ่ม

1. วันจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) วันจันทร์ ที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564
2. สถานที่ ห้องประชุม C 512 หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. พระปลัดระพี พุทธิสารโร, ผศ.ดร.
4. ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม
5. ผู้ให้ข้อมูล
6. เวลา 09.30 – 12.00 น.
7. วัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง กล้องวิดีโอ สมุด ปากกา

ตอนที่ 2 กระบวนการสนทนากลุ่ม

1. การจัดห้องสนทนากลุ่ม ห้องประชุม C 512 หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจัดเก้าอี้เป็นระดับ เว้นระยะห่าง (Social Distancing) ลดการแพร่กระจายเชื้อ COVID-19 ผู้ดำเนินรายการอยู่หน้าห้อง ผู้บันทึกการสนทนากลุ่มอยู่ด้านหลัง และด้านข้างห้อง 1 คน

2. การสนทนาสร้างความคุ้นเคย

2.1 การกล่าวทักทาย แนะนำตนเองและทีมงาน และผู้บริการทั่วไปและขอให้ผู้ให้ข้อมูลสนทนากลุ่มแนะนำตนเองทุกคน

2.2 สนทนาเกี่ยวกับบรรยากาศทั่วไปในการบริหารความหลากหลาย

2.3 อธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการทำสนทนากลุ่ม วัตถุประสงค์ของการศึกษากระบวนการในการซักถาม และขออนุญาตบันทึกเสียง

- 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้เตาเผาศพของวัดในสังคมไทย
- 2) เพื่อสร้างองค์ความรู้ศึกษารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย
- 3) เพื่อปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย

ขอให้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระ เพราะจะไม่มีกรอ้างอิงรายบุคคลว่าใครเป็นคนพูด แต่จะนำเสนอความคิดเห็นเป็นภาพรวม

(1) ให้ความเชื่อมั่นว่า ข้อมูลในการเก็บรวบรวมครั้งนี้ จะไม่กระทบต่อการให้ข้อมูลแต่ประการใด

(2) ขออนุญาตบันทึกเทป เพราะจดรายละเอียดในประเด็นต่างๆ ไม่ทัน และจะไม่นำไปเผยแพร่ที่ใด นอกจากผู้วิจัยจะนำผลมาเปิดฟัง เพื่อสรุปความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น

3. สนทนาซักถามความเข้าใจเบื้องต้น

4. สนทนาซักถามเพื่อให้เห็นความคิดเห็น และข้อเสนอแนะตามประเด็น โดยพยายามเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น และควบคุมผู้ที่แสดงความคิดเห็นมากกว่าผู้อื่น เมื่อตั้งประเด็นในการซักถาม และผู้ให้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจะยุติการซักถาม โดยมีข้อคำถามสำคัญ ดังนี้

4.1. ท่านคิดว่า “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” ควรมีลักษณะเด่นอย่างไร

4.2. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในการศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย มีประการใดบ้าง

4.3. ท่านคิดว่ารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย ควรมีคุณลักษณะอย่างไร

4.4. ท่านคิดว่ารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย ควรมีรูปแบบการจัดการศึกษาอย่างไร

4.5. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย มีประการใดบ้าง

4.6 การวิจัยเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย” เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาเตาเผาศพที่ลดมลพิษและพัฒนาสู่เตาเผาศพในอนาคตได้อย่างไร

5. เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้ว ผู้ดำเนินรายการแสดงความรู้สึกซาบซึ้ง ที่ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่า “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย”

6. สรุปประเด็นหลักๆ ของการเก็บข้อมูลให้ผู้สนทนากลุ่มได้รับทราบ

7. กล่าวขอบคุณ มอบของที่ระลึก

8. ปิดการประชุมสนทนากลุ่ม

ตอนที่ 3 บันทึกข้อเสนอแนะ

1. ด้านปัญหาในการศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ด้านอุปสรรคในการศึกษารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ด้านแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคการเผาของวัดในสังคมไทย

.....

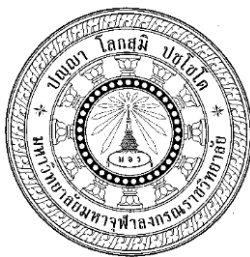
.....

.....

.....

.....

.....

ชุดที่ 3 .../ แบบคำถามในงานสัมมนา

โครงการย่อยที่ 1 การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย
ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

คำชี้แจง

แบบคำถามในงานสัมมนาฉบับนี้เป็นเครื่องมือในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่และดำเนินการถามในงานสัมมนา จะส่งผลให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นความจริงเพิ่มมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษารูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย

แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ร่วมสัมมนา

ตอนที่ 2 แนวคำถามในงานสัมมนา

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพื่อการพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาวิชาชีพที่เป็นเลิศสำหรับการเรียนรู้ยุคชีวิตวิถีใหม่

การถามครั้งนี้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อผลการศึกษาวิจัย จึงขอความกรุณาท่านตอบแบบสอบถามทุกข้อตามความคิดเห็นของท่านเพื่อความสมบูรณ์ในงานวิจัย ทางผู้วิจัยขอขอบคุณในความร่วมมือที่ดีของท่าน โดยข้อมูลจากแบบสอบถามดังกล่าวจะถูกเก็บเป็นความลับ และจะใช้ประโยชน์เฉพาะการศึกษาวิจัยนี้เท่านั้น

จึงขอเจริญพรมา ณ โอกาสนี้
พระเทพปริยัติเมธี,รศ.ดร. และคณะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกคำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน ที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ

 ชาย หญิง

2. อายุ

 25-32 ปี 33-40 ปี 41-48 ปี 49-56 ปี มากกว่า 56 ปี

3. ระดับการศึกษา

☐ ประถมศึกษาปีที่ 4	☐ ประถมศึกษาปีที่ 6
☐ มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3	☐ มัธยมศึกษาปีที่ 6
☐ สูงกว่าระดับมัธยมศึกษา	☐ อื่น ๆ (ระบุ)

4. สถานภาพการทำงาน

☐ ผู้ช่วยนักบริหารจัดการเมรุ (สับเหรั)	☐ นักบริหารจัดการ (สับเหรั)
☐ อื่น ๆ (ระบุ)	

5. ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน

 ปีแรก 2-4 ปี 5-7 ปี 8-10 ปี มากกว่า 10 ปี

6. ภูมิภาคที่ตั้งของสถานศึกษา

☐ ภาคเหนือ	จังหวัด (ระบุ).....
☐ ภาคกลาง	จังหวัด (ระบุ).....
☐ ภาคตะวันออก	จังหวัด (ระบุ).....
☐ ภาคตะวันตก	จังหวัด (ระบุ).....
☐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	จังหวัด (ระบุ).....
☐ ภาคใต้	จังหวัด (ระบุ).....

ตอนที่ 2 แนวคำถามในงานสัมมนา

คำชี้แจง: โปรดพิจารณาข้อคำถามต่อไปนี้แล้วให้ท่านให้คำตอบ

1. ท่านคิดว่ากระบวนการ “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” ควรมีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมการการศึกษาเตาเผาศพของวัดในสังคมไทยให้ประสบความสำเร็จคืออะไรบ้าง (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากพัฒนา หรือปรับเปลี่ยนรูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย เป็นอย่างไร (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าหลักการสำคัญของรูปแบบเตาเผาศพของวัดในสังคมไทย คืออะไร และประกอบด้วยอะไรบ้าง (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

.....

.....

5. ท่านคิดว่า การแก้ปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย เพื่อบรรลุเป้าหมายควรมีแนวทางการพัฒนาด้านใด และอย่างไรบ้าง (เหตุผล / อธิบาย)

.....

.....

.....

6. การวิจัยเรื่อง “การแก้ปัญหาและอุปสรรคการเผาศพของวัดในสังคมไทย” เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนา รูปแบบการเผาศพที่ควบคุมมลพิษได้ ได้อย่างไร (กรุณาอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ)

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
 อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
 เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการส่วนมลพิษจากอุตสาหกรรม กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง
 กรมควบคุมมลพิษ
 สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
 กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
 เมืองต้นแบบการมาปณกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
 เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
 พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
 และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
 วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ติดต่อสอบถาม

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. โทร. 0-615-635-066

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
 อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
 เจริญพร/เรียน ท่านรองปลัดกรุงเทพมหานคร
 สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
 กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
 เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
 เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
 พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
 และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
 วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ติดต่อสอบถาม

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. โทร. 0-615-635-066

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
เจริญพร/เรียน คุณวิโรจน์ จันทร์ศรี ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบวิเคราะห์ชั้นสูงสำหรับไดออกซิน
และฟิวแรส
สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ติดต่อสอบถาม

พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. โทร. 0-615-635-066

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
 อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
 เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการกองตรวจมลพิษ กรมควบคุมมลพิษ
 สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
 กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
 เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
 เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
 พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
 และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
 วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Sangrak', written in a cursive style.

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
 อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
 เจริญพร/เรียน คุณศิลา บรรจงใจรักษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพอากาศ ผู้ตรวจวัดค่าไดออกซิน
 และพีวแรส
 สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
 กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
 เมืองต้นแบบการมาปณกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
 เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
 พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
 และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
 วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
 อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
 เจริญพร/เรียน คุณไพรัตน์ กำเนิดรักษา ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพอากาศ ผู้ตรวจวัดค่าไดออกซิน
 และพีวแรส
 สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
 กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
 เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
 เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
 พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
 และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
 วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Sangrak'.

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
 อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
 เจริญพร/เรียน คุณปรีชา ภัสสรศิริ วิศวกรควบคุมการออกแบบและติดตั้งเครื่องฟั่นสารวิมุตติ
 สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
 กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
 เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
 เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
 พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
 และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
 วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดนนทบุรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
 อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
 เจริญพร/เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดปทุมธานี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
 กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
 เมืองต้นแบบการมาปณิกศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
 เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
 พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
 และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
 วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
 อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
 เจริญพร/เรียน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล วิเชียร พิภุกลิน
 สิ่งส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
 กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
 เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
 เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
 พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
 และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
 วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
เจริญพร/เรียน กำนันทองดี จันทร์โพศรี
สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพ
อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
เจริญพร/เรียน ผู้ใหญ่บ้าน ปิยะ ตะเกาทอง
สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
เตาเผาศพอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
 อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
 เจริญพร/เรียน ผู้ใหญ่บ้าน ขวัญมา จันทรไพเราะศรี
 สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
 กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
 เมืองต้นแบบการมาปณิกศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
 เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
 พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
 และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
 วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
เจริญพร/เรียน รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียนวัดพิรุฬห์ศาสตร์
สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอรังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
เจริญพร/เรียน ชัยชาญ ไทยแท้ วิศวกรหัวหน้าทีมผู้ผลิต
สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

ที่ อว ๘๐๐๓.๓/ว ๑๖๔

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทร. ๐๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอเชิญเข้าร่วมสัมมนา พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
 อัจฉริยะ เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง
 เจริญพร/เรียน อติสร คุ่มป้อม วิศวกร หัวหน้าทีมผู้ติดตั้ง
 สิ่งที่ส่งมาด้วย บันทึกแบบสัมมนา จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้รับทุนสนับสนุนวิจัยจาก
 กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย และได้รับอนุมัติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชน
 เมืองต้นแบบการมาปนกิจศพ” ภายใต้แผนงาน “พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วย
 เทคโนโลยีอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง”

การวิจัยเรื่องนี้ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร. และคณะ ได้ดำเนินการ
 พัฒนางานวิจัยเรียบร้อยแล้ว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมสัมมนา จะเป็นประโยชน์ต่อวิชาการ
 และทางคณะผู้วิจัย หวังอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดี และขอเจริญพรในความเอื้อเฟื้อทาง
 วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพร/เรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Sangrak".

(พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา, ผศ.ดร.)

อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์

ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๒๑๔

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เรียน พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร. / นักวิจัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระสุวรรณหงษาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๒๑๔/๒๕๖๔

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการศึกษาด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การศึกษาเตาเผาฟอสฟอรัสต้นแบบในสังคมไทย
(Study the Model Intelligent Ashes Kiln in Thai Society)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800764014

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

ผู้วิจัยหลัก: พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร.

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

หมายเลขใบรับรอง: ว.๒๑๔/๒๕๖๔

วันที่ให้การรับรอง: ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๔

วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

รายชื่อสัมภาษณ์

ภาพลงพื้นที่สัมภาษณ์ นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ)

1. พระนที ฉายา นริสโร นามสกุล มุมเมืองบัง 13 ม.ค.65
2. จำเนียร นามสกุล หมู่พยัคฆ์ วัดศรีสุธรรมาราม อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์, 20 ม.ค.65
3. ศักดิ์ชัย สุจริตจันทร์ วัดนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์, 20 ม.ค.64
4. ทองอยู่ จันทิรัญ, วัดเทพลีลา กรุงเทพมหานคร 25 ม.ค.65

รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม
วันจันทร์ ที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔
ห้องซี 152 ชั้น 5 คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กลุ่มที่ 1. นักวิชาการ

พระศรีธรรมภาณี,ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร,รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พระมหาสุเทพ สุปณฺฑโต,ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ดร.ดุสิต อุทิศสุนทร, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
 ดร.ประทวน วันนิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
 ผศ.ดร.วีระชัย ยศโสธร, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
 รศ.ดร.สุนันท์ เสนารัตน์, ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
 อาจารย์โสภณ เฟ็งลุน, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
 รศ.ดร.โกณิฏฐ์ ศรีทอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ผศ.ดร.กมลลาศ ภูวนาธิพงค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ผศ.ดร. เชิดชัย ชูรแพง มหาวิทยาลัยราชภัฏจอมบึง
 ดร.ธันต์ชัย พัฒนะสิงห์. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.
 ดร.ประทวน วันนิจ. อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.
 ดร.ภัฏชวีร์ สุขเสน. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.
 ดร.มณูญ สอนโพนงาม. อ.ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 3 กุมภาพันธ์ 2564.
 ผศ.ดร. รุ่งสุริยา หอมวัน. อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ 3 กุมภาพันธ์ 2564.

กลุ่มที่ 2 นักบริหารจัดการเมรุ (สัปเหร่อ)

พระนที ฉายา นริสสรโร นามสกุล มุมเมืองบัง 13 ม.ค.65
 จำเนียร นามสกุล หมูพยัคฆ์ วัดศรีสุธรรมาราม อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์
 ศักดิ์ชัย สุจริตจันทร์ วัดนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
 ทองอยู่ จันทร์รัฐ, วัดเทพลีลา กรุงเทพมหานคร
 จำรัส ทองนพรัตน์ วัดพิรุณศาสตร์ อำเภองคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ภาพสนทนากลุ่ม
(Focus Group Discussion)
วันจันทร์ ที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔
สถานที่ ห้องประชุม C 512 หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาบริหาร
การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร
อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

**จัดร่วมสัมมนาโครงการวิจัยเรื่อง
พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะ
เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง**

**Buddhist innovation and improving the quality of life with intelligent
cremation furnace to reduce the amount of carcinogens**

วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๐๐ น เป็นต้นไป

ณ. วัดพิรุฬศาสตร์ คลอง ๑๐ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี

โครงการย่อย ๑ การศึกษาเตาเผาศพอัจฉริยะต้นแบบในสังคมไทย

Study the model intelligent Ashes kiln in Thai society

โครงการย่อย ๒ รูปแบบการพัฒนาเตาเผาศพอัจฉริยะเชิงพุทธวิถีสำหรับชุมชนเมือง

The Development Model of Buddhist Genius Crematorium for the
Urban Community

โครงการย่อย ๓ การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและชุมชนเมืองต้นแบบการฃาปนกิจศพ

Development and upgrade of Buddhist temples ways of life and
communities, cremation model

โครงการย่อย ๔ การขับเคลื่อนพุทธนวัตกรรมสู่ชุมชนเมืองน่าอยู่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

The driving of Buddhist innovations to the livable city community to
improve the quality of life.

**โดย พระสุธีรัตนบัณฑิต รศ.ดร, กล่าวเปิดสัมมนาโครงการวิจัย “พุทธ
นวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเตาเผาศพอัจฉริยะเพื่อลดปริมาณสารก่อ
มะเร็ง”**

กลุ่มที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมมลพิษ

1	นายชาติรี วัฒนเขจร	รองปลัดกรุงเทพมหานคร
	ดร.วิจารณ์ สิมาฉายา	อดีตรองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย และเลขาธิการองค์การ ธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
2	ผอ. ผานิต รัตสุข	ผู้อำนวยการกองตรวจมลพิษ กรมควบคุมมลพิษ
3	ผอ. กาญจนา สวยสม	ผู้อำนวยการส่วนมลพิษจากอุตสาหกรรมกองจัดการคุณภาพ อากาศและเสียง กรมควบคุมมลพิษ

กลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญด้านตรวจสอบวิเคราะห์สารไดออกซินและพีวแรนส์

1	นายวิโรจน์ จันทศรี	ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบวิเคราะห์ชั้นสูงสำหรับไดออกซิน และพีว แรนส์
2	นายศิลา บรรจงใจรักษ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพอากาศ ผู้ตรวจวัดค่าไดออกซินและพีว แรนส์
3	นายไพรัตน์ กำเนิดรักษา	ผู้เชี่ยวชาญด้านคุณภาพอากาศ ผู้ตรวจวัดค่าไดออกซิน และพีว แรนส์

กลุ่มที่ 3 วิศวกรผู้ออกแบบและพัฒนาเครื่องฟ่นสารไออา เอส (สารวิมุตติ)

1	นายปรีชา ภัสสรศิริ	วิศวกรผู้ออกแบบ และควบคุมการออกแบบและติดตั้งเครื่องฟ่น สารวิมุตติ
2		
3		
4		

กลุ่มที่ 4 ภาคประชา/ผู้แทนชุมชน

๙	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา	จังหวัดปทุมธานี
๑๐	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา	จังหวัดนนทบุรี
๑๑	วิเชียร พิกุลกลิ่น	นายก อบต. ตัวแทนชุมชน
๑๒	กำนันทองดี จันทร์โพศรี	ตัวแทนชุมชน
๑๓	ผู้ใหญ่ปิยะ ตะเกาทอง	ตัวแทนชุมชน
๑๔	ผู้ใหญ่ขวัญมา จันทร์โพศรี	
๑๕	รก. ผู้อำนวยการ จันทร์โพศรี	โรงเรียนวัดพิรุฬห์ศาสตร์

สัมมนาโครงการวิจัยเรื่อง
พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตด้วยเทคโนโลยี
เพื่อลดปริมาณสารก่อมะเร็ง

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาดำรงราชวิทยาลัย
ขอเชิญร่วมกิจกรรมเสวนาออนไลน์

**“การพัฒนาและยกระดับพุทธจริยะวิถีวัดและ
ชุมชนเมืองต้นแบบการณาปนกิจศพ”
ภายใต้แผนงาน
“พุทธนวัตกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิต
ด้วยเทคโนโลยีเพื่อลดปริมาณ
สารก่อมะเร็ง”**

พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร.
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
ประธานเปิดงานเสวนา

คุณกาญจนา สวยสม

ผู้อำนวยการส่วนมลพิษจากอุตสาหกรรม
กองจัดการคุณภาพอากาศและเสียง
กรมควบคุมมลพิษ

คุณผาณิต รัตสุข

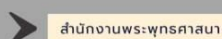
ผู้อำนวยการกองตรวจมลพิษ
กรมควบคุมมลพิษ

ดร.วิจารย์ สีมาอายุ

ผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย และเลขาธิการ
องค์การธุรกิจเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
มูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
อดีตปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ร่วมเสวนาโดย

สำนักงานพระพุทธศาสนา

ผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม

ผู้เชี่ยวชาญด้านสารไดออกซิน

ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเทคโนโลยี

รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์

ผู้ดำเนินรายการ

ลงทะเบียน
เข้าร่วมรับฟัง

ZOOM ID : 691 607 4566
PASSCODE : 656861

สอบถามข้อมูล : 061 5635066 พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปัญญา ผศ.ดร.

วันอังคารที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๕ / เวลา ๐๙.๓๐ ถึง ๑๑.๓๐ น.
ห้องประชุม วัดพิรุณศาสตร์ คลอง ๑๐ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติผู้อำนวยการแผนงานวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) พระเทพปริยัติเมธี, รศ.ดร.
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Assoc. Prof. Dr. Phrateppariyatmedhi
๒. ตำแหน่งปัจจุบัน รองอธิการบดีวิทยาเขตนครสวรรค์
๓. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อดีสะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ เลขที่ ๙๙๙ หมู่ที่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐ โทร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร. ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรศัพท์มือถือ ๐๘๓-๖๒๓๕๒๐๕

๔. ประวัติการศึกษา

- เปรียญธรรม ๙ ประโยค สำนักเรียนวัดราชบูรณะวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.)
ปริญญาโท กศ.ม. (บริหารการศึกษา)
ปริญญาเอก
- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธานุสาสนา)
- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- ๑) พระพุทธานุสาสนากับการพัฒนา/จริยศาสตร์การพัฒนา, การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง
- ๒) การพัฒนาชุมชน / เครือข่ายการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์
- ๓) ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน/สังคม / สังคมวิทยาการพัฒนา/การพัฒนาชนบทไทย

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๓	หัวหน้าโครงการวิจัย
ยุทธศาสตร์การจัดการชุมชนพื้นที่กลางน้ำกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	ผู้อำนวยการแผนวิจัย
พ่อ-แม่มีมือใหม่ : แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้อำนวยการแผนวิจัย
ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงบนพื้นฐานการขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	ผู้อำนวยการแผนวิจัย

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

พระเทพปริยัติเมธี, “ภาวะผู้นำกับการแก้ไขปัญหาในสังคมไทย”, ตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑-๑๔.

พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, พระมหากำพล คุณงุโร, พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏี สิริธโร), “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, ตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๔๕ - ๖๒.

พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏี สิริธโร), “ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย”, ตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑-๑๔.

สมาน งามสนิท, พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏี สิริธโร), “พุทธธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารรัฐกิจที่บันทึกไว้ในชุดต้นตอปฏิญญาอังกูตตรนิกาย”, ตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๔๗-๕๘.

พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏี สิริธโร), “ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย”, ตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑-๑๔.

พระเทพปริยัติเมธี. การเสริมสร้างเครือข่ายสถานีวิฑูญกระจายเสียงพระพุทธศาสนาและชุมชนจังหวัดนครสวรรค์. ตีพิมพ์ใน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2560) : 1-16.

๗.๒ บทความทางวิชาการ

พระเทพปริยัติเมธี. พุทธวิธีการบริหารจัดการทางรัฐประศาสนศาสตร์. ตีพิมพ์ใน วารสารมหาจุฬาริชาการ. ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2559) : 1-10.

บุษกร วัฒนบุตร, พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏี สิริธโร). “จริต ๖กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์”. ตีพิมพ์ใน วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๖) : ๑๘๑-๑๘๘.

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏี สิริธโร). “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. ตีพิมพ์ใน วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๖) : ๙๔-๑๐๘.

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร., (2559). รัฐประศาสนศาสตร์หลากมิติ : แนวคิดเพื่อการบริหารงานภาครัฐ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. จำนวน 398 หน้า ISBN : 978-616-300-119-1

พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร., (2557). **นโยบายสาธารณะและการวางแผน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.จำนวน 387 หน้า

ประวัติผู้ร่วมแผนงานวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ผศ.ดร.สุกัญญาณัฐ ออบสิน

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Asst.Prof.Dr.Sukunya Opsin

๒. ตำแหน่งปัจจุบัน รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาเขตนครสวรรค์

๓. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ เลขที่ ๙๙๙ หมู่ที่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐ โทร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร. ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรศัพท์มือถือ ๐๙๓-๔๙๔๒๓๕๑

๔. ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี

-นิติศาสตร์บัณฑิต (น.บ.)

-บริหารธุรกิจบัณฑิต (การบัญชี)

ปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การบริหารธุรกิจ)

ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

๑) การเงิน / การบัญชี / บริหารธุรกิจ

๒) การพัฒนาองค์กร / การบริหารทรัพยากรมนุษย์

๓) การพัฒนาชุมชน / สังคม / สังคมวิทยา

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การบริหารจัดการตามหลักการบริหารนิยธรรมในองค์กรของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๘	หัวหน้าโครงการวิจัย
หมู่บ้านสะอาด : รูปแบบและกระบวนการสร้างประชาคมแห่งความสุขจิตตามแนวพระพุทธศาสนา	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙	หัวหน้าโครงการวิจัย
แผนงานวิจัย : พ่อ-แม่มีมือใหม่ : แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ช่วยแผนงานการวิจัย
การเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการเพื่อความพอเพียงภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวประชารัฐ	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	หัวหน้าโครงการวิจัย

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความทางวิชาการ

อภิษฎาณัฐไศยา ออบสิน. “การบริหารจัดการตามหลักอปริหานิยธรรมในองค์กรของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์”. ตีพิมพ์ใน วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2559 : 221-231.

พระสมุห์อาทิตย์ อินทปญโญ, พระเทพปริยัติเมธี, อมลวรรณ ออบสิน, “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในตำบลล้อมแรด อำเภอลำปาง”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (2020): ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2563), หน้า 45-56.

ปภักรนิษฐ์ วงษ์ธัญญกรณ์, พระเทพปริยัติเมธี, อมลวรรณ ออบสิน, “ประสิทธิภาพการจัดเก็บภาษีสรรพสามิตตามหลักอิทธิบาท 4 ของสำนักงานสรรพสามิตพื้นที่พิจิตร สาขาบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร”, วารสารวิจัยวิชาการ, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (2020): ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2563), หน้า 85-96. **๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน**

๘. หนังสือ/ตำรา/เอกสารประกอบการสอน

เอกสารประกอบการสอนรายวิชา “การบริหารการพัฒนาเชิงพุทธ”

ประวัติผู้ร่วมแผนงานวิจัย

๕. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร.ไพศาล นาสุริวงศ์
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr.Phaisan Nasuriwong
๖. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์
๗. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ เลขที่ ๙๙๙ หมู่ที่ ๖ ตำบลนครสวรรค์ออก อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๐๐๐ โทร ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรสาร. ๐๕๖-๒๑๙๙๙๙ โทรศัพท์มือถือ ๐๘๑-๔๑๔๑๔๐๙

๘. ประวัติการศึกษา

เปรียญธรรม ๘ ประโยค สำนักเรียนวัดเทพศิลา กรุงเทพมหานคร
ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.)
ปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การจัดการอุตสาหกรรม)
ปริญญาเอก ปรัชญาดุสิตบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

๕. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- ๑) พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน
- ๒) สถานการณ์การเมืองในปัจจุบัน

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่การวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุนการการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
แนวทางพัฒนาเครือข่ายผ้าทอมือในการส่งเสริมโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จังหวัดกำแพงเพชร	ปีงบประมาณ ๒๕๖๐	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
การศึกษาตัวชี้วัดระดับความสุขขององค์กรสุขภาวะกรณีศึกษา : จังหวัดนครสวรรค์	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
การศึกษาตัวชี้วัดระดับความสุขขององค์กรสุขภาวะกรณีศึกษา : จังหวัดอุทัยธานี	ปีงบประมาณ ๒๕๖๑	ผู้ร่วมโครงการวิจัย

๗. ผลงานทางวิชาการ

๗.๑ บทความวิจัย

-